קבלה · רבי מנחם עזריה מפאנו

ספר עשרה מאמרות

רבי מנחם עזריה מפאנו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר עשרה מאמרות

רבי מנחם עזריה מפאנו

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-עשרה-מאמרות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

מאמר חקור דין - חלק א פרק א 7
מאמר חקור דין - חלק א פרק ב 8
מאמר חקור דין - חלק א פרק ג 9
מאמר חקור דין - חלק א פרק ד 11
מאמר חקור דין - חלק א פרק ה 11
מאמר חקור דין - חלק א פרק ו 12
מאמר חקור דין - חלק א פרק ז 13
מאמר חקור דין - חלק א פרק ח 14
מאמר חקור דין - חלק א פרק ט 14
מאמר חקור דין - חלק א פרק י 16
מאמר חקור דין - חלק א פרק יא 17
מאמר חקור דין - חלק א פרק יב 18
מאמר חקור דין - חלק א פרק יג 20
מאמר חקור דין - חלק א פרק יד 21
מאמר חקור דין - חלק א פרק טו 22
מאמר חקור דין - חלק א פרק טז 23
מאמר חקור דין - חלק א פרק יז 24
מאמר חקור דין - חלק א פרק יח 24
מאמר חקור דין - חלק א פרק יט 25
מאמר חקור דין - חלק א פרק כ 27
מאמר חקור דין - חלק א פרק כא 28
מאמר חקור דין - חלק א פרק כב 29
מאמר חקור דין - חלק א פרק כג 30
מאמר חקור דין - חלק א פרק כד 31
מאמר חקור דין - חלק א פרק כה 33
מאמר חקור דין - חלק א פרק כו 35
מאמר חקור דין - חלק ב פרק א 36
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ב 37
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ג 38
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ד 39
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ה 40
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ו 41
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ז 42
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ח 43
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ט 45
מאמר חקור דין - חלק ב פרק י 47
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יא 49
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יב 50
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יג 52
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יד 55
מאמר חקור דין - חלק ב פרק טו 56
מאמר חקור דין - חלק ב פרק טז 57
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יז 58
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יח 61
מאמר חקור דין - חלק ב פרק יט 62
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כ 64
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כא 65
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כב 66
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כג 68
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כד 69
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כה 70
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כו 71
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כז 71
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כח 72
מאמר חקור דין - חלק ב פרק כט 74
מאמר חקור דין - חלק ב פרק ל 75
מאמר חקור דין - חלק ב פרק לא 76
מאמר חקור דין - חלק ב פרק לב 77
מאמר חקור דין - חלק ג פרק א 78
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ב 79
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ג 80
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ד 81

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ה 84
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ו 85
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ז 87
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ח 88
מאמר חקור דין - חלק ג פרק ט 89
מאמר חקור דין - חלק ג פרק י 91
מאמר חקור דין - חלק ג פרק יא 92
מאמר חקור דין - חלק ג פרק יב 93
מאמר חקור דין - חלק ג פרק יג 94
מאמר חקור דין - חלק ג פרק יד 95
מאמר חקור דין - חלק ג פרק טו 96
מאמר חקור דין - חלק ג פרק טז 97
מאמר חקור דין - חלק ג פרק יז 98
מאמר חקור דין - חלק ג פרק יח 99
מאמר חקור דין - חלק ג פרק כ 101
מאמר חקור דין - חלק ג פרק כא 102
מאמר חקור דין - חלק ג פרק כב 104
מאמר חקור דין - חלק ד פרק א 106
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ג 108
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ד 109
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ה 111
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ו 112
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ז 113
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ח 114
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ט 116
מאמר חקור דין - חלק ד פרק י 117
מאמר חקור דין - חלק ד פרק יא 119
מאמר חקור דין - חלק ד פרק יג 121
מאמר חקור דין - חלק ד פרק יד 122
מאמר חקור דין - חלק ד פרק טו 123
מאמר חקור דין - חלק ד פרק טז 124
מאמר חקור דין - חלק ד פרק יז 126
מאמר חקור דין - חלק ד פרק יח 128
מאמר חקור דין - חלק ד פרק יט 130
מאמר חקור דין - חלק ד פרק כ 131
מאמר חקור דין - חלק ה פרק א 132
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ב 133
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ג 134
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ד 135
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ה 136
מאמר חקור דין - חלק ד פרק ו 138
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ז 139
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ח 139
מאמר חקור דין - חלק ה פרק ט 140
מאמר חקור דין - חלק ה פרק י 141
מאמר חקור דין - חלק ה פרק יא 142
מאמר חקור דין - חלק ה פרק יב 143
מאמר אם כל חי - חלק א סימן א 143
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ב 144
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ג 145
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ד 146
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ה 146
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ז 148
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ח 149
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ט 149
מאמר אם כל חי - חלק א סימן י 150
מאמר אם כל חי - חלק א סימן יא 150
מאמר אם כל חי - חלק א סימן יב 151
מאמר אם כל חי - חלק א סימן יג 151
מאמר אם כל חי - חלק א סימן יד 153
מאמר אם כל חי - חלק א סימן טו 154
מאמר אם כל חי - חלק א סימן טז 154
מאמר אם כל חי - חלק א סימן יז 155
מאמר אם כל חי - חלק א סימן יח 156

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יט 157
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כ 157
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כא 158
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כב 159
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כג 159
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כד 160
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כה 160
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כו 161
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כז 161
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כח 162
מאמר אם כל חי - חלק א סימן כט 162
מאמר אם כל חי - חלק א סימן ל 163
מאמר אם כל חי - חלק א סימן לא 163
מאמר אם כל חי - חלק א סימן לב 164
מאמר אם כל חי - חלק א סימן לג 164
מאמר אם כל חי - חלק א סימן לד 165
מאמר אם כל חי - חלק א סימן לה 165
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן א 166
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ב 168
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ג 168
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ד 169
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ה 169
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ו 170
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ז 170
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ח 171
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ט 171
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן י 172
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יא 172
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יב 173
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יג 173
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יד 174
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן טו 174
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן טז 175
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יז 175
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יח 176
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יט 176
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כ 177
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כא 178
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כב 178
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כג 179
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כד 179
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כה 180
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כו 180
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כז 180
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כח 181
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כט 181
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ל 181
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לא 182
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לב 182
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לג 183
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לד 183
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לה 184
מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לו 184
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן א 185
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ב 185
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ג 186
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ד 186
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ה 187
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ו 187
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ז 188
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ח 189
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ט 189
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן י 190
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יא 191

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יב 193
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יג 193
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יד 194
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן טו 194
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יז 195
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יח 195
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יט 196
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כ 196
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כא 197
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כב 197
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כג 198
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כד 198
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כה 199
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כו 199
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כז 199
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כח 200
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כט 201
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ל 201
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לא 202
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לב 202
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לג 203
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לד 203
מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לה 204
מאמר המידות 204
מאמר עולם קטן - סימן א 215
מאמר עולם קטן - סימן ב 215
מאמר עולם קטן - סימן ג 217
מאמר עולם קטן - סימן ד 219
מאמר עולם קטן - סימן ה 221
מאמר העיתים - סימן א 221
מאמר העיתים - סימן ב 222
מאמר העיתים - סימן ג 223
מאמר העיתים - סימן ד 224
מאמר העיתים - סימן ה 226
מאמר העיתים - סימן ו 227
מאמר העיתים - סימן ז 227
מאמר העיתים - סימן ח 227
מאמר העיתים - סימן ט 229
מאמר העיתים - סימן י 231
מאמר העיתים - סימן יא 232
מאמר העיתים - סימן יב 233
מאמר העיתים - סימן יג 234
מאמר העיתים - סימן יד 235
מאמר העיתים - סימן טו 236
מאמר העיתים - סימן טז 237
מאמר העיתים - סימן יז 237
מאמר העיתים - סימן יח 239
מאמר העיתים - סימן יט 240
מאמר העיתים - סימן כ 241
מאמר העיתים - סימן כא 242
מאמר העיתים - סימן כב 242
מאמר העיתים - סימן כג 243
מאמר העיתים - סימן כד 244
מאמר העיתים - סימן כה 245
מאמר העיתים - סימן כו 246

מאמר חקור דין - חלק א פרק א

החקירה במאמר הזה תסוב על משפטי ה' אמת בשלשה עולמות:
האחד עולם הזה כפי המפורסם מעניינו שהוא דין ראש השנה והנלוים אליו כמו שיבא. והשני עולם הנשמות לדין שאחר המות. והשלישי עולם התחיה הוא הדין האחרון המשלים לכלם על הראשונים נאמר יחיינו מיומים בקש מבעל הרחמים שיגזור עלינו החיים האמתיים בתחלת הבריאה עד סוף ההסתלקות מן העולם הזה, ותפלתו זכה שנצא זכאים משני ימי הדין שאמרנו. על דרך מה שכתוב ויום המות מיום הולדו וכמו שיתבאר בחלק השני פ"ו. ואתיא כי הא דאמר משה רבינו ע"ה בתפלתו, ששכחוהו אחרי מותו וחזר ויסדה דוד המלך נעים זמירות ישראל, שמחנו כימות עניתנו, לא ליתן קצבה ח"ו לימי השמחה הרוחנית שעליה היה מתחנן. וכבר אמר ורננה ונשמחה בכל ימינו כיוצא בו יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, משפטו כל זמן שיחלנו לך שהוא תמיד לא כשיעור היחל שזה יש לו קצבה, ולחסד ה' אין לו קצבה, אבל אמרו רבותינו ז"ל מאן דצלי צלותיה בעי לפרשה מלוי כדקא יאות, לפיכך פירש ואמר שאינו מבקש על העתיד בלבד. וגם על העבר לא יספיק ממנו מה שנעשה בו רצונו יתברך, כי פשיטא שאינו מקפח שכר כל בריה אלא נוסף על כל זה שמחנו גם כן כימות עניתנו כאלו קיימנו המצות בכל זמן לפי שאין שמחה זולתן, ואף על פי שיש בהמשך החיים ימות עניתנו, ולא הונח לנו לשמור משפטי צדקך, הרי זה אונס ורחמנא פטריה. ועל דרך זה אמר יואל ושלמתי לכם את השנים, ופשוט הוא. ויהיה שנות ראינו רעה מצורף לפסוק הנמשך יראה אל עבדך פעלך כי הן, לא קצרה ידו יתברך לחדש מאז מדת טובו בכל יום כל אותו זמן גם כן, אלא שעדיין לא זכינו בו כי מפני הרעה נאסף ונגנז, והוא כנוס ונתון באוצר מלכו של עולם עד יעבור זעם. על כן אמר, יראה אל עבדך פעלך כאמרו הראנו ה' חסדך וכתיב פעלת לחוסים בך כי ההתבוננות במדותיו יתברך הוא תכלית הטובה והוא הדרך על בניהם כטעם זכות אבות הנעשה מזלן של בנים ונבארהו בפרק כ"ח כ"ט ול' מהחלק השני. הדר הוא בלי ספק להצדקת ההנהגה באמת וישר. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו הוא מזלנו הראשון, דלא תלי בזכותא כלל אשר הכין לבית ישראל רב טוב וחסד עצום כיד המלך העליון המטיב לכל, אמר יהי רצון שלא יפחתו לנו ממנו מאומה לא יאצר ולא יחסן ליושבים לפני ה' יהיה היא דעתיה דרבי עקיבא שנזכיר שם. ומעשה ידינו הוא הזכות המתחדש דבר יום ביומו, כוננה עלינו להוסיף כח במזלנו בכל דור ודור היא דעתייהו דרבנן כמו שיבא. ואפילו תימא רבי עקיבא דסוגיין כותיה כמו שנזכיר שם, יהיה כוננה עלינו על אכילת פירות בעולם הזה של מעשים טובים דהשתא

ומעשה ידינו כוננהו כן משפטו לדור אחרון. וכשיגיע המעיין להשלמת הדרוש הזה במקום כבודו שזכרנו, ישמח ויגל מאד באמות הבנת הכתוב הזה, עם התוחלת לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. ומי שהשלים מדת ימיו כמשה רבינו עליו השלום ואין זה רק מקצת שבחו שכן בפניו העיד עליו חפץ חסד, הן קרבו ימיך כפירוש הזוהר דקריבו קמי מלכא בלא כסופא, יכול להתפלל כגון זו לזכות את הרבים:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ב

מקים דבר עבדו ברוך הוא עצת נביאו ישלים, כי אין שחוק הלויתן זולת זה לקבץ בו בכל יום מעין ברכותיו מעדוני המצות שהצדיקים מתאוים בלב שלם, להיות עושים ומעשים תמיד כי מחשבתם מצטרפת למעשה והם עכשיו אוררי יום שיש בו בטול מצותיהם מחמת אונס. ובזמן הסעודה עתידים עורר לויתן לענות עליו דברי שבח והלל גדול לנורא תהלות עושה פלא שהוא צדיק חונן ונותן תחלה מצדיק את הגמול על המחשבה חונן מתנת חנם על המעשה שלא הושלם. ונותן שכר שניהם כמו שאנו עתידים לבאר בפרק כ"ב מהחלק השני בס"ד. וכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו כי פיו יתברך הוא צוה שיתעדנו באותן מצות ובשכרן, אף על פי שלא נגמרה מלאכתן ורוחו הוא קבצן לאותה סעודה ובשביל זה עז וחדוה לפניו ממה שישמח ישראל בעושיו. והנה הקווי אל השמחה יקרא שחוק. על דרך האמור באברהם כשנפל על פניו בבשורת הזרע. אלא שבא אצל הלויתן בפועל יוצא כי יוצרו ממציא ומסגיל בו השחוק בכל יום להטיב לטובים כאמור. ובהשתלם להם השמחה עצמה לעתיד לבא, ישמח ה' במעשיו:

ובפרק לפני אדיהן נתיחדו לו ד' רבעי היום למחלקותם. הראשון, לעסק התורה לחדש בה מעשה בראשית בחסד גמור כי היא כלי אומנתו. השני, לדון את העולם אחרי קשירת כתרים מתפלתן של כל ישראל שחרית, ואף על פי כן לא יצדק לפניו כל חי, לפיכך עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים. השלישי. לזון את כל העולם להשלים בו תמורת הנתך. הרביעי, לסגל מצות היום, ובארנוהו במאמר אם כל חי בחלק השלישי ממנו המתקנו סוד הסעודה בכל חלקיה יעוין שם. ומה גם עתה יצדק מאד במאמר הנביא יחיינו מיומים שדין העולם הזה בכללו יחשב דין אחד בלבד אף על פי שפרטיו רבים כנודע מהתעוררות שנה אחר שנה באחד בתשרי. כי אמנם הנגזר בו כפעם בפעם שומר תמונה ויחס אחד למאורעות המורגשות בגוף ונפש והוא גם כן מצטרף לבחינות ועיונות המתחדשות מיניה וביה בכל יום ובכל שעה לכן מכללו ימי עולם בדין אחד ומשפט מיוחד ותסבול המליצה בדברי הנביא שיקראהו יום אחד ועל הדין האחרון שהוא

תכלית שלמות לדינים שקדמוהו אמר ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. ודסליקנא מיניה נפתח ביה איידי דחביב לן כדרך שאמרה חנה תחלה, ה' ממית ומחיה, וממנו נקח דוגמא לעולם הנשמות מדאסמכינהו קרא באמרו מוריד שאול ויעל וזה האחרון פועל בודד יתבאר במה שיבא על דרך מה שאמר משה רבינו ע"ה ושב ה' אלהיך את שבותך וכמו שדרשו במסכת מגילה כ"ט. שאף הוא שב עמהם. ועל דיני העולם הזה אמרה, ה' מוריש ומעשיר עד סוף התפלה לכן הרחיבה בהם הדבור כי היתה נבואתה על משפט המלך ועל שמואל בנה הוא הגבר הוקם על ממלכות ישראל מהעד מלכין ומהקם מלכין ומלך נכנס לדין תחלה כנודע מהנהו תרי טעמי דאתמרו בפרק קמא דראש השנה ט"ז. חד מקמי דליפוש חרון אף וחד דלאו אורח ארעא לאוקומי מלכא אבראי ותו דכולי עלמא גריר אבתריה כטוב כחוטא כמו שהוכיחו בפרק קמא דחולין ד ע"ב מקרא דמושל מקשיב ואף על פי כן אין למדין מן הכללות צא ולמד מדורו של יהויקים ושל צדקיהו בפרק חלק דף ק"ג עיין שם. אך לא עלינו המלאכה לאסוף מן המפוזר ולא לעצור את המכונס בספרי המחברים חדשים גם ישנים בדרושים האלה שאנו בבאורם רק להבין ולהורות בדרך קצרה ובשפה ברורה חכמתא לחכימין ממה שחנן חונן דלים את אשר יחון ללמוד ואת אשר ירחם לשמור ולעשות:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ג

תניא בית שמאי אומרים שלש כתות ליום הדין וכו' דקדקו בתוספות בריש ראש השנה ובריש בבא קמא דאיכא דוכתי במתניתין דמתנינן הן, כגון שומרים וראשי שנים. ודוכתי דלא מתנינן הן כאבות נזיקין ומחוסרי כפרה. ומה שתרצו שם בראש השנה אינו טעם מספיק דאיתיה בנזיקין דלקמיה קאי דקתני לא ראי זה כראי זה וליתיה במחוסרי כפרה אמנם יפה הרגישו דתנא דמתניתין דוקנא הוא וניחא ליה ליתן הויה לדברים שבקדושה כגון ראשי שנים שהרבה מצות תלויות בהם וגבי שומרים נמי כתיב על חומתיך ירושלים הפקדתי שומרים שהם ד' כנגד ד' אותיות השם דיניהם ג' דריעים דלעילא לא מתפרשן לעלמין ועלייהו כתיב כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו כטעם עלמות שיר שכנגדם נושא שכר דא יו"ד כי שכינה בתחתונים צורך גבוה והשוכר דא ה"א שוכר פועלים ועומד עליהם כנודע המזכירים את ה' אל דמי לכם נאמר על שומר חנם דא וא"ו נטיר נוקביה מפגם פורקי עול האוכלים למעדנים חנם מן המצות והשואל דא ה"א עני ואביון כדוד מלך ישראל שמבקש פרס מרבו לחלק לכל המון ישראל לכך נאמר ואל תתנו דמי לו שהוא תלוי בדעת אחרים ודי בזה. ונשמר התנא בצדק שלא להוציא מפיו הוי"ה לנזקין

נוטריקון שלהם שבמ"ה, שור בור מבעה הבער, והיא עיר קטנה אחרונה לערי הכנעני בעבר הירדן שכנגדה עיר הקודש ושם העיר מיום ה' שמה כאמור ומחוסרי כפרה נמי אין הויתם וטהרתם שלמה. ור' חייא ורבי אושעיא גבי י"ג אבות וכ"ד אבות דמתני חד חד מנייהו בנזקין הנה בקצת ספרים מדוייקים לא מתנו הן מיהו אפשר דתנא ברא לא דייק כולי האי והכא מאן דלא תני הן דייק שפיר משום רשעים ומאן דתני הן קסבר סוף סוף קלוסו של הקב"ה עולה מכלן כמו שיבא. וגבי ארבע מיתות בית דין בכלהו תנינן הן שכל המומתין מתודין ויש להם חלק לעולם הבא וגבי בתים אבנים ואשרות דפרק האלילים קתני הן להחמיר באסורן ולקמן בפרק הראשון מהחלק החמישי נבאר חלוקי הדין של שלש כתות אלה כפי המסקנא דהדא מתניתין. ואתמר עלה בגמרא ר"ה י"ז. אמר מר בית הילל אומר רב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי אלעזר אמר כובש שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו רבי יוסי בר חנינא אמר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע. תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה. אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מיחשוב בהדייהו. ופירש רש"י כובש מטמין מן העונות תחת כסא הכבוד. נושא מגביה כף מאזנים והזכיות מכריעות יפה כלפי מטה, עד כאן. ואולם ההטמנה למקצת עונות פירושו בהכרח לבטל עון קצתו ומקום הטמנתם יוכיח כי עם התשובה המגעת עד כסא הכבוד זדונות נעשות כשגגות ועם זה ליחדו יכון לשון אחר שפירש רש"י בפרק אין בערכין [דף ח' ע"ב] כובש תופס מן העונות וכובשן במצולות ים, עד כאן. והכוונה שהזדוניות שבהם מושלך שם מתחת כסא הכבוד ולא נשאר בלתי אם חלק השגגה שהוא נקל להתכפר וזו מדת כל אדם שרובם בינונים ועליה בקש משה רבינו ע"ה כמו שדרשו בסוף יומא על פסוק נושא עון ופשע וחטאה לפי שאפשר לצבור לעמוד בה. וארבעה עמודיה הנכללים בסור מרע פירש ישעיה, רחצו, עזיבת החטא. הזכו. חרטה. הסירו, ודוי שעל ידי כן הקטיגור מסתלק מנגד ומודה בקנס פטור ולפי שהחוטא מאבד את העולם שנברא באותיות התורה נתקן הודוי באלפא בית"א. והנה האותיות תחלה עאלו למפרע קדם מלכא ושם תשרי לעד שבו נברא העולם כרבי אליעזר שכן עלה במחשבה להבראות במדת הדין ראה שאינו מתקיים שתף לה מדת רחמים והדור עאלו אתוון כסדרן א' ב' נטל הקב"ה מאלו ואלו ושתף בהן י' של שמו וחתם בראשית לפיכך נהגו פרושין להתודות באבג"ד ובתשר"ק ובמאמר המדות אמינא מילתא בההיא דבניסן נברא העולם מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. חדלו הרע שבא לידו דבר עבירה וניצול הימנו. ולא עוד אלא שאפילו התחיל בעבירה ועודנו עוסק בה אם חדל הוא ממנה לרצונו לחוס על כבוד קונו כגון נועץ צפרניו בקרקע הרי הוא מתוקן

ומקובל ולפיכך אמר חדלו הרע חסר כל שמושי המקור לכלול את כולם. ואיכא דעדיפי מינה במעלות התשובה בעשה טוב כמו שיבא בפרק י"א שהזוכה אליהן נכתב ונחתם לאלתר לחיים בספרן של צדיקים:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ד

אתאן לשמעתין מגביה היינו סובל כדכתיב אני עשיתי ואני אשא וכגון ואשר הרעותי ושאר הפסוקים הנדרשים עמו בפרק החליל סוכה נ"ב:

ובכל אחד משני דרכים אלה משמע להו להני אמוראי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה שאין בו משוא פנים שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות ובמה יוודע אפוא הואיל והכפות שקולות אלא בחד מהני גווני דפרישו רבנן. ולתנא דבי רבי ישמעאל אכתי איכא למיחש בהו ומשום הכי קאמר שאינו אלא מעביר פירש מפליג אותו מלפניו שלא יקטרג עד דיהא מתקלא מוכח וכך היא המדה הנכונה שאין בה משוא פנים ומכאן למד רבא שאינו נמחק ואי גרסינן וכן תנא דבי רבי ישמעאל דאתא לסיועי לרבי יוסי בר חנינא היינו נושא היינו מעביר. אבל כפי הגירסא הראשונה ועיקר דאיכא ג' מחלוקות בדבר. ופירש רש"י שמהעונות ראשונים הבאים לכף מאזנים מעביר הראשון בלבד ואם בלעדיו יכריעו הזכיות הרי זה צדיק אבל אם עדין הדין שקול אז העון שאינו נמחק מכריע לחובה. פירוש לפירושו הנה דקדק לומר מן הבאים לכף מאזנים למעוטי ראשון ושני שאינם באים לידי חשבון לעולם כדתניא בפרק בתרא דיומא פ"ו:

רבי יוסי בר יהודה אמר עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושניה מוחלין לו שלישית אין מוחלין לו שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וביחיד שנו כדאיתא התם. והני מילי בישראל דוקא אחרי שנתנה תורה ונתחדשה הלכה ובעברות חלוקות ושאין בהן סרך עבודת נכריה שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה אבל השונה באולתו כמו שנבאר לקמן בפרק י"ד מהחלק השלישי אי אפשר לומר עליו כן וסרה עם זה תמיהה רבה מדין אבינו הראשון שנתפס בעון ראשון לפי המפורסם מענינו ובפרק כ"ב מהחלק השני זכור אזכרנו עוד למען יצדק דין שמים ונגלה כבוד ה':

מאמר חקור דין - חלק א פרק ה

אמנם הרב פירש מעביר ראשון ראשון בדרך אחרת וזה לשונו אדם ישר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדתו של הקב"ה שלא לחייבו מתחלה כדכתיב הן כל אלה יפעל

אל פעמים שלש עם גבר עד כאן. סבירא ליה דהא דתנא דבי רבי ישמעאל בדר' יוסי בר יהודה שייכא ללמד עליה דמאי מוחלין דקתני התם מעבירין ואינם נמחקין דאי איכא רובא עונות בר מנייהו מיחשבי בהדייהו להענש עליהם ולהכי אסמכה הרב למלתיה אקרא דהן כל אלה יפעל אל ומאי דקאמר נכשל בחטא ואותו חטא וכו' לאו למימר חטא אחד דוקא אלא ללמדנו שאין הקב"ה מחייבו בתחלה והוא הדין לפעם שניה דקרא להכי אתיא, ולפי זה ידוקדק נמי דראשון ראשון תרי משמע. עוד השמיענו הרב פירוש אחר לגאון דקאמר הא דרבי ישמעאל קיימא באדם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצוות ה' ושומר חמורות ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון וכו' ועם הר"ן נתווכח בסמוך דסבר לפרש דברי הגאון דאי איכא רובא עונות אפילו בהדי קמאי אינהו נמי מיחשבי והוא לא כן ידמה ויש בתשובות המזרחי דקדוקים בסוגית הגמרא לפי דרכו של הר"ן אינם מן המכוון אלינו כי הוא לא העמיק שם בדרוש רק לפי דעת השואל והערותיו. גם ראינו בתשובות אלאשקר ולרבים זולתו ובשטת הגאון והרב והר"ן דברים בלתי מספיקים אף לא מסודרים כל צרכם השמטנו אותם לאהבת הקצור. והרמב"ם בפרק שלישי מהלכות תשובה תפש בפשיטות דרך הרב בתחלת החשבון לתלות עון ראשון ושני עד שיתברר אי איכא רובא בר מנייהו ואחר כך פירש מעביר ראשון ראשון על מחילת העונות אחרי השואת המאזנים כשטת הגאון בקצת הרחק מאד מדרכו של הר"ן. והרא"ש סתם דבריו כי הנה פתח תחלה כדעת רש"י שפירש מעביר חטא אחד בלבד ולאו משמיה אמרה למלתיה דלא למשכוני נפשיה אמאי דסבירא ליה לרש"י שהוא הראשון דוקא מהבאים לכף מאזנים כדפרשינן ואחר כך העתיק דברי הרב והגאון ולא הכריע:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ו

הן אלה קצות דרכי המחברים בשמועה זו ואחרי ההתבוננות על שרשיהן אשכחן לכלהו פירכא בר ממלתא דגאון דלית בה פירכא, ומשום הכי אתינן עלה לברורה שפיר להושיבה על מלאת. וממה שיקשה לרש"י הוא דהא מדר' אלעזר ור' יוסי בר חנינא נשמע לתנא דבי ר' ישמעאל שמדה זו נוהגת בכל העונות הבאים לכף מאזנים לא לאחד מהן בלבד ולא שמיע לן לפרושי נושא חוטף עון אחד כפירושו של בעל הערוך ולא עובר על פשע אחד דהא גבי כובש כתיב בהדיא יכבוש עונותינו אלא מאי נושא עון המד"א כל תשא עון וכן עובר על פשע מעביר ראשון ראשון לא אחד בלבד. ואע"ג דבירושלמי דפאה פרק קמא אמר ר' יוסי בר חנינא נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון הקב"ה

חוטף שטר אחד מן העברות והזכיות מכריעות ואתיא כרש"י וכבעל הערוך לא נאמין לשמועתנו דתקום כההיא שטתא דהתם לא קיימא בני מערבא אמלתייהו דבית הלל אלא ר' יוסי בר חנינא סברא דנפשיה קאמר תדע דר' אלעזר נמי לא קאמר התם כובש כמימריה דהכא אלא אמר ר' אלעזר ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ואי לית ליה את יהיב ליה מן דידך היא דעתיה דר' אלעזר דר' אלעזר אמר רב חסד מטה כלפי חסד עד כאן. משמע להדיא דר' אלעזר לחודיה קאי ארב חסדא ואדעתא דידיה לא כמפרש דברי בית הלל ור' יוסי בר חנינא אמר מלתא באנפי נפשיה אקרא דנושא עון. ואיברא הפסוק הזה הכי והכי משמע או עון אחד כשטת הירושלמי או כל עון כפי שטתו הכא מדגבי כובש כתיב להדיא יכבוש עונותינו מחוורתא האי דגמרא דידן כדאמרן וכל שכן אי תנא דבי ר' ישמעאל פירושי קא מפרש מאי נושא מעביר דהא ראשון ראשון טובא משמע:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ז

גם לדעת הרב ופירושו איכא למפרך דעד כאן לא פליגי רבנן הכא אלא לפרושי רב חסד דקאמרי בית הלל והנה הם לא אמרו אלא לבינוניים לבדם וההיא דר' יוסי בר יהודה נוהגת בכל אדם ומוכחא מלתיה שאין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר בשביל ראשון ושני אלא מוחלין אותן לגמרי. והכי משמע בברור מדעת הגאון שסתם ולא פירש ראשון ושני דר' יוסי בר יהודה מה תהא עליהם ומסתמא אית לן למימר דסבירא ליה בהו כדעת רש"י שאינם באים לידי חשבון כפשטיה דההוא מתניתין דאי לא תימא הכי מאי רבותייהו. וליכא למימר כמו שחשב הר"ן בפירוש דבריו של גאון שלא חילק בין ראשון ושני לכל שאר עונות דעלמא כאלו סבר האי תנא דבי ר' ישמעאל והא דבית הלל פליגא אדרבי יוסי בר יהודה דאי הכי לא הוה שתיק גמרא מיניה ומדלא אשתמיט בחד מהני דוכתי לאוקמח בפלוגתא שמע מינה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ותו קשיא ליה נמי מה שהקשינו לדברי הרב דכולה שמעתין בבינוניים עסקינן והתם בכל אדם. וגם הנפש לא תמלא מדעת הרמב"ם דמזכי שטרא לבי תרי תחלה פירש מעביר ראשון ראשון כדרך הרב ודעלה קאי מימרא דרבא ואחר כך נטה לדעת הגאון ופירש מעביר ראשון ראשון על מחילות העונות כלם אחד לאחד אחרי שנמצא החשבון כהוגן דתו לא שייכא ביה מלתא דרבא כלל ואי אפשר בשום פנים לפרש דבור אחד בדרכים שונים מחולפי הזמנים אחד לפני החשבון ואחד לאחר החשבון. ועם מי המונע בדליכא רובא עונות שרב חסד לא יעביר את כלם מלפניו בבת אחת:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ח

על כן על כל דברי הספקות שזכרנו לגאון אנו שומעים אחרי רואנו דחש לה הרב למילתיה וגם הרמב"ם הציקתהו האמת ותאלצהו ליכנס בשטתו ובה חתם סברתו ואולם לא יסופק בדעתו של גאון שאין לנו עסק בשמעתין עם עונות ראשונים כלל כמו שבארנו בדעת רש"י ואחרי שנמחלו השנים מחילה גמורה אז יתחיל החשבון על מעשיו של אדם מכאן ואילך בלבד. ואזכותא קמהדר למימרא דבירא שמים עסקינן הקבוע בעשית מצות ושומר חמורות ולעתים חוטא בקלות. ואגב ארחיה נשמר מההפך שאם נכשל בחמורות תחלה אם כן כתב למיתה בראש השנה שפגע בו ראשון ומאי עבידתיה הכא בהדי בינוניים וכי תימא דנפקא מינה אי הדר איתקן ביני ביני אכתי קלות לאו דוקא דאי לאו הכי חמורות דליתנהו מפושעים בגופן ועדיין הוא בינוני מאי נדון בהו. ועוד יש עבירה קלה למראה עינינו ואל דעות ה' ידין אותה כחמורה לפי מקומה ושעתה וכן בהפך ולו לבדו נתכנו עלילות כמו שזכר הרמב"ם אלא ודאי במידי דשכיח אמרה למלתיה ולישנא מעליא. נקט למהדר אזכותא כתנא דסנהדרין בשלהי פרק היו בודקין וכדאמרן ותו שותא דרבנן הכי הוא דלמעוט עונות עברות קלות קרי להו ולמעוט זכיות נמי קרי להו מצות קלות והכי מוכח התם בירושלמי. ואי בעית אימא אין ודאי קלות דוקא קאמר ולא למעוטי חמורות דסוף יומא ודפרק קמא דשבועות אלא למעוטי חמורות דשמעתין כגון פורשין מדרכי צבור ופושעים בגופן כפי מה שאנו עתידים לפרש בחומר עונם מה הוא בתחילת החלק הה' בס"ד. והנה מדתו של הקב"ה להעביר את כלם ראשון ראשון שפירושו בלי הפסק על דרך קמא קמא בטיל וכלן נמחלין לפי שעה ובתורת צדיקים יחשב האיש אשר אלה לו לפי רוב הזכיות שקדמו בדינו ועון עצמו אינו נמחק אלא תלוי ועומד ואם בשעת גמר דין נמצאו הזכיות מרובין מן העונות הבאים לכף מאזנים או שהם שקולים ורב חסד מטה כלפי חסד דלהכי אתינן עלה הרי עברו העונות ראשון ראשון ואינם חשובים לכלום בהכרעת המאזנים כאלו לא עשאום:

מאמר חקור דין - חלק א פרק ט

אפס כי לא יצדק במדותיו של הקב"ה להיות ותרן כי כל דרכיו משפט וכן כתיב צדיק ה' בכל דרכיו אף על פי שהוא חסיד בכל מעשיו. הא כיצד מאריך אפיה וגבי דיליה עם שאנו מזהירים בו דלאו על דין העונות ועונשם אתמר גבי דיליה חלילה לאל כי ענוש לצדיקו של עולם לא טוב והרבה גבאין מחזרין ונפרעין כדתנן באבות אשר לא יתיצבו לנגד עיניו כי באור פני מלך חיים ועז וחדוה לפניו. ומאי דכתיב ויתעצב אל

לבו פירושו אסף אל לבו כי ממנו תוצאות חיים כל העצבים והמיתרים דכתיב בהו ידיך עצבוני ויעשוני והם הקושרים יחד חלקי העולם שהוא אדם גדול כנודע ובארנוהו יפה יפה במאמר הנפש והוא יתברך המשיך אותם אל לבו כאמור במה שרוחו ונשמתו אליו יאסוף והוא טעם ההתפעל ואז בנין העולם נהרס מעצמו כי אין דבר רע יורד מלמעלה ובמסרה שיניהם תרין. הבשר עודנו חנית וחצים. והרמז ממנו משפטו ושאתו יצא וכן כתיב יגמר נא רע רשעים מבלעדי סבה אחרת הוא לבדו דידיה עביד אבל במדת הטוב אתה בעצמך ובכבודך תכונן צדיק ועל התפשט ההשגחה ברצועות הגוביינא דרשו אכלה ומחתה פיה אמרה לא פעלתי און. אלא מאי אית לן למימר שהוא גבי דיליה דוקא מה שהוא שלו חלקו באמת היא הנשמה הקדושה חלק ה' עמו חלקי ה' אמרה נפשי ובשבילה מאריך אפו ומעכב לגבאים שלוחי הדין שלא יגבו חלקים הראוי להם מהחוטא בעונשים קשים בבת אחת אלא נפרעין ממנו הקל הקל תחלה למען יתעורר האדם בתשובה ויצא חלק אלוה מנוקה מכל מום לבלתי ידח ממנו נדח והוא באור נכון ואמתי אף על פי שגדולי החכמים לא חשו להזהר בו מהמשכם אחרי המפורסם אשר לא יכזב כי רב מאד מחנה אלהים ומלכותו בכל משלה ויש פרפרת נאה בפסוק א"י הב"ל אחיך והוא נוטריקון אם ישוך הנחש בלא לחש שכן אמרו חכמים אין הנחש נושך את האדם מלמטה אלא אם כן לוחשין עליו מלמעלה כטעם נוטל רשות ונוטל נשמה. והנה הכל מודים שאין הקב"ה ותרן אלא דן ברחמים. ברם הכא בשמעתין דג' כתות בהכרע המאזנים עסקינן שלפי המשפט הכולל אזלינן בתר רובא, ואם הדין שקול אז מדה טובה מכרעת כראוי לה. וכבר עלתה בידנו שטת הגאון מפורשת יפה ומוסכמת בכל חלקיה עם סוגיית הגמרא מיוסדת על סברא נאמנה בלא קושיא ובלא ספק. ונראה שהראב"ד בהשגות כך היה סבור שאמר שאין בשמועה זו זכר למחילת עון אלא להציל הבינוניים מגיהנם עד כאן. משמע שהבלתי נמחלים הם נחשבים במדה זו וכך עיקר. ותנאי היו דבריו שם בדר' יוסי בר יהודה שבעון ראשון ושני שאמרנו היותם נמחלין לגמרי אין האדם צריך ליום הכיפורים ולא ליסורים ומיתה ואפילו היו מן החמורים ובלבד שיעשה מהם תשובה. ויפה אמר אם הוא זכור מהם שלא יעמוד במרדו אבל מדה טובה זו לא תשוב ריקם לשוכח אפילו בלא תשובה ולנו עוד תנאי בדר' יוסי בר יהודה זכרנום בפרק רביעי וישלם באורם בפרקים המצויינים שם בס"ד:

מאמר חקור דין - חלק א פרק י

אמרו חכמים הראשונים כי המתודה ומתחרט על העונות שהוא זוכר מהם ושוכח להתודות על קצתם שנעלמו ממנו אין הנעלמות מעכבות את הכפרה. ואסמכוה למלתייהו אהא דתנינן בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו וכן כ"ד ראשי אברים אינן מטמאין משום מחיה דכתיב לכל מראה עיני הכהן דלא יצטרך לארמא עינוי או למאכא. והם הביאו גם כן סימן לדבר ממאי דאתמר בבעור חמץ חורי הבית העליונים והתחתונים אינם צריכים בדיקה. ואף על פי שאלו ואלו צריכים תשובה למי שזוכרם ואינה מעכבת בהם לשוכח מכל מקום רבו יתירא אשתכח לעונות ראשונים יותר מכלם שאם לא חטא אדם כל ימיו רק פעמיים בלבד ושכחן ולא התודה עליהם מעולם אין הודוי מעכב כפרתן אלא נמחלין מאליהן אבל שאר עונות אם התודה על קצתם ושכח קצתן הודוי מועיל לכלם דאנן סהדי שאלו זכרם היה מתודה ותוהה עליהם גם כן דמאי שנא. ובהדיא אמרו רבנן אין תשובה לחצאין גבי חשוד על השבועה אבל אם אין גם אחד מתנאי התשובה לא ודוי ולא חרטה והוא לא ידע ואשם במה יתכפר לו. והיינו דאמר רבא בפרק קמא דחולין גבי בית אפל כדלעיל הני מילי היכא דלא אתחזק אבל כיון דאתחזק אתחזק ובפלוגתא דרבי ורבי שמעון בן גמליאל אי בתרי או בתלתא הוי חזקה נראין הדברים דהיינו דר' יוסי בר יהודה דקא דריש פעמיים ליחיד שלש לצבור והיינו קרא דנושא עון ועובר על פשע בדרשה אחריתי דלא כדתני דבי רבי ישמעאל ואפשר דפליג במשמעות דורשין עם ר' יוסי בר יהודה דהיינו לדידיה עונות ראשונים הנמחלים ליחיד לגמרי אבל גבי צבור הראשון לעולם נחשב שוגג כדכתיב ולבית יעקב חטאתם ושני ושלישי קיימי בנושא עון ועובר על פשע ונמחלין גם הם לגמרי כדאמרן. והא איפסיקא הלכתא בפרק הבא על יבמתו נשואין ומלקיות כרבי. פירוש נשואין אשה שמתו אנשיה אי נמי ששהתה עם כל אחד מהם י' שנים ולא ילדה לא תנשא לשלישי דמדמינן לה ליחיד לאחזוקי בתרי זמני כיון דמעוטא נינהו וכן מי שלקה ושנה על חיוב כרת אחד דבר מיתה הוא ומפקיר עצמו לעבירה חמורה מכניסין אותו לכיפה לקרב מיתתו והני נמי מעוטא נינהו. וסתות ושור המועד כרשב"ג. וסתות ודאי לרבים מדמינן להו ובהמה הכי נמי דלית לה מזלא פירוש דעת לשמור עצמה ויאות כל מילי דרבנן. עוד אמרו בגמרא כי שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו. ואף על גב דכל חדא מנייהו חמירא באנפי נפשה לפי הפשט הנגלה מכל מקום מיבעי לן למנדע מנינא למה להו דהא אינשי מבדקי בגשר וכל דכותיה כדאיתא בבמה מדליקין ומה בין אותה בדיקה להזכרת עונות ואיברא לא

גרע קיר נטוי מגשר והוא לבדו בודק ואינך הכי נמי אבל להזכיר עונות דמשמע אפילו שנעלמו ואבד זכרם מכל מקום על ידי מעשה אסורן חוזר וניעור בעינן ג' דברים יחד הא' קיר נטוי ואולם בגמרא פרק לפני אידיהן ובמדרשות במקומות רבים פירשו קיר שמשמעו אדון והוא מיפיפיתו של לשון יום ובהיות אצלו כביכול תשות כח כמו שדרשו על פסוק צור ילדך תשי, והאדם מעיין בתפלתו דמשמע שהוא מבקש צרכי עצמו לא זולת. ומוסר דין הנטויה העליונה על אחרים כאלו הוא נקה מעון אז ודאי אפילו עשה תשובה ממה שזכר לא בלבד עונותיו נבדקים אלא גם הנשכחות מלב מקטרגים עליו מעתה והוא רחום יכפר:

מאמר חקור דין - חלק א פרק יא

הדין אמת הכל מתוקן בכל הני הלכתא גברותא שדינן שוה לימות עולם שזכרנו פתח דברינו בכסא ליום חגנו ולדין המות ולדין התחיה, כי משפטי ה' אמת יצדקו יחדיו ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ובהשלמות תנאיה. וכבר בארנו בפרק ג' מדברי הנביא ישעיהו ד' תקוניה בסור מרע ושיירנו למקום הזה הבאור לשתי מעלות טובות אשר לה בעשה טוב ולכל אחד מהן ד' תקוני זכרם בן אמוץ וצרפם אל הראשונים כי באמרו למדו היטב באר חיובנו להשתלם בעיון בכל כחנו מצותיו חקותיו ותורותיו והכל נכלל במלת היטב שהוא בגמטריא שם בן ד' אותיות הגדול והנורא הבלתי נהגה והעיון בו ובאמתתו משלים כל חסד ובהצטרף אותיות מספר פשוט כפול משולש ומרובע המורגל בחשבון אותיות הקודש על שער בת רבים מגדולי המחברים עולה ע' פנים לתורה וכבר נצטוינו לכתוב את התורה על האבנים בעבר הירדן באר היטב ורבותינו אמרו שהיתה המצוה עלינו לכתוב בשבעים לשון יובאו אחר כך ד' תנאים אחרים בכשרון המעשה דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה. וקרוב לשמוע שהם נתלים בד' אותיות הכתיבה לשם הגדול על הסדר כשם שד' תנאים המפורשים בסור מרע תלויים ועומדים בד' אותיות הקריאה. והרגיל בשפת אמת יודע כן. וכאן צריכים אנו ליזהר כי יש אדם שעמלו בתורה ובמצות אפילו בקיום העשין יקרא סר מרע כגון המתעטף בציצית לזכור שלא לתור אחרי מחשבת הלב והעינים ויש מהם שאפילו בהרחקת הלאוין יקרא עושה טוב לאסור בזיקים וכבלי ברזל המתעה בהן וצבאו ופקודיו תחות שלטנותא דקב"ה והיא מבחר הכוונות בשמירתם. ויש בזה טעם לשבח למה שכתב הרב אבן עזרא בספר העצמים כי יש בגוף שס"ה עורקים שוקטים כמנין הלילות ולנו הן הלאוין בכוונת סור מרע ושס"ה עורקים דופקים כמנין הימים אשר הם לפי דרכנו שמירת הלאוין בכוונת

עשה טוב והוא כפתור ופרח עם מה שיבא במאמר חכמים עבר ושנה הותרה לו בחלק השלישי פרק י"ד ואין כפל באברים כי אין בהם סור מרע אלא במקרה ושיעור כמפורסם:

מאמר חקור דין - חלק א פרק יב

לכו נא ונוכחה יאמר ה', אני ואתם נברר את עצמנו שכן שמוש הנפעל כמו ועמשא לא נשמר. וידוע בהלכות דיינים שאם באו לדין עני ועשיר אומרים לעשיר לבוש כמותו או הלבישהו כמותך. ובתחלת הוכוח הזה לעתיד לבא יקיים בעצמו הצד הראשון בסמוך נדבר בו על אוזן שומעת ובסופו ילבישנו בגדי ישע מעיל צדקה ועתידים צדיקים שיקראו בשמו כנודע והנה הפסוק הזה יכלול החלוקות שתיהן על הראשונה והיא מיראה או שלא לשמה כי גדול עד שמים חסדו לזוכים אליה ותו לא דהיינו עד כסא הכבוד כמו שזכרנו בפרק ג' אמר הנביא לכו נא ונוכחה ואתיא כי הא דתנינן הוא עד הוא דיין הוא בעל דין. כי הנה במתיחס לחוטא בינו לבין עצמו הוא עד. וכבר העיד בנו על זה באמרו שחת לו לא בניו מומם ומתרגמינן חבילו להון לא ליה ובינו לזולתו הוא דיין ובינו למקום הוא בעל דין וכן בדוד הוא אומר לך לבדך חטאתי כי אמנם אין רואה זולתך. ואתה עד כאמור והרע בעיניך עשיתי. ואתה דיין ולפיכך אמר למען תצדק בדברך וכמו בעל דין תזכה בשפטיך. ובאו שני התארים האחרונים בצרוף גמור ליתן את האמור של זה בזה לחוזק אמונתנו בו ובצידוק דינו שאלמלא כן תצדק בשפטך מבעי ליה וכן תזכה בדברך. או יהיה הפסוק מוסב קצתו אל קצתו וכולל דיין ובעל דין בלבד כי יאמר לך לבדך חטאתי למען תצדק בדברך והרע בעיניך עשיתי למען תזכה בשפטך. ובאמרו אחר כך כי פשעי אני אדע האמין עליו את העד שהוא לבדו מעיד יחידי. ולדקדק מלת למען כפי המובן ממנה בפשיטות על הדרך הזה השני יאמר צריך אתה שתזכה בשפטך ירצה שתזכה לעצמך במה שתשפוט ראשונה היותך לבדך בעל דיני שאין בעוני דבר מתיחס לזולתך כלל כנודע מדינו של אוריה שהיה מורד במלכות ושלא קרב לבת שבע כל ימיו ושכתב לה ספר כריתות לא נשאר בחטאו של דוד רק מה שהגביר חרב בני עמון על מחנה ישראל פן יאמרו ידינו רמה ותו דלא גרע מה שבא אל בת שבע ממאן דשקיל בשרא מבי טבחא ולא יהיב דמי לאלתר והיו חבריו בושים ודאי משמועתו יש כאן שוגג ומזיד בחלול השם זה וזה בינו למקום בלבד למען תצדק כמו דיין בדברך על ידי נתן לא תמות. או יאמר לך לבדך חטאתי בהרהור שאין זולתך מכיר בו והרע בעיניך עשיתי הם בתי דינין של מעלה כדלקמן ולמען תצדק בדברך שהמעשה ראוי לימחול צריך אתה שתזכה בשפטך את ההרהור לכף זכות ובא בפועל עומד שהוא כביכול זוכה לעצמו

בשעה שמזכה את בניו מן הדין וזה וזה פירושו מתישב מאד ואמתי בעצמו שיהיה למען תצדק הוא התכלית לתזכה בשפטך לא סבה אל החטא מיהו פרישו בהו רבנן דאינון מילי דבדיחותא למצוא חן בשיריו וזמריו דלא לימרו עבדא זכי למריה בזוהר ובפרק חלק כאלו יאמר חטאתי לאמן דבריך שאמרת כי יצר לב האדם רע מנעוריו עד שיצדק לומר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא שאפילו במעשה המצות שלנו יש בהן כמה חסרונות כמו שנזכיר בחלק ב' פרק ט"ז. ועצה טובה קא משמע לן קרא דכתיב טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו אמר כי טוב לו עודנו איש בתוקפו וגבורתו כי ישא עול התורה והמצות באותו החלק שיצרו תוקפו והיינו בנעוריו כדלעיל דאי לא תימא הכי קשה דפתח בגבר ומסיים בנער ולא עוד אלא דקאמר ישא לשון עתיד והוא גזרה הפוכה בלי ספק אלא כדאמרן שעל אותו היצר שהוא רע מנעוריו דבר הנביא המקונן וטוב לגבר שהוא כופהו ומחזירו למוטב ומובטח לו שהקב"ה עוזרו כי הוא ידע יצרנו הזכור בתורה אלפים שנה קודם העולם שעדיין היה מציאותנו באותו העדר הקודם להויה והוא אמרו כי עפר אנחנו ומלת כי משפטה כאשר והכל היה מן העפר כנודע ויהיה זכור פעול כמשמעו מוסב אל היצר והוא פשט נכון. או יאמר לך לבדך חטאתי בדבר בת שבע שהיה שוגג בחלול השם שחשב להסתיר את הדבר והרע שהוא מזיד בדבר אוריה בעיניך עשיתי הן המה שבעה עיני ה' ראשי סנהדראות של מעלה שכנגדן עיני העדה למטה אשר חרב גאותן של ישראל מסורה בידם להמית בסנהדרין או במשפט המלך לא על ידי חרב בני עמון כאמור. או יאמר לך לבדך בעולם העליון אין שם פגם במעשה התחתונים חסרון שלמותך ויהיה חטאתי מלשון אני ובני שלמה חטאים אך הפגם בעצם מגיע לעולם המשרתים שזכרנו ולמה שבעון אדם נקנסה מיתה עליו ועל דוד כנודע בפסוק מות תמות וכמו שיבא נכשל דוד בזה מעין גלוי עריות ושפיכת דמים כשם שבקש לעבוד אלילים בברחו מפני אבשלום כדכתיב ויהי דוד בא עד הראש להצדיק דין שמים בעיני ההמון אשר לא עמדו בסוד העבור ויתמהו מכמה שירות ותשבחות שלו אשר לא הספיקו להצילו מדין המות ולעשותו משיח. וידוקדק עם כל זה פסוק יפה אף נעים אומר דרשני והוא אמר חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' ואתה נשאת עון חטאתי סלה, כי הרבה דברים יש להתעורר בו. תחלה מה זו הודעה כלפי מעלה ולמה הניח אותה בצד החטא ושלל כסוי העון, ואמאי הכא עתיד והכא עבר וגבי פשעים נקט לתרוייהו אמרתי אודה, ואמאי אודה עלי פשעי והרי פשעים אלו המרדים וכאן אין גם אחד חמור כל כך. ואמאי אתה נשאת עבר. ואמאי תלה המזיד בשוגג דכתיב עון חטאתי ופשעים שזכר תחלה מאן מחיל ומאן שביק

ומאי סלה שייך הכא. ועם מה שהקדמנו הכל מתוקן. יאמר שגגתי בבת שבע אודיע אליך נאמן הדיין כי הא דתנן בפרק נגמר הדין הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו ובלבד שיהא ממש בדבריו ועוני בדבר אוריה לא כסיתי מעקרא למסור דיני על יואב שהייתי רשאי על זה דהא אין שליח לדבר עבירה ואל ההמון אמרתי שרצוני להתודות על שתי אשמותי שהגדלתי אותן על עצמי ונעשיתי רב פשע אצלם לצדק דינך בעיניהם ואצרף עמהם כל פשעי הראשונים אף על פי שעבר עליהם יום הכיפורים וזהו פשעי לה' רצה שיהיו דבריו אמת בנגלה ובנסתר ואתה צרפת מחשבתי הטובה למעשה ומשעת האמירה נשאת עון אוריה ודנת אותו טפל לשגגתי בבת שבע והיה זה בבית דין עליון דעתיקא קדישא כי רבים רחמיו ונצחיים בלי הפסק והוא אמרו סלה. הדרן למוסר הנביא שאמר לכו נא ונוכחה ירצה נברר את דיננו תחלה עם בעלי הריב הטוענים הללו והללו עוברי עבירה ואחר כך בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל:

מאמר חקור דין - חלק א פרק יג

בזה שדרשו רבותינו על פסוק כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ידוע במקומו וכן על פסוק כי באש ה' נשפט ובמאמר דוד המלך ע"ה גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי ועם זה יתאמת מה שאנו בבאורו כי הובטחנו לצאת בדימוס בזמן שאנחנו נלך בשם השוכן אתנו בתוך טומאתינו והוא עתיד להיות לנו מקוה טהרה. ואף בעבודת יום הכפורים כתיב וכפר על הקודש ובאהרן משתעי קרא שיטהר הקדש העליון מטומאת בני ישראל והשוכן אתם בתוך טומאתם כן יעשה לאהל מועד כי אין חבוש מתיר עצמו:

ולמען יצדק ויזכה שופט צדק בסוף הויכוח הזה הקדים לעולם ז' דברים וכלם בשביל ישראל וטובתם ואפילו גיהנם כמו שאנו עתידים לפרש לקמן דסגי בעתותיה אפילו לפושעים שבנו שכל ימיהם דאיגי במצות וחבול גופייהו ולא עוד אלא שתמיד כל היום רגזו וחלו ממוסרי הנביאים ושמנו מנואץ מתוכחתם לא כן פורקי עול כי בכל חכמיהם ושריהם של מעלה אין מוחה אף על פי שיש לאל ידם כי בזאת יתהלל שרו של אבימלך אשר כן עשה כפירוש הזוהר בפסוק ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי לפיכך יפקוד ה' עליהם במרום לדון אותם בגיהנם עליון שנהר דינור עובר בתוכו ומתלהב בו ועל האדמה בגיהנם תחתון על ראש רשעים יחול ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר. כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם והוא תכלית הטובה ופושעים יכשלו בם גם זו רעה מעין הטובה כי

המכשול יהיה בגבולות של דרכי ה' ומיד שיהרהרו תשובה בלבם קרוב אליהם הדבר מאד ועם זה לא השלים הנביא אלא בדברי נחמיה:
והוא המכוון לרבותינו במשל השנים שאכלו פסחיהם כי מצות לאו ליהנות נתנו וכבר קדם לנו בפרק ג' שלמוד הזה באזהרות גם כן בפסוק חדלו הרע:

מאמר חקור דין - חלק א פרק יד

ואולם החלוקה הב' שזכרנו והיא מאהבה ולשמה כי גדול מעל שמים חסדו יתברך להולכים בה תבחן בב' פנים הא' על שמים והב' הרבה יותר מעל שמים ועליהם הנביא מבטיח אותנו שבהגיע תשובתנו ללבושיה דעתיק יומין כתלג חיור אז אם חטאינו הכוללים גם חלק השגגות שנשאר מן הזדונות בתשובת ההמון המגעת עד כסא הכבוד בלבד יהיו כשנים הוא הבגד הצבוע מן התולעת אז ודאי כשלג ילבינו כל דאתי מחמתם וזכות גדול יחשב שלא ישאר שום רושם מהם בעולם כדכתיב כי בשת עלומיך תשכחי. ועל זה נאמר ארפא משובתם. ובהגיע התשובה לשער רישיה כעמר נקי אז אם יאדימו כתולע אפילו יהיו מאותן שאמרו עליהם שגגת למוד עולה זדון שהרי התולע צובע אחרים כצמר יהיו שמלבנין אותו למילת וטעם יהיו כטעם וה' סר מעליך ויהי ערך חלילה לאל מהיותו שונא לצדיק גמור כשאול שהיה רובו זכיות בלי ספק אלא כיון שה' סר מעליך הנה ערך קבל הויה מחודשת כמו שבארנוהו במאמר הנפש אף כאן כצמר יהיו לחדש להם הויה מצוחצחת שזדונות נעשים כזכיות והסוד הזה נרמז בפסוק ויקרא ה' אלהים אל האדם על הדרך המתורגם בסדר קדושה אם שהתשובה קוראה לאבא שלמה שעליה כטעם התקון בכפלים שנפרש בפרק כ"ב או אל האדם כפשוטו כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והתשובה קוראה אל האדם ומצפה אליו שיוציא אותה מן הכח אל הפועל בבחירה ורצון כראוי. ועם זה נרדפה לדעת מה יקר חסדו יתברך בהיותו מרבה מחילה לחטאים כי המחילה לחוטא חסד גדול אמנם המחילה לחטא עצמו הוא חסד רב אם יחשב הזדון כשגגה ועצום מאד אם יהפך לזכות ומלאך מליץ שיעשה הקטיגור סניגור. ועל זה נאמר אוהבם נדבה ונתן טעם לדבר כי שב אפי ממנו וכבר נתעוררו חז"ל ואמרו שבשביל יחיד שעשה תשובה כגון זו מוחלין לכל הציבור פירוש חלקם בברית האלה להיותם ערבים זה לזה הוא הנמחל בזכותו ונכון הוא. אמנם פשטיה דקרא יובן עם מה שנאמר ותאחז במשפט ידי כי הקב"ה זורק חציו וידו אוחזת בהן להשיבן כרצונו ומדה זו נוהגת באף יותר מכל שאר ראשי המשחית דבכלהו כתיב תקון פשוט ועתיד יכפר עון ולא ישחית ולא יעיר. ובאף כתיב והרבה להשיב הרי זה

תקון עבר וכפול שמעת היותו שם במחשבת הבריאה באותה שעה נגזר עליו למצוה רבה להשיב אותו כרגע. והוא טעם העבר החוזר ונעור ומתהפך לעתיד ברחמיו יתברך ברוב חסדיו. אבל התשובה הזאת מעולה כל כך שהאף שלוחו של מקום שב מעצמו ואומר לפניו רבונו של עולם אי אפשי לעשות שליחותי שכבר דחאוני בתוקף תשובתם והוא משחק ואומר נצחוני בני. ולא עוד אלא שהקטיגור מעיד על עצמו שלא הביאה שכינה חרון אף בעולם זולתי הויתו כדכתיב אף לא הביאה אסתר אל המלך כי אם אותי אם כן בטולו הוא תקון עולם כדכתיב וגם מחר אני קרוא לה אל המלך מחר דוקא ולא יותר כי ביום ההוא יודע לה' בלע המות לנצח. ודע שהאף מוכיח לאדם תחלה על פני מומו ואחר כך חימה מיסרת וקצף מכלים באחרונה בהיותו גורם לאדם לבעוט ביסורין כדכתיב וכעס הרבה וחליו וקצף על כן התפלל דוד בראשונה אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני וממילא ישבות בזיון וקצף. אבל ידוע שבאו אחר כך עליו יסורין שנצטרע ו' חדשים כשטת הבבלי וקראי הכי דייקי או שש שנים כדעת הירושלמי ואפשר דהא והא איתא כי ששה חדשים בלבד ישב בבית החפשית משום טומאת צרעת ופרשו ממנו סנהדרין ואחר כך בקש רחמים כדכתיב ישובו לי יריאך וטהר מטומאתו אך לא נתרפא עד ו' שנים ומשום חולי לא מידחי מנשיאותיה כדאיתא בפרק בתרא דהוריות ומשבאו עליו יסורין אמר רבש"ע אל בקצפך תוכיחני הואיל ובחמתך תיסרני בקש רחמים להיות סבלן שלא יבוש ולא יכלם לפני שונאי נפשו אחרי שנשא עול היסורין דוק בקראי בב' המזמורים ותמצא שזה נאמר קודם שנתיסר וזה נאמר אחרי כן ואין אל בקצפך תוכיחני מושך עצמו ואחר עמו כדברי המפרשים אלא באים המקראות בשני המקומות בתכלית הדקדוק והוא הנרצה אלינו בכל מקום:

מאמר חקור דין - חלק א פרק טו

היודע לחשב י' תארי הסליחה לארך אפים ורב חסד כנוסח השגור בפי כל ישראל אל מלך יושב על כסא רחמים לבבו יבין כי בא מרבה מחילה עם בטול הדלטוריא מן המדור שכנגדו למטה דתמן אשכחת ולא למעלה ממנו בשום פנים יעויין בזוהר בראשית דף מ' כי על כן לא הוזקקו בעצירת מגפה כי אם פנחס ודוד ואהרן שלוחו של משה כי היא באה בגבולם והם לא באו בגבולה ואולם זו כחו של אהרן בעמדו בין המתים ובין החיים כי שם היה מלאך המות מתגבר כנגד הפכו עד שזרזו משה לאהרן ואמר והולך מהרה וכתיב וירץ אל תוך הקהל תפש מדתו של אותו מלאך שהוא רץ בשעת המגפה ובתמורת א"ת ב"ש למלת מגפה [ירוץ] תדעהו כי ח' פסיעות שהוא רגיל לפסוע ברשות ח' אותיות

הקריאה והכתיבה לשם הגדול הנה בשעת המגפה ירוץ וכוללן כאחד כדבריהם ז"ל במסכת ברכות וכבר כפתו אהרן לקיים מה שנאמר צדיק מושל יראת אלהים. ומלתא אגב ארחק מבעי לן לאודועי כי מיכאל באחת לפי שהוא משרת ליו"ד שבשם ובתר רישא גופא אזיל וגבריאל בשתים שהוא משרת לה"א וצריך ליטול רשות מן היו"ד תחלה ומשנטל רשות אחר כך מן הה"א כל שאר אותיות נשמעות אליה ומדכתיב במעשה בראשית ועוף יעופף הא רמיזי תרוייהו באורייתא ומלכיהון דמלאכיי' אינון כדאיתא במדרש שוחר טוב ואיכא למשמע מהאי קרא ומסברא נמי דאיתיה לחד שהוא בשלש ומנו אוריאל משרת הוא"ו ומדכתיב על הארץ נרמז אליהו בארבע ורפאל כמוהו כי אמנם לכל המשרתים קדושים האלה הנה אותיות הכנוי הולכות למסע אותיות השם ואין צריך ליטול רשות מבית דין:

מאמר חקור דין - חלק א פרק טז

ארבעה חלוקי כפרה היה רבי ישמעאל דורש ופירש רבי אלעזר בן עזריה ג' הן ותשובה עם כלן כי על בטול מצות עשה היא לבדה מכפרת מיד ויש ששונים בה לא זז משם עד שמוחלין לו וכך היא שנויה בפרק קמא דשבועות והכוונה לחלק בין בטול עשה גרידא לקלין שבלאוין שאף על פי שדינם כעשה ואין לוקין עליהם עדיין צריכים לפנים כי העובר על לאו הניתק לעשה אם מתוך תשובה קיים עשה שבו מתכפר לגמרי מיד ואם לאו הרי בידו ב' עבירות ובתשובה מתכפר קצת ומקילין ענשו אבל אין לו מחילה גמורה עד שיבא יום הכפורים שהרי ארבעין בכתפיה כדתני רבי יוחנן בפרק הלוקין כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור לא קיים חייב כך היא גרסת הרב והרמב"ם ומנה לא נזוע. מיהו כיון שקיום העשה היה פוטרו מן המלקות יש ללמוד מדברי התוספות פרק קמא דשבועות שהוא נוח להתכפר משאר חייבי מלקות אף על פי שלא קיים העשה ונתחייב דאלו שאר חייבי מלקיות תשובה תולה להגן מן העונש עד שיבא יום הכפורים ויכפר ונפקא מינה שאם נגזר עליו קודם לכן למות לפני יום הכפורים אין להמלט לפני מותו מכל העונש הראוי לאותו עון אבל בזה לא בלבד תשובה תולה להגן אלא ממעטת את העונש שאם לא יגיעו ימיו ליום הכפורים יספיק לו עונש מועט להשלים כפרתו. וכי תימא בשאר חייבי מלקות שמתו קודם יום הכפורים למאי אהניא להו תשובה כבר אפשר לומר שתועיל אליהם לדין הנפש ולעולם הבא דחשיבא להו מצוה יתירה להכרעת המאזנים וניחא לן למימר שאף בעונשי העולם הזה טובא מעליא להו כדתנן תשובה ומעשים טובים כתריס לפני הפורענות שהיא באה על

האדם בכח אמיץ לגרוי בעלמא ומתוך תשובה מעלייתא שריון קשקשקים הוא לבוש ולא ידע. ובהיות שורת הדין דעציביה מסתייה אם כן יירא בלבד ולא יחת:

מאמר חקור דין - חלק א פרק יז

בחגיגה פרק קמא [דף ה] אמר רבי חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד ולא גרסינן על כל עונותיו כדמוכח מדברי התוספות שם ובפרק קמא דשבועות אלא שהם אמרו בחגיגה דרבי חנינא בר פפא פליג אדרבי ישמעאל וליכא למימר אלא דפליג אפרושיה דרב יהודה למתניתין סוף יומא דמתמהינן עלה השתא תשובה מכפרת על לא תעשה אעשה מיבעיא ופירש רב יהודה בלאו הניתק לעשה ורבי חנינא בר פפא אמר לא זו אף זו קתני ולוקמיה לסתם מתניתין דלא כרבי ישמעאל אבל בשבועות אוקמוה בתוספות לדרבי חנינא בר פפא כרבי ישמעאל וכפירוש רב יהודה למתניתין דיומא לא סיימוה ומדבריהם בחגיגה מוכח דרבי חנינא בר פפא בקלות מירי ובלאו שניתן לתשלומין והדבר ידוע שאין אדם לוקה ומשלם אלא דינא הכי דבממונא כגון עושקי שכר שכיר משלם ואינו לוקה ועם התשובה מוחלין לו מיד ובקנסא כגון אונס ומפתה בממזרת ודכותה ואתרו ביה לוקה ואינו משלם וסרה תמיהת כסף משנה פרק י"ח מהלכות סנהדרין ומדליכא בשמעתין דחגיגה מלקות אלא תשלומין ועל כרחין אחר שרצה את חבירו מוחלין לו אתי שפיר דחשיב כעשה וכקלין שבלאוין וכבר בטלה מחלוקתן ותו דייקינן אמרם התם בחגיגה שעושה דבר ומתחרט שפירושו דבר אחד לאפוקי שני דברים מסוג אחד כגון לקח האם על הבנים ולא שלח שהוא כמו עבר ושנה ולוקה כרבי יוחנן וכדאמרן:

מאמר חקור דין - חלק א פרק יח

מסקנא דמלתא דתשובה גרידתא מכפרת מיד על עשה ודכותיה מהנך לאוין שאין לוקין עליהם. ואף על פי שעולת נדבה גם היא כפרתן הכא במאי עסקינן בכפרה דאתיא ממילא והיכי דמי קלין שבלאוין כגון לאו שבכללות או בא מכלל עשה או שאין בו מעשה חוץ מנשבע ומימר ומקלל ועדים זוממין או ניתק לעשה וקיים עשה שבו ובכלל זה לאו שניתן לתשלומים ושלם וזה האחרון הכביד שאם לא שלם אפילו המיתה אינה מכפרת לגמרי דכתיב את נפש בעליו יקח אם לא קדם הנגזל ומחל. וטובה גדולה היא לנגזל עודנו חי שימחול לו בין בחיי גזלן בין לאחר מותו דיקא נמי דכתיב בעליו כדאיתא בפרק הגוזל בתרא שעם זה יקויים בו היעוד הטוב שנאמר לירמיה ישובו המה אליך ואתה לא תשוב

אליהם אבל לאוין שאין לוקין עליהם להחמיר בעונשם כגון שניתנו לאזהרת מיתת בית דין אינם בכלל הזה. והתשובה מכפרת על חייבי מלקיות גרידי בצרוף יום הכפורים. ואולם על חייבי כריתות כגון נדה ומטמא מקדש וקדשיו וכן חייבי מיתה בידי שמים כגון זר ששמש במקדש שאלו ואלו יוצאין ידי עונשן במלקות וכן פסח ומילה במצות עשה שהן בכרת וכובש נבואתו וחבריו שהן במיתה אף על פי שאלו ואלו אין בהם מעשה ואין לוקין עליהם וחייבי מיתות בית דין שאין בהם כרת ואינן מביאין חטאת על שגגתן ואלו הן מקלל אביו ואמו מסית ומדיח ומכשף ובן סורר ומורה בנסקלין והרוצח בנהרגין וכל הנחנקין חוץ מן הבא אל אשת רעהו שכל העריות יש בזדונן כרת ובשגגתן חטאת וכן כל מי שיש בזדונו כרת ובהתראת מיתת בית דין כגון מחלל שבת וכל שאר חייבי כריתות שבתורה וגם אלה שאמרו הלכה קנאין פוגעין בהן וכן כהן ששמש בטומאה שאחיו הכהנים מפצעין את מוחו בגזרין ומי שחייב ראשו למלך שהוא בסייף לכל מילי כדכתיב ואשר חרב גאותך על כולן כיון שיש בהן חיוב מיתה מאיזה מין שיהיה תשובה מכפרת עם היסורין שהם נאמנים לשולחם במדה במשקל ובמשורה והאי דקתני כריתות ומיתות בית דין תנא ושייר כל הני דאמרן דלא סגי להו במלקות ולכלל חלול השם לא באו. עוד איכא למימר דבכולהו יסורין ממרקין אפילו בלא תשובה חוץ מכריתות של תורה ומיתות בית דין דוקא דבעינן בהו תשובה ויסורין ונדבר בם בפרק הבא לפיכך האי תנא דחלוקין כפרה כיון דאסיקנא שלשה הם ותשובה עם כלם בהנך לא מיירי אבל על חלול השם אין תשובה מכפרת אלא עם המיתה ואמרנו בכלם שהם תולים עד גמר הכפרה לא יחייב שהחלוק החמור לא יכופר אם לא יקדם אליו הקל זולתי בתשובה שהוא הכרחית עם כלן להשלמת הכפרה לכל חוטא על הדרך שבארנו בריש פרק י':

מאמר חקור דין - חלק א פרק יט

האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר מתניתין היא בסוף יומא. ורישא ודאי תרתי קא משמע לן שהאומר אחטא ואשוב אפילו פעם אחד אין מספיקין ושאם הוא עובר ושונה אפילו לא התנה על מעשה העברה מהבטחתו לשוב גם הוא בכלל אין מספיקין וכמו שיבא בחלק ג' פרק ט' ומינה גם כן יש לנו ללמוד שהאומר אחטא ויסורין ממרקין אין יסורין ממרקין וכן הוא אומר ימהר יחישה מעשהו אחטא ומיתה מכפרת אין מיתה מכפרת וכן הוא אומר אכול ושתה כי מחר נמות מה כתיב בתריה אם יכופר עד תמותון ותרגם יונתן מותא תנינא הורה מה שאמרנו. אבל אם שב מחטאו ומדבורו או ממחשבתו

מאיש שוגה ומפתי שהוא חוטא אגב כפרתו כדאמרינן אגב שאני אז ודאי התשובה מספקת עם כל חלוקי הכפרה איש לא נעדר. וכאן שייך לומר מיתה מכפרת דוקא עם התשובה אבל לא חטא אגב כפרתו מיתה מכפרת אפילו בלא תשובה כגון חייבי אשם תלר או אפילו חייבי חטאת ואשמות ודאי אם שכח ולא התודה שאינו עומד במרדו כדרבא בפרק נגמר הדין והוא דאמר התם שאם נהרג מתוך רשעו מתכפר דהוו להו יסורין ומיתה חוץ מיודע רבונו ומכוין למרוד בו לא אמרה רבא לשמעתיה אלא על הפושעים בגופן ונדבר בם בחלק החמישי בס"ד וזה שאמרנו הוא מחוור הרבה יותר מתרוץ התוספות לקושיית הר"ש מדריוש בפרק קמא דשבועות דזמנין משמע דבעינן תשובה עם כלהו חלוקי כפרה וזמנין משמע דלא מעכבא ומה שבארנוהו נכון וברור. ולפי דרכנו למדנו כיוצא בו חלוק אמת ויציב בין חייבי מיתה בידי שמים לחייבי כריתות אלו ואלו שלא נתכפרו ביסורין עד שמתו מלבד מה שפירשו רבינו חננאל ורש"י שהמיתה בו ולא בזרעו והכרת בו ובזרעו והכי מוכחינן בפרק הבא על יבמתו מקראי דעירים ימותו עירים יהיו יש לו בנים קוברן אין לו בנים הולך בלא בנים וכלהו כריתות ילפי מהדדי וההיא דמיתניא פרק ואלו מגלחין גבי יומי ושני לא נחתינן בה אלא בין מיתת כל אדם למיתת עונשים לא כמאן דאסיק אדעתיה דכרת עד חמשים שנה ומיתה עד ששים דהא שנין ערוך הוא התם בפומיה דרבא כדאמרן. ואנו מוסיפין חלוק אחר לפי המכוון בפרק הזה כי חייבי מיתה בידי שמים הויא מיתתם כפרתם אפילו בלא תשובה וכן כל אותם ששנינו בסוף הנשרפין שמיתתם שלא בבית דין על ידי קנאים ודומיהם כי לא אמרו שהמומתים מתודין אלא גבי ד' מיתות דוקא. ומכאן אתה למד למה נסמך פרק חלק לדסליק מניה אף על פי שהפסיק בנהרגין דוק ותשכח. ומסתברא לן שבדורות הראשונים היו קורין תחלת אותו הפרק בארץ ישראל באסרו חג הפסח שחל בשבת עד סוף מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי עקיבא גבי עשרת השבטים שכלן אסופות מן הברייתות כמו פרק קנין תורה ודומה למה שמפטירין בחול המועד של פסח בתחיית המתים דקיימא לן בניסן עתידים לחיות ומתחיללין אבות לשבת הבאה ולעולם לא היו קורין כל ישראל ומשה קבל כי הדדי אף על פי שהאחרונים לא דקדקו בכך. אתאן לשמעתין דגבי חייבי כריתות מן התורה לאפוקי כרת מדברי קבלה המפורש בנבואת מלאכי תניא הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת בעולם הבא יכול אפילו עשה תשובה תלמוד לומר עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה עד כאן. למדנו שהן צריכים תשובה בחייבי מיתות בית דין אבל חייבי מיתה בידי שמים וחבריהם ובכללם אותו כרת שהיה גמרא אצלם עד דאתא מלאכי ואסמכי אקרא אשר לא יקווה מאותה טפה סימן

ברכה לעולם ער ועונה ומגיש מנחה אין תשובה מעכבת בהם כמו שבארנו ובמאמר הנפש נוסיף לקח בחלוק אחר עצמו שבין מיתה לכרת שומר נפשו ירחק מהן. ואמנם שנה הכתוב בכרתו של זדון מלאכה ביום הכפורים דכתיב ביה והאבדתי להחמיר עליו בדבר החדש והוא זה כי הנה העובר עבירה ושונה בה הותרה לו כדבעינן למימר לקמן. ועוד אמרנו בפרק ד' שאפילו עונות ראשונים אין מוחלין לו כל כגון זו נוסף על מה שזכרנו בפרק זה והנה המזיד ביום הכפורים מסתמא יחטא תחלה בזדון אכילה שיצרו תוקפו בה ביותר ואחר כך בזדון מלאכה וכן סדרן הכתוב שדבר בהווה לפיכך החמיר עליו שיהא דומה לעובר ושונה אף על פי שהן ב' שמות דתנן אכל ועשה מלאכה חייב שתי חטאות דייקא נמי דכתיב מקרב עמה אף על פי שעדיין הוא בקרב עמה שמן הדין לא הותרה לו מכל מקום כתיב ביה והאבדתי ולמדנו גם כן שהכרת הוא אבדן הנפש כדבריהם ז"ל אלא שממהרין ליפרע מזה כדאמרן רחמנא לישזבן:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כ

אותה ששנינו אין מספיקין בידו לעשות תשובה ליכא לפרש בבן ברית כחזוק לב פרעה וסיחון להשמדם עדי עד כי הם וכל כיוצא בהם אינם בכלל תקנת השבים ואוקמינהו רחמנא אדינייהו, כמו שעוד נזכיר בחלק השני פרק י"א ובחלק הרביעי פרק י"ג אלא למנוע ממנו בתחלת תשובתו הסיוע מלמעלה. שאמרו עליו אדם מקדש עצמו מעט למטה ובעולם הזה מקדשין אותו הרבה למעלה ובעולם הבא. כי המתנה לחטוא על ידי אמתלאה פושע הוא ורחוק מישועה. אמנם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דכתיב בה לצדיק גמור מה ה' אלהיך שואל מעמך דמלתא זוטרתי היא לגביה, כמו שיבא בפרק כ"ה והיותו יתברך שואל כך הוא הבטחה גדולה שהדבר מסור בידינו ולבעלי תשובה כתיב מי יתן טהור מטמא לא אחד, שאין יחידו של עולם מטפל בטהרתם, אלא אם כן פתחו לעצמן פתחה של תשובה בלב נשבר ונדכה וכמו שפירש מורי הה"ר ישמעאל חנינא זצ"ל שהתנה בזה המלך החסיד הוא הגבר הקים עולה של תשובה שיהיה נשבר לגמרי כשברי כלי חרש לא יצלח לכל, שאינן עושין מעין מלאכתן ושבירתן טהרתם כי אמנם היראה אינה כלום הבל ואין בה מועיל, זולתי בבחירה ורצון שכנגדה צנים פחים ואבזרייהו וכגון בטן רשעים או גברא דנשי קטלוהו כל שישנו בשומר נפשו ירחק מהם, קרינא ביה צנים פחים ואמר קרא בדרך עקש שאין מזמנין אותן מן השמים אלא למי שאין בו יראת שמים שלמה הכל לפי מה שהוא אדם, ונורא על כל סביביו כדלקמן. ומי שמתחזק בתשובה שלמה ומקדש עצמו בכל כחו עליו נאמר ושוב אלי נאם ה', אלי

דוקא כרבי יוחנן פרק בתרא דיומא והוא פירש שם האי דקאמר נביא, שובה ישראל עד ה' אלהיך, שרצה לומר עד ולא עד בכלל כרבי לוי דאמר עד כסא הכבוד, פירוש וכסא הכבוד לבדו בכלל, אבל היושב על הכסא אמר ושוב אלי כדאמרן, ופירשנוהו בפרק י"ד עמוד עליו וכתיב ואת זנית ריעים רבים על שם מספר עריך היו אלהיך ואף על פי כן לא קרינן בה והלכה והיתה לאיש אחר ולא אחרי אשר הוטמאה העיד הכתוב עליה שעבודה נכריה מקרה הוא לה, לפיכך כתיב ושוב אלי כי נפלאתה אהבתו לה:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כא

לפעולות אדם בדבר שפתיו וכל יצר מחשבות לבו לא שמענו בלתי אם שתי יצירות ולהן שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור שכנגדן אמרה תורה עשה ולא תעשה ואפילו דברי הרשות יחשבו גם הם מצות קלות, למי שמקיים בעצמו בכל דרכיך דעהו ומצוה כגון זו לגבי חובה רשות קרינן לה, וההפך בהפך והוא טעם ברכת הנהנין שאמר עליה החבר לכוזר שהיא כעין הזדמנות להנאה ושהוא כפל ההנאה. ופירוש הכפל בש"י עולמות בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ועל זה נאמר מה יפית ומה נעמת אהבה תענוגים כי בכהאי גוונא ההנאה עצמה מצוה תחשב ואף היא מעוררת אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים. ויש בזה סוד גדול במצות עונג שבת שהיא לעדן הנשמה יתירה שתעשה בעצמה מצוה רבה לכבוד שכינה בתחתונים דהיינו לברך ברכת המזון מצוה שאינה נוהגת בעליונים כלל. והעולם בכללו מתברך בזכותה כל ו' ימי המעשה והוא טעם אכילת לחם הפנים לכהנים בשבת והוא תופס לילו עמו כדין אכילת קדשים לפיכך יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית ועל זה סוד אמר אברהם לשלשה אנשים באלוני ממרא, ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו על הדרך שאמרנוהו במאמר אם כל חי יעוין שם, כי על כן עברתם על עבדכם אמר כי על כן דוקא נתכוונו גם הם לסעוד אצלו ואין צורך למה שנדחקו בו המפרשים, ותכלית הסעודה לזמן בג' עם ברכת המזון שהיא מצוה רבה מחודשה אצלם, והוא פשט נכון וברור ולא על חנם המציא היוצר האלהי יצירת הרע כל היכא דאיתיה להתענג בו בדברים החמריים לשם מצוה. הא למדנו שלא נברא אלא להיות צוות אל הטוב אוהב וריע להשגת צרכיו. ועליו תנן באבות אל תהי בז לכל אדם להפליגו אי אפשר שהוא חלק אדם מאל ביצירה לפיכך הזהיר אל תבזהו כי כל מה שיצדק בו דמות אדם ניתן לידרש בו אדמה לעליון. אשרי המחכה ויגיע להדמות אליו באהבה עד שתחפץ כי אף על פי שאמרו בו שמאל דוחה אין לך אדם שאין לו שעה לעשות נחת רוח ליוצרו בימין מקרבת. פי שאין מקומו

של אדם מכבדו אלא הוא מכבד את מקומו אמר ששלמותו בעת רצון ואל תהי מפליג לכל דבר להפרידו במחשבתך מן התכלית שנברא בשבילו כאלו אין ליחידו של עולם צורך בו. צא ולמד ממה שהשיבו הזקנים לשואלים במשנה בפרק רבי ישמעאל כי אין לך דבר שאין לו מקום להשלמת רצונו יתברך:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כב

ידוע ומפורסם כי העובר על אחת מכל האזהרות שבתורה שוגה בכפלים. האחד מעשה העבירה והשני שאלו נמלט ממנה היה נחשב למצוה רבה מלבד בטול מצוה אחרת שהיה אפשר לקיימה באותה שעה אחרי מה שבארנו שאפילו פעולות הרשות יש בהן דקדוקי מצות לפיכך הוצרכה תשובה עם שאר חלוקי הכפרה כמו שזכרנו, לא בלבד להכרח החרטה שהיא מתנאים הראשונים והעצמיים אלא שהיא מצות עשה גדולה וחביבה מאד שקדמה לעולם ושקולה ככל התורה ושפיר מכפרת על בטול העשין בין בצרוף עבירה אחרת בין ביושב ובטל ואולם חומר בחלול השם שהמחללו בסתר נפרעין ממנו בגלוי שכן רישומו ניכר לזכי הראות ולבעלי חכמת השרטוט ודכוותם ואל יחשוב אדם להנצל מענשו בטענת שוגג כי גם הוא ישנו בחלול השם כטעם שגגת למוד עולה זדון לפיכך אמר התנא אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם לא להשוות את המדה חלילה מעול אלא לומר ששניהם ישנם בחומר החלול ולפום גמלא שיחנא לפיכך המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות וחבריהם אם אינם מפליגין בעסק התורה אין תשובה ומעשים טובים מספיקין להשלמת כפרתם, והם וכל דומיהם שיש בידם חלול השם צריכים חזוק רב לבקש רחמים שיזכו לתקן בכפלים שכן מפורש על ידי דניאל ולא חלינו את פני ה' אלהינו לשוב מעונינו ולהשכיל באמרתך ומבני עלי למדנו שלא יתכפר עונם בזבח ומנחה והרי אינם באים אלא עם התשובה. וזולתה הם זבח רשעים אבל מתכפר בדברי תורה דכתיב זאת התורה אדם כי ימות באהל מכאן שאהל התורה מכפר כמיתה ואין מיתה אלא גניזה לנפש המשכלת שהיא מתעלמת מדרכי חשך על כן צריך להרבות בעסק התורה בסתר כדמשמע מדכתיב באהל עד שהיא עצמה שתכריז עליו בגלוי להשכיל להטיב לזולתו בזמן והרבים צריכים לו. ובלבד שיכוין לבו לשמים בלי שום פנייה אחרת כי אז ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. וזה הדבר אשר הפליא לדבר בו רבן גמליאל בנו של רבי בפרק שני דאבות אמר עשה רצונו כרצונך כי הנה רצונך ישעה אל עושהו לדעת במה יתרצה עבד אל אדוניו ואז רצונו יתהלל במלכו ופנה למעלה ויאמר לפניו בהאי ברא אתינא קמך ויהיה המכוון אליך בזה כדי שיעשה רצונך כרצונו

שתהיה גם אתה מטיב לזולת כמוהו הרי מצוה לשמה לא לקבל פרס אלא שכר מצוה מצוה. והוא הנרצה למשה רבינו ע"ה באמרו אם נא מצאתי חן בעיניך ירצה אם היה שנעשה מהשתדלותי רצונך כרצוני כטעם מציאת החן שנבאר בפרק כ"ד הודיעני נא את דרכיך ופירשו חכמים שבקש לדעת איך המחשבה מתפשטת בהם שעם זה אדעך באמת לא באופן אחר והתכלית למען אמצא חן בעיניך שיהיה ממדת טובך רצוני כרצונך וראה למי אני עמל ומבקש להיטיב כי עמך הגוי הזה עוד אמר בטל רצונך כטעם כאשר יניח ידו ופירש בספר הבהיר שאסור לעמוד בנשיאות כפים יותר מג' שעות והכוונה שלא להטריח כלפי מעלה אלא כדי ג' ברכות יברכך יאר ישא ברכה ושעה אחת לאברהם שניה ליצחק שלישית ליעקב וכל כך למה מפני רצונו שיהא לו פנאי להשפיע ולא ישעה אל עושהו באותה שעה דאיידי דטריד למפלט לא בלע והוא טעם הסבי עיניך מנגדי כדי שיבטל רצון אחרים המבקשים להתגבר באותה שעה על ה' ועל משיחו כטעם וגבר עמלק בפרוח רשעים כמו עשב וימשך בטולם מפני רצונך שכוונתך לשמים להשמדם עדי עד ואז יהיה השם שלם והכסא שלם שהוא המכוון בב' חלקי המשנה הזאת באמת לא הפקעת רצון הדיוט ובטול הפכו ולמדנו ממנה הרשות נתונה לאדם להדמות לעליון אם ישים אליו לבו:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כג

ובמערבא מתנו בעון בית עלי בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתפלה שהיא באה מעמקי הלב וסוף תקוניה נפילת אפים להצדיק המיתה על עצמו וכן מצינו ביעקב אבינו שהיה מחולל בגלותו האחרון מפשעי הדורות שקדמוהו ואמרו עליו שהיה קורא את שמע כשפגע ביוסף ואינו ספק שסמך גם כן גאולה לתפלה ומיד שסיים תפלתו פיהו פתח בחכמה ואמר אמותה הפעם כטעם נפילת אפים שהוא רז נגלה בכתוב ומאמרו אחרי ראותי את פניך כי עודך חי יש סמך למה שכתבו האחרונים דבעינן מקום שיש בו ספר תורה איך שיובן יעויין בספר הרוקח להר' אליעזר מגרמיזא ז"ל שהכוונה להעירנו כי הצדקת המיתה על עצמנו הוא בית חיינו כטעם נפלה נא נפילה ממש לא פקדון ונפול ביד ה' דוקא כי יד היינו מקום ה' היינו ספר תורה ודאי לקיים התנאי הזה בפועל או ברמז כי בן זקונים הוא לו ומתרגמינן בר חכים מלבד מה שהוא מבואר בשפת אמת כי מדתו של יוסף הוא ספר הזכרון לתורת יעקב אבינו והוא גם כן הגאולה שצריך לסמוך אותה אל התפלה ולמדנו שהיודע לכוין כל צרכו בכך מחשבתו משויא ליה מקום ספר תורה לא כל הרוצה ליטול את השם יטול ודי בכל זה הערה. ויש מצות אחרות שקולות ככל

התורה ומועילות עם התשובה השלמה לעון חלול השם כגון גמילות חסדים בזריזות רב ומתמיד וכן שמירת שבת וקיום שלש סעודות לשם שמים דכתיב אז תתענג על ה' ובשם האר"י ז"ל אמרו כי סעודת ליל שבת מעוררת זכותו של יצחק בעל ההנהגה בשמטה הזאת כמו שנבאר במאמר אם כל חי ותועיל להנצל מחבלי משיחנו. ושל שחרית תעורר זכות אברהם סבא חסידא להנצל מדינה של גיהנם שהוא עומד על הפתח להציל את ניניו שומרי ברית והרי מילה ושבת תרי פלגי דגופא הם כנודע. ושל מנחה תעורר זכות יעקב אביהם של שבעים נפש להנצל ממלחמת גו"ג ומגו"ג בגמטריא שבעים וכבר זכרנו בפרק כ"א מצוה לסדר שלחנו במוצאי שבת לעורר זכות דוד המלך רגל רביעי להנצל מחבוט הקבר על כן אל יהי עונג שבת קל בעינינו שהוא מן המצות השקולות ככל התורה כאמור ועל כלם הכופר בכל מיני עבודה נכריה כמנשה בן חזקיהו שחתר חתירות ברקיע כי נסתם בעינו פתח של תשובה הנרמז בצורת הה"א כדאיתא במנחות ועמדה לפניו בצורת חי"ת מחתה לפועלי און והוא חתר בה וחטריה לגגה ופנה למעלה ליחידו של עולם ונתקבל. וכן מצינו ביהונתן בן גרשון בן מנשה תאר אמתי למה שנשהו אלקים את הצדיק שלא יזכר שמו על הקלקלה בא דוד והחזירו בתשובה ומנהו על האוצרות בא שלמה ושנה סנקליטין של אביו וחזר לסורו והיה נביא הבעל בבית אל ובסוף ימיו נתקרב גם הוא על ידי לגימה כאבי אמו של גרשום אביו שעל ידי לגימה זכה ונכנס תחת כנפי השכינה ובשעה שיהונתן הרהר מאליו תשובה שלמה שרתה עליו רוח הקדש והיה נביא אמת לה' להוכיח את חבירו שעבר על נבואת עצמו וגם ניבא במה שנתנבא חברו על המזבח אשר בבית אל ונוספה נבואתו של יהונתן על כל בתי הבמות אשר בערי שומרון וכשפרסם נבואתו ולא כחד דבר אין לך כפירת עבודה אחרת וקדוש שם שמים גדול מזה עיין בסוף החלק השלישי:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כד

התורה והמצוה וכל מידי דמלאכת שמים יש מכוונים בהן להנצל מן הפגעים או לאהבת התועלת או הערבות שישיג האדם מן החכמה וכשרון המעשה או לאהבת הטוב בהחלט אשר המה יראי ה' וחושבי שמו וכבר הוכיח אליפז לאיוב הלא יראתך כסלתך תקותך ותום דרכיך. גנהו על היותו ירא יראת העונשים שעליה אמר כסלתך רצה בזה שאין לו חלק ביראה רק מה שהיה זוחל ודואג שמא כמקרה הכסיל גם הוא יקרהו כמו שהעיד בעצמו ואשר יגורתי יבא לי. וכבר היה מצר יעקב על מה שהוכרח לירא את עשו כדכתיב ויירא יעקב מאד על זה ויצר לו ומיד השתדל בהצלה ונעזר בתפלה כי אמנם יראת

הפגעים היא רצועה בישא, תחת אלהים קדושים שהרחיקוה מעליהם יעקב ויוסף כמו שהעידה תורה משמו של כל אחד מהם התחת אלהים אני רצו בזה לא תהא יראתנו אלא את האלהים את כבודו ואת גדלו דעליה כתיב שבטך ומשענתך המה ינחמוני כי השבט עצמו היא המשענת כטעם ואני יסרתי חזקתי זרועתם וכתיב היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה. כי הדמעה אשר היא בטבעה כליון עינים ודאבון נפש, היתה לי לחם לבב אנוש יסעד באמרם אלי כל היום דע כי איה שהוא מקור הרחמים כידוע בשפת אמת הוא אלקיך שופטך והיינו דאסמכינהו קרא ירא אלקים וסר מרע ירצה סר מן היראה החצוניות הגורמת רעה לעצמו. ויצדק זה וזה באיוב עם הספק שנכנס בלבו בהשגחה כי תחלה היה סר מרע אמנם כשהתחיל לדאג על משפט מעוקל נלכד ברשת זו מהודאת פיו ולסוף היה בועט ביסורים ומתלוצץ עליהם באמרו הים אני אם תנין כי תשית עלי משמר וידוע כי הוא היה מחציו ולמטה מתפלש בתוך האפר ליבש את השחין הלח וזה כעין חול גבול לים ומחציו ולמעלה מתגרד בחרש מן השחין היבש והוא כעין תנין זה הנחש שנדון להפשיט עורו אחד לשבעה שנים. אמר שלא חטא בגופו שיצטרך להגביל שבתו באפר ולא בנפשו שיחויב להפשיט מלבושי תאוותיה ואין לך כסילות גדולה מזו להיות ירא וחרד מן היסורים ואחר כך בועט בהם. ואמר תקותך כי היתה יראתו גם כן בסבת התקוה והתוחלת לשכר מוגבל ומקווה בשכל אנושי והיא אהבת המועיל לא קווי לה כמו שנזכיר, ותום דרכיך הוא הערבות שישיג האדם מתמימות המדות האנושיות יעבדוהו עמים וישתחוו לו לאמים ונתישב עם זה פשטיה דקרא שאינו מסורס כדעת המפרשים אלא מכוון הטיב בסדורו עם סדר ברכות השחר לנכרי עבד אשה יבא באורו במאמר הנפש וכמוהו כי כל אוכל חמץ ונכרתה מיום הראשון עד יום השביעי אין זה מקרא מסורס אלא ללמדנו שהכרת הוא בבית דין של ימים ראשונים בלבד אבל ג' מדות ראשונות מה כתיב בהו אי"ן בי"ת אש"ר תארים עצמיים אלהים כנודע בשפת אמת אין שם מת וכן ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' איננו מסורס אלא עד שלא שקע נרו של עלי ושמואל שוכב פירוש מתלמד בהפשט ההרגשות בהיכל ה' הידוע לאספקלריא שאינה מאירה אילנא דמותא שהיה מכין עצמו לנבואה ודומיהם. רבים נבוכו בהם המפרשים דרוש וקבל שכר. אמנם לא יחשב שהגיע השלם להשגת היראה האמתית שהיא שער התורה והחכמה אלא בהיות השגתה ותכליתה להשתלם בדרכי המקום לפי שהוא רצונו לא זולת כי זו היא תחילת התורה במחשבה והפורש ממנה פורש מן החיים כשאלת הנביא על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתי כי לזאת יקרא תורת ה' תמימה וזו היא גם כן כוונתה העצמית בהמשך מצותיה ואזהרותיה

כמו שיבא על כן אמר ולא שמעו בקולי והיא התוחלת שאין למעלה ממנה ששכר מצוה מצוה והם לא הלכו בה כי היא ההתהלכות את האלקים מעלוי לעלוי לקיים מעושר מה שקיים מעוני ואין עשיר אלא השמח בחלקו ואין שמחה לישראל אלא בעושיו כי חלק ה' עמו ומן הנגלות באותיות השם שהרביעית עניה מן הנקוד צופיה הליכותיו של כלל השם באותיות הראשונות בלכתן תלך ובעמדן תעמוד והרמז ובהגיע תר אסתר לא בקשה דבר. ואז היתה נושאת חן מעצמה בלי השתדלות ואף כשלבשה מלכות העיד עליה הכתוב נשאה חן שלא כיוונה לו אבל מציאת החן יאמר על הדבר המתבקש בכוונה ולא אמרה אסתר אם מצאתי חן בעיני המלך אלא כלפי מלכו של עולם ונדבר בו במאמר אם כל חי חלק א' יעוין שם. ואולם המקיים את התורה מעוני באותה דוגמא מבלי שום פניה אחרת רק ללכת בדרכי המקום סופו לקיימה מעושר שכן עתידים צדיקים שיקראו בד' אותיות ואם התורה שהיא בנין אב לכל המצות השקולות כמותה לא תכפר על חלול השם ואפילו עם התשובה אלא בהיותה לשמה באמת על דרך שבארנוהו קל וחומר לשאר מצות שזכרנו בפרק הקודם ופשוט הוא. ובפרק הנזקין מוכח שלא היה לעולם תורה וגדולה במקום אחד אלא במשה ורבי ורב אשי שמהם תורה שלמה יוצאה לכל ישראל וכל זמן ממשלתם לא נודע גדול מהם בחכמה ושלשתן ענותנין היו שהוא האות והמופת אל העוסקים בה לשמה. ואולם הפורש מן התורה קרא עליו רבי שמעון בר יוחאי המקרא הזה במשנה דחגיגה [דף ט] מעוות לא יוכל לתקן ורבי שמעון בן מנסיא מוקי לה התם על המוליד ממזר ונראה דלא פליגי אלא בר יוחאי דריש מעוות ובן מנסיא דריש לא יוכל לתקן מתרוייהו תסתיים ומה שגזם שלמה בספר קהלת פירש בספר משלי פרשת בני לחכמתי הקשיבה ושם באר דרכי התקון בכל צדדי האפשר כי מאמר קהלת לפי מקומו ושעתו. והיודע המסופר בענשו של קרח שחלק על רבו ופירש מן התורה ישום ויצדיק עליו את הדין:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כה

והנה טוב להבין ולהשכיל כי יראת הפנעים נחלק לשתים עונשי העולם הזה והעולם הבא. וכן צפיית השכר והוא המועיל לישב בשלום בעולם הזה וליהנות בעולם הבא. והערבות גם כן מן העושר והכבוד בעולם הזה וההתנשאות לעולם הבא, כגסות רוחו של ירבעם זכרוהו בפרק חלק שטרדתו מן העולם. ומעתה כל חכם ינצל מכל מיני היראה שזכרנו דעלייהו כתיב ויאמר משה אל העם אל תיראו ובשתים זו יתחתן כדפסיק התם קרא בעבור תהיה יראתו על פניכם יראתו דוקא מפתחות הקדושות אשר יאות

להן להקרא חצוניות בערך מה שלפנים מהן כי אלה החצוניות תובלנה בשמחות וגיל להנהגה התחתונה שאליה רמז התנא בקיום התורה מעוני והיא עבודה שבגן מה הוא חנון אף אתה חנון וכל דכותה ומשם אחד מאלף יזכה להיות כרבו במפתחות הפנימיות תבואינה בהיכל מלך להנהגת העליון וקיומה מעושר והיא שמירה שבעדן בדעה בינה והשכל. ועם זה יובן פסוק ויקח ה' אלקים את האדם שלקח שכינה עמו ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה הרי שמוש הנקבה עולה יפה כפשוטו ועוד נדבר בו בחלק השני פרק י"ז ובאלה ודאי אמרו זכותא דרבים עדיף, כי מאלף הנכנסין למקרא ומהם מאה למשנה ומהם י' לגמרא הנה האחד המיוחד מהם ובהם הוא לבדו יגיע להוראה כי יאמר הנה אלקינו זה, כן משפטו בבית דין של מעלה ויאחז צדיק דרכו בבית דין של מטה. דאי לא תימא הכי הני י' דקאמרת שהן נכנסים לגמרא מה חסרו משמושם שאינם בני הוראה הא לא אמרו התנאים מכלי עולם אלא על המורים מתוך משנה או מתוך גמרא סתימתא דהיינו מתוך גרסא בין שתהא משנה ששנאה רבי או מן הברייתות שסדרו תלמידיו אחריו וכשתצא הלכה למעשה מדרך התנאים הללו בלי בחינה והשערה אחרת לא נשמע אליהם וכל אלו נכללו באותם הנכנסים למשנה שלא שמשו כל צרכם ולא רמו מתניתין אהדדי לעמוד מתוך הפלפול על בוריין של דברים ואיש כזה נקראהו גמיר ולא סביר אמנם מי שזכה להויות דרב ושמואל ושאר מארי דגמרא כגון אביי ורבא וחבריהם ושמש תלמידי חכמים הרבה מדוע לא נאמר שהגיע להוראה כיון דגמיר כהחכם וסביר כיודע פשר דבר הא ודאי אפילו מסברו ליה ומיסבר הוי בכלל קרא ושנה ושמש ולמה לא ידין ולא יורה והלא רבי אליעזר הגדול מימיו לא אמר דבר שלא שמע מרבותיו היעלה בדעת אדם שלא הגיע להוראה חלילה אלא ודאי כדאמרן. ישמע חכם ויוסף לקח ממה שעזרנו לצדקה בדרוש הזה במקומות רבים מזה המאמר. והמשכילים יזהירו בישוב דברי ר' ינאי ופירש רש"י בפרק בא לו עם דברי רבה בר רב הונא בפרק במה מדליקין כי המפתחות החיצוניות תחלתן בה"א תתאה יראה סתם לא נפלאת ולא רחוקה אלא בינונית לכל אדם וזוטרתי למשה ליכנס בהן אל הוא"ו או חצר החיצונה תורה סתם ובה שמירת המפתחות הפנימיות עד ה' עילאה היא היראה השלמה מתמן ענוה קטירא בדחילו והא ודאי לאו מילתא זוטרתי היא אפילו למשה אלא רבתי לכלל העם ואליו היתה בינונית אפשרית ההשגה ועדיין מפתחות הן ליכנס בהן אל החצר הפנימית יו"ד שבשם אשר יקראוה באמת חכמה קדומה ליראות קמי עתיק יומין הנרמז בעוקץ העליון שביו"ד ושם יראה רבתי שאין למעלה הימנה:

מאמר חקור דין - חלק א פרק כו

הלא ידענו אם לא שמענו כי אבינו הראשון נוצר בשם מלא ונקרא אדם בגימטריא שם מלא ופשט המלה אדמה לעליון. בטל את התורה מעושר ובמה שגורש מגן עדן הותרה לו לבטלה מעוני כי בטלו ממנו מצות הגן והשכלות העדן וכן בדוד הוא אומר גרשוני מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים ולפי שברית כרותה לשפתים כתיב ויהי דוד בא עד הראש וכמו שדרשו בקש לעבוד ולא עבד ואחר כך קיימה מעוני דכתיב ואני בעניי הכנותי לבית אלקים וכן מלך המשיח תחלה מדוכא מעונותינו והוא עתיד לקיימה מעושר דכתיב ונחה עליו רוח ה' וכן מצינו בשלמה יושב על כסא ה' ואחר כך בטלה מעושר עד שגורש ממלכותו ובטלה מעוני בא ירמיה ובטלה מעוני דכתיב אני הגבר ראה עני ונתקיימה בימיו ההתראה האמורה לשלמה בשלותו אם שוב תשובון מאחרי והבית הזה יהיה עליון ונבארהו בסמוך אף הוא קיימה מעוני שלא סר כל ימיו מלמחות ולהוכיח. וכן הלל הבבלי קיימה מעוני ואחר כך היה נשיא ישראל בבית השני וקיימה מעושר. ואמנם על חנם נדחקו המפרשים בפסוק שזכרנו הבית הזה יהיה עליון והוציאוהו מפשוטו שהרי אמרו בפרק חלק גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא ולעולם לא באו דברי הנבואה אלא בתכלית הדקדוק לאמות הספור הנגלה. צא ולמד מדברי דוד אל התקועית חי ה' אם יפול משערת בנך ארצה והדברים מגיעים לאבשלום שנתלה בשערו כנודע וכאלה רבות כמו שנזכיר בחלק השני פרק י"ג. וכאן תסתיים הבנת המאמר עם מה שנתבאר בזוהר פרשת פקודי ביסודי ציון וירושלים דאתגניזו ולא שלטו אויבים בהם ואנו רמז מזה בכתוב מה לך איפוא כי עלית כלך לגגות ומאי דכתיב ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה הכוונה על יסודת האש החצונית ההיא שהרע מכלה את עצמו וגמר שליחותו הוא בטולו כמו שיבא ואם חומת העיר כך, קל וחומר למקדש עצמו כי נסתלקו אבני קדש בנס להתנוסס במקום שאין היד שולטת והבית היה עליון כמשמעו דהא גבה היכלא ובפירוש אמרו חכמים שאפילו מפתחות המקדש ירדה פסת יד ונטלתן מידיהן של כהנים ומאי דאמרי רבנן דרכו ביה מן שמיא אקרא קאי דקמסהיד גת בעלמא הוא דדרך ה' כי היו אבני נזר מתנוססות על אדמתו והרבה שלוחים למקום שדין ושדתין והם הביאו גלים של אבנים משרפות סיד להשביע עינו של אותו רשע. דייקא נמי דקאמר ליה ביתא קלייא קלית ועוד קל וחומר משש עגלות צב שהן קיימות לעולם עם קרשי המשכן ואבזרייהו והוא הדבר שנתבשר שלמה אחרי תפלתו שלא ישלטו שונאים במעשה ידיו בזכות מה שהיתה כוונתו ומחשבתו בבית בהבנותו מול המקדש העליון. והתבוננו אמרו תחלה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי תלה המעוט

בעצמו כי מהיותו בנין בשר ודם קטן מהכיל כבוד שכינה וגם אל הנכרי כשבקש רחמים שישמע אל ויענהו בזכות הבית המקודש אמר לדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי כי זה שמו אשר יקראו הנכרי מקדש המלך שלמה והוא כטעם אשרי יושבי ביתך אשר אדם עז לו בך וגו' הנה יושבי בביתך לא נאמר אלא ביתך כי הם עצמם היכל וכסא ה' כדכתיב זה אלי ואנוהו אהיה לו נוה להשלמת הדוגמא לכבוד שכינה מה כתיב ביה יזמרך כבוד ולא ידום אף המה בצדקתם עוד יהללוך סלה אשרי אדם עז לו בך גם הוא יבושר במיני האושר בהיות בה' מבטחו אף על פי שלא יזכה להיות הוא עצמו מרכבה רק מסילות עזו ובטחונו בלבבם של יושבי ביתך דאי לא תימא הכי בלבבו מבעי ליה אלא כדאמרן והוא על דרך אלהא דמאיר עניי אשר לא ידע לכוון יותר מזה השעור. אמנם כשהתפלל על ישראל בצאתם למלחמה לא זכר הבית הזה אלא הבית אשר בניתי לשמך ועוד בנתי כתיב יש אם למסורת והכוונה כי בן לרעי מרחוק הוא בית המקדש של מעלה שראה ועשה כתבניתו לפיכך הוסיף ואמר לשמך כי הבנין התחתון והתבוננות העליון זה וזה היה לשם שמים לא לגאוה וגודל לבב ח"ו ולזה ראוי שיכוונו ישראל עם חכם ונבון כדי שתקובל תפלתם וכשבקש רחמים על גליות ישראל אמר והתפללו אליך דרך ארצם וגו' והבית אשר בניתי לשמך אף כאן יש אם למסורת בנית כתיב כי אין ישראל נגאלים אלא בזכות מקדש ה' כוננו ידיו, ה' ימלוך לעולם ועד:

סליק חלק ראשון:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק א

סוגיא דשמעתא בפרק קמא דראש השנה שאדם נידון בכל שעה לבחינה ועיוני בעלמא כרבי נתן ובכל יום נידון לפקידה שהוא עיון כולל בחינות הרבה כרבי יוסי דכל חד מנייהו חדא קתני ולא פליגי רבנן עלייהו ושתי מדות אלו נוהגות בשלמים ועליהם אמר איוב מה אנוש כי תגדלנו כי תשית אליו לבך ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו ומלך וצבור כיוצא בהן שכן מפורש על ידי שלמה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו פירוש כל דבר ודבר שביום אחד שהם מבחינות הרבה מתאספים באותו יום לפקידה ועל המשפט הכולל הזה אמרו אין אדם לן בירושלים ובידו עון ועל זה נאמר ביומו תתן שכרו שדרשוהו על שכר מצוה שבכל יום פן יעבור יומו עם בטול קרבנו ואמרו בכל יום תן לו מעין ברכותיו. אתאן לרבנן דכלהו סבירא להו שכל אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים כדמתנו להו רבי מאיר ורבי הודה וכן תנא דבי רבי ישמעאל ולא נחלק אדם בדבר על מה נחלקו על דין העולם בכלל

דתנן בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון ובחג נדונין על המים. ואסקינן דסתם מתניתין אתא כתנא דבי רבי ישמעאל וכי קתני אתחלת דין לפיכך לא הוזכר במשנתינו שאדם נחתם ביום הכפורים כדקתני בברייתא להדיא ובהא פליגי רבי מאיר לית ליה ד' פרקים רבי יהודה תני להו לגזר דין שכל אחד נחתם בזמנו בפסח על התבואה וכן כלם וסבר רבי יהודה שתחלת דינם תלוי בראש השנה ותנא דמתניתין אפקינהו לכלהו מדין ראש השנה לבר מאדם ומדאמרינן דכי קתני אתחלת דין צרכינן למנדע גזר דין דהני תלת אימת הוי ולקושטא דמלתא אין דברים הללו צריכין להתייחד אליהם זמנים מחולפים אחד לתחלת דין ואחד לגזר דין אלא הכל נגזר עליהם בבת אחת לא אמרו תחלה וסוף אלא לאדם שאם שב בנתים מוחלין לו. ולאוקמיה למתניתין דלא כרבי יהודה אמרו דכי קתני אתחלת דין לאפוקי ראש השנה שאינו תחלת דינם של תבואה פירות ומים. נמצא ארבעה פרקים ג' מהם תחלה וסוף ופרקו של אדם לתחלת דין דוקא שהרי הוא נחתם ביום הכפורים לדברי הכל שבו נימול אברהם בבקר לדעת קצת ובו נעקד יצחק בשעת המנחה ובו ניתנו לוחות שניות שנתקיימו בידינו לחיותינו כהיום הזה:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ב

הואיל ואין תבואה פירות ומים אלא לאדם אף אנו נשאל ונאמר שמא הכל נגזר בראש השנה ונחתם ביום הכפורים כמו שאמרנו בדינו של אדם וכדעת רבי מאיר לכל מילי ולמאי הלכתא קתני האי סתמא פסח ועצרת וחג. והשיב הר"ן, שדברים אלו נדונים בזמנים לכל העולם, ובראש השנה מתחלקים לגברים ונכון הוא. ואפשר עוד דכל מאי דאתמר בדינו של אדם הוא על עצמו בכלל לבני חיי ומזוני דכלהו במזלא תלו אלא שבראש השנה נגזר עליהם אם האדם ראוי להיות משלימין לו או פוחתין לו כדלקמן בפרק כ"ח ומי שזוכה לשתי שלחנות ומשלימין לו בהרוחה מיקרי נכתב לחיים מדי שנה בשנה ואפילו באחרונה כמו שיבא שהרי מלאו ימיו ושנותיו אמנם לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי אלו נגזר כל ארבעים שנה שהיו אבותינו במדבר שדפון לתבואה ורקב לפירות וחורב למים הרי בלי ספק בכל ראשי אותן השנים נכתב ונחתם על ישראל לאכול לשבעה דגן שמים ולשתות מבארה של מרים ולעומת זה סופר מימי רבי יוחנן שפעם אחת היו ד' סאין בסלע ונפישי נפיחי כפן מדלית איסר הרי ידיעת ההפכים שכבר היו מלפנינו מחייבת לנו כי דין האדם לחוד, ודין התבואה לחוד. ואף מים ופירות כיוצא בה צא ולמד מחרוב ועין המים שנזדמנו במערה לרבי שמעון ולרבי אלעזר בנו

בפרק במה מדליקין ובכגון דא ודאי למדין ממעשה נסים שאינם אלא מסגולות ההשגחה העליונה על כל דרכי בני אדם מגדול העצה ורב העלילה. רק אין דבר שתתחלף בו התבואה ממים ופירות אלא דמיתדנא תרי דינין בפסח שלפני הזרע נידונית על הזריעה ועל הצמיחה ובפסח שלפני הקציר נידונית על הבשול והאספה הביתה לשלום מיהו עיקר דינה על התבואה שבשדות שהיא בקמותיה אם תתברך לאכילה ולזריעה והוי דומיא דכל הנך אלא שסוף סוף ממילא היא נידונית תרי זמני ואיכא למימר בטעמא דמלתא דשאני תבואה הואיל ועיקר חיותא היא ואתיא נמי כמאן דאמר פרי שחטא בו אדם הראשון חטה היה ונקרא עץ לחוזק נטיעתו אשר פריו יתן בעתו כמו שיתבאר בסמוך ואז נאמר לו ארורה האדמה בעבורך כמה דאת אמר ויאכלו מעבור הארץ דן את המזון הטמון באדמה עוד נאמר לו בזעת אפך תאכל לחם דן אותו גם אחרי צמיחתו לכמה יגיעות:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ג

גם את זה לעומת זה הובטחנו לימות המשיח יהי פסת בר בארץ ודרשו בו עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת כי ממגד תבואות שמש וכבר נתמעטו המאורות בעון ראשון ועמדה חמה על אחד משמ"ג חלקים ממה שהיתה כדברי יונתן בן עוזיאל זכור אזכרנו עוד ומאין כח במאור הגדול לבשל התבואה הנשארה במציאות החנטה בלבד והוא טעם שם חטה חסר נו"ן בהוראת הדגש ובשוב המאורות לקדמותן אז קליפת החטין שממנה הסובין תתבשל היטב והקמח שבפנים יהיה מקובץ החלקים לא נפרד ויהיה הכל יחד כאשר בתחלה גלוסקא יפיפיה כארך ראשי שבולת ושיעור כל גלוסקא וגלוסקא עשירית האיפה דכתיב בראש הרים כמה דאת אמר מראשית עריסותיכם חלה תרימו ונקראת עומר על שם העימור שהוא לבדו גמר מלאכה וראוי לאכילה כמו הפת שנקראת כן אלינו על שם האפיה והפתיתה שלפניה מלישה גדולה לפתין גריצין להפריש מהן חלה שלמה והעומר עשירית האיפה הוא והאיפה עשירית הכור הרי הטבע הראשון והאחרון בשליחות של מקום בעבור שמו הגדול צר צורה על פי התורה לתרומה ולמעשרות שהיא עצמה חלה גלוסקא שלמה כדאמרן והוא הנרצה לרבותינו שדרשו בראשית בזכות חלה בזכות מעשרות בכורים והיינו דתנינן המונה משובח שהוא המכוון תחלה להפריש מן הגלוסקאות חד ממאה עשר מעשר וכלן שלמין לא פתיתין והמודד משובח ממנו לתרום מן היפה והשוקל משובח משלשתן שתהא מנת הכהנים מוכרעת בכף מאזנים ואולם העשרון הוא מ"ג בצים וחומש ביצה הרי אלו ריו"ו חומשין בסוד

כוסי רוי"ה דהיינו ריי"ו ה' הסר ט' חומשין שיעור חלה שהן אחד מכ"ד נשאר או"ר על שם מצות ה' בר"ה מאירת עינים וכן עתיד הקב"ה להוסיף כח בתולעת המשי שזכרו רבותינו מפליאות הדוגמא שיש במאורעות שלה והנראית לעין כל היא הרמז לתחיית המתים ולקרני ההוד ולכנפים שעתידים להתחדש להם כנשרים ואז תעשה לעצמה בית גדול שכולו משי נקי ויפתח מאליו עם גמר מלאכתו בצאת ממנו התולעת לאויר העולם והיה פי ראשו בתוכו כדכתיב בראש הרים והוא כעין מעשה המעיל יכין וצדיק ילבש. דכוליה עלמא מיהת אדם נדון בראש השנה שבו נברא וגזר דינו נחתם ביום הכפורים הבא לי' הימים שהם עדה שופטת לבינוניים שלא זכו והם גם כן עדה מצלת למי שזכו בהם כמו שנזכר והשתא נפתח במאי דאתמר עלה:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ד

אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן ג' ספרים נפתחים בראש השנה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים. של צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. של רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה, ושל בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ זכו נכתבים לחיים, לא זכו נכתבים למיתה. אמר ר' אבהו מאי קראה ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו. ימחו מספר, זה ספרם של רשעים גמורים. חיים, זה ספרם של צדיקים גמורים. ועם צדיקים אל יכתבו, זה ספרם של בינוניים. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא מחני נא מספרך אשר כתבת. מחני נא, זה ספרם של רשעים גמורים. מספרך, זה ספרם של צדיקים גמורים. אשר כתבת, זה ספרם של בינוניים עד כאן. מדקאמר נפתחים בראש השנה שמע מינה שהם כתובים כבר על החלוקה הזאת ואינם מחוסרים אלא פתיחה דלא תיסק אדעתין שיהיו לפניו יתברך ב' מיני ספרים האחד מה ששנינו וכל מעשיך בספר נכתבים כאלו כל אדם יש לו ספר בפני עצמו שנכתב בשעת מעשה אם טוב ואם רע והכא משמע שכל הצדיקים נכתבים בספר אחד והרשעים בספר אחד וכן הבינוניים דאלמא בשעה ששוקלים מעשיו של אדם מעתיקין אותם מספר אל ספר קא משמע לן דלאו הכי אלא בראש השנה נפתחים הספרים שכבר נכתבו וזכר כל המעשים בא לפניו יתברך לדון אותם לחיים ולמות. ויתבאר לקמן מה המה אלה הספרים דברים כמשמען ואופן כתיבתם. ראשונה על ספר אחד ואיך ומתי יתחלקו לג' ספרים. וכבר הורגש מלפנינו הקושי העצום במלת "של" שהוכפלה במימר קדישין אלו פעמיים שלשה דניחא בכלהו לגבי נפתחים אבל לגבי נכתבים ונחתמים אין לה טעם למי שאין לו חיך ולנו היא מתוקה מדבש ונופת צופים

ולמדנו ממנה כמה טעמי תורה שכלם אמת צדקו יחדו ליושבים לפני ה' יהיה סחרה קדש הלולים להבין ולהשכיל בפנים שונים אמתה של שמועה זו בס"ד. תאלמנה שפתי שקר ומבקשי ה' יבינו כל:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ה

פתח דברינו בדרוש הנורא הזה יאיר לפנינו מראשית אחרית כי אלה הספרים נפתחו בראש השנה תחלה ביום הששי דמעשה בראשית דכתיב ביה וירא אלהים את כל אשר עשה כטעם כלם נסקרים בסקירה אחת ותנן בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון הכא תרגימו כבני אימרנא פירשו בו כמכניס צאן לדיר להתעשר והדברים מכוונים עם מאמר הנביא כרועה עדרו ירעה זה דרך כלל והפרט מפורש בזרועו יקבץ טלאים זו מדת הדין לרשעים שהם חזקים באברי גופם בחיקו ישא זה החסד לצדיקים מנין תבירין דקב"ה עלות ינהל ברחמים לבינוניים וכתיב היוצר יחד לבם באיפותו של אדם הראשון מאז היה מבין אל כל מעשיהם רק שאינו דן אותם אלא בכל שנה לפי מקומו ושעתו אי נמי היוצר יחד לבם מאז הנה עתה הוא מבין לאחרים פועל יוצא והבודד בנת לריעי ירצה מכריז ומודיע אל כל מעשיהם בכתיבה וחתימה או יהיה אמרם כבני אימרנא מיפיפתו של לשון יוני שקורין ליום אימרא ירצה עוברים כלם לפניו כאלו היום נבראו כטעם היום הרת עולם. ואולם שלשה ספרים הם מה שצווה והוזהר והותרה אבינו הראשון מפיו יתברך כי אמנם מה שאמר מכל עץ הגן אכול תאכל זו מצות עשה ספרן של צדיקים ומתן שכרן והוא טעם הכפל ששכר מצוה מצוה וכל האכילה האמורה בפסוק הזה בתורה ובמצות הכתוב מדבר שאלו זכינו היתה אותה האכילה נחשבת לנו כאכילת קדשים וכהנחת תפילין. וכן דוד שהוא חי בגן עדן מקיים עכשיו המצוה הזאת יום יום והוא יוצא יצא ושב לקיים בעצמו חוליינו הוא נשא ומכאובנו הוא סבלם. ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו זו מצות לא תעשה ספרן של בינוניים שהם צריכין ליזהר ביותר והוא מתן שכרן כדכתיב אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו דלדידהו אצטריך למימר ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה וכמו שיבא. כי ביום אכלך ממנו מות תמות זה עונשן של עברות ספרן של רשעים וטעם הכפל לפי פשוטו כי מחמת האכילה מעץ הדעת בו ביום נתמעטה קומתו ומיד הותחלה ההתכה וניתן לו אחר כך מזון מתיחס לתמורת הניתך כי היה מאכלו תחלה להוסיף כח בעצמו ולהשלים הנאכל שיהיה כמוהו וגם אמנה בכשרון מעשיו היה ספק בידו תמיד בלי הפסק להוסיף כח בגבורה של מעלה עד אין חקר כטעם הרגיל בקדוש היום זוכה וממלא גרבי יין שאין

המאמר יוצא מידי פשוטו, ונסתרו על היין שמשומר בענביו והוא הדין טלית נאה לרגיל בציצית והוא אמרת אלוה צרופה דאתמר בה בעדן רתחא בצע אמרתו ומתרגם בזע פורפירא דיליה ובעת רצון דיוקן הצדיקים חקוק בה כמו שאנו עתידים לפרש בחלק החמשי והרגיל במזוזה זוכה לדירה נאה כי מזוזה בגימטריא ד' אותיות הקריאה היכל השם הגדול הבלתי נהגה והנה אבינו הראשון היה עתיד לילך בכח האכילה ההיא מחיל אל חיל ולהגיע בגוף ונפש אל העדן אשר אין שם אכילה ושתיה אלא ההנאה מזיו השכינה אבל אחר החטא התמידה ההתכה בכל יום ואין המזון תמורה מספקת וכל שכן בהיותו יגע בו אלא לסעדו לחיי שעה עד שהגיע אל הגויעה בסוף ימיו לכלא הפשע ולהתם חטאת ולהביא צדק עולמים:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ו

טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו אמר כי ראוי שיחשב טוב בהחלט השם סתם שהוא מציאות האדם על האופן מהשלמות שבו נברא תחלה אפילו בלא זכות נוסף רק עם ההכנה להדמות לעליון כטעם שם אדם יותר משמן טוב והוא שכר מצות שיעמול בו מעתה אחרי שנגרע מערכו עם היות גם הוא כדאי ליכנס בגדר הטוב ואף על פי שנתארהו לשכר מצוה כמצוה עצמה השתא מיהת מקומה ושעתה לא לרצון עד שיצדק אמרו כל מעשנו תהו והוא הדבר הבלתי מושלם וכטעם ה' יגמור בעדי. כי אינו דומה בן ישראל המתפלל בחוץ לארץ למי שמתפלל בארץ או במקדש יוכל שכן בגן עדן וכן יש הבדל רב מה שלא נעלם בין עת רצון לעתות בצרה כי מה יתרון לו לאדם בהיותו תחת השמש כפוף ונכנע למאורעות המוחשות יום יום בכל עתיו ורגעיו הנה כרובן כן חטאו לו למנוע ממנו השגת שלמתו ואף על פי שיעסוק תמיד בתורה ובמצות אין לך מצוה בעולם הזה שלא יהא שכרה מושלם והותר אם יועיל זכותה להשיבו על כנו הטבעי בלבד כאשר בתחלה והוא טעם חדש ימינו כקדם שכפלו הנביא בסוף מגלת קינות כמו שיבא. והוסיף כי טוב יום המות שבו יתקיים השם לנצח אם יזכה ליפטר בשם טוב מן העולם מיום הולדו שאין בו הבטחה קיימת כי הן בקדושיו לא יאמין. או יאמר כי טוב יום המות הנוגע לכל בצאתו לפועל מיום הולדו הוא יום החטא שבו נולד המות מעצמו ונתחדש בכח בלבד וגם זה לנו מטעמי הכפל בהתראה שזכרנו בפרק הקודם כי בו ביום הוכנה המיתה והיא עתידה לצאת לפועל לכל איש ביומו. עוד ביום החטא נולד המבטל וביום המות יתבטל המבטל והנה טוב מאד כי אמנם הפסוק הזה נאמר על מציאות המבטל שהוא יצר הרע או המות או גיהנם הכל בכלל ומציאותם נוסף על

תכלית הבריאה שאינן מכוונים לעצמם לפיכך יצדק לומר בהם מאד ועוד שכל העולם ברשותם ליפרע מן הרשעים פירוש להגלות על ידם המסך מבדיל בין השכינה והצדיקים עם בטול המבטל והנה טוב מאד בהטהר יצר הרע עצמו ומתרבה הטוב מניה וביה ואף גיהנם יטהר ונוסף על גבולי גן עדן כמו שיבא והכל הולך אל מקום אחד לקיים כל דברי חכמים:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ז

יפורש כפל המיתה שנאמרה לאדם כי בו ביום שנברא בטבע הנצחיות ברצון קונו הנה ברצון עצמו נשתנה על ידי החטא ונידון למיתה בתאר קיים שיצדק לומר בו סוף אדם למות. וזה כלל גדול בכפל הפעלים בכל המקרא כי המקור הסמוך לעבר או לעתיד הוא שם הפועל יתואר בו נושא הפעולה ההוא אלא שבהתחזק התאר יקדם אל הפעולה כמו אם שמוע תשמעו וההפך בהתאחרו אליה כמו וישפוט שפוט ולפעמים התאר עצמו הוא המתואר בכתוב ואין זולתו כמו דחה דחיתני כי זה שלש רגלים אמר דוד המלך ע"ה על יצר הרע הוא המלך זקן וכסיל ועל כל ילידי ביתו שריו ועבדיו בשם ה' כי אמילם ראשונה על היותו מתעה בכל צדדי ההסתה והפתוי, שנית על היותו מסטין הולך רכיל ומעיד באדם בכלל אם הוא רב פשע בהכרעת המאזנים ובפרט על כל מעשיו וזהו סבוני גם סבבוני ואחרי שנוטל רשות גובה חובו ממנו בעונשים שונים כדבורים הללו מדובשייהו ומעוקצייהו והוא טעם שלשה שמות העצם אשר לו כנודע. וידוע מאי דתנא ליה ההוא סבא לאביי הגדול מחברו יצרו גדול הימנו וזהו להשלמת המבחן שהוא גורם כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים ההוא יקרא נהנה מיגיעו וגדול מירא שמים שאין יצרו תוקפו אבל זה נהנה ונשכר ממה שהוא יגע ועמל לכוף את יצרו וכן כתיב ואת הצפוני ארחיק מעליכם כי הגדיל לעשות ודרשו בתלמידי חכמים יותר מכולם. או יהיה נהנה מיגיעו כפשוטו המצדיק עליו דין שמים ושמח במה שנגזר עליו שלא יאכל אלא מיגיע כפיו והוא גדול מן הסומך על הנס שהוא בודאי ירא שמים ואקרא קא סמיך דכתיב אין מחסור ליראיו. ומזה יובן לפי הדרך הראשון פשט אמתי נכון וברור בפסוק יגער ה' בך הבוחר בירושלים אמר כי ראוי ומחוייב שיתמה השטן מגערה ראשונה בכלל ומגערה אחרונה בפרט על היות השטן בוחר להתגבר כנגד הפכו בירושלים עיר הצדק קריה נאמנה. וכבר פחד אדוננו דוד שמא יחשבו מאמריו גירא בעיניה שיתגבר כנגדו ח"ו כי לא יוכל לדון עם שהתקיף ממנו יש אם למסורת שנתגבר מעצמו כביכול שלא מן המכוון ביצירתו או שקבל תוקפו וגבורתו מהאיש החוטא ואיך יוכל לדון עמו על כן בפסוק

הזה הודה לו שהוא רב הדחיה ומתואר בחוזק פעולתו ואין להמלט מפניו אלא בעזרת ה' ובית דינו כי בטול המבטל דינא הוי וכמאמר דועכו כאש קוצים שגמר שליחותה הוא בטולה. ויש במאמר מות תמות מצות עשה שהלאו דלא תאכל המוקדם בכתוב ניתק אליה והיא ההמסר למיתה על קדוש השם לא זולת אם בפועל מושלם כשיבא מעשה לידו ואם בפועל דמיוני כטעם נפילת אפים שרמזנו למעלה וזה מבחר הפירושים הנקובים לפשט והמשלים לכלם ולנו עוד בזה דרכים אמתיים יובן בהם כפל המיתה מעין המאורע בנשמות אדם שבהסתלק חלקיה עודנו חי והתעלם קצתם מקצתם הנה הנשארת תהי כמת ובארנוהו במאמר הנפש בס"ד. וכבר זכרנו למעלה בחלק הראשון פרק י"ב טעם הכפל הזה לפי פשוטו שהוא לאדם ולדוד ונתבשר גם כן שלא יוסיף לדאבה עוד כי אמנם המלך משיחנו יחי עוד לנצח לא יראה השחת. ובכלל זה נגלה לאדם היות דוד הוא הקטן מכל הילוד החי למה שהיה עתיד להולד כתולדות הנפלים שאין להם חיי שעה כי כפי זכותו של כל אדם לשעבר כך מזלו לעתיד והיינו דקמתמה ישי אביו כשאמר לשמואל עוד שאר הקטן כלומר עודנו חי שלא בדרך טבע ואמר לו שמואל שלחה וקחנו כי לא נסוב עד באו פה כי אמנם מלת נסוב היא כמו נאור או כמו ונרוץ הגלגל אמר כי לא הושלם לדוד סבוב שני של אותה השעה עד באו להמשח וצלחה עליו רוח ה'. ויובן מזה כפשוטו אשר יקראוהו באמת בפרק חלק למלך משיחנו בר נפלי שהוא בן שני נפלים ממש כי אדם נעשה נפל ביום אכלו מעץ הדעת דהיינו ראשון ליצירתו ודוד כדאמרן. והנה משיח לכפרת שניהם ישים אשם נפשו כדכתיב גביה להדיא בפרשת הנה ישכיל עבדי אשם בגימטריא מנח"ם ב"ן עמיא"ל מה כתיב בתריה יראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצליח ואליו היה דוד צופה כל ימיו אולי יזכה בשיריו וזמריו ליעשות משיח כדכתיב ואני איח"ל שהוא נוטריקון אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר מספר הכל בראשית עם כללות הפסוק שזהו תכלית הבריאה ואין חוכי לו אלא ישרא"ל בגימטריא אם יתמהמה מה כתיב בתריה חכה לו לשון יחיד כטעם ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ח

בטול המבטל אשר אמרנו הוא מעין מה שנאמר לדור דעה בעון המרגלים ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה וידוע מגדולתם שזכו לראות בסיני את הנשמע ועל הים אמרו זה אלי ואנוהו. ומזה למד רבי עקיבא בפרק חלק שאין להם צורך לעולם הבא ואף על גב דאמר עליה רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה היינו משום דאמרה למילתיה בלישנא

דמשתמע לתרי אנפי כי היכי דתהוי להו כפרה דמשום הכי נמי מתנינן בג' מלכים וקרינן ומתרגמינן במעשה העגל הראשון. ומה שאמרנו שאין להם צורך לשוב לעולם הבא הוא משום דכתיב ביה ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה והם הורו עליו באצבע בעולם הזה כדאמרן. וכבר דרש עליהם שם רבי אליעזר אספו לי חסידי שהצדיקו עליהם דין שמים ומתו לרצונם כמו שנזכיר כורתי בריתי עלי זבח אם שהיה לאל ידם להיות בעלי ברית לאלהים בעולם הזה שיש בו זביחה ואכילה כטעם זבחי שלמים העושים שלום בפמליא של מעלה ושל מטה ואם שכריתות הברית היתה בזביחה עצמה זבחי צדק לכפר על כל העולם כלו ובברייתא דרבי אליעזר סוף פרק מ"א הפליגו במעלתם יעויין שם ובמדרש רבה סוף פרשת והיה כי תבוא אמרו שלא שלטה רמה בבשרם ויש בדבר להקל ולהחמיר כי לפום גמלא שיחנא יעויין בזוהר פרשת שלח לך דף קס"ב ע"ב. ואולם מה שלא נשא אותם הארץ דומה למאי דאמרי רבנן באליהו דלא יכיל עלמא למסבליה בזוהר פרשת ויגש כי כשם שפרחה נשמתו של יצחק בשעת העקדה כך פרחה נשמתן של ישראל בסיני ונשמת פנחס בשטים כידוע כי מפריחת נשמתו של יצחק נגלם האיל שנברא בכח בלבד ערב שבת בין השמשות לפיכך נקרא אילו של אברהם שהיה קנוי אליו לא ליצחק שאין קנין בקבר ולא הושלם החפץ עד שאברהם הקריבו שהוא קנינו ועקד אותו גם כן כעקידת התמידין בפרק לא היו כופתין עיין מאמר אם כל חי כי גם האיל נברא בדין ונתקיים בו הפשט ונתוח וכליל לאישים והרי הוא כאלו יצחק שחוט כאלו יצחק שרוף. וממאי דאתמר ביצחק דחזר ההוא רוחא מעלמא עלאה בלחודוי יעויין בזהר ריש פרשת נח ורוחא דעלמא תתאה נגלם כאמור אנו למדים לפנחס ודור דעה שלא שבו לאיתנם הראשון בטבע החיים בעולם הזה זולתי המלכים נועדו עברו יחדיו מעצת המרגלים כלב דאתי מיהודה עקב היתה רוח אחרת עמו כמה דאת אמר יוסף ה' לי בן אחר שזכה לה בחברון וימלא אחרי שהשלים מדת אחורים עם הפנים הנוראים ומיוסף יהושע בן נון נער שמשה רבינו ע"ה שתף עמו שכינה דכל בי עשרה קדמא ואתיא ולכבודה לא ימיש מתוך האהל. ויצדק לכל שאר הדור ההוא לומר ופגריכם על החיים שהיו חיים עדנה שכבר פגרו מרוחא דהאי עלמא ואמר אתם כי היה בכחם לזכך את חמרם כיצחק ואליהו שיהיה כסא כבוד להההוא רוחא עילאה וברצונם פגרו ורפו ידיהם מן התקון ההוא כמו שהוכיחם על זה משה רבינו ע"ה והודיעם כי אמנם הפגרים יפולו ואתם משמע שיהיה לכם קיום כי עוד תחיו אחרי נפלם. ויש במשמעו קושי הפרידה להשלמת המרוק שאתם בריאים על עמדכם וסובלים נפילת הגופות וירמוז להם גם כן כי זכות רב יחשב אם ברצונם יפלו לכפרת נפשם וכן עשו שבליל תשעה באב היו יוצאים לחפור

כדבריהם ז"ל בירושלמי בסוף תעניות. וידוע כי מעשה המרגלים נחשב לחטאת הצבור סרחון שני שכבר קדמוהו העגל אמרו עליו באגדה שמחציו כלפי ראשו היה כתבנית שור אוכל עשב מעוטא הוא שפיו יפה דייק ואכיל מה שאין כן בחמור שאוכל קוצים כדאיתא בפרק תולין וכלפי זנבו היה חמור והן שתי מדות בקליפה ליונוס ויומברוס בניו של בלעם ועל כלאים זה אמרו אלה אלהיך ישראל שכנגדן בקדושה הנה אהרן וחור עמכם אכן לאלה היתה הכרעה מן הזקנים יושבים במקום הועד שאין בית דין שקול ואפילו ראש בית דין בכל מקום בית הועד עקר ולאלה לא היתה הכרעה וקלקלו וכשמת חור בנה אהרן מזבח לפני עצמו להגביר מדת החסד הקדוש ויקרא אהרן ויאמר חג לה' בקש רחמים על צום הרביעי שיהיה לששון ולשמחה וליכא מידי בנביאים דלא רמיז באורייתא מכל מקום בהיות העולם נדון אחר רובו חטאת הקהל הוא בלי ספק ומאז חל עלינו החיוב להוריד עדינו מהר חורב כי ממנו תוצאות חיים חירות ממלאך המות כמו שיתבאר לך בפרק הבא והוא היה הזדמנות למיתה בלבד וכאן נמשכה המיתה ממש כטעם מות תמות כי שכר עבירה עבירה וכטעם וביום פקדי ופקדתי והוא רחום יכפר:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ט

אחרי ששמעו אבותינו את הדבר הרע שנאמר למשה בעון העגל כי לא אעלה בקרבך כתיב ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו אבל בוטחים היו שיעבור זעם וישובו להתקשט בו כי אמנם מתרגומו של יהונתן בן עוזיאל למדנו שני דברים יכלול אותם מאמר אחד הראשון אומרו לית אפשר דאסלק שכינת יקרי מביניכון והוא מה שתרגם אונקלוס גם כן והכוונה על השוכן אתם בתוך טומאתם שהוא הסתר פנים בהתלבשות שכינה בנפרדים קדושים שהמה מתלבשים בחצונים ולהכי דייק קרא בתוך טומאתם אשר אינני שוכן בטומאתם ח"ו כי מי נתן נזיר בין השכורים או כהן בין הקברות אלא שוכן באותו התוכיות שהטומאה מצויה חוצה לו בסבתם וכבר רמזנו מזה בחלק הראשון פרק ט"ו והשני ברם לא יהא יקרי שרי במדור משריתכון והם נתאבלו על הפתרון השני והראשון היה להם נחמה קצת על כן לא נחשב לתשובה שלמה אלא מתדמה לתשובת החונף כי עקר האבל שחוייבנו בו בחטאינו ובעונות אבותינו אינו בשביל יראת העונש אדרבא כל כגון זה מגרה העונש בעצמו ואינו מכפר כטעם לא שלותי ולא שקטתי האמור באיוב אלא צריך למסור עצמנו למיתה בלב שלם ולחשוק בה לכפר על רחוק הכבוד מבית חיינו ואז יצדק בנשמותינו משעת המסירה מאמר עלי כפרה בכל פירושיו הנאמרים באמת והוא טעם הרוצה לחיות ימית את עצמו על הדרך שאמרנו וכשתנוח הסכמת

האדם על זה בשלמות אז הוא מכפר ומתכפר עודנו חי אף כי אחרי מותו יוכל להמנות עם מצדיקי הרבים בלי ספק. לפיכך התרה בהם משה רבינו ע"ה והודיעם בחמלת ה' שיורידו עדים ממחשבתם לגמרי וטוב להם. על זאת יתבונן כל חסיד וישיב אל לבו כי מי שלא ידע ביום טובה להצדיק רחמי שמים בכשרון המעשה אשר בהתעוותו כתיב והוכחתיו בשבט אנשים הנה מה טוב ומה נעים אם יצדק דינו על עצמו ביום רעה בלי ציור כלל ולאלה הצדיקים המקיימים בעצמם כך יצדק בלי ספק שבמיתתם קרויים חיים עלייהו כתיב ומשביע לכל חי רצון כפי עלוי נשמתם באותה שעה להדבק ברצון העליון וכתיב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל למד על מי שאינו מתאבל על עצמו אלא על עונותיו ושמח ביסורין לכבוד שמים שבשרו לא יכאב בחייו ובמותו ומן השמים ירחמו שלא ירגיש בצערו והזכיר הכתוב לשבח ויתנצלו בני ישראל את עדים שהוא יותר מהורדה כמו שתרגם יונתן ואתרוקנו כי נתיאשו המה ממנו שלא יחפצו בו כלל אחרי רואם כי טוב מותם מחייהם על דרך מה שאמר ישעיה לבד בך נזכיר שמך מתים בל יחיו וכל שכן עם יאוש העדי מהם כטעם את עדים ולא אמר מעדים וכבר פירש הרמב"ן בבראשית רבה והיא דעת המתרגם הראשון שזכרנו מפי חגי זכריה ומלאכי שהעדי ההוא היה עושה חרות ממלאך המות ואלו הורידוהו בלבד היה מורה קבלת המיתה באהבה אם חפץ בה ה' והוא טעם בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. אבל ההתרקנות שאמרנו הוא בלי ספק חשק נמרץ למרק העון במיתה על כל פנים כרבי עקיבא שהיה מתאוה מתי יבא לידו לקיים המקרא הזה ולא על חנם כי לו יאתה לכפר על גלות הכבוד במכירת יוסף למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אם על פתיחת הקלקלה תחלה במאמר הנה בעל החלומות ומשם בא לידי נסיון והיה צדיק ממנו כשטת האר"י זצ"ל ואם על שתוף שכינה בהעלמת מכירתו וברוך היודע מי העלה לשמים שיאו בזה ואותה תשוקה היא שעלתה במחשבה לפניו יתברך ולא השיבוה ריקם כטעם נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו ועל זה נאמר בבת קול אשריך רבי עקיבא שיצאת נשמתך באחד וכן כתיב והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש כי ישלים חקי וכהנה רבות עמו כי הוא שכר שאין למעלה ממנו שכן הראוהו למשה רבינו ע"ה בשכר תורתו של רבי עקיבא רב הוא ואיש נבוב ילבב. ואפשר לפרש עוד דמעקרא לא שתו איש עדיו עליו והוא הנזר והעדות של נעשה ונשמע לכל אחד מישראל שקשרום להם ס' רבוא מלאכי השרת כנגד ס' גבורים דקיימין אפוטרופסין בהדי מיכאל עלייהו דישראל ונהגו ישראל נזיפה בעצמם להתנדות מהם לרצונם כטעם המשנה הירושלמית דתעניות דשלח ליה שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתנדות והכוונה בזה עצה טובה דאף על גב דאיהו

לא אימני עליה לינהוג נזיפותא בנפשיה מושבה הנוסחא הזאת משלמת אל הבבלית ומצרוף שתיהן הושלם המוסר למרי דעובדא ולשומעים ינעם כי אין בחלוף הגרסאות דבר בטל וכן בסוף כתובות הכל מעלין ולא מוציאין אחד אנשים ואחד נשים ואיכא דמתני אחד נשים ואחד עבדים ותרוייהו איתנהו חדא במעלין וחדא בעולין ודכוותייהו טובא. הדרן לדור המדבר שקיימו בעצמם עצת שמעון בן שטח וכל אחד היה רשאי לחוב בעצמו בזה אמנם כתרו של צבור בזכות מה שאמרו קול אחד יחדיו נעשה בלבד זה פעמיים ונדבר בם בפרקי הצלם והדמות בחלק הרביעי מן המאמר הזה בס"ד עדיין לא הורידוהו והיה להם בשבילו חירות ממלאך המות עד שהשיאם הדבור עצה הוגנת וקבלוה בסבר פנים יפות כאמור וידוקדק עם זה הורד עדיך בלשון יחיד וכן ויתנצלו את עדים מהר חורב כי עכשיו בטל מהם כל מה שקבלו מחורב לא קודם לכן. לפיכך ירדו ק"כ רבוא מלאכי חבלה ופרקום שקבלו עליהם כפל המיתה כפי כל הפירושים הצודקים בו יעויין מאמר הנפש אשר לנו בפרק כ"ח והוא טעם הכפל למנין מלאכים הללו עושי דברו של שם אלהים בק"כ צירופים שלו שכנגדם בעינן שיהיו ק"כ בני אדם בעיר אחת כדי שתהא ראויה לסנהדרין וכלם זכה משה ונטלם דכתיב ומשה יקח את האהל כי הוא מסר עצמו תחלה למיתה עליהם ועוד אין דברים שבקדושה נמסרים ביד מלאכי חבלה ח"ו כמו שנזהר מזה רבי ייבא סבא בזוהר משפטים בפסוק אם רעה בעיני אדוניה בסוף אותה פסקא יעויין שם. אף כאן משה נטלם להנחילם לכל הולך בדרכיו והכי מוכח קרא דכתיב והיה כל מבקש ה' וכו' ועל ידי משה אמת ותורתו אמת עתיד הקב"ה להחזירן לישראל כדמסיק התם בפרק רבי עקיבא מדכתיב ופדויי ה' שובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם ועוד נשוב נדבר בם בסוף החלק הזה בס"ד:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק י

אמר מר של צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים הכי גרסינן בקצת ספרים וכבר זכרנו מה שהוקשה לאחרים במלת של האמורה בזה ג' פעמים אצל כתיבה ואנו מוסיפין שתי הערות בספרם של בינונים אחת שלא נזכרה בו חתימה אם לטוב אם למוטב והאחרת היא ותירוצה עברו יחדיו לפרק י"ב ולו הואלנו להניח במושלם היות הגרסא מדוקדקת הנה הקושיא הראשונה בשמונה דרכים אמתיים תהא מתורצת יפה כי אמנם ר' יוחנן מאריה דהאי מימרא דקרא רבי עליה המקרא הזה בטרם אצרך בבטן ידעתיך בפרק בתרא דיומא וחבבו בריש פסחים דדייק בלישניה כהלל הזקן דלקמן

בפרק י"ט גם במקום הזה פיהו פתח בחכמה לתלות הקללה בספר לא באדם על דרך יתמו חטאים לא חוטאים ועשה סייג לדבריו מביט מראשית אחרית. אי נמי הכא אמרה למלתיה בשיטת הברייתא מיום הדין דפתחנא בה בתחלת המאמר והתם ניחא דבכתות מיירי וכת של אלו ושל אלו נכתבים כראוי להם ולדוגמטרין שלהם ויצדק אמרנו כי הכת של רשעים דהיינו קשורם והתחברם כי הא דמיכנפי בי עשרה וגנבי כשורא או דרך רשעים כדברי המלך נעים זמירות היא האובדת לגמרי עם הפזור המשובח ויפה להם כדכתיב יתפרדו כל פועלי און כי קשר רשעים אינו מן המנין אבל רשעים עצמם יועיל אליהם המרוק באחרית הימים כמו שיבא. ועל דרך זה אנו צריכין לפרש בכל מקום את הכתובים המגזמים עליהם כגון כי רשעים יאבדו שהכוונה היא כמו שפירש להלן ורשעים עוד אינם שהוא נמשך לרישיה דקרא יתמו חטאים לא חוטאים ואינם עוד רשעים אבל עתידים לתקן במשפט צדק עם שנוי השם שנוי מקום שנוי מעשה כי לא דבר רק הוא וכן יאבדו רשעים מפני אלהים כי אמנם לפיוס הדין צריך לאבדם אבל משנתפייס הדיין ישובו להיות כאבדה המתבקשת. ואפילו גבל ועמון ועמלק וכל אותו קשר רשעים שהחריד עליו אסף את העליונים לאמר אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל מה כתיב ביה יבושו ויבהלו עדי עד ויחפרו ויאבדו ואחרי כן כתיב וידעו כי אתה שמך ה' לבדך שהוא להם תקון גדול וזה יספיק אל המכוון הנה. והכת הצדקת היא בלי ספק משתלמת יתר שאת ברוב עם הדרת מלך הוא הכנוס לצדיקים הטוב להם וטוב לעולם שהם נעשים כתות כתות חבורות חבורות ליהנות בטרקלין מזיו השכינה. והכא איכא למימר דסרכא דהתם נקט ואתא וכן צריך לומר במלת לאלתר דאתמר הכא דלאו דוקא דאי לא תימא הכי ר' יוחנן דאמר דלא כמאן דהא לא פליג תנא בגזר דין של כל אדם שאינו נחתם אלא ביום הכפורים כדלעיל בפרק א' וכמו שיבא אלמא ההוא יומא מיקרי לאלתר דידהו אצל חתימה ומאי לאלתר כמו על אתר והכא נמי פירושו איש על ידו ועל מקומו ולפיכך גבי בינוניים שדינם תלוי עד יום הכפורים אמר שאז נכתבים לחיים ולא זכר בהם חתימה כי סמך על הבבות הראשונות ועל המפורסם משמעתא דד' פרקים שכן מצות היום בחתימה ואין בין ב' ספרים הראשונים לספרן של בינונים אלא זמן כתיבה בלבד וכן דרך המשנה במקומות רבים להביא בבות חלוקות סמוכות או מופלגות כגון ההיא דקנים וההוא דהוריות וכריתות ודומיהן האחת מפרשת חברתה והכא הכי נמי:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יא

ואי בעית אימא אין ודאי ספרן של צדיקים ושל רשעים נכתב ונחתם לחיים ולמות לא האדם לקיים דברי התוספות שנזכיר בפרק כ"א כי אפשר לחיים הללו שהם החיים האמתיים הנכתבים בספר להיות גורמין לאדם לפי שעה יסורין או מיתה על צד המרוק וההפך ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו יאמר שהוא משלם לשונאיו מיד שכר המצות שהם עושים להתיהר וזהו אל פניו שאין מעשיהם אלא לפנים להתראות בחנופה לפניו יתברך כאמרם ז"ל שלעתיד לבא הללו והללו נוטלים ספר תורה ובאים לקבל שכרם והנה הוא מקדים לשונאיו ופורע שכר מעשיהם בעולם הזה להאבידו לאותו תשלום גמול שלא ימצא כתוב בספר הזכרונות במרום היותו יתברך חייב בתשלומין על דרך האמור בכשרים וחנותי את אשר אחון כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא וכתיב אפנקסיה אחון לפלוני כך וכך וארחם לפלוני כך וכך על דרך חונן ונותן בארנוה בפרק ב' מחלק דראשון. ובמסרה וחנותי תרין וחנותי לבני בטני מלמד שאין מדה זו נוהגת אלא לעמוסים מני בטן. או יהיה אחון טובתן של צדיקים וארחם ליתן בהם כח ובית קבול לסבול אותם והוא שתוף המלה באמת. אבל שכרם של אלה לא יאצר ולא יחסן. לפיכך כפל ואמר לא יאחר לשונאו ששינה כאן מרבים ליחיד ללמד שאפילו אחד מהם בסוף העולם עושה דבר קל ממהרים ליתן שכרו שאין הקב"ה בז לכל דבר אפילו שכר שיחה נאה. עוד ממה שנאמר כאן לשונאו לשון חיד דלגביה ניחא אומרו אל פניו ישלם לו למדנו דאל פניו דרישא לאו בדידיה משתעי קרא דאי הכי אל פניהם מבעי ליה דשונאיו כתיב אלא רישא אל פניו של נותן קאמר כדפרישית כי כשם שמעשיהם לפנים כך מתן שכרן אינו אלא לפנים מתענוגי העולם הזה דבר שאין בו ממש וזהו אל פניו של מקבל ישלם לו שהרי המעשה בא בחונף אל פניו של נותן ולבם לא נכון עמו וכבר נמלטנו מן הכפל ומן החלוף ובאו חלקי הכתוב בתכלית הדקדוק כראוי להם. או יפורש רישיה דקרא על פושעי זולתנו ויהיה אמרו אל פניו כל זמן שעומדים במרדם והם עדיין שונאיו אל פניו וידוע שאזהרתם מיתתם ואין תשובה מספקת להם עד היותם גרי צדק לבא בקהל דכתיב בהו כגר כאזרח וטעמא דמלתא כי התשובה היא מצות עשה אחת נתיחדו בה ישראל על צד החמלה ונלוה הגר עליהם ומי שאינו מצוה לאו כל כמיניה למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו ואפילו נעמן גר תושב וכל דכוותיה עתידים ליתן את הדין על מה שעברו עליהם המעשים אשר לא יעשו אלא שהם קרובים אל התקון ונקל זאת בעיני ה' ואל יקשה בעיניך מאנשי נינוה כי הרבה תשובות בדבר האחד כי רבוי אוכלוסיה היה מעורר עליהם רחמים בשביל י"ב רבוא אדם שאין בהם חטא ובהמה רבה שהיה חרבנה אבוד

חלק רב ומסויים בעולם. ב' אנשי נינוה העמידו עצמם על דין תורה להחזיר גזלה בעינה כמו שיבא בחלק הרביעי פרק י"ג. ג' אף הם לא ניצולו אלא האריך להם אפו לשלם גמול צעקתם ומעשיהם בעולם הזה ולסוף נתקיים בהם כל חזון נחום האלקושי שאמר עליהם אל קנא ונוקם ה' עד סוף הספר. אבל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי והדוגמא בנזקין שור של הפקר שהזיק דהני בהפקרא ניחא להו וקודם שתפשו ניזק הוא הקטיגור הנפרע ממנו קדם אחר וזכה בו שגיירוהו בית דין פטור כדאמרן. וסיפיה דקרא לא יאחר לשונאו יפורש להדיוט שבנו יחיד וגלמוד הפורק עול והדוגמא בשור של ישראל שאם נגח ואחר כך הקדיש שעשה תשובה שלמה או נגח ואחר כך הפקיר עצמו שהתמכר לעשות הרע הראשון פטור בזכות תשובתו והשני גם כן פטור מדיני העולם הזה דהא נותנין לו שכר מצות קלות כדכתיב אל פניו ישלם לו וכאן לא כתיב להאבידו דסוף סוף קב"ה גבי דיליה על הדרך שבארנוהו בחלק הראשון פרק ט'. או יאמר רבי כרוספדאי כי הספר נכתב למיתה לא האדם לקיים בו מה שנאמר תשב אנוש עד דכא ובצדיקים נאמר הן בקדושיו לא יאמין לפיכך הספר נכתב לחיים והמה נשארים על אפשרות בחירתם כל ימי חייהם. או יאמר כי הספר נכתב ונחתם לאלתר למיתה לא הפתקים שהם נכתבים לאלתר ונחתמין לאחר זמן כמבואר בזוהר פרשת אמור והועתק בספרי הדפוס בפרשת ויחי ונדבר בו בפרק כ"ה. או יאמר כי ספרן של רשעים ואפילו המעשה הטוב שלהם הכל נחתם למיתה כטעם להאבידו שזכרנו למעלה כי זבחיהם לא לרצון וספרן של צדיקים הטוב והמוטב הכל נחתם לחיים כטעם זדונות כזכיות והכי דייק לן קרא דרב נחמן בר יצחק דוק ותשכח או יאמר שהספר נידון ובעליו עמו אם למות אם לחיים ונבארהו בסמוך:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יב

כבר זכרנו בפרק ד' שכל מעשי האדם נכתבים בשעתן בספר אחד כפשטא דמתניתין ריש פרק ב' דמסכת אבות אף על פי שבראש השנה נפתחים ג' ספרים וצריכים אנו לעמוד על בוריין של דברים הללו. דע כי הספר הכולל שכל מעשיו של אדם נכתבים בו מיד בשעת מעשה הוא האויר הספיריי הוא המקיף ובו יוחקו כל פרטי תנועת האדם אם הוא נודד כנף העין ופוצה פה ומצפצף לטוב או למוטב קל וחומר לשאר אברים על כן בהרמת יד נקרא רשע ואפילו הרהורי לבו אי אפשר שלא יחדשו בפניו שמחה או עצבות וכיוצא בזה ה' יראה ללבב ומיד יש ברירה לפניו יתברך לסגל המעשים הטובים באויר גן עדן המתלבש להם באויר העולם הזה והרעים גם כן באוירה של גיהנם כי גם את זה

לעומת זה עשה האלהים בכל מקום בשווי מוחלט. ומי שרובו זכיות הנה בראש השנה נפתחים למעשיו שערי גן עדן והאויר שבפנים קולטן ואת אוירן וזהו נכתבים ונחתמים לחיים כי היא כתיבה חדשה לגבי האויר הפנימי וחתימה לגבי האויר הנכנס ואפילו יחמי"ץ האדם אחר כך אינם אובדים לעולם אלא כמה דאמרו רבנן זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן ונבארהו בפרק י"ד וההפך בהפך. וספרן של בינוניים זיל הכא קא מדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה לפיכך נשארו תלוים ועומדים באויר המתלבש בעולם הזה עד יום הכפורים זכו נכתבים לחיים כדאמרן. ומכאן אתה למד כי מי שרובו זכיות אינו נשכר עליהם בעולם הזה שכבר נגנזו באויר גן עדן ושמורים לעולם הבא וקודם ראש השנה נמי העתיד ליגנז כגנוז דמי אדרבה יחוייב שיתייסר ומורק ושוטף בעולם הזה בהכרח ממעוט עונות שלא נכנסו באויר גיהנם וזה מקום כפרתם. ואיכא למידק בדינן של בינוניים אמאי לא זכו נכתבים למיתה לימא נתחייבו נכתבים למיתה הא לאו הכי רב חסד מטה כלפי חסד או נתלי להו אפילו טובא נמי ואפשר דחשיבה לגבייהו שעת ריתחא דענשי בה אפילו אעשה כדאמר ליה מלאכא לרב קטינא בפרק התכלת לפיכך אם עברו עליהם הי' ימים בלי שום זכות אינהו אפסידו אנפשייהו אבל אם זכו לאיזה מצוה בימים שבנתים דליכא למדייניהו כפושעים אז אף על פי שחטאו כנגדה וחזר הדין להיות שקודם יום הכפורים שפיר איכא למימר רב חסד מטה כלפי חסד. והנה זאת זכרון בספר של רשעים גמורים שאחריתו עדי אובד ונדון עמהם בראש השנה כמו שבארנו בפרק הקודם חקרנוה כן היא באבן של מצוה הנסקלים ובסייף של נהרגים ודכוותייהו שהן טעונין גניזה להשבית אויב ומתנקם וכן כתיב כי בשת עלומיך תשכחי וכתיב ואת הבהמה תהרוגו וכבר נמלטנו מזרות הגרסא שזכרנו בפרק ד' ובריש פרק י' בשבעה דרכים אחרים כלם נכוחים למבין וגם זה לנו אחרון חביב ונרחיב הבאור בו כפי כחנו כי רב מאוד התועלת הנמשך ממדה טובה זו כמו שיבא בפרקים הללו שכן ספרן של צדיקים הוא עצמו מתקיים ומתכבד עליהם והכי משמע לן קרא דרבי אבהו וקל להבין. צא ולמד ממה שהעידה תורה על הצדיקים כדכתיב גבי ראובן למען הציל אותו מידם ולא עוד אלא שהוכפל ונכתב בספר במקומות רבים שכר מחשבה כשכר מעשה כדכתיב ויעשו בני ישראל שקבלו עליהם בלב שלם מצות משה ואהרן והעלה עליהם הכתוב כאלו עשאוה ואחר כך כן עשו בשעת מעשה:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יג

ואולם כשלא הספיק המחוקק הנאמן להעיד וללמד זכות על עמו וצאן מרעיתו לאחר מעשה ושחרנוהו ואיננו הפליא תושיה בשעת מעשה והודיע דרכיו בשמנה פסוקים שבאו בסוף התורה אמרו עליהם בפרק הקומץ רבה יחיד קורא אותן בבית הכנסת ואנו מפרשים שמותר לקרותן בלא סרסור ובכלל דברינו דברי רש"י שפירש שאין מפסיקין בהם והטעם לכל זה הוא לפי שמשה רבינו ע"ה לא סרסר בהן ליהושע ולא פירש בהן כלום לא לו ולא לזולתו אין כאן סדר המשנה בפרק כיצד מעברין שיהיו רבים נזקקין להם אלא הקב"ה אמרן ומשה כתבן בדמע בספר המונח מצד ארון הברית שממנו מעתיקין או מגידין למלך ונגנז עם הארון בימי יאשיהו ואחרי כן נולד הספק בג' ספרים שנמצאו בעזרה כדאיתא במסכת סופרים פרק ו'. ופשוטן של דברים כי דמוע תדמע עינו של משה על מה שיודע אחרי מותו כי השחת ישחיתון ושלא זכו שיכנס עמהם לארץ ישראל לתקוע אותם יתד במקום נאמן ולבטל גזרת הגלות שנאמרה בין הבתרים והיה אותו דמע מגוון הדיו מן השחור שבאישון בת עין יורד טיפין טיפין לכל אות נוזלו מבהיק כעצם השמים עד שהיו האותיות מתאימות ואין עינו של משה ולא ספר התורה חסרים כלום והיו אמנם הפסוקים שמונה שנתייחדו עמו באותה שעה שמנה אותיות של שם הכתיבה ושם הקריאה וכל דכוותייהו משמות הייחוד וכנגדן נזכר בהם שמו של משה שמונה פעמים והתיבות יב"ק שסודו ידוע והאותיות כמנין חשק ודי בזה להעיר המשכיל אבל בי"ב ספרים שכתב משה לכל שבט ושבט נתקיים נוצר תאנה יאכל פריה ויהושע כתבן לשמונה פסוקים הללו וכל דברי חכמים קיימים. ואין ספק שראויה כל התורה ליכתב באותו דמע אלא שלא זכינו להשתמש בו כי האיש משה שכתיב בו מן המים משיתיהו ליודעי סודו חזר ליסודו בהעלותו מן המדומע לשמי מרום יעויין מאמר אם כל חי חלק ג' סימן י"א ועם כל זה לא כהתה עינו מקירון עור הפנים כמראה אש בית לה לתורה שהיא ברית אש מדת הדין ולא היה העולם מתקיים בה אלא בהשתתף אליה מדת רחמים כדכתיב במשה וירא ראשית לו ולא נס לחה כטבע המים הנגרים במורד ועל אותה העלאה כתיב וימת שם ואמת היה באותה שעה על הדרך שאמרנו כי כבר נאמר לו עלה אל הר העברים ומות שם צווי ממש על המיתה לרצונו וכאן העידה תורה עליו שקיים עשה כמו שקיים שאר המצות ואז הקב"ה היה אומר וימת שם משה והוא מתמותת וכותב בדמע כטעם עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו שנבאר בחלק החמישי פרק ו' והיה זה לעורר רחמים תכף ומיד על מתי מדבר העם אשר אתו ואין לך על פי ה' כפשוטו יותר מדוקדק מזה אבל באהרן כתיב ויעל על פי ה' וימת שם וההבדל

ביניהם מבואר נגלה. כתיב וימת שם משה עבד ה' עבד בגימטריא ניח"ח. באר"ץ מוא"ב בגימטריא בש"ם דהיינו בספ"ר. ע"ל פ"י ה' בגימטריא רי"ו והו' עלה לבעל החוטם של מלא קומתו דהיינו יסוד אבא עלאה בארץ מואב דרשינן מא"ב להיות שם רי"ח ניח"ח בגימטריא באר"ץ עם המלה. עבד ה' בארץ מואב בגימטריא תמ"ד דהיינו ב' פעמים ברך על כן כופל הכתוב וזאת הברכה אשר ברך משה עיין לקמן פרק ט"ו גם אהרן היה ריח ניחח אל הקומה הרמוזה בהר ההר על פי ה' דהיינו בעל החוטם של יסוד אימא ונקרא הר ההר על שם איש תבונות והנה העליה היתה על פי ה' וממנה נמשכה המיתה כי הוא מחיה חיים שושבינא עלאה ואיך יאמר לו פי ה' שימות אלא משה נעשה בזה שלוחו של מקום ובמרים לא פירש בה על פי ה' של אותה קומה הרמוזה בקדש כי היא עולת נקבה שהותרה ליחיד בלבד בבמה וראיה מטלה חלב דשמואל ומשתי פרות ששגרו פלשתים עם ארון האלהים ולמדנו שמעשה הצדיקים בשעתו נכתב בפועל לפניו יתברך כי המצוה עולה וכותבת עצמה במרום. אמת שבזוהר מוכח שמשה רבינו ע"ה נסתלק בשבת וכן נמצא בתשובות הגאונים. אמנם אנא דאמרי כרבי י נאי במדרש רבה וכתנא דסדר עולם זכרו הרא"ש בפרק ערבי פסחים דמהתם מוכח שהיה בערב שבת. ויש לי ללמוד שאין הזוהר חולק שהרי אמר בפרשת תרומה כי במנחת שבת בי מדרשא דמשה אתבטיל ולא יצדק לומר כן במי שידיו עסקניות באותה שעה להוסיף ח' פסוקים בספר התורה וזה לא היה ודאי בשבת דליכא למימר בכהאי גוונא במתים חפשי הא מאי אית לן למימר שבערב שבת היה כותב ומתמותת כמו שנזכיר בסמוך ולא נסתלק לגמרי עד יום שבת שעת המנחה ויש סמך לזה בפרשת תרו שאמר תא חזי בכל שית יומי דשבתא כד מטאת שעתה דצלותא דמנחה דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתערין אבל ביומא דשבתא כד מטא עדן דצלותא דמנחה רעוא דרעוין אשתכח עתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכל דינין מתכפיין ומשתכח רעותא וחדו בכלא ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא בגין למנדע דלא בדינא אסתלק וההיא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפקת נשמתיה ואתטמר ביה וכו' עד כאן. אלמא ראוי היה להסתלק בחול אלא שנתעכב גמר סלוקו עד יום שבת בגין למנדע וכו' ונבארהו בסמוך. והנה משה רבינו ע"ה קרא עצמו מחוקק ספון שאלו היה תאר לחלקה היה צריך לומר ספונה וזה כי בשעה שהיה מחוקק ב' הפסוקים האלה וימת ויקבור גם קבורה היתה לו שהרי הקב"ה אומר ויקבור אותו ומשה כותב וקובר באהלו על הדבר אותה הקומה מאור לבושו שבה כתב שאר התורה וכל זה היה בערב שבת ויצדק עם זה שהקב"ה קברו במאמר והוא קבר עצמו במעשה שבכתיבה ומסירה לקבר יובל ועוד נשוב נדבר בו. ומכאן ואילך

בכתיבת שאר הפסוקים עד סוף התורה כבר היה ספון ועודנו מחוקק בספר המיוחד שזכרנו והקומה הנכבדת הזאת שבה כתב שמנה פסוקים לא נגנזה עד יום שבת. וקרוב לשמוע מה שאנו בבאורו עם המפורש אצלנו יפה יפה במאמר הנפש פרק ט"ו שיש לכל אחד מצדיקי ישראל צלם ודמות עליון והוא לא נסתלק למשה אדוננו עד יום שבת וצלם ודמות תחתון שנסתלק ממנו בערב שבת ולא ירחיקו שלמי העיון היות הקומה העליונה של משה רבינו ע"ה מאחרת לצאת מן העולם הזה בהזדכך אליה גולם נראה לעינים כג' אנשים דאלוני ממרא או כרבי נחוניא בן הקנה ושאר הרוגי מלכות שאחרי נמכרו ונגמר הדין עליהם בפועל לכפר על בני ישראל גאולה היתה להם ממה שירד דמות דיוקנם ונדמה לשודדיהם לעשות בהם שפטים ובסוף בהרג הרוגיהם הורגו כדאיתא בפרקי היכלות וכמו שפירש האר"י ז"ל. או יהיה ההתלבשות למשה באופן יותר רוחני ושלם. וכל שכן שיוסיפו אהבה בדרוש הזה עם המוזכר במדרש רבה לסוף פרשת וילך כי אחרי שכתב י"ג ספרים השכים לפתחו של יהושע ואין השכמה אלא למחרת בבקר וכשנכנסו לאהל מועד הפסיק ביניהם עמוד הענן כי אין מלכות נוגעת בחברתה כדאיתא התם והא קאמינא דלא אשתהי משה אלא בגין למנדע דלא בדינא אסתלק והיינו דקרו ליה בזוהר נביאה מהימנא קדישא שכבר נתקדש באותה שעה להתקבל ברצון העליון עם מה שפשט הצלם ודמות תחתון מערב שבת כאמור. ומאז הרגישו כל ישראל באותו ההפשט והסלוק והסכימו לבכות שלשים יום ומשעת ההסכמה כתיב ויתמו שהימים קבלו תמימות ממה שקבלום ישראל עליהם ועלתה הסכמתם לרצון לפניו יתברך ללמד עליהם זכות מצורפת למעשה כאלו כבר עשוהו וכדאי ליכתב בתורת ה' תמימה קריאה נאמנה ככתבה וכלשונה. חלילה לה מן הגוזמות והיא רחוקה מן השתופים ומן ההשאלות אלא ע' פנים לתורה וכל פן עולה לכמה טעמים אכן מצינו פסוק אחד מפרש חברו שלא כמדרש חכמים ומשם ראיה ברורה שבכל התורה כלה אין מקרא יוצא מידי פשוטו כדרבא במסכת יבמות והוא בדברי הימים באמציה שהרג את הורגי אביו ואת בניהם לא המית ככתוב בתורת משה לא יומתו אבות על בנים והתם אצטריך לדין עדות שלא יומתו אבות בעדות בנים אלא כדאמרן וכבר פירשו לה בפסוק ערים גדולות ובצורות בשמים שכן הוא האמת כפשוטו שאין שרים חיצונים נכנסים בגבולי הארץ במרום וכן מה שאמר אברהם אל נעריו ונשתחוה ונשובה אליכם אלו נשחט יצחק היה מתקיים לתחיית המתים שאליעזר נכנס חי בגן עדן וישמעאל יזכה שעשה תשובה והיינו דקאמר להו שבו לכם פה עם החמור אבל לא לעולם הבא עם החמור ואפילו דברי דוד לאחימלך הכהן שנראית כגניבות דעת לפקוח נפש ודבריו אשר שם בפי חושי הארכי לפייס את

אבשלום כלם לשון חכמה השומר אמת לעולם כמבואר יפה אצלנו במקומו כי על כן באו בספרי הנביאים ללמד על האמת שמצלת את בעליה. הרוצה לטעות יטעה ולעולם קושטא קאי וכן מה שאמר מיכיהו לאחאב עלה והצלח ונבארהו:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יד

על זאת התפלל התנא דאבות באומרו ותן חלקינו בתורתך כי כשם שכח מעשיו של מעלה הגיד לעמו כך מעשה הצדיקים גבורי כח עושי דברו ממש בחדושי תורה בהלכה נתון באוצר מלכו של עולם תורה של מעלה והוא כלי אומנותו לעשות מהם בכל יום תמיד שמים חדשים וארץ חדשה כדברי רבי שמעון באגדתיה ועל זה אמרו הכל תלוי במזל ואפילו ספר תורה שבהיכל לפי פשוטו כי הוא חתום ומינח בקרן זוית עד יזל מים מדליו של ישראל לחדש בו על פה רזי תורה ומזל זה אינו פוסק והולך כל ימי החפץ ויש דור מגדל אוכלוסין של חכמים יותר מחברו ועל הכוונה הזאת אמר ר' זירא כי סליק להתם יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל שפירושו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואמר חלקנו בלשון רבים אם לכללות החכמים לשתופי נפשיה בזכות הרבים ואם להמשך מה שאמרו על פסוק אז נדברו ויכתב תרי מיכתבן מלייהו בספר הזכרונות ועל כרחך לומר שעל עלויין של חדושי תורה הדברים אמורים דאי לא מי גרע עסק התורה מכל שאר מצוה ואפילו קלות שבהן שהרי כל מעשינו ליחידים נמי בספר נכתבין. ואי בעית אימא איכפלו מקרא ומשנה וגמרא ללמדנו דתרי דוקא מיכתבן מלייהו אחד דברי תורה ואחד שאר המצות והני תרי יצר טוב ויצר הרע נינהו שהם דוקא איש אל רעהו אל תקרי רע בכל מקום אלא ריע שנברא לשמשנו ולסייענו בעבודת שמים והן הם ב' מלאכי השרת הסודרים תלמודו של אדם בפניו בצאתו מן העולם שלא יהא לו בשת פנים לפני הקב"ה כדברי חכמים על פסוק לא ירעיב ה' נפש צדיק ועלייהו רמיא להסדיר לפניו מה ששמעו מפיו תורה כל ימי חייו ונתחדשו שניהם על ידו שהרי משך אותם לבית המדרש ומאן מלאכי השרת רבנן ובמסורה ויגל תרין ויגל את האבן ויגל כבודי מלמד שיש שמחה לאבן נגף בזמן שהצדיק מעבירה מעל פי הבאר שכן יצר הרע לעשות רצון קונו מכוין. עוד במסורה רק תרין והבור רק כי לא דבר רק הוא מלמד שהכל תקון עולם ובהיותו נשמע ליצר טוב גם הוא מוטב ומיכתבן מלייהו. חד לא מיכתבן מילוי באבני שיש טהור כיון שלא נכתבו בעולם הזה בלב האבן. והוא טעם זכה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן ונוטל שכרו והוא נעשה צנור לשכר המגיע לחברו על דרך הנמנה מעשרה ראשונים שנוטל שכר כל הבאים אחריו לא לגרוע חלקם אלא שכלם זוכים על ידו נמצא

הוא נוטל שכר כולם ונתנו להם ונשאר לו כנגד כלם כי האחרים נוטלים ממנו והוא אינו חסר והא והא איתא כמו שנזכיר לקמן. ולמדנו מזה שגופות הצדיקים האוכלים לשובע נפשם להשיב צורת הנאכל להתעצם אוכל כמו שנזכיר בזה בפרק י"ז מאחרי שיזכו לתחיה שוב אינם חוזרים לעפרם כדברי רבותינו. ואף על פי שאין בעולם הבא אכילה ושתיה לא יחשבו האברים המיוחדים לזה שיהיה מציאותם בעת ההיא לבטלה כיון שהיו תשמישי קדושה בעולם הזה כאכילת מצוה לאכול לחם לפני האלהים והנה בכל לעיסה ולעיסה הוסיפו כח בגבורה של מעלה לחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית בהתחדש על ידם צורה משכלת אל המלח והמים שהם מבעלי הצורה הדוממת ואין צריך לומר לבעלי הצומחת והמרגשת וראויים צדיקים הללו לשתי עטרות בראש כל אחד לקנה ולושט האי כי ארחיה בתקון המעשה והאי כי ארחיה בתקון ברכת הנהנין ששבה לכל צדיק ברכת המצוה. וזיו שכינה עולה על גביהם לפי טהר מחשבותם וזכוך כוונתם יום יום והוא הזיו שהשכינה נהנית ממנו כטעם ויאכלו מעבור הארץ כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול וכתיב ממני פריך נמצא:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק טו

ויתכן לפרש גם כן ותן חלקינו בתורתך כי היא אמנם בקשה מאתו יתברך שחלקנו בתורה יהיה לרצון לפניו מכלל השנון שהוא עוסק בתורה בישיבה של מעלה כי הא דיתיב ותני אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה פרה בת שתים ולפי שהיה רבי אליעזר סיני ומכריע בזה כל חכמי ישראל עם היותו מוכרע עמהם מחברו שהיה עוקר הרים אליו נתאוה משה שיצא מחלציו וקרא לבנו בשמו עיין בזה בסוף החלק השלישי והרגיל בשותא דרבנן דקאמרי גבי חיה עלאה ששמו ישראל ממראה מתניו ולמעלה ישראל ממראה מתניו ולמטה יעקב וכן כתיב מי יקום יעקב כי קטן הוא יבין מהו יהי רצון שיצא מחלצי והוא אם כן סיני דוקא ועל סוד זה כתיב זכר צדיק לברכה ובזוהר ריש פרשת במדבר משמע שיש כאן כפל הברכה זכ"ר בגימטריא ברכ"ה כעין מה שאמר משה רבינו ע"ה יוסף עליכם ככם והדר ויברך אתכם כי המזכיר את הצדיק מעורר לעומתו פרצוף שלו והנה פרצוף הוא בגימטריא שני פעמים ברו"ך אלמא צריך לכפול בברכתו לרבות כל שיעור קומתו וכתיב ברוך ה' לעולם אמן ואמן בגימטריא בדד ינחנו ואין עמו אל נכר הרי הכפל נמי גבי עונה אמן אחר ברכותיו והן בגימטריא יעקוב מלא בוא"ו כדי שיתברך מלא קומתו וכן יעקב בלא וא"ו בגימטריא מלא"ך האלהים דהיינו אמן אמן לכן מה טוב שיהיו אצל כל אדם שני ריעים חברים מקשיבים ועונים אמן אחר ברכותיו.

ולפי פשוטן של דברים אפשר כי בשעה שהראהו הקב"ה למשה דור דור וחכמיו צפה במעלתו של רבי עקיבא וידע שמששת ימי בראשית עלה במחשבה שיהיה בן גרים לפיכך בקש על רבו שיצא מחלציו ואולי היה מבני בנותיו וכשנתפס למלכות נתקיים בו ויצילני מחרב פרעה שעשאו משה פועל דמיוני להצלתו של רבי אליעזר. עוד טעמו וראו דבדידן תליא מלתא לחייב אותנו על הזהירות והזהירות במצות כפי כחנו והיינו חלקנו בתורתך כי אמנם חג ה' לנו ביום מתן תורתנו מקרא קדש לסוף חמשים יום אחר הפסח ופסח מצרים בחמשי בשבת היה ולכוליה עלמא בשבת ניתנה תורה שהוא לסוף נ"א יום והיא גופא קשיא. אלא ודאי כיון שמתן תורה היה בחוץ לארץ ה' חפץ למען צדקו ליתן חלקנו בתורתו שכן הסכימה דעת עליון לחוג בעצמו ובכבודו ביום טוב של גליות שהוסיף משה מדעתו כדברי רבי יוסי כי שם ערבים עליו דברי דודים המה היוצרים עת לעשות לה' לפיכך הפרו תורתו כתלונות הנביא ישעיהו לבד בך נזכיר שמך שדרשה בר יוחאי על הסוד הזה ומשום הא לא אישתמיט קרא בשום דוכתא למימר שחג השבועות הוא יום מתן תורה ואין צורך למה שנתחבטו בו האחרונים ואם מעקרא הוראת שעה היתה מן השמים כדברי סתם תנא בברייתא שם בפרק רבי עקיבא אשרי האב שמקלסין אותו כמדבר על אוזן שומעת ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק טז

איתא בשקלים ירושלמי פרק ו' רבי חנינא בן אחי רבי יהושע דריש ממולאים בתרשיש על הלוחות שבין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה איך שיובן וזה מסכים עם הנדרש בבבלי על פסוק התורה והמצוה אשר כתבתי שכלם ניתנו למשה בסיני ומאותה שעה קרי בהו אשר כתבתי ולנו דברים כפשטן שאלמלא זוהמת הנחש כבר היתה כל התורה נתונה בלבו של אדם וזרעו כמו שאנו מקוים ממנה ליעוד ירמיה שאמר נתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והכוונה כי התורה בקרב לבנו מתנה היא וקלות ההסרה אמנם במוח שהוא מכוון על הלב וקרא זה אל זה לקול צנוריו עולים ויורדים באורח סתום כנודע תפוח מכתב אלהים לא תזוז משם לעולם וזה סוד התפילין במקום הלב ומקום המוח כי משאבדנו השלמות העצמי הוצרכנו לדוגמתו מבחוץ ועל זה נאמר שימני כחותם על לבך בארנוהו במאמר אם כל חי. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן ולפי שמכלל העולם לא פסקה הוזקקו ללוחות הברית. אי נמי כיון שנעשינו בני חורין מן המות מן היסורין ומן המלכיות הנה שב לבבנו ושכלנו כעצם השמים לטוהר ואנו חבלנו בעצמנו כשאמרנו למשה ואל דבר עמנו אלהים פן נמות ומאז ניתנה תורה

להכתב על לוחות האבן להסיר ממנו לב האבן על כן אמרו שלא היתה תורה משתכחת מישראל אלמלא נשתברו לוחות ראשונות. ולולא סרחנו בעגל לא הוצרכו ליגנז בארון אלא ידיו של משה היו להם תשמישי קדושה לכסא כבודם ומושב יקרם ליכנס עמהם לאלתר בקרב כל ישראל לארץ ולציון מכלל יופי לא להשתקע או אפילו לגור שם שהרי גדלה מעלת משה ודור המדבר הרבה יותר ממעלת ארץ ישראל כמבואר בזוהר ואפילו בסוף הארבעים שכבר כלו דור המדבר למות מקרב העם התחנן משה אעברה נא ואראה לא שאל רק המעבר ליתן עיניו בה כטעם תמיד עיני ה' אלהיך בה ליודעים סודו ומשה היה חפץ מאד להגיע עד שערי גן עדן הסר משם את הכרובים ואת להט החרב לפתוח דרך עץ החיים לגוי צדיק שומר אמונים. ואלו זכינו שמשה רבינו ע"ה ילך לפנינו מעילוי לעילוי ולוחות עדות על שתי ידיו הנה אז כל תלמיד ותיק הקרב הקרב היה רשאי להסתכל ולהתבונן בהם ועיניו רואות כפי כחו דקדוקי תורה חרותים עליהם שהכל נאמר למשה בסיני. ושועתנו לפניו יתברך אחת היא על כן אמרנו שחלקנו בעמל תורה המסור לשכלנו להבין ולהשכיל בה יהיה נתון וכמוס בתורת ה' תמימה חרות על הלוחות לא ימאס ולא יגעל כתורתו של דואג דכתיב ביה גם אל יתצך לנצח דלא ליתי לעלמא דאתי יחתך ויסחך מאהל דלא לימרו שמעתא משמיה בבי רבנן ושרשך מארץ חיים סלה דלא ליהוו ליה בני רבנן. ומי שיזכה לראות בחייו בכל היוצא מפיו חרות על הלוחות מובטח לו שהוא ותורתו חיים וקיימים באור פני מלך ועכשיו שנגנזו לוחות הברית כל העוסק בתורה לשמה יבושר בזה כאלו עינו ראתה:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יז

כוליה עלמא ידעין ומשתבשין במאמר המפורסם לחכמים שהללו אוסרים והללו מתירים וכולם דברי אלהים חיים. והאמת הברור הוא כי כל מחלוקת שהוא לשם שמים סופה להתקיים ולאמת דבריה בכל חלקיה כי הא דאיפליגו רבנן במצות פריה ורביה פרק הבא על יבמתו. דתנא דידן וחד מתנאי בראי שוין משום בית הלל דבעינן זכר ונקבה וחד תנא ברא מתני הכי משום בית שמאי ודא ברירא דמלתא ודאי דילפינן מבריאתו של עולם דהיינו אדם וחוה והדוגמא אליהם בשתי אותיות ראשונות של שם הכוללות את כל השם כנודע ולא נחלקו אבות העולם בכך ומשרבו תלמידים שלא שמשו כל צרכם כדלקמן חד מתני משום בית שמאי דבעו ב' זכרים והיינו תנא דידן דיליף מבניו של משה שאלמלא כן פירש מן האשה והנה הדוגמא לדידיה י' ו' שבשם שהמה מחזירים אחרי האבדה המתבקשת להם ומבריאתו של עולם לא ניחא ליה למילף שאין דנין אפשר

משאי אפשר. ואיברא קשיא לן עליה אימור דילפת ממשה שאם הוליד ב' זכרים יצא ידי חובתו שלא יצא באחד מי שמעת ליה דילמא בחד נמי היה פורש אלא ממשה ליכא למיגמר שפטר עצמו מן המצוה כעוסק במצוה רבתי דמשום כבוד שכינה פירש מן האשה ודן קל וחומר לעצמו מפרישת הר סיני והסכימה עמו דעת המקום. ועוד כתיב ואשתך ושני בניה עמה משום דמלתא יתירתא הות ביה במשה איש האלהים דכתיב בדברי הימים בניו יקראו על שבט הלוי וכמו שיבא. ואיכא תנא ברא משום בית שמאי דבעו שני זכרים ושתי נקבות לדוגמא שלמה בד' אותיות ויליף מבריאתו של עולם באופן אחר שכן אדם וחוה נצטוו בפריה ורביה והולידו קין והבל ואחיותיהם ומשנהרג הבל ונולד שת כתיב תחת הבל אלמא בבציר מהכי לא סגי והשיבו לו בגמרא הודאה בעלמא היא כי שת לי אלהים זרע אחר ותנא ברא אחרינא משום בית הלל סבר דסגי בחד או זכר או נקבה וקאמר לשבת בעינן הא איכא והדוגמא באות י' שהיא זכר תחלה לשם הנכתב והיא נקבה סופו של שם הנקרא ולקושטא דמלתא לאו הכי הלכתא דחד לאו שמיה שבת דהא אחד רואה וניזוק וכתיב כי ישבו אחים יחדיו. הא מאי אית לן למימר דקרא דייק דכתיב פרו להוליד זכר שהוא עקר פרי. ורבו להוליד נקבה שאינה אלא לרבייה בעלמא ותשתלם הדוגמא כדאמור רבנן ביה ובאתתיה בבריה ובברתיה ואולם בפירוש אמרה תורה להטות ההלכה למעשה אחרי רבים כי כל נתיבותיה שלום אבל לא חשב שיהיה כזב בדעת היחידים הנדחים כי אין מדומה שקר ח"ו במה שנאמר בסיני ובמה שהוא חרות על הלוחות כפי מה שבארנוהו אדרבה העיון ההוא הכולל השומר אמת לעולם ישפוט לפעולות אדם הנאה והמגונה והכל לפי מעשיו של אותה שעה כי מה שהיה נאה קודם החטא היות האדם ואשתו ערומים שב מגונה אחר החטא והוא אם כן הנאה והמגונה בהיותם ערומים כל אחד בזמנו דברי אלהים חיים המושל על ההפכים על חלוף הזמנים. ומעולם לא נחלק אדם מחכמי התורה להתיר את העורב ולאסור את היונה על מה נחלקו בדבר שיש לו ב' פנים אמתיים וצודקים לכאן ולכאן הללו מסבירים פנים להיתר והללו לאיסור לפי מקומו ושעתו נמצא ההיתר והאיסור שניהם אמת ולב בית דין מתנה עליהם איזה יכשר הלכה למעשה ומכאן אתה למד שיש הלכה ולא למעשה ואינו אלא כדאמרן וכבר המתקנו סוד בעניני השנון בהאי דקאמר רבי יהושע במסכת ברכות אין החי מכחיש את החי ומשם נלמד גם כן להההיא דבכורות שאלו היה בית המקדש קיים חלקנו בין חבר לעם הארץ שלא נחשדו חברים להטיל מום בקדשים אבל אחרי החרבן לא חלקנו וכל דברי חכמים קיימים, וכן מצינו שאכילת הבשר נאסרה לאדם לגמרי חוץ מבשר היורד מן השמים שהיו מלאכי השרת צולין

אותו לפניו או בשר תמותת מידו לו לצורך דמן ועורן כדלקמן בחלק הרביעי פרק י"ח והותרה אכילת הבשר לנח ולבניו לגמרי ולישראל הותרה קצתה מכלל האסור שנתחדש בקצתה ולעתיד לבא ה' מתיר אסורים שישלים לקצתה סימני טהרה וטעמא דמלתא כי האכילה מורה צורך הנאכל והכנתו להתעלות אל האוכל להתעצם בו וגם שלמות האוכל שממנו יצא מאכל וזה פריו להחזיר הענף שישוב אל השורש ואולם קודם חטאו של אדם לא היתה אכילתו לתמורת הניתך שהרי לא היה טבעו מתנגד קצתו לקצתו אלא צווה על האכילה מכל עץ הגן חוץ מעץ הדעת כמו שנצטוו הכהנים באכילת הקדשים ממינים שונים חוץ מן העולה ונמצא האוכל חטאת ולא עולה מקיים עשה ולא תעשה באותה האכילה. וכמו שנצטוינו אנחנו באכילת הפסח חוץ מדמו ואמוריו ודומיהם רבים ונמצינו נהנים באכילתן מזיוו יתברך שאמר ונעשה רצונו והוא נחת רוח לפניו והיו אמנם עצי הגן מוכנים לפי שעתם בעבודת האדם שצווה לעבדה איך שיובן אם לשכינה כמו שפרשנו למעלה אם לנשמת חיים הבאה בפסוקים הקודמים אף על פי שהפסיק בנתים כמו שפירש זולתנו ונכון הוא. אבל בעלי החיים היו עדיין מחוסרי זמן ובלתי מזומנין לקבל צורת האדם לעוצם שלמותם כראוי אליהם לקרבת שתופם בחיי ההרגש וההולדה בדומה. ואחרי החטא דכתיב ביה משנה פניו ותשלחהו לא נשאר בו כח להשלים חסרונן כטעם עמי הארץ אסורים לאכול בשר שהם בהמה המה להם וכל שכן אחרי שהאכילה חוה מעץ הדעת לכל הבהמה חיה ועוף כדדרשינן מרבוייא דכתיב ותתן גם לאשה אף על פי שנתקנו אחר כך בשור פר שהקריב אדם הראשון ובפסיקתא אמרו כי עוף אחד יש וחול שמו שלא רצה לאכול ממנו והוא חי אלף שנה ובסופם גופו כלה וכנפיו מתמרטים ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים עליו אמר הכתוב וכחול ארבה ימים. ויש בזה שטה אחרת ממי שסובר שהדבר המושלם בטבעו כל הצורך אינו נאכל אשר לא ייחל לבן אדם שיפשוט אותו מן הצורה הראשונה להלבישו צורה אחרת ואמר כי תקון בעלי החיים על מלאת היה מסור לאדם הראשון בשעה שקרא להם שמות וכבר נתעוררנו על זה במקומו. נמצא שהריגת בעלי חיים לאכול בשר היא לאדם קודם החטא ואחריו גם כן דבר שאין לו מתירין כלל עד שקלקלו בעלי חיים כלם בדור המבול ונח מצא חן לפיכך נאמר בו כירק עשב נתתי לכם את כל ולא אמר ככל זורע זרע כי רמז לו טעם ההיתר ירצה כירק עשב שנשאו קל וחומר בעצמן שלא לצאת בערבוביא נתתי לכם לאכלה כל רמש אשר הוא חי לתקן ערוב הכחות שקלקלו בני מינן בהזדקקן לשאינן מינן וכשפסקה זוהמתן של ישראל פסקה זוהמת בהמתן גם כן כטעם והכשבים הפריד יעקב וכן והפלא ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ותנן התם אחד שור ואחד

כל בהמה חיה ועוף לכל מילי סוף פרק הפרה ולעתיד לבא תפסוק הזוהמא מכל הילוד לאמר לאסורים צאו ונבארהו:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יח

הרי אלה ההפכין וחלופי ההוראה כמו התר אכילת בשר ואסורו בכל או במקצת בהשתנות העתים וכלם דברי אלהים חיים ועד שלא נתמנה בית דין של מטה היתה תורה יוצאה מבית דין של מעלה ודבר בעתו מה טוב. ועכשיו ניתנה תורה ונתחדשה הלכה אחרי רבים להטות ואין לך אלא שופט שבימיך שהרי בית דין מבטל דברי בית דין שקדמהו בשנים או אפילו קטן ממנו אם נפל המחלוקת בהבנת דרכי התורה שזה דורש ומלמד במדה אחת וזה במדה אחרת כגון רבויי ומיעוטי או כללי ופרטי ואלו היה שם יחיד בבית דין ראשון דורש כמו שעתיד לדרוש בית דין שני ובבית דין שני יחיד אחד דורש כמו היה דורש בית דין ראשון זה וזה בדורו נעשה זקן ממרא אם הורה לעשות כדבריו אחרי שהסכימו על הפכו בית דין שבימיו. למדנו מזה אמות ההוראה בשני דרכים ושהמעשה הנרצה ממנה הוא ומוסכם לרבים לפי מקומו ושעתו ובלבד ביושבי לשכת הגזית ותלמידיהם אחריהם מכוונים לבם למקום. אבל לבטל תקנה או מנהג בעינן בית דין גדול ממנו כדתנן בבחירתא ואם הוא מיגדר מילתא דלא ליגע באסור תורה ופשט בכל ישראל אפילו אליהו ובית דינו אינו יכול לבטלו וזה לפי שבתקנה ובסייג ליכא למימר בהו האי תורה והאי תורה אלא קיימי בלא תסור אם כן יפה אמר רבי יהושע כי לא בשמים היא ההלכה למעשה אף על פי שכל דרכי הפלפול אמת צדקו יחדו. ובת קול שאמרה על רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום קושטא קאמר שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מרבותיו ויש בכל מקום בתי דינין מתלמידי בית שמאי ומורין כמותו דליכא משום לא תתגודדו כמבואר בריש מגלה ובפרק קמא דיבמות ולא עוד אלא דמחדדי טפי ומכל מקום רבו בתי דינין המורים כבית הלל שענותנים ונוחים היו ובתרייהו גרירינן ורבים מתלמידי בית שמאי לא עשו מעשה אלא כדבריהם. וממה שבארנו יתבונן המשכיל בחומר לשון הרע של דואג דעליה כתיב מברך רעהו בקול גדול בשעה שאמר לשאול ראיתי בן לישי בית הלחמי והרבה בשבחיו מקרא וגמרא בפרק חלק ובכלן היה שאול משיב אף יונתן בני כן וכשחתם המאמר וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום חלש דעתיה דשאול ולא ענהו עוד כי אי אפשר לומר כן על ב' חולקים רק לאחד מהם הזוכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא והיה דואג מספר לשון הרע על ראשי סנהדראות ועל בית דין הגדול שהיו מכריעים לרצונם ההלכה כדוד עם היותם

רשאים על שני דרכים והאמת שאין קובעים הלכה אלא על פי המנהג וכל זמן שנהגו העם בדבר לא מחינן אבל אם הוא מנהג ותיקין מורינן וכיון שהוקבעה ההלכה דרשינן לה בפרקא וזה טעם וה' עמו הוא ובית דינו עילאה ותתאה:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק יט

מחלוקת ראשונה לחכמי המשנה היתה בחמש זוגות של תנאים זה אחר זה לסמוך ושלא לסמוך שאחד מהם היה נשיא ואחד אב בית דין ולא עמדו עליה למנין לפי שאינה אלא שבות והנשיאים היו אוסרים בזוגות הראשונים ולכבודם לא התירוה בכנופיא עד שקם בבא בן בוטא שהיה אחד מתלמידי בית שמאי וידע שהלכה כבית הלל האומרים לסמוך וכיון שמצא העזרה שוממת בימים טובים הלך והביא שלשת אלפים טלאים מבוקרים מצאן קדר והעמידן בהר הבית ואמר שמעוני בית ישראל החפץ בא ויסמוך באותה שעה הוקבעה הלכה כדבריו ולא היתה מחלוקת זולתה בין הראשונים עד שנחלקו הלל ושמאי בשלשה דברים אחרים והם שיעור חלה ופסול מקואות ופקידת הנדה למפרע וכשעמדו עליהן למנין הוקבעה הלכה לא כדברי זה ולא כדברי זה כדתנן בבחירתא ואיפליגו אחריתי נמי בברייתא דתניא הבוצר לגת שמאי אומר הוכשר ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים והיה קשה לישראל כיום שנעשה העגל כדאיתא במסכת שבת פרק קמא כי הוקשה להם ביותר מה שנצחה קפדנותו של שמאי לענותנותו של הלל דבעי מניה מפני מה בוצרים בטהרה וקאמר ליה אם תקניטני גוזרני טומאה אף על המסיקה ואלמלא שפלות רוחו של הלל הוה להו למיחש דילמא ח"ו נעשית תורה באותו היום כשתי תורות ואף על גב דאין אב בית דין רשאי להורות בפני הנשיא דחשיב רביה כדאמרן להדיא בפרק אין דורשין גבי יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח שאני הכא דפליג ליה נשיא יקרא ותו מיגדר מלתא הוה משום טהרת תרומה וקדשים ואף על פי כן לא קבלה מנייהו לכבוד הנשיא דאיהו לא חש ליה ואינהו חיישי ולא נתקיימה גזרת שמאי באותו היום עד שגזרו עליו תלמידיהם ונתקיימה בידם ברוב מנין. ומלתא אגב ארחין מבעי לן למנדע דאף על גב דתניא בספרי בפרשת המלך שכל פרנסי ישראל בניהם עומדים תחתיהם ובתורת כהנים יליף מדכתיב גבי כהן גדול ואשר ימלא את ידו דבעי ממלא מקום אבותיו ובפרק הנושא מוכח דסגי ממלא ביראה אף על פי שאינו ממלא בחכמה הני מילי בכתר כהונה וכתר מלכות וכל דדמי ליה כגון שררותא דמתא אבל גבי נשיא ואב בית דין כיון שכתר תורה מונח בקרן זוית הרוצה יבא ויטול אין הדבר כן מדין התורה לפיכך לא מצינו בנשיאים הראשונים שיהיו

מנחילים כתריהם לבניהם אלא מהלל ואילך דאמר מר הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאתם בפני הבית מאה שנה. והוא שמעון בן גמליאל מהרוגי מלכות שאמר בפרקא קמא דאבות כל ימי גדלתי בין החכמים ומה שלא נקרא רבן לכבוד נשיאותו לפי שגדול מרבן שמו ונזכר במשנה פעם אחרת סוף פרק קמא דכריתות שהעמיד קנים בירושלים ברבעתים ואפשר שכיון שקלקלו עבדי חשמונאי בבית שני ועמדו הורדוס ובניו וחטפו להם על ישראל מלכות שאינה הוגנת התקינו בית דין שיהא כתר תורה משלים לכתר מלכות להושיב הבן על כסא אביו וכבר זכרנו בסוף החלק הראשון מלתא יתירתא דהות בהלל והסכים הקב"ה על ידם שזכו לשלשלת יוחסין גדולה והיו כלם ראוים לנשיאות והיינו דקא בעי רבי מה אני בשעיר בסוף הוריות. ובימי רבן גמליאל נשנית מתניתא דפרק לפני אדיהן כשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים וכשמת שמעון השני שזכרנו וגמליאל בנו היה קטן נכנס בן זכאי תחתיו ובקש מטיטוס שושילתא דרבן גמליאל היינו שלא תפסוק הנשיאות מביתו ונקרא רבן יוחנן שהעמיד תלמידים הרבה וכבר גלתה סנהדרין בימיו ועמדה תורה ברפיון ידים לפיכך לא כבדו את הנשיאים לקרא להם בשמם כאשר בראשונה ואחריו נמשכו לקרא לנשיאים בשם רבן כמו רבן גמליאל ולכבודו היו מזכירין את זקנו בשם רבן גמליאל הזקן ואחריו רבן שמעון בן גמליאל אביו של רבי שחשש הרבה לכבוד הנשיאות במסכת הוריות אף על פי שענותן היה והוא ששנה באבות על שלשה דברים העולם קיים ועל שמו היו מזכירים את זקנו במסכת כריתות כדאמרן בשם רבי שמעון בן גמליאל זהו המשך הדברים הללו באמת אף על פי שמקצת מפרשים לא דקדקו בהם. ועוד אומר אני שרבי סמך דברי עצמו בריש פרק ב' דאבות לדברי אביו שזכרנו ואחריו סמך דברי בנו פה תלמוד תורה עם דרך ארץ ואחריו אל תפרוש מן הצבור שהם דברי הלל בן בנו שרחץ בכבול עם יהודה אחיו פרק מקום שנהגו וכאן שנה רבי על עצמו לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך ואחר כך סמך להלל זה דברי הלל הזקן אבי היחס שאמר אין בור ירא חטא ושוני הלכות לא דקדקו בזה ושונים גבי אין בור ירא חטא הוא היה אומר כשם שנשתבשו רבים בשני רבי שמעון בן גמליאל דסוף פרק קמא ושונים בשני הוא היה אומר והאמת בזה ובזה מה שבארנוהו. ולא רבו מחלוקת בישראל עד אחרי החורבן השני בימי רבן גמליאל דיבנה וחבריו תלמידי שמאי והלל דהיינו תלמידי רבן יוחנן בן זכאי תלמידו של הלל ושכנגדם מבית שמאי אלו ואלו שלא שמשו כל צרכם לא שנתרשלו בה ח"ו אלא שבטלה בימיהם לשכת הגזית אבל בן זכאי רבם שהיה שנים רבות בפני הבית אפילו הויות דאביי ורבא הוה גמיר וכבר זכה הוא ורבותיו לקבוע בכלן הלכות פסוקות

מבלי מחלוקת אמנם קלקול הזמנים וטרוף השעה הכביד עלינו את ההלכה ונסתפקה ההוראה ונשארו שני הצדדים בלי הכרע עם היות שניהם מקובלים מסיני והכל הרות על הלוחות שבין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה כמו שזכרנו והיה זה כעין מעשה האורים ותומים האי כי ארחיה והאי כי ארחיה. ואף גם זאת התחנן התנא לפניו יתברך שחלקנו בחדושי התורה חלק הנשמה דוקא שממקום התורה והחכמה העליונה חוצבה יכתב מכתב אלהים ויהא חתום באוצרותיו בכל מקום שהן כיון שחלק ליראיו מחכמתו ממש שהוא עוסק בה תמיד לא כן לבשר ודם דעלמא דנתן מחכמתו מברכים עלייהו אי משום שהוא מתנה למי שאינו הגון והחלק מורה שמן הדין יש לו בה זכיות. ואי משום שהדבר הניוזן אליהם הוא מופקר ונעזב מהנותן כדבר שאין בו ממש אבל החלק הניתן לנו שמור לאדון הכל ברוך הוא וממנו הנצחיות הנכסף לשלמים שעליו בקש דוד המלך ע"ה אגורה באהלך עולמים כי הנה באותיות התורה היה יה ה' צור עולמים והזוכה אליה בשעור הזה נעשה שותף במעשה בראשית בלי ספק כיוצא בדבר אנו מברכין שחלק מכבודו ליראיו כי הוא מלך ישראל וגואלו באמת והוא אומר על דוד נסכתי מלכי על ציון כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא אבל לבשר ודם בעלמא נתן מכבודו כי לה' המלוכה ומושל בגוים פרשוהו מלשון ממשלה או ממשיל משלים ושניהם כאחד טובים אמנם בתאר מלך מלכי ישפר עלך כי עצת ה' לעולם נפלאותיו ומחשבותיו אלינו:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כ

ומה גם עתה נבינה במכתב הלוחות דתניא התם בירושלמי כיצד היו הלוחות כתובות חנניה בן אחי רבי יהושע אומר חמשה על זה וחמשה על זה רבנין אמרי עשרה רבי שמעון בן יוחאי אומר עשרים רבי סימאי אומר ארבעים. והיותר קרוב לפשט המאמר ואמתתו הוא שכל אחד מהתנאים מוסיף על דברי חבירו ולא פליגי. דכוליה עלמא מיהת רוחב ששה על ששה מחזיק עשרת הדברות לא פחות ולא יותר והם נקראים בשטח אחד לכל רוח ולכל פנה למען ילמדו להגות בהם כל הקרב הקרב מארבעה דגלים יהודה ראובן מדרום וכן כלם והיה זה מעשה אלהים בלתי משוער בשכלנו לא כמעשה הדיוט שצייר זולתנו לפנינו בבית המדרש ונער יכתבם. וברירא דמלתא דמאן דאמר חמשה חמשה חשיב להו בזמן שעל צד ינשאו על שתי ידיו של משה והיו תואמים ומאירים אל עבר פניו והוא צופה והוגה בהם את כל הדברות חמשה על זה וחמשה על זה שהרי עובי כל אחד מהם שלשה טפחים כנודע ומאן דאמר עשרה לכל לוח חשיב להו בפתחו אותם

לעיני כל ישראל וכדרך שהם מונחים בארון כדאיתא בבבא בתרא פרק השותפין והיו עשרים לכל חדא מנייהו בהחשב שני עבריהם. והאומר ארבעים על זה וארבעים על זה מוסיף צדי צדדים שהם ארבעה ללוח אחד וחמשה דברות לכל אחד מהם כמו שזכרנו דוק בקראי דמייתי ראיה מנייהו ותשכח דיאות אמרין וניחא לן למימר שפסוק וידבר אלהים איננו מן המדה אלא בכלל דקדוקיה ואותיותיה של תורה שזכרנו בפרק ט"ז. אבל אשמים אנחנו משסרחנו בעגל כי נשברו לוחות ראשונות ושניות נגנזו והוצרכנו לספר תורה ואותיותיה נתלקטו מרושם האותיות ישפרחו בשבירת לוחות ראשונות תדע שיש הבדל מרובה בנוסחת הדברות בין ראשונות לשניות ואין ספק שיש הבדל גם כן באותיותיה ודקדוקיה שזכרנו בפרק ט"ז והנה לתקן שברי לוחות הוזקק משה רבינו ע"ה לפסול מחצב סנפרינון ללוחות שניות דהיינו דומם ולתקון הצומח הביא עפצין לספר תורה וקנה לעשות קולמוס ולתקון בעלי חיים הוזקק לעבד עור בהמה טהורה אפילו מנבלות וטרפות שלהן דהיינו נפולה ושבורה ליודעים סודה שכנגדן כתיב וישלח וישבר ורושם האותיות שנשארו בשבריה היותר מעולה ממנה הוא חלק אדם שנתקן על ידי משה בכתיבת ספר תורה ומן האותיות הפורחות עצמם חזרו מקצת במכתב אלהים חרות על הלוחות והנה שבירת הלוחות עצמן היא כעין האמור בפרשת סוטה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לעשות שלום בין איש לאשתו דהיינו להשלים הדין או להגדיל הטוב והמטיב והנה שלום במ"ם רבתי בגימטריא י"ג פעמים ע"ב לפיכך כתב משה י"ג ספרים בתורת חסד ושוב קלקלנו בימי הזקנים והנביאים ונכתבו תוכחותיהם לאות לבני מרי ונחמותיהם למחכה להן ומשחרב הבית השני הכל ניתן ליכתב משום עת לעשות כרבי נתן הוי אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. והשתא דאשכחנא כמה מרגנייאתה תותי ההוא חספא דדלו אחרינא בהקשותם על מאמר רבי כרוספדאי נשוב להתבונן בשלשה ספרים וכתיבתם נבינה לאחריתם:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כא

קצת מפרשים ומחשוביהם אמרו שאפילו צדיק גמור לפי רוב המעשה הטוב שזכה בו יחשב מכל מקום רשע בדינו בראש השנה לפני מותו ומהם מי שהפליג המליצה המשל ופחד וראוי להזהר בדבריהם אלה כי אנו לא נאמין בשלמים דכתיב בהו את מספר ימיך אמלא שתיוחס מיתתם לדין ראש השנה ואף אדם הראשון ואברהם דכתיב במספר ימי חייהם אשר חי ללמד שלא השלימו מנין השנים שהיה קצוב אליהם כדלקמן בחלק הרביעי פרק ג' לא נכתבו בשנה אחרונה אלא בספרן של צדיקים בלי

ספק. וגם לא תצוייר כתיבה למיתה בשביל עון קל לפי פשט המימרא דרבי כרוספדאי. ולא נאבה להטות לבבנו אל הרב יצחק עראמה ולרבים זולתו מבעלי הסברות החדשות אשר דבריהם בדרוש הזה לא יועילו באמונה ולא יצילו מן הספקות הלואי ולא יוסיפו על המבוכות הראשונות כהנה וכהנה אלא מחוורתא שטת התוספות וממילא רווחא שמעתא בפירושם עם סיוע רב ורם אשר לנו לדעתם בספרי דאגדתא אלא שהקצור יפה וכל מה שהורגש נגדם והוקשה על דבריהם מבלי שנאריך בהעתקתו יתורץ אל נכון בכלל באורנו. אמרו בעלי התוספות כי כל הנגזר בראש השנה בבית דין של מעלה מדיני העולם הזה על הצדיקים אפילו יהיה ליסורין או מיתה חיים איקרי לדין הנפש. וגם רש"י הכי סבירא ליה ומוכחא מלתיה ממה שפירש בפרק קמא דקידושין גבי ההיא דתניא כל שזכיותיו מרובים מעונותיו מריעין לו וכו' יעויין שם. ולא הקשו לו בתוספות התם אלא בפלוגתא דאמוראי אבל לקושטא דמלתא שוים שכך היא המדה כמו שזכרנו. ואפשר גם כן שבראש השנה יכתב האדם בסתם עם הצדיקים והוא מה שאנו קוראים אותו כתיבה לחיים וזה גורם אחר כך תוך שנתו שידוקדק על מעשיו כחוט השערה והכי נמי מסתברא שהקב"ה מבקר פנקסים של אלה העתידים לזכות לעולם הבא ולקצתם על כל נעלם האלהים יביא במשפט לדרך חיים תוכחת מוסר. וקרוב לשמוע כי זה מסוג מה שאמרו מתים יורשים את החיים והנה שמענוה בחלוקת הארץ ומצאנוה בנחלת העולם הבא כי הא דאמרן ובתורה דכתיב בה מורשה קהלת יעקב וכדאמר רבנן אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהן והן שלש מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל וכלן על ידי יסורין שאין שלמות השגתם בחיים האלה כי עפר אנחנו ובאו היסורים בשלשתן למי שרובו זכיות העתיד לזכות אליהן למרק מעוט עונות לשומו כמלאכי השרת:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כב

כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין ימיו ונוחל את הארץ מתניתין היא סוף פרק קמא דקידושין. ומשמע לן דהכי קאמר זוכה לג' מתנות שזכרנו בפרק הקודם תורה דכתיב בה לקח טוב עולם הבא שכלו ארוך וארץ ישראל כמשמעה. ואסקינן דמצוה אחת יתירה על זכיותיו קאמר וקתני סתמא מצוה אחת ללמדנו כי אפשר למצוה אחת בלבד כפי שלמותה בקיום תנאיה וגדריה וצורך שעתה להכריע כנגד מנין רב מן העברות במשקל אל דעות שזכר הרמב"ם בהלכות תשובה לא שנא קיום עשה אחד לא שנא ההזהר מדבר עבירה שבא לידו וניצול הימנו דחשבינן ליה כעושה מצוה וראיה

מיוסף הצדיק כמפורסם. ומסקינן התם דלא בעינן יתרון אלא במצות קלות שאין בהן כח להכריע כנגד העונות רק ברוב מנין ובלאו הכי אינו אלא בינוני אבל אם יש בכלל המצות חדא מהנך שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא אף על פי שהכפות שקולות מחצה על מחצה הא ודאי מכרעת לזכות ואינו בינוני אלא צדיק גמור ושלוח הקן נמי דכותייהו אף על גב דליכא למימר תנא ושייר דהא אלו דברים קתני אלא שאינה עושה פירות משום דהויא בינו למקום וכתיב אם צדקת מה תתן לו ושכנגדו בחלול השם אפילו הכפות שקולות מכרעת לחובה ואמרינן נמי התם שמי שהוא צדיק לשמים וטוב לבריות ש לזכיותיו כלם קרן ופירות אבל שכנגדו אינו כן כי אפילו רשע לשמים ורע לבריות עברה שעושה פירות כגון חלול השם יש לה פירות ועם זה לא יקשה מירושלים כי לקחה כפלים בכל חטאתיה לדרך המפרשים שהרי חלול השם הוא הגורם באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו אבל עברה שאינה עושה פירות אין לה פירות. עוד מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה שאפילו נאנס ולא עשה מצוה שחשב לעשותה מעלין עליו כאלו חשב ועשה מצוה ואם זכה לקיימה הרי זה נשכר אחר כך על המעשה בשבילו ובשביל כוונת שעתו וידוקדק עם זה דקדוק גמור ויעשו בני ישראל כן עשו על הדרך שבארנוהו בפרק י"ג אבל במחשבה רעה אינו כן שאם היא עושה פירות כלומר שיש בה מעשה היא לבדה מצטרפת למעשה ונענש על המחשבה ועל המעשה. אין בה מעשה אינו נענש אלא על המחשבה בלבד. אמנם כי העובר עברה ושונה בה מה שהותרה לו גורם להבא שתהא מחשבתו בה מצטרפת למעשה אבל במחשבת עבודה נכריה אפילו פעם ראשונה נמי. וזו טענה נצחת להענש אבינו הראשון על עון ראשון אף לפי המפורסם כי אזהרת האכילה מעץ הדעת יש בה סרך עבודה נכריה כמפורש באגדה במקומות רבים ולא עוד אלא דאטעיינהו נחש בדנפשייהו באמרו והייתם כאלהים וכמו שנזכיר בחלק השלישי פרק י"ז ואינו רחוק להאמין שהנחש היה מדבר עם האשה בלשונם ושניטל ממנו אותו הכח בקללת ארור מכל הבהמה שלפי גדולתו מפלתו כי הנה מעקרא חננו בזה כדי שיוכל להלך בשליחותו של אדם לקצוי ארץ וים רחוקים ולהשיב שולחו דבר. ועתה לכלם יש שיחה בקולם כגון צפצופי עופות וגעיית השור ודומיהם שהחכמים מבינים על ידם מה שניתן להם רשות ולנחש אין מזה כלום אי נמי גם הוא היה מדבר עם חוה על ידי קריצות ורמיזות ועכשיו בטלו ממנו ויש במדרש יסוד לשני דרכים הללו והעלו בתוספות כי למי שאינו בן ברית מחשבה רעה מצטרפת למעשה בכל גוונא מדכתיב גבי עשו מחמס אחיך יעקב ואף על פי שאמרו שם עליו בן שנתנכר שאני גבי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר למימר שאין משם ראיה שיהא נכרי

יורש את אביו לא למסקנא אתמר אלא לרווחא דמילתא דאפילו נימא הכי נפקא לן מבני לוט דכתיב בהו נתתי את ער ירושה ומכל מקום פשטיה דקרא היינו כדבריהם. ומחשבה טובה לעם נכרי אינה מצטרפת למעשה מדגבי דריוש לא כתיב שהציל את דניאל אלא הוה משדר להצלותיה אף על גב דהוה ליה מניה הצלה פורתא עד מעלי שמשא:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כג

אין בית דין של מעלה מעניש פחות מבן עשרים שנה כנודע וזכר לדבר כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם והרמז לאלהים ולשמים שזכר דאלו בבית דין תחתון שאלהים נצב בעדת אל הרי כבר נאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ולפי שאין קורבה פוסלת בבן האמה נידון בגירושין בבית דינו של אברהם על ג' עבירות חמורות דרשו אותן חכמים על מלת מצחק ואף על פי שאברהם שחרר את הגר תחלה כדברי יונתן בן עוזיאל הנה קודם מתן תורה לא היה שחרור עבדים מועיל כי אם לשומן כגרים תושבים ועוד חזרו היא והוא לגלולי בית אביה אלא שקשרה פתחה ולא היתה לאיש עד שעשה בה אברהם לקוחים שניים ומן הוא והלאה היו מעשיה נאים כקטרת. ומלאכי השרת בקשו לדון את ישמעאל עוד על שם סופו אמר להם שופט צדק שאין דנין כן אפילו לבן סורר ומורה אלא לפי מעשיו של אותה שעה כגון שהוא זולל וסובא עכשיו וסופו מלסטם את הבריות דטבא ליה עבדין ליה ימות זכאי ואל ימות חייב. אבל אם אין בו עון מאותו מעשה שהוא עתיד לחטוא אין עונשין אותו אפילו בשב ואל תעשה כגון שלא להעלות לו באר ואף על פי שיכשל בקום עשה לאחר זמן להמית בצמא גולים כמותו והם בנים למקום ועוד שאני ישמעאל אף על פי שהיתה בו באותה שעה תחלת הקלקלה כמו שזכרנו מדרשת מצחק מכל מקום אין סופו להמית בצמא אלא בניו הם העתידים לחטוא ואין דנין בן סורר ומורה רק על קלקלת עצמו תחלה וסוף. אמנם המיתה לפחותים מי"ג שנה אינה אלא בעון אבותם. ומשנת י"ג עד עשרים המיתה מהבית דין עליון היא לטובה תמיד אם רובו זכיות וקרוב להרשיע מעבירין אותו מן העולם לתת לו שכר מצות ולחדש על פי זכותו כמו שיבא בפרק כ"ח כי לא אמרו שאין בית דין של מעלה ממית באותו פרק אלא שאינו מעניש ומיתה זו אינה על צד העונש כאמור. וגם זה סיוע שיש בו ממש לדעת התוספות שזכרנו. ואם רובו עונות ומת הרי זה בכלל משפט שיש עמו צדקה כמו שיקרה לפעמים גם כן לגדול מבן עשרים להיות נספה בלא משפט מקומו ושעתו כי אם על שם סופו למעט את התיפלה ולקרב כפרתו ודין אמת הוא כפי רשעתו ובן סורר ומורה בבית דין של מטה דוגמתו כדאמרן:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כד

בשעה שבא הקב"ה בדין על אדם הראשון בראש השנה ראשון על חטא ראשון נכנס עמו בדברים מעין המאורע ואמר לו איכה הודיעו שאותו היום א' בתשרי שהוא תחלת דינו של אדם בכל שנה ושנה ואחריו בעשור לחדש גמר דין והוא בסוף נעילת שערי שמים שיש מקדושת היום בתחלת השנה למי שמוסיף מחול על הקודש עד אותה שעה כמו רמ"ג שעות ולאחר כ' בתשרי יש חותם הדין בליל הושענא רבא בשעת ממשלת הלבנה כנודע ובאותה שנה ראשונה חל הושענא רבא ביום ה' והלבנה מושלת בלילות בשעה רביעית והוראותיה נודעות לרבים משעה חמישית ואילך שהדין נמסר לשלוחין. אם כן נרמז לו לאדם הראשון היום והשעה באות ה' של איכ"ה והוא כמו רמ"ג שעות אחרות משעת נעילה עד אז סימן לדבר לאלו ולאלו הללוהו בתו"ף ומחול שלסוף תפ"ו שעות תשתלם המחילה והוא בגימטריא השם הגדול של חותם אמת והוא זה יו"ד א' ה"א מ' וא"ו ת' ה"א ובמספר קטן עולה אדם מעשרו של אמת כמבואר בתקוני בראשית נמצא חותם הדין שהוא לכ"א יום ממולדו של אדם הראשון וסימנך אהי"ה ולכ"ו יום מתחלת מעשה בראשית וסימנך שם בן ארבע הבלתי נהגה. וזאת התעודה בישראל נודעת ומוסכמת לרבים וניחא כי אחרי שנגמר דינו של כל יחיד ויחיד בכתיבה וחתימה ומסירה ואין להשיב אנו מרבים בתחנונים למחרתו על צרכי רבים. ויש למנהג נביאים בחביטת הערבה ביום זה בלא ברכה זכר לבטול הדין והשבתתו מכאן ואילך אחרי שהומתק יום יום כל שבעה בהצטרפה ללולב דבר תורה וגם אותו היום מקיפים בה תחלה את המזבח שבע פעמים להורות על אחיזת שרשיה בקדושה העליונה ממנה הנצח וההוד לכל המושרש בה לא יתואר בבטול אלא הפורץ גדרו והיה למרמס ומשום הכי אפילו עלה אחד בבד אחד סגי להורות כי אין שיריים לשיריים ושעתיד ליבטל לגמרי והרמז לבעלי הרצועה בלבד כי הדין הקדוש חי וקיים והוא המציל אותנו בזכות העקדה כטעם כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו המפורש אצלנו במאמר אם כל חי. מיהו איכא באמוראי מאן דאמר דבעינן ג' בדין לחין ורצה שיהיו שלשה שמות שהן בית דין אל אלהים ה' מסכימים בבטולו ואין כן ההלכה כי אין פעולה זו הוראת ההסכמה אל המבטלים אלא ההשבתה עצמה אל המתפעל בבטול ודכותה בהזאת טמא מת מצוה אזוב שלשה גבעולין ושיריו שנים וגרדומיו כל שהוא:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כה

ורב האי גאון אמר כי אף על פי שכן היא המסקנא כמו שאמרנו אפילו עלה אחד בבד אחד לא ניחא למצוה מן המובחר דלא ליחזי בז לדבר ויפה אמר כי לישנא דגמרא הוא אפילו עלה אחד ובד אחד בתר הכי מתמהינן עלה אחד ובד אחד סלקא דעתך אלא אימא אפילו עלה אחד בבד אחד. כי אמנם עלה אחד לבדו ובד אחד ריקן לא סלקא דעתך אבל הכוונה בלשון ראשון למצוה מן המובחר שיהיו ב' דברים ובכל אחד מהן כל שהוא והיינו דאמרינן חביט חביט דמשמע בזה ובזה. ולמדנו שאין לאגדן כל עיקר והרמז לא תאמרון קשר שאינו מן המנין כמו שיבא ומדאסקה למלתיה קמייתא בזה האופן מהמעוט גמרינן מינה אפילו עלה אחד בבד אחד לעכובא דבציר מהכי אי אפשר. אמת נכון הדבר שיהיו שני בדי ערבה על שם שני אחיו בחוץ האמורים בחם שראה והגיד והמשיך להם ערות אביו להגביר הכח השמאל אלא שנתגברו כנגדם שם ויפת ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחורנית לקדש מדת אחוריים וגם אלה לחכמים שנים אנשים מרגלים והם השני זכרים חצונים אשר אמרנו כקוף בפני אדם שהיו כפותים והולכים בשליחותו של יהושע לכבוש את ארץ כנען בנו של חם לפני פנחס וכלב דכתיב בהו חרש בין בסי"ן דמשמע ששבירתן טהרתן כדין כלי חרש בין בשי"ן שעתידים להיות אלמים וחרשים. והן שיריים לשני בדים אחרים שבלולב ומכאן ואילך אין שיריים לשיריים כדאמרן. וממה שבארנו יובן הפסוק שאמר וירא חם אבי כנען את ערות אביו שהוצרך לשתף עמו כח בנו להמשיך משניהם בחוץ. ומי שאין לו אלא עלה אחד בבד אחד חביט ביה נמי ולא בריך ויאות לפי דרכנו על שם בן יבמה שהחיה שלמה אחרי הגרוי של קחו לי חרב והוא דבר הלמד מענינו כי שני הנערים המרגלים שהוציאו את רחב מתוך ההפכה היו אחים בעלי שתים נשים זונות ולא נותר מהן איש זולתי הילוד החי מוכן אל התקון שהמציאות לא יעדר לגמרי לפיכך בשעת הקלקלה נאמר ארור כנען בעושה מעשה כנען אשר בידו מאזני מרמה לאפוקי טבי עבדו של רבן גמליאל ודכותיה דכתיב ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות והוא תואר אשר בהטהרו ממנו אז יקובל ברצון והרגיל באגדה ונפוצותיה יקבץ בחכמה בתבונה ובדעת ישמח ויגל מאד בדברי חכמים וחידותם. אמנם בעלי החפוש ממחבבי מצות אמרו כי בהסיר הקליפה מן הגרעינין שבערבה ימצא בה כמין גוף נחש מופשט מעורו בלי ראש מורה העלם הראש של אותה קומה כטעם וראש פתנים אכזר הלא הוא כמוס עמדי לפי שעורנו. והפשט העור הוא השבתת פעולתו כנודע והחבטה בקרקע על שם וינערו רשעים ממנה. וזהו טעם נחמד למנהג נביאים שזכרנו אבל מה ששנינו שמצותה כל שבעה לזקוף אותה

בצדי המזבח וראשיה כפופין על גבי המזבח היא הלכה למשה מסיני ואפילו במקדש בשביעי בלבד טלטולה דוחה את השבת ועם ארבעה מינים בראשון בלבד דבר תורה ישמע חכם ויוסף לקח:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כו

בזמן החותם שזכרנו בפרק הקודם נמצא בזוהר דברים מתמיהים בתחלת העיון והנם כתובים בספרים שלפנינו בפרשת ויחי דף ר"כ אמר שבראש השנה נכתבין הפתקין והם מה שאמר רבי כרוספדאי שספרם של רשעים נכתב ונחתם למיתה והוסיף שאף על פי כן ש כח בתשובה לבטלם עד יום הכפורים ואם לא שב האדם בנתים נחתמין הפתקין ביום הכפורים כך היא הגרסא הנכונה והוא הדבר אשר אמרנו שלא נחלק בו אדם מעולם וכמו שבארנוהו בפרק א' ומשנכתב ונחתם הגזר דין הוא קשה להשיב אפילו בתשובה אם לא יתחזק בה האדם הרבה שאז אין דבר עומד בפניו לפיכך משנחתמו הפתקין אמרו שם ווי ליה דהא תשובה בעיא לאסתלקא מניה אי זכי בתשובה שלימתא כדקא יאות טב. שכיון שעבר יום הכפורים אין מספיקין בידו פירוש אין מסייעין אותו לעשות תשובה ומכל מקום אם נתחזק מאליו בתשובה שלמה בכל תנאיה כמו שזכרנו בחלק הראשון עלתה לו. ואי לא תליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת הוא תמינאה ואי עביד תשובה שלימתא לקמי מריה אתקרעו ואי לא זכי אינון פתקין נפקין מבי מלכא ואתמסרן בידוי דסנטירא ודינא מתעביד ופתקין לא מתהדרן לבי מלכא כיון צולמין אתעברו מניה וכו' ובההוא לילא דחגא בתראה סנטירין זמינין. אמר כי אחר החתימה של יום הכפורים תולין לו לראות אם יתחזק בתשובה שלמה כאמור. עד ההוא יומא בתראה אם באנו לפרש דיומא בתראה היינו עצרת דהוא תמינאה הוא הדבר המתמיה אשר אמרנו שאין דרך לישבו אלא בדוחק רב לא יסבלהו ישר הולך ולא נאמין היות הזהר חולק בשום פנים על קבלת האמת המסורה לרבים והנסיון הנודע הוי סייעתה. על כן אנשי לבב שמעו לי כמה מתוקנים דרכי הספר הקדוש ההוא ומה עצמו ראשי פרקיו והתבוננו אמריו כי נעמו:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כז

בפרשת אמור דף ק"ד ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' משם בלי ספק תחלת המאמר שאנו בבאורו כי עם היותו נדפס בפרשת ויחי ודאי שמעתתא אהדדי אתמרו וכבר הרגישו בזה המדפיסים ועשו זכר לדבר בפרשת אמור. והנראה לנו באמתו של תורה

זו הוא כי הזהר קורא להושענא רבא יומא בתראה שהוא אחרון לסוכות ולולב דעלייהו קאי בצרוף שני המקומות כאמור והתם נמי בפרשת ויחי רהטא כלה שמעתא בסוכה ולולב וניחא דהושענא רבה הוא בתראה והוא גם כן אחרון לנסוך המים אליבא דהלכתא כסתם משנה ריש פרק לולב וערבה וכי היכי דלא ליקשי עליה דשמיני הוא האחרון אמר דלאו הכי דעצרת הוא תמינאה ורגל בפני עצמו הוא לכמה הלכתא גובראתה סימנין פז"ר קש"ב לפיכך בו לבדו כתיב ביום בלא ו' העטף בפרשת פנחס וכשם שעצרת ראשון מופלג מן הפסח כך עצרת זה כדאי להיות נמנה לבדו כאלו הוא מופלג מן החג אף על פי שנסמך אליו להורות על מועדי ה' אלא שהושוו כלם ליום טוב ראשון להיות חגים וביום טוב אחרון מעלין בקודש. ולנו כיוצא בו בשנות השמטה שכלן מופלגות זו מזו ורחוקות מהיובל אך שנת השביעית ושנת החמשים כי הדדי נינהו. ומשום דפסקיה למלתיה הדר אמר ואי עביד תשובה וכולי דכבר אמרה חדא זמנא בדרך כלל אלא שקצר והפסיק לתרוצי שמעתיה דלא נותיב עלה וחזר אחר כך לפרטו של ראשון. ותו דייק בתר הכי למימר בההוא ליליא דחגא בתראה שפירושו הושענא רבא בלי ספק. ובזהר הבא מארץ ישראל במהרה תרוחם נמצא מאמר מסכים בברור לזה שבארנו והעתיקו החכם בספר אור יקר בחלק שני מפירושיו לפרשת בראשית מהזהר בשער ה' סימן ג' אמר שהוא מן התקונים. שמעו חכמים מלי כי אין חג המצות נקרא חג בשלוח אלא יום טוב ראשון ושביעי ממנו בלבד ובדברי הימים כתיב חג המצות שבעת ימים בחזקיהו וביאשיהו על שם שמחת הקהל לא זולת אמנם בחג הסכות בפירוש אמרה תורה חג לה' שבעת ימים ואין שמיני עצרת נקרא חג בכל התורה כלה ולא בדברי קבלה וזה מעלתו שכלם חוגגים וסובבים על נקודת המרכז שהוא מקומו והרמז בו על השלמתם והשגת תכליתם של כל יעודי התורה והנביאים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לעיני כל ישראל ובו בלע המות לנצח נצחים וכאן סייג לחכמה שתיקה. לפיכך אמרו שם בזהר פרשת אמור אחרי שהשלימו ספור המאורע בחותם הדין זה לשונם ביום השמיני עצרת תהיה לכם דהא ומא דא ממלכא הוא בלחודוי חדותא דיליה בהו בישראל:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כח

תמן תנינן בבחירתא האב זוכה לבן בנוי בכח בעושר ובחכמה ובשנים ובמספר הדורות לפניו הוא הקץ שנאמר קורא הדורות מראש אף על פי שנאמר ארבע מאות שנה הרי נאמר ודור רביעי ישובו הנה והיא משנת רבי עקיבא לאגמורן חמש מעלות טובות כנגד חמשה שמות אשר לנשמת האב מן המאוחר אל הקודם להנחיל לבניו אחריו מעין דוגמא

של מעלה וזוכה דקאמר ללמדנו שהאב הזכאי מוחזק במה שישיג בנו בזכותו אבל אין אבא מזכה ברא עד שישיג שלמותו בעצמו וההפך ברא מזכה אבא ואיננו זוכה לו. יתדע שאפילו במאי דאמור רבנן מתים יורשים את החיים שמעתא הכי דייקא שלא זכו בה חיים מעולם אלא אחרי שחזרה נחלתם מהאבות אליהם ועליהם נאמר ושבח אני את המתים שהם גדולים במיתתם יותר מבחייהם והוא טעם הכתוב בפרשת מסעי שזכר האנשים אשר ינחלו לנו את הארץ והוה ליה למימר ינחילו אלא הם ינחלו תחלה לשם כל השבטים ושליחותייהו דאבות העולם הוא דעבדי ודע כי בכל מקום שנאמר באותה פרשה למטה פלוני ולא אמר בני היה הנשיא מיוצאי מצרים כמו כלב שלא היה בכלל הגזרה ואפשר שאלידד היה יתר על בן ששים בפרקן של מרגלים וכל מקום שנאמר למטה בני פלוני היה הנשיא מהדור השני דהיינו מבאי הארץ ולפי שהיה כלב חברו של יהושע לא יאות לקרא לו נשיא לשבט אחד בלבד אלא כלב סתם ואולי נשיא שבט אחר היה להקל מעל כלב שהיה זקן שאר צרכי ההנהגה ולפי שהיו שמעון ובנימין סמוכין ליהודה בנחלתם ונקברו אצל כלב לא נכתב נשיא בשני הראשים שלהם וסמך הכתוב על שתי פעמים שזכר תחלה ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תנהו ענין לשנים אלה והוא דרך נכון בסדור אותה פרשה. והנה דרך הכתוב לקרא נחלה הנמשכת ביושר כנחל מים למשפחותם לבית אבותם והראשון הזוכה בה לו ולדורותיו יקרא מתנחל כי הוא עושה עצמו נחל נובע לזכות ליוצאי חלציו או לקודמים אליו להנחיל לבניהם בקו ישר שכן נחלה למפרע ממשמשת והולכת עד ראובן והיינו מתים יורשים את החיים והוא טעם למטות אבותיכם תתנחלו האמור בחלוקת הארץ וכן והתנחלתם אותם לבניכם בעבדים שהוקשו לקרקעות וירושה היא הבאה ממקום אחר כגון הבן את אמו והאיש את אשתו וכתיב וכל בת יורשת נחלה דלגבי דידה היא נחלה ולגבי באי כחה אינה אלא ירושה ובא הכתוב להזהירנו שלא נבטח על זכות אבות לנחול את הארץ בדרך טבע וסגולה אלא צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ שתהיה נקנית אלינו בזכות עצמנו כאלו באה ממקום אחר וכן בתורה כתיב מורשה קהלת יעקב שאין תלמידי חכמים מנחילים כתריהם לבניהם אלא כדאמר ליה עקביא לבריה מעשיך יקרבוך וכבר זכרנו מזה בפרק "ט ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו הנה נחלת ה' בנים על דרך ונחלתנו שאמר משה רבינו ע"ה וכתיב בנים אתם לה' אלהיכם וקדם מפעליו מאז זכה לנו שני כתרים של נעשה ונשמע בתרין עטרין דיליה האמורים בזוהר כי ביה ה' צור עולמים ומה גם עתה ביד חזקה ימלוך עלינו פן מה יעשה לשמו הגדול אשר יקראוהו באמת שם העצם ירצה שמו של עצם הרצון במצותינו חפץ מאד ויובן מזה לחכמי לב סמיכות פרשת אם

בחקותי למאי דסליק מיניה. ושנים דקתני לשטתיה אזיל בברייתא פרק החולץ דתניא את מספר ימיך אמלא אלו שני דורות זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי רבי עקיבא וקסבר משלו הוסיפו לו לחזקיהו המלך חמש עשרה שנה שגזרו לפחות ממנו על פי התראתו של שעיהו ואף על גב דרבנן פליגי עליה והם אמרו זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו וכבר הרגישו נגדם בתוספות דחיי מהני תלת מלי דלא תלו בזכותא נינהו פירוש להוסיף עליהם אלא במזלא תלו. ונמצא המזל דידיה עביד ונלוה אליו דין ראש השנה לפחות מן הנגזר למי שבהשפטו יצא רשע ולהשלים לצדיקים הוראת המזל בשובה ונחת ולבינוניים כראוי להם אבל שכר מצות בהאי עלמא ליכא להוסיף בשבילם בני חיי ומזוני דקרן נינהו והיא קיימת לעולם הבא כמו שיבא אלא ודאי פירות אדם אוכל בעולם הזה דהיינו מזונות קצובין מראש השנה לראש השנה להמציאן בהרוחה ועוד מה שמוסיפין למכבד שבתות וימים טובים ולמגדלי בניהם לתורה כי פרי מעלליהם יאכלו ומזוני דאמרינן במזלא תלו היינו מזוני סתם שנגזר עלינו די הספוק דבר יום ביומו והוא קרן שמור לנו עכשיו מזכות קדם והספוק הזה יש כח בזכות דהשתא למחקו ולהביאו ממרחק לא בעמל ולא ביגיעה והיא דעתיה דרבי עקיבא דאמר משלימין גבי חיי והוא הדין אשארא:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק כט

נקטינן שבכל דור ודור אוכלים חקם בקרן דמעקרא ופירות דהשתא כי הזכות הקיימת לדור ראשון נעשים מזל לבאים אחריו וזה יצדק מאבות לבנים לפי פשוטו ומדרשו והמבין את זאת יתן הודאה על מה שידענו מהמשך הדרוש אמתה ויושרה של מדה זו האמורה אצל מדות הרחמים דכתיב פוקד עון אבות על בנים ודוקא הנולדים אחר מעשה העברה קודם שישוב האב ממנה והיינו בנוהג שבעולם שאלו אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם וכתיב בתריה ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולשומרי מצותי דהא בהא תליא אלא שמדה טובה מרובה להטיב גם לילודים כבר וכן בדין. וגדול כחה של אותה תשובה מעלייתא שזכרנו בחלק ראשון פרק י"ד שאם זכה בה האב הנה הזדונות אשר לא הזיקו אלא לנולדים אחר כך נעשים עתה כזכיות להשכיל להטיב גם לילודים מעקרא כי זרעו המה והוא דרך אמתי וברור ועוד דאם לא כן הילודים ביני ביני מה תהא עליהם שהרי היו עם האב בכח בשעת הקלקלה ולא שבו עמו אלא ודאי כדאמרן שזכות האב גורמת מיתוק למזל הבנים. ובכל מקום שאתה מוצא זכות אבות הקרן קיימת להם לעולם והוא ברית אבות באמת אבל המורם מהם להטיב לדורות הבאים אשר הוא מזלן של בנים

כאמור אפשר שיכלה בעון הבן כדאמרי רבנן תמה זכות אבות דלדידיה מיהת כליא קרנא וכל זה יתאמת בשטת רבי עקיבא שפוסקין לכל אחד מהבנים לפי מזלו כל הראוי לו בעין יפה ועם זה אין צורך לתוספות אבל לרבנן יקשה דאי זכות למה מזל ואי מזל למה זכות. ועוד קשיא לן אמלתייהו אסיפא מדיוקא דרישא ואירישא מדיוקא דסיפא דדייקינא הכי זכה מוסיפין לו הא לא זכה אין מוסיפין ולעולם אין פוחתין אלא אם נתחייב. ואי סיפא דוקא דקתני לא זכה פוחתין לו דיה לזכות שבשבילה לא יפחתו וירישא גופא קשיא אלא מחוורתא כרבי עקיבא וסוגיין כותיה. והא דאתמר בחגיגה פרק קמא דאי איכא נספה בלא משפט מוסיפין ימיו לצורבא דרבנן דמעביר במליה תרצו בתוספות בשם רבינו יצחק שהנגזר לאחד ונגרע ממנו בעונו לא מקרי תוספת לאידך כיון שהוא זמן ראוי לחיי אניש בעלמא. ולדידן דפשיט לן באמרם זכה נוטל חלקו וחלק חברו דדוקא חברו בתולדת מהנך דכתיב בהו וחשב מחשבות כמה דאת אמר מעשה חושב בארנוהו במאמר הנפש לבלתי ידח ממנו נדח שהוא בגימטריא ומנפש חברו כגון אדם ודוד ודומיהם הכא ניחא טפי שמתחלה נגזרו לאחד מהם על תנאי וכשזכה הלה ונטלן יאות אנן אמרין משלו הוסיפו לו:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק ל

ועוד דקדקו בתוספות סוף קדושין בברייתא דהכל לפי זכותו של אדם דהא מזוני לאו בזכותא תלו ופירשו לפי מזלו. אף אנו נאמר דתנא ודאי דוקא קתני שכן מזל שעתו מגרר אחר זכות קדם ואפילו משמת ימי בראשית כטעם האיפה הידועה לאדם הראשון בשמות רבה וכמו שרמזנו בפרק הקודם והוא הזכות המאכיל לבעליו בכל דור ודור פירות ילשעתו ושומר את הקרן לעצמו ואותו זכות הוא הויה להם לבנים למזל לעתיד והמזל הזה צדיק יבחן כי יולידהו פעמים רבות תחת מבט שמימיי מטה את טבעו לתכונות שונות אשר לא כתורתינו כדי שיתגבר על יצרו וינצחהו וזה סוד הנסיונות דכתיב בהו להטיבך באחריתך. ואפשר גם כן שזכה האדם כבר לעמוד בנסיון אחד וישוב לימי עלומיו להבחן בנסיון שני כפי הוראת מזל שעתו והיינו דברא מזכה אבא כשיעמוד בזה המבחן החדש אך לא בהפך ואביי הוא דאמר בפרק תפלת השחר גמירי טבא לא הוי בישא אבל אין רבא מודה לו ואפילו לאביי אימר דשמעת ליה בדבר אחד בשני דברים מי אמר. ואולם בזכות האחרון תהיה הקרן קיימת למזל עליון שאין בו מבחן כלל אלא מזומן לתכלית הטובה וממנו בני למודי ה' עדי עד ישבו לכסא לו וחיים באור פני מלך ונזונים מזיו שכינה. ולמדנו לדורות שבנתים שאין כח בזכות דהשתא לשדד את

המזל אם לא ביד חזקה וזו כחו של אברהם דצדק הוה קאי ליה במערב ואוקמוהו במזרח ואף על זה שיתבונן המשכיל כי עדיין יש תנאי מוקדם משמת ימי בראשית להשיב כל שנויי הטבע לתנאם הראשון אלא שאולי צדק במערב היה שנוי הטבע מהכרח המבחן וכשהחזירוהו למזרח הוא תנאו הראשון ואפשר גם כן שלא היה התנאי אלא על הבריאות הכוללות כגון הים שיקרע וישוב לאיתנו והחמה שתעמוד ליהושע ותשוב לסבובה. ואם נניח דמעקרא היה לו לאברהם צדק במערב אף אנו נאמר שאלמלא זכות זרעו אחריו שלא יפסיק לעולם כבר שב המזל לתנאו לשוייה לאברהם מחשוכי בנים והוא המגזם עלינו בכל דור ודור אלא שקדם רב חסד לזכור לבנים זכות כל האבות כחוט משולש שלא במהרה ינתק גם בניהם עדי עד יוסיפו זכיות לבאים אחריהם כי אין לך דור שאין בו כאברהם ולא בציר עלמא מתלתין ושיתא צדיקים בחוצה לארץ וכנגדן בארץ כדאיתא באגדה ובפרק גיד הנשה שטה אחרת גבי חומר שעורים ולתך שעורים דהושע ויובן עם זה מאמר חכמים כפי פשוטו בני חיי ומזוני לאו בזכותא פירוש דהשתא תליא מלתא אלא במזלא שעה שילד בה והוא עצמו תלוי בזכות קדם כאמור ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו ולנו עוד בזה דברים במאמר אם כל חי בחלק הראשון סימן ו' ובריש החלק השלישי ממנו יעויין שם:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק לא

ותו דייקינן סיפא דמתניתין דקאמר התם ובמספר הדורות לפניו הוא הקץ והביא ראייה ממה שנאמר בגאולת מצרים וכבר פירשו על הישועה הקרובה לבא זכו אחישנה ויהיה בעתה והן הן ארוכות וקצרות דמדרש איכה על פסוק היתה למס שהיה הקב"ה מטייל עם אברהם אבינו בבית המקדש בחרבנו וכן במדרש קהלת על פסוק מתוקה שנת העובד שהרמז בשני המקראות על תקון העולם שבנין הבית השלישי תחיית המתים תלוייה בו שאין לו זמן מוגבל אלו לא זכו ארוכות זכו קצרות דהיינו אחישנה. וכיצד תהיינה הארוכות הן עצמן קצרות דהיינו בעתה אחישנה כי הדדי מפורש ברישיה דקרא הקטן יהיה לאלף שישרצו במאד מאד ויכלו מהרה נשמות שבגוף דא תפארת כמו שפירש האר"י זצ"ל ואז תפסק הזוהמא מכל היצור שהוא נכלל באלף דור והם לגולגלותם ששים אלף רבוא אפילו יהיו כלם בזמן אחד כמו שביקש משה רבינו ע"ה יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים ויבא באורו בפרק שאחר זה והדר אמר ויברך אתכם עד אין חקר כאשר דבר לכם ולעולם היה בהם פרוטרוט נוסף על ששים רבוא להורות שבא מגדרי המספר כטעם ויהי מתיו מספר התפלל שיהיו המה המספר עצמו המתרבה עד אין

קץ ולא יהא המספר מגדיר אותם כמו שהיה בתחלת צמיחתם שאמר יעקב על עצמו ואני מתי מספר לא אמר מתי בפת"ח אלא בצר"י סמוכים אל המספר וטפלים אליו. ועל היות יוצאי מצרים בלתי מוגבלים במספרם שיש להם שעור למטה אבל לא שיעור למעלה על כן היו לעולם יותר מששים רבוא ובמנין הראשון היו שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאוו וחמשים ולנו בו גימטריא בדבר הלמד מענייננו שהן ודאי פרפראות לחכמה כי אמנם מרגלא בפומייהו דרבנן שקול משה כנגד כל ישראל ויש באותיות שמו עם יו"ד דשכינתא שהיתה תמיד מאירה בו מספר ששים רבוא הא כיצד מ' פעמים ש' הם י"ב אלף וכלם חמשה פעמים הם ששים אלף וכלן עשר פעמים הרי ששים רבוא. עוד אותיות סיני כשנספרם על הדרך שזכרנו עולות לשלשים רבוא ויש אמנם סיני של מעלה מכוון כמו סיני של מטה ונרמז באותיות סיני כשמלואן סיני שני הרי שש מאות אלף. ויש באותיות השם הגדול כשנספרם גם כן על הדרך זה מנין אלף וחמש מאות בגימטריא מל"ך של"ם במספר הגדול של מנצפ"ך והאותיות כפולות במלואותן כנודע כי כפל הה"א בה"א אחרת כפלס וראה ועשה שהנקודה מוסב על נח נראה וכן כפל האותיות הרי שלשת אלפים. וההוראה היותר נודעה ומפורסמת למלוי זה של שם העצם שהוא האותיות בעצמן היא על העתיד שיהיה השם נקרא כמו שהוא נכתב אמנם על יחוד שני המאורות העליונים והשואתן שהרמז להם בשתי אותיות אחרונות של שם הנה אנחנו נמנה גימטריא אחרת באותיותיו י' פעמים ה' הם נ' נ' פעמים ו"ה הרי חמש מאות וחמשים:

מאמר חקור דין - חלק ב פרק לב

הדגלים כלם שהיו לאבותינו במדבר גם המה חתומים בשמותיו יתברך כי היה דגל מחנה יהודה מזרחה קפ"ו אלף וד' מאות. האלפים הם רבוע אותיותיו של שם כל אות לעצמו כנודע בתואר מקום והן הן ארבעה מלואים מחולפים לשם יה"ו וכן מלוי שם אהיה שהוא ק"מ ומלוי שם הויה מ"ו ושניהם ביודי"ן והמאות לד' אותיות הכנוי. דגל מחנה ראובן תימנה קנ"א אלף ות"נ האלפים הם רבוע אותיותיו של שם אהי"ה על הדרך האמור. והוא מלואו גם כן בההי"ן כדלעיל והפרוטרוט רמז למ"ה שמו המתרבה על עשר אותיותיו ועולה ת"נ. דגל מחנה אפרים ימה ק"ח אלף ומאה האלפים הם רמז לשם מ"ץ פ"ץ בהתרבות כל אחד משני חצאי השם באותיותיו זו אל זו עדר עדר לבדו ונחשוב הצד"י בשניהם כאותיות גדולות של מנצפ"ך עוד בהתרבות האותיות האלה זו על זו באותה החלוקה עצמה בחושבן זעיר דחנוך עולות ק"ח כמספר האלפים. אמנם

הפרוטרוט מלמדנו כי זה השער לה' יש בו מאה שערים כנודע. דגל מחנה דן צפונה קנ"ז אלף ושש מאות האלפים רמז לשם אלקים שהוא בצפון וסודו י"ה מלא וכשנצרף אותיות מלא ליו"ד לבדה ולה"א לבדה יעלה המספר שזכרנו. ועוד אלהים ושני מקורותיו שהם שם בן ד' פשוט ומלא באלפי"ן עולים קנ"ז והפרוטרוט הוא שם י"ה בכללות עשר המקיף את מלואו מארבע רוחות. אי נמי אלהים פשוט מרובע ומלא עם אותיות המלוי והשם הכולל הן שש מאות מכוונות לא פחות ולא יותר והכל עולה בשוה ודקדוק רב למספר בני ישראל כשנמנו תחלה במדבר סיני. לאלה הותרה הדרישה מפי רב אחד זה משה ומפי אהרן גם כן שנסתלק משה שהם שקולים זה בזה ושנה אהרן להם פרקו וגם ישי אבי דוד אמרו עליו שהיה נכנס באוכלסא ויצא באוכלסא ובפרק הרואה נקטינן אין אוכלוסא פחותה מס' רבוא. אלעזר ואיתמר היו להם שני מתורגמים ושבעים זקנים אמוראים תחתם וכשנוסף הלויים על פקודי בני ישראל שגם הם היו נכנסים בלי ספק בסדר המשנה וכן הזקנים למעלה מס' שנה אף על פי שכח השכלתם כנייר מחוק קרוב הדבר להתיר לאמורא אחד ע' רבוא. וכבר נודע ממעלתם של דור דעה שהיה כל אחד מהם שקול כאלף איש דכתיב דבר צוה לאלף דור מלמד שמקבלי התורה היו שקולים כאלף דור וכתיב אדם אחד מאלף מצאתי זה משה שהיה שקול ככלם ואשה בכל אלה לא מצאתי שלא מצא בת זוגו אלא במדין אמרו עליו באגדה יוסף עליכם ככם אלף פעמים זו משלי היא ועוד אמרו שקודם העגל היו פניו מבהיקים אלף פעמים ותר מקרני ההוד ולא היו זקוקים למסוה ועליו נאמו כימי צאתך מארץ מצרים שהוא לנכח אל משה וכתיב לעיל מיניה רעה עמך בשבטך אראנו נפלאות לכל העם שזכר הורה השקול הכולל אשר אמרנו יעויין בחלק השלישי סוף פרק ו' ומכאן ישמע חכם מאי דכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים שקדמה מסירתו מסיני מעת היותה שם כמו שבארנו במאמר אם כל חי עד שנתנבא עליו אליהו בחורב ופתרונו בעצם על תכלית הטובה עתיד להתקיים קודם הקדוש של שנת החמשים כי משם והלאה אפילו הרהור אסור וכל שלא נפגם בשמץ עבודה נכריה מובטח להמנות עמהם אמנם פשטיה דקרא באנשי החיל של אותו הדור כי היושבים בעריהם לא פהתו מששים רבוא ולא יפחתו:

סליק חלק שני:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק א

עד הנה עזרונו ה' לחקור בדיני העולם הזה ממה שחשבנוהו מועיל למי שראה וידע דברי חכמים כמסמרות נטועים לעמוד על כוונת דבריהם באמת וישר. ואולם ביום המות

אשר יקראוהו רבנן קמאי לכל איש יומו יומא דדינא רבא ידין אלקי המשפט על גמול הנשמה אם תכנס לגן עדן אם לגיהנם וכיצד תענש ובמה תתעדן. וכן אם תלך לקץ ותנוח או אם היא צריכה לשוב בדרך הזה עוד ועליו מפורש בדברי קהלת וזכור את בוראך עד אשר לא יבואו ימי הרעה ונרוץ הגלגל אל הבור ורבותינו דרשו בו בארך בורך בוראך כי הא דתנינן דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שכנגדן בסוטה מים ועפר וכתב ומן המפרשים מי שנתעורר על הכפל שבא אחר כן בדברי התנא ולא ניחא ליה למימר תני והדר מפרש אלא דברישא אחשביה למחצב הנשמה שבאה מתחת כסא הכבוד ואליו היא שבה ללכת לפי המפורסם. והזהיר שלא יזלזלו בה כי בת מלך היא ובסיפא אתרי ביה על פחיתות הגוף ומאורעיו ונכון הוא. אפס כי עדיין צריכים אנו להתבונן על הבבא השלישית לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שלא פירש בה דבר בטעם הכפל ואפשר לפי שטתו לומר כי ברישא כיון לדין שיתן על העשה טוב אם השלים חקי נשמתו ובסיפא מתרה על הסור מרע שלא יבא בחשבונו לדבר מטנופי הגוף ותאוותיו. אבל מה שנראה לנו פשוט בכוונת התנא הוא כי שומר נפשו בטהרה כשהוא נותן דין וחשבון הקב"ה משתבח בו בכל פמליא דיליה כדכתיב ישראל אשר בך אתפאר וקורא לאבות העולם ובניהם עמהם ואומר אשריכם שיצא זה מחלציכם לפיכך סתם לן תנא ברישא ואמר לפני מי ותו לא כי הדבר ידוע דכלהו עלמין חדאן בהדיה ובמות אדם רשע אינו כן אלא הקב"ה לבדו מעיין בדינו כי הוא יודע נסתרות ונגלות וכמה מן הגנאי מגיע לגורם שמלך גדול על כל אלהים יטפל בכלי מלא בושה וכלימה לפיכך האריך בתארים גבי סיפא בלבד דאילו לגופיה מימרא בעי:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ב

גרסינן בפרק הזהב אמר ר' חנינא הכל יורדין לגיהנם חוץ משלשה הכל יורדין סלקא דעתך אלא כל היורדים עולים חוץ מבא אל אשת רעהו ומלבין פני חברו ברבים ומכנה לו שם רע אף על גב דדש ביה. ומשמע לן דהאי הכל לאתויי צדיקים ובינוניים יש מהם מי שיורד להצלת הזולת כמו שיבא באברהם אבינו ע"ה בפרק י"ז ויש מי שיורד על צד המרוק לראות מה רב טובו יתברך להצילו משאול תחתיה וכל שכן עם מה שנוסיף לקח בפרק ט"ז ויש מי שיורד לראות חללה שכל העולם כלו כסוי קדרה אליו והוא דרך לשערי גן עדן כדרך מדבר העמים לבאי הארץ ועתיד להתקדש בקדושת הגן כמו שיבא וזכרנו מזה במאמר הנפש יעויין שם. ועל דא ודאי הוה בכי רבן יוחנן בן זכאי כשאמר איני יודע לאיזה דרך מוליכין אותי כי אפילו המעבר לבדו לילך משם לגן עדן מבעית מאד נוסף על

מה שיש בדברי השלם תוכחה לזולתו מקל וחומר. ואלה שני דרכים פשוטים יאותו לנו בפירוש מאמר משה רבינו ע"ה האזינו השמים ותשמע הארץ כפי מה שדרשו בו איני יודע נפשי להיכן הולכת כתיב מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ מפקיד אני עליה את שניהם בכל מקום שהיא הולכת תהא מונחת יפה. והוא דבור מתמיה מאד לאיש אשר כמוהו אף אם נניח שלא דבר רק על הנפש החיונית בלבד אלא כדאמרן ובחלק הרביעי פרק ב' נרמוז בו דרך אחרת להבנת הדברים הללו. או ירצה על דרך מה שאמר דוד המלך ע"ה יפלו במכמוריו רשעים יחד אנכי שפירוש להשתתף לרצוני בצרתם חלילה לו מן הנפילה אלא עד אעבור על דרך עוברי בעמק הבכא שעוד נזכיר. ואפשר לפרש יחד אנכי כלפי דוד עלאה דאית ליה להקב"ה ואיהו יתיב ותני מאיר בני אמר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי כטעם הקומה הכוללת שניתנה לאדם הראשון דרשוה בשמות רבה פרק מ' על פסוק איפה היית ביסדי ארץ ויהיה קלני כנוי להפכו כאביי התם פרק גמר הדין ופירש רש"י דדריש קללת אלהים קל לית ואמר כי הוא חושש מכובד הראש הזרוע על יצירת איש מצטער בעונו ולפי זה יחוש הראש על מחשבת בריאתו והזרוע על המעשה או יפורש כובד זה על דרך זיעתן של חיות בשעה שכסא הכבוד מכביד עליהם בעת רעה כי אמנם בעת רצון הוא נושא את נושאיו ואין לחיות עמל ויגיעה. לפיכך נהר דינור הנמשך מזיעתן יחול על ראש רשעים הגורמים להן כן. או יהיה מלשון ונקלה אחיך. או מלשון קליל לי עלמא כרבא התם והכוונה קוצר רוח ומקרא מלא כתיב ותקצר נפשי בעמל ישראל. או מלשון אשר קלם מלך בבל על דרך באש ה' נשפט שזכרנו בחלק א' פרק י"ג וכן כתיב אני אסבול ואמלט. לפיכך אמר דוד יחד אנכי עד אעבור דרך עץ החיים בהסתלק שמירת הכרובים ולהט החרב משערי גן עדן כי אז רוח הטומאה יעבור מן הארץ שהוא המונע השראת שכינה בתחתונים והרמז במסורה אעבור ג' מלאים חד בהפטרת שמעו ותאמר לא אעבור כי על כל גבעה כתיב בדל"ת וקרי ברי"ש הרי עבודה נכריה מעכבת ולא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים. ארחי גדר ולא אעבור כי כל ימי המרוק הוא גם כן אל מסתתר. יחד אנכי עד אעבור הוא התקון המקווה בזמן שכבוד ה' יהיה מלא את המשכן וכדאמרן:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ג

או יפורש מאמר האזינו השמים כפי מעלת האומרו שכל נברא בעליונים ובתחתונים לא דמה אליו ביופיו כי אפילו בחייו היה מאחז פני כסא במה שלמעלה הימנו ואמר

כן לפי שרוח בני אדם העולה היא למעלה הוא לקבל שכר ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ שאינה מבעלי הגמול וחוזרת ליסודה והאיש משה ענו מאד לא היה מצפה לתשלום גמול ולא עבד את המקום על מנת כך ולא עוד אלא שמעט הכתוב בתאר עצמו ועשה לו וא"ו קטיעא הניתן לידרש עני מאד כי לא היה חושב עצמו למאומה לפיכך אמר כל מקום שנפשי הולכת תהא מונחת פה כי לכל פינות אשר יפנה רצון שוכני סנה עצתו תקום וחפצו ישלים. אמנם הסכימה דעת עליון לדעת משה רבינו ע"ה בכתיבת הוא"ו זעירא שאמרנו לפי שאין עולמו מקומו כי קטון מהכיל מתן שכרו עליו נאמר מתוקה שנת העובד ראשי תיבות מש"ה שגם בקבר הוא לעולם דובב שפתי ישנים אם מעט ואם הרבה יאכל שאינו מחזיק טובה לעצמו ותלה בזכות אחרים והשבע לעשיר כמו חזקיהו שהיה עשיר בתורה ובמצות אבל היה משביע עצמו ותולה בזכותו איננו מניח לו לישון שתלו לו בזכות אחרים. ולא יקשה למאמר עני מאד מה שנתפרסם בהפך מאומרם שאין שכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה וכלן ממשה שהרי לא נתעשר אלא מפסולת הלוחות ואזן שומעת מלין תבחן כי אין העושר הזה מהמין המזומן לכל האדם אשר על פני האדמה כי כל ישעו וכל חפץ שליחותו בעשרה דברים שנבראו ערב שבת בין השמשות וכלם מעשה נסים הכין אותם החסד האלהי לתקן כל אחד בזמנו מקלקול הטבע הישר שנברא בעשרה מאמרות את אשר עיותו אדם ביקר בל ילין ולא נתחדש דבר מהם אשר פריו יתן בעתו בצאתו מן הכח אל הפועל אלא על ידי משה רבינו ע"ה ובזכותו וכלהו זיל קרי בי רב חוץ מהקשת והשמיר שאנו צריכים בהם לדברי אגדה וכבר דרשו בשגם זה משה שזכותו הגינה על נח ובניו והם בעלי ברית הקשת. והשמיר שמש גם כן בימיו לפתח על אבני האפוד את שמות בני ישראל. ולהשלים עשרה דברים מפורשים בכתוב על ההנהגה הזאת שנמסרה לו לבדו הוסיפו יש אומרים במשנה דאבות למנות עמהם קברו של משה ובברייתא פרק מקום שנהגו הוסיפו מערה שעמד בה משה ואליהו ואף אילו של אברהם אבינו אמרו עליו ששמש בהר סיני שתקע בו בקרן שמאל ולעתיד לבא יתקע בשל ימין וצבת בצבת למעשה המשכן:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ד

ויסוד הדרוש הזה שאנו בבאורו הוא כי העולם נברא בדין ומשה רבינו ע"ה בחסד פשוט שלא הוגלם לעצמו זולתי למשתיתו של עולם שלא יאבד כמו שקדם הרמז בזה בפסוק מן המים משיתיהו על כן הושלך ליאור להשיק מימיו ולטהרם ואף הבאר חזר בזכותו משמתה מרים וכל זמן שהיתה מצורעת היה הוא המשוי מן המים העליון משיק מן

הבאר שלא ישתו ישראל מעין נרפס ומקור משחת ח"ו והוא טעם אל נא רפא נא לה הפליא עצה הגדיל תושיה בתפלה קצרה זו והאריך בפירושה בסתרי התורה מורי הה"ר עזרא נר"ו ולנו לפי כונת המאמר במקום הזה יספיק לפרש בה כי התפלל להעלות לה ארוכה תכף ומיד לצורך ישראל כאמור. עוד המלות הללו הן בגימטריא בניך רפא אלהים על דרך ה' רופאך האמור במי מרה וכן רפאיתי למים האלה דאלישע ביריחו מלבד מה שצפה שעתידים לדבר באלהים ובמשה בקש מחילה על מרים שלא דברה אלא במשה פן ידונו קל וחומר להגדיל בעונשם של אלה ח"ו והועילה תפלתו שלא דנו אותה אלא מקל וחומר כי היכי דנימא ביה דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך לא הוחלטה מרים לטומאה אלא טהרה מתוך הסגר עיין בריש מאמר המדות הדרן למשה כי אמנם שתפו הקב"ה לכלל הבריאה שבלעדיו לא היתה מתקיימת ואין ריקות נמצא בעולם ואין אדם נוגע במוכן לחברו על כן לא היה למשה רבינו ע"ה חלק ונחלה עם אחיו בכלל העולם ולא בהנהגתו ואביו היה צדיק תמים שכן נקרא עמרם מלשון עמר נקי ומת בעטיו של נחש ואשתו שהיא דודתו אשר לא כתורתנו אחרי שנתחדשה הלכה ואף לא כמנהג העולם נולדה במקום שאינו לא מארץ מצרים ולא מארץ ישראל אלא בין החומות ובהיות מצרים מצרנית אליה עילאה ותתאה כבר יחשב מקום בין החומות מגבולי הארץ והיא השלימה מנין שבעים נפש ליורדי מצרים עם כבוד שכינה ושמה יוכבד אל תקרי יוכבד אלא כבודי והיא בגימטריא מ"ב תספיק הערה במבין ולב חכם מה יגל מאד. אף לא עברתו אמו למשה אלא אחר היאוש לעת זקנתה והיה זה בששה בסיון שבו נתנה תורה לישראל על ידו ונקרא על שמו זכרו תורת משה עבדי שמחצב נשמתו גורם כי היא והתורה תאומים הם ומזל החדש סימן לדבר ולפי שלא הוכר עוברה של יוכבד ולא עלה על דעת אישה כך על כן נתחכם לשמא תתעבר וחשש לגזרת היאור ושלחה מביתו תמוז ואב וממילא הויא לה כפרה על מה שגרמנו המזמוז בעליונים כטעם אנכי ארד עמך מצרימה שראשי תיבות גימטריא יב"ק סופי תיבות יו"ד ה"א וא"ו עוד אנכי ארד עמך ראשי תיבות ע"ב אנכי בגימטריא כסא ארד בגימטריא מאתים של רבוע אלהים וחמש אותיות. עמ"ך בגימטריא ק"ל שהוא רבוע הויה במלוי אלפין מצרימה בגימטריא שכינה הרי כל השמות קדושים הללו ירדו עמהם למצרים ועם זה פרש ממנה החדשים הראשונים שהתשמיש קשה לולד וכשחשבו שפסקה גזרת היאור החזירה באלול שהוא עת דודים נוטריקון אני לדודי ודודי לי ובו תחלת הפיוס לכפר עון ומזלו בתולה שמורה לבעלה כי שבה לימי עלומיה ואף על פי שעברו עליה כמה חדשים לעבורה לא הכירו בה כבתולה זו שרחמה צר כי חומר אותו העובר שבמעיה היה מן האורה של מעלה כמאמרם ז"ל על פסוק ותרא אותו

כי טוב הוא ולא הוכר עוברה שכן מקומו אינו מן המדה וילדה בשבעה באדר חחלה לחדש העשירי דבעשר דרגין אשתכלל ודכוליה עלמא כסבורים היו שילדה למקוטעים והאמת שחדש טבת היה לו שמיני לעבור שהכל מסתכנים בו והוא מלשון ובת טות כי שווי המבטא יסבול חלוף האותיות ומשמעו ענוי נפש או תהיה מלה מורכבת טב בת כאלו פסקה טובה ועמדה מלדת כל שכן בתוקף השעבוד שהיתה הקטיגוריא מתגברה נגד מושיען של ישראל. ותצפנהו שכינה שלשה ירחים שאמרנו שמדת הדין מתוחה בעולם תמוז ואב וטבת כדברי הזוהר שלא יגן זכותו לעכב חרבן הבית כדי לשפוך חרון אפו על העצים ועל האבנים וכשנולד נתמלא הבית אורה כדאמרן והרמז בשג"ם כמו שזכרנו בו בפרק הקודם וכאן הבי"ת שמושית והשאר מפורש בתרגום יונתן בשלשה מקומות בסוף שירת דבורה ובדברי דוד אחרונים בפסוק ואור החמה יהיה שבעתים כי מיום הולדו האירו מ"ט שערי בינה הרמוזים במלת שבעתים שהם כפלי השביעיות זו על זו והם אמנם נסתמו לו להבל ביום חמשים ללידתו שבו מת כי בהבל בא בלתי מוגלם כאמור ולסוף ק"ל שנה כתיב שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הוצרך להגלם בפועל דרך שיתה בחסד גמור שלא מטבע המחצב ולפי שאין המים נגלדים אלא בצפון מקום הגבורות לפיכך נזכר בו אלהים וחמש הויות לחמש גבורות הן בגימטריא ק"ל שנים. ונקרא שת בהגלם והתפשט השער החמשים שהוא עצמו שם אהיה משלים המ"ט פנים של תורה להיות ע' ולא עוד אלא דבמנינא זוטא יש בו מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא אבל במנינא רבא כלו טהר ומהם נתפשטו שבע מאות סדרי משנה שונים בימי רבי יהודה בן בתירא בפרק אין דורשין כמנין שת ונדבר בם לקמן בפרק ט' ותמן נמי איכא דמתני שש מאות הבל שתי פעמים היינו ה' פעמים ב' הרי י' ועוד י' פעמים שלשים שלש מאות כדלעיל בסוף החלק השני גבי משה שהוא שני להבל ולמשה רבינו ע"ה נזדכך אותו הזרע המוגלם מעין האורה של מעלה כדי שיהיה מוכן אל החמדה הגנוזה ולא יטרידהו צורך המזון לתמורת הניתך ונדבר בו לפנינו בפרק ט' וחמשים שערי בינה חסר אחד נפתחו לו בחייו כאור שבעת הימים של מעשה בראשית מקובץ יחד וז' פעמים מ"ט הם שמ"ג. עוד טוב הוא שנולד מהול ובי"ד באדר הטיפו ממנו דם ברית להשבית אויב בימי מרדכי ואסתר כשם שזכותו הגינה לדור המבול מספר שני חייו וכל אותם השנים נתעסק נח בבנין התיבה. ותקרא שכינה שמו משה שהוא דולה וממשה את ישראל ואת כל העולם ממים רבים ובטל גזרת היאור שנתקיימה בעצמו ביום שנולד ואית דאמרי בכ"א בניסן הושלך שם לסוף מ"ד יום לפיכך נהפכו במצותו מי היאור לדם ובו ביום לסוף פ' שנה ניצולו ישראל על הים. ואף הוא לא נענש אלא על המים לפי שחטא בחק

עצמותו כשאול בחק המלכות לדרך הפשט או בחק השבט לבעלי אגדה שלא נמסרה מחיית עמלק אלא ביד בנימין שלא השתחוה לעשו כיתר אחיו שעדין לא נולד בשעה שהוא עבר לפניהם וישתחו יעקב וכל נשיו הנה וילדיהן ואף על פי שכלם לא השתחוו אלא לשכינה כדברי הזוהר דדריש והוא עבר לפניהם כדתנן אני והוא הושיעה נא והדר וישתחוו וכלם כמוהו מכל מקום יש בו משום מראית העין כי הא דפרצופות המקלחות מים לא ישחה וישתה והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ה

ותפתח השכינה את מאסר התיבה ותראהו את הילד ראתהו סובל עם כלל הילודים שקול ככלם ומצטער בצרתם והנה נער הידוע שר העולם בוכה עמו עליהם ומיד ותחמול בשבילו שכל העולם ניצול וניזון בזכותו. והוא אפילו חלב אמו בא בשכרה של בת פרעה כשם שחלקו ניתן מבית פרעה שלא מן המוכן ומארץ כוש כמוזכר באגדה שמלך שם ארבעים שנה בחצי ימיו ואף על פי שברית אלהיו לא שכח מכל מקום כיון שכל אותו זמן לא נתעסק בצרביהם של ישראל הנה ארבעים יום אמצעיים שעמד בהר היו בכעס דומיא דיעקב שנענש על כ"ב שנה שלא עסק בכבוד הודיו אף על פי שהיה ברשות וכן הוצרך אחר כך לאכול לחם מבנות רעואל ומעט אשר היה מה שינק שלא בשכר בין למר ובין למר היה לצורך אמו לרפואתה כנודע מתועלת ההנקה לכלל הנשים בחדשים הראשונים. כשבא לישא אשה לא מצא בת ישראל שאין לה בן זוג כמו שאירע ליהושע בן נון ולאו מטעמיה לפיכך אמר משה גר הייתי כל ימי צבאי ועכשיו בבית יתרו בארץ נכריה וכתיב ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי כדכתיב בהלכות גרים לעתיד לבא מי גר אתך פירוש בעניותך עליך יפול וכתיב והיה השבט אשר גר הגר אתו שם תתנו נחלתו כשבא לזון את ישראל במדבר האכילם משלו דגן שמים ובארץ לא היה לו במה לפרנסם. כשם שאהלו מחוץ למחנה כך קברו בארץ מואב מאביו שבשמים כטעם חד חרוב שקדם לעולם כשיטת האר"י זצ"ל יעויין מאמר אם כל חי חלק ג' סימן י"א לא מהארץ נתן לבני אדם ויהיה מול בית פעור על דרך ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אבל באומות העולם קם ומנו בלעם כפירוש הזוהר כי הוא לבדו היה שקול ככל שבעים אומות מתעלה על כל בעלי הקסם כשם שנתעלה משה על כל נביאי ה'. ומזה יובן בשלמות פסוק ברח לך אל מקומך שאמרו בלק לבלעם והוא נדרש לבעלי סתרי תורה הגבה למעלה בסוד רצוא ושוב כי רב הוא שכן יחס חיות הקדש אל השרש הנעלם הוא היחס בקליפות לבלק מרי דעובדא עם בלעם שכחו בפיו ושקול כנגד כל

בעלי כתרין תתאין וכל שכן שנפלאת מעלתו בעיני בלק אחרי שנתקרב אל הקדש בכדי שיברך את ישראל זה שלש פעמים. והנה באותה שעה מנעהו ה' מן הכבוד המדומה הנגלה לבעלי הקסם מהללו שאל העוננים ואל קוסמים ישמעו. ולא השיג בלק עד היכן נתעלה בלעם לפיכך נבהל משמוע והסתיר פניו ממנו כמוראן של ישראל מקרני הודו של משה יעויין מאמר הנפש פרק ח' ופרק ט"ז. כך יובן במקום הזה כי בית פעור הוא תכלית הזוהמא והמרכז אליה שבו נקשרו אף וחימה כדבריהם ז"ל וקברו של משה תכלית הטהרה שפעור והם שוקעים מפניו והוא הר העברים שכל פניות הקדושה וכל עבריה אליו ישובו ונקרא הר נבו שכל הנביאים מושפעים משם כמו שדרשו בספרי וכטעם וכלן ממשה שזכרנו בזה בפרק ג'. ולפי דרכנו יפורש מלשון נבוב לוחות שהיה חלול תחתיו תלוי על בלימה. וכן ארון הברית שנעשה על שמו כדכתיב ועשית לך ארון עץ אין מקומו מן המדה אלא בנס היה עומד כנודע:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ו

ויקבור אותו בגי לפיכך עליונים רואים אותו למטה כפשוטו. והוא בגימטריא גבה"ה ובא"ת ב"ש בר"ם לפיכך תחתונים רואים אותו למעלה ובאמת הוא מתנשא לכל לראש הרבה יותר מראייתם עד אין שעור דמתרגמינן בסתרי תורה וקבר יתיה בתליסר מכילן דרחמי ולא ידע אפילו זה משה האיש את קבורתו עד היום הזה ועד בכלל. ואם יפורש ולא עד בכלל אף אנו נאמר ולא פקד איש מלחמה ממית ומחיה את קבורתו אף על פי שנבראת בכח בין השמשות לא ידע פירוש לא הושלמה פעולתו עד היום הזה. וידוקדק ולא ידע על דרך עתה ידעתי האמור בעקדה שאז נתפשטה הידיעה בהווה הנרמז במלת עתה שאמר עליו קהלת לכל זמן היא ההזמנה בפועל בצאתה מכח המציאות השוקע שהיה לה בסדר זמנים שנאמר עליו ועת לכל חפץ והיודע מה בין ליל ללילה ומה בין נער לנערה כמבואר בזוהר יפרש על פי דרכם מה בין עת לעתה. או יאמר מה שבחרת עתה הוא מה שידעתי כבר כמו שנבאר במאמר המדות ובחלק הרביעי מזה המאמר כי הידיעה על דברת בני האדם הוא במה שיבחרוהו ואם כן אין ידיעתו מכרחת אף כאן בחר לשחוט ולא שחט והוא הדבר שהיה גלוי לפניו יתברך ולעולם אין צורך בידיעה אלא אצל הבחירה שאם לא כן אין שבח בידיעת העתידות כי גם שפל אנשים יודע מה שהוא רוצה לעשות מכל אשר תמצא ידו אפילו על ידי שליח אם איננו תלוי בדעת זולתו ודברים פשוטים הם ישישו וישמחו בם השלמים בעיון וישרים בלבותם. ולנו עוד בפשט הכתוב כי אוריאל המלאך הדובר בו הוא דקאמר עתה ידעתי דייקא נמי דקאמר ממני

כי הוא בעל האש הרבוצה כארי על גבי המזבח בעת רצון שכנגדו בחוץ בלאדן פני כלב ומשמעו לא אדונים אין אלהים כל מזמותיו לפיכך נאסר למזבח מחיר כלב והוא הכלב הכופרי שר מלכות בבל שהיה בעונותינו רובע את הלביאה לאנסה ביערים על כן נאסר אתנן זונה מיהו כשרבע ריבה אחת מאחוריה בפרק הבא על יבמתו הכשירוה לכהונה ואמרו אין זנות לבהמה פירוש במין האדם והדוגמא למעלה נערה דמטרוניתא היא בלבד דאתחללת ועם כל דא אתחשיב כאלו וכו' ודי בזה וידוע שמבין הכלב והלביאה נולד הנמר הוא שאמר הנביא ואהי להם כמו שחל והיה זה בבית הראשון כנמר על דרך אשור בבית השני שהיתה האש רבוצה בו ככלב ועליו אמר קהלת כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת ירצה שנסתלק ממנויו ויש נמר נולד מן הלביאה הנרבעת לאנסה גם כן לחזיר מיער בממשלת חיותא אימתני ולא נאסר מחיר חזיר אי משום שעתיד לחזור ואי משום שבטלו הקרבנות לגמרי במלכותו וקים ליה בדרבה מניה. ודניאל בחלומו ראה החיה השלישית כנמר ושלמה המלך ע"ה השוה כל ארבע חיות בתאר הזה בפסוק אתי מלבנון כלה מבשר היות עולה עמו ממעונות אריות צבא המרום מהררי נמרים על האדמה שהיה עז כנמר בין הגליות לעשות רצון אבינו שבשמים הרי זה הופך את הקללה לברכה. וכשם שיש פני אריה ופני כלב בעת מלחמה ועת שלום בקבלת הקרבן כך ישנן בהקבלת פני הנשמות בצאתן מן העולם. וכאן אוריאל הוא האומר עתה ידעתי בצאת נפשו של יצחק כמו שזכרנו למעלה בחלק ב' פרק ח' והיה מזומן להעלות העולה מאילו של אברהם אבינו והוא ששמש גם כן בין הבתרים וממנו השלמת המרכבה לאברהם עם ג' אנשים דאלוני ממרא ולנו בזה דרך אחרת במאמר הנפש אבל בפסוק בי נשבעתי לא נאמר ממני דלא אריא. עוד עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה כמו עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו וכל הפסוק האמור בפיו של יום צרה הנזכר בתחלת המזמור דכתיב ביה התרפית ביום צרה למי שאינו מתגבר על יצרו ומתחזק בתורה ומעשים טובים צר כחכה זו שכינה לא עוד אלא דהאי קרא מסיפיה לרישיה מידריש כחכה צר צרה ביום התרפית שהחצונים נוטלים כח הימנה והיא מר לה ועל ידי תשובה ותפלה יענך ה' בו וכופהו להיות סניגור ואותיות השם הן הנה תורה ותשובה תפלה ומעשים טובים שאמרו במסכת ברכות שהמה ד' דברים הצריכים חזוק ומהו אומר המלאך רע בעל כרחו ישגבך שם אלהי יעקב הוא כחכה שזכרנו אף כאן אחר הדברים והוא הקטגור הנזכר בראש הפרשה בדברי הזוהר נעשה מלאך ה' והודה לאברהם שאין להרהר אחר נסיונו. סוף דבר היה משה רבינו ע"ה מסופק נפשו היכן היא הולכת כי לא בא מעקרא אלא לצורך ישראל כמו שזכרנו בפרק ד' תדע שבהתפללו עליהם לא חזרה ריקם לעולם ולעצמו

אפילו באחת לא עלתה לו לפיכך היה שונה לעצמו היוצאין להציל חוזרין למקומן ותו לא כדי למעט בשכר מצותיו שלא להחזיק טובה לעצמו כמו שזכרנו ריש פרק ג' אמר ליה הקב"ה משה אי אתה יודע שאין מורין מתוך משנה הא אתמר עלה בגמרא וכלי זיינן עליהם ואין זיינן אלא עדים כתרגומו שהיא שכר מצוה בלי ספק ועל מתן שכרו נאמר וחנותי את אשר אחון לא אמר למי שאחון אלא את השכר שאחון כי שאר כל הצדיקים שכרם מתוקן ששת ימי בראשית אבל אוצר העתיד ליפתח לפני משה הקב"ה מוסיף בו חנינה בכל יום כטעם נגד כל עמך אעשה נפלאות שהוא עתיד ליטול שכר כל הדורות או אימא כנגד כל הדורות וכן כתיב אשר אני עושה עמך עושה והולך תמיד כטעם שמים חדשים וארץ חדשה אשר אני עושה מהזוהר יעויין למעלה בסוף מאמר החלק השני ואמר ורחמתי את אשר ארחם להמציא לו כלי מחזיק חנינתו יתברך בהררי קדש מרחם משחר על הדרך שזכרנו והוא כטעם ברוגז רחם תזכור:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ז

עוד נסתפק משה רבינו ע"ה אם אולי עדיין צורך בו כמו שהוא צריך לרוח הבהמה הקדושה אם כל חי לצאן קדשים דאתמר בה בעירא אכיל בעירא היורדת היא למטה לארץ להשלים המכוון במאמר מהאוכל יצא מאכל שזכרנו למעלה. או אם יש בו צורך הקרבן כיצחק בן אברהם או כאהרן ובניו שמשה רבינו ע"ה הקריב אותם למקום וכתיב אחר כך וירד מעשות החטאת על דרך האמור באברהם כשעקד את בנו והעלהו אסקתיה אנחתיה והוא ממה שצפה אהרן ברוח הקודש במה שקדמה תורה להעיד עליו וראך ושמח בלבו. והנה מצינו בהבל שפתח תחלה להכין עצמו לקרבן דכתיב והבל הביא גם הוא לרבות שהיה מתאוה להקריב נפשו לשמים בחמש מדרגותיה הידועות ורמוזות לנו בפסוק עולה היא אשה ריח ניחוח וכלן לידו"ד. ויש אותיות מצוה בראשי תיבות אלה הוא מבכורת צאנו ומחלביהן כטעם שכר מצוה כי הכוונה המעולה הזאת היא המצוה האמתיית שכר כל המצות. עוד ה"א מתחלפת בעי"ן באלפא ביתא דא"ל ב"ם שהיא משובחת מאד עולה ואינה יורדת וכמו אח"ס בט"ע והנה ראשי תיבות אלה שהן מהות הקרבן ישובו לידרש שנית והבל הביא גם עצמו. ואף אבינו הראשון בשעה שהקריב לשמים שור פר מקרין מפריס עשה ממנו דוגמא לעצמו כי הקדים קרניו לפרסותיו לפיכך קראו שור ברישא והדר פר ועם זה הצדיק הדין על עצמו על מה שנתמעטה קומתו ונעלמו ממנו קרני החיות הנושאות את הכסא. אבל קין לא שת לבו אל הכוונה הזאת ונדחה. והבל הביא גם הוא לרבות שהשלים בכונתו חסרון קין ונתאוה להכשירו לשמים

וכשנפל שדוד לפניו תחלה לא אבה לנחרו על פני השדה שלא תהא נכריה עבודתו ויקם קין ובעט בו ושלם לו רעה תחת טובה עד שלסוף כמה דורות צרף הקב"ה מחשבתו של הבל למעשה ועוד נשוב נדבר בו. ויש אמנם במעשה הקרבן רוח בני אדם העולה בכוונתו הרצויה ורוח הבהמה היורדת בקבלת הדם וזריקתו שהוא המעשה הנרצה ולא הושלמה העבודה בעקדת יצחק בן אברהם עם מה שפרחה נשמתו והוא רוח האדם שעלתה למעלה עד שנגמר המעשה בגופו של איל וכבר נתבאר בזה מה שיש בו די בחלק השני פרק ח'. ולא סוף דבר היה משה רבינו ע"ה חפץ להקריב עצמו עולה אלא בכל אופן שיועיל לרצות את ישראל לאביהם שבשמים ולא בקש אלא להיות כפרתן אשרי העם שכך"ה לו זה מש"ה וכבר נחה שקטה מבוכת העיון מדין המות שהיה משה רבינו ע"ה מסתפק בו על עצמו במאמר נכבד מאד דבור על אפניו לא יאות לזולתו עם מה שנתבאר בו:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ח

עתה שבנו למימריה דרב חנינא שקדם לנו בפרק ב' דאצטריך לגופיה על החוטאים אחרי שבארנו הכל לאתויי מאי. ותחלת כל דבר לב חכם ישכיל פיהו במה שאנו רגילים לפרש בזה ובכל כיוצא בו שאין בעל המאמר שוגה בדבורו האחד עד שהוצרך לחזור בו ולהפכו מכח תמיהתנו אלא בא זה ולמד על זה ולעולם ראשון עקר כמו שזכרנו על הנמנים מעשרה ראשונים בבית הכנסת וכמו שיבא גבי צדיק גמור וצדיק שאינו גמור והכא הכי קאמר כיון שאלה השלשה אם ירדו לא יעלו כדמסיק לפיכך הכל יורדים חוץ מאלו. וזה דרך אמת ומוכרח בהבנת הגמרא לכל המאמרים הבאים בשטה זו איש לא נעדר קחנו ועיניך שים עליו כי הוא פלא. וכבר נמצא מאמר מאלו בפרק יציאות השבת חוזר וניער פעמים שלש וכל שכן שהוסיף בנו אהבה בבאור הכלל הזה כדגרסינן התם תנא אף ידים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה משום דר' פרנך אמר רבי יוחנן האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום ערום סלקא דעתך אלא אמר ר' זירא ערום בלא מצות. בלא מצות סלקא דעתך אלא אימא ערום בלא אותה מצוה. והכונה כי העובר על דבריהם במגע ספר תורה דרך בזיון גזרו עליו חכמים שיהא פוסל את התרומה מדכתיב ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן מה אהרן חבר אף בניו חברים. ואולם הערום מן מצות הוא ערום לגמרי מהנהו חלוקי דרבנן הידועים לבעלי מצות והבוזה ספר תורה מעיד על עצמו שבזה מה שכתוב בזה וממילא ידעינן ביה שהוא עושה מצות שלא לשמן והיותו ערום מאותה מצוה מיוחדת גורם היותו ערום מכל המצות כיון שהן בזויות עליו.

ומבואר מזה דסתמא דגמרא עם הדבור האחרון הביא מופת ראיה להההיא דר' זירא ודר' זירא גופא מופת סבה למימרא דר' פרנך שהוא שרש הלמוד ועקרו היותר מבהיל ומגזם על מי שהמצות בזויות עליו ושלשתם יחד משפטים ישרים ותורת אמת ואחרי שנבאר בפרקים הבאים המאמר היותר עמוק מן הנזכרים בגמרא על זה הצד מחסרון ההבנה למראה עינים עד בא רעהו וחקרו שהוא דרוש יקר הערך וצריך מאד אל המכוון ממה שאנו בבאורו לא ישאר בלבנו שום ספק על אמתת הכלל הזה לקיים כל דברי חכמים:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק ט

בשלהי יומא תנן האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה וכבר זכרנו מזה בחלק הראשון פרק י"ט והכפל הבא במשנתנו אסקוהו בגמרא כדרב הונא דאמר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר. והכוונה כי האלהים עשה את האדם ישר שלא יתאוה שום דבר רע. וכאן ראשונים שאלו אם כן היאך נכנס בו יצר הרע לאכול מן הפרי שהוזהר עליו. ותשובתנו אליהם כי מצוה שלא לשמה גרמה לו והיא גופא קשיא אלא שקטרוג הירח קדם לכל והיא היתה מצוה שלא לשמה הארכנו בפשט המאורע בריש מאמר אם כל חי. וכל פגם שלא חלו בו ידי אדם בנקל וכל לתקן. וכן אמר האר"י ז"ל שאילו שמר אדם הראשון מצוה אחת כמאמרה היה הכל מתוקן מיד. ועל זה אמר דוד המלך ע"ה בחפזי כל האדם כוזב שהוא באמת ודוי מעליא על מעשה בת שבע שבא במכאוב ואכלה פגה ועל פחזותו של אדם הראשון במצוה ראשונה שנצטוה בה והיא פרו ורבו כי הנה בתחילת תשמישו נזקק לאשתו בחול וביום ובשעת התגבר הדין ובפרסום והוליד ערלתו זה קין את פריו זה הבל. ועל הדוגמא שלהם במשפטי ה' אמת תנן בנזקין הכלב והגדי שקפצו מראש הגג שנולדו קודם זמנם והרי הם נפלים ושברו את הכלים פירוש נתקלקלו בלבושי הנשמה המבוארים אצלנו במאמר הנפש יעויין שם שורת הדין לשלם נזק שלם לפיכך זה נהרג וזה נטרד. ותנן נמי התם הכלב שנטל חררה זו תאומתו של הבל בת חורין ודאי והלך לגדיש להגדיש הימנה תולדות אכל את החררה כמה דאת אמר הלחם אשר הוא אוכל והדליק את הגדיש שנתחמם בעברה והטביע אשו של יצר רע בתולדותיו על החררה משלם נזק שלם כמה דאת אמר קראן לו ויאכל לחם כי כשם שמהאוכל יצא מאכל כך לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת ואליו היא שבה ללכת והוא טעם חותן משה ראשון לזה התאר שהוא אח אחות נותן סימן לדבר אני חותנך יתרו ראשי תיבות אחי וכן חותנתו אחות נותנת כטעם אחיה ואמה שזכר הכתוב ברבקה

וכלהו הכי נמי שנותנים בנותיהם למי שהוא אח בתולדות הנשמות והוא בן זוגן באמת והורי גבר יקראו לכלה חמיה וחמותו פירוש אח יחם מלשון יחמתני אמי שהמה מולידי האח ולא שייך נתינה גבייהו כי אמנם מולידי האשה הם נותנים אותה לבן זוגה והללו לוקחים אותם אצלם להשיאה לו. נקטינן שקין גזל תאומתו של הבל ויתרו הושיב משה וצפורה באפריון ואמר לו בחורב צא בגין אשתך ועל דם זרעיותיו אמר לו ושני בניה עמה שהיו שמורים לה משמת ימי בראשית וזכית בהם והיינו דתנינן בעשרה יוחסין אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים ומסר לו צאנו שנשאר אצל קין במות הבל ומשה הוה חשיב להו צאן יתרו שכל המקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו ואף על פי כן לא האכילה מפרי האדמה אלא הלכו ארבעים יום ולא טעמו כלום כדרך שהלך אליהו זכור לטוב שנשתהה המזון במעיו וכאן אף משה כן משלמות גופו הנמשל בצאנו של משה והן הן תפוחי זהב במשכיות כסף שהמשל והנמשל שניהם אמת אבל בהר לא היה כן אלא משלמות הנפש הוצרך למרק תחלה אכילה ושתיה ליהנות מזיו שכינה. ואנו נחשוב שבי"ז בתמוז לא אכל שהיה עסוק בכפרתן של ישראל אף לא כשירד לפסול לוחות שניות היו אם כן ק"כ ימים רצופים ולא הוצרך מרוק אחר צא וחשוב מכאן ואילך שכל ימיו היה נראה כאוכל לא זולת על הדרך האמור בג' אנשים דאלוני ממרא ראשון ראשון מסתלק כי הדבר הזה אצל משה אפילו באכילת קדשים כגון המורם ממלואי אהרן ובניו ואף בנות רעואל הכירו בו וקראוהו איש מצרי דאית ליה גבייהו דינא דבר מצרא והוא אמר קראן לו ויאכל לחם לוותר עמו מחלקו מפרי האדמה ויואל משה לשבת לא לאכול ועם זה נתקן קלקול ראשון שאמר לו פרח באוירא כטעם אותיות פורחות בשבירת הלוחות כי נשארו האותיות שבו נוצר בלתי מוגלמות כדמעקרא וכבר זכרנו מזה בפרק ד' והנה דן אותו כמי שאבדה דרך שדהו דתנן אדמון אומר ילך בקצרה וחכמים אומרים יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר ואין ספק שאבדה מהבל דרך שדהו כי בהבל בא בלתי מוגלם. ועוד שקפץ ונולד כתולדות הנפלים כמו שבארנוהו ונוסיף לקח בחלק הרביעי פרק ה' ומשעה שהציץ בכבוד העליון כשנתקבל קרבנו אבד אותו מעט אשר היה לפניו בחיי שעה ונגזר עליו להשתפך דמו ודם זרעיותיו והוא מה שפסק עליו אדמון בעל הדין ילך בקצרות שנים ולא פירש בתקנתו כלום. אמנם החסד והרחמים אמרו יקח לו דרך במאה מנה להרבות לו תורה ומצות לזכות את עצמו והוא טעם שבע מאות סדרי משנה שזכרנו בפרק ד' הרמוזים בשמו של שת שהם עשרה סדרים לכל אחד משבעים פנים וכל סדר עשר מסכתות וכל מסכתא עשרה פרקים וכל פרק עשר הלכות פסוקות הרי אלה מאה מנה לכל פן ופן מן התורה דכתיב בהו דרכיה

דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום או יפרח באויר להשתדל בתקנת הזולת כטעם ומשה עלה אל האלהים וקין שאמר לו פרח באוירא היה דוחק את הקץ שלא בעונתו ונעשה אחר כך קוסטינר לאדמון המגלגל חובה על ידי חייב והיא עצמה תחלת התקון כטעם צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו. ויתן את צפורה בתו למשה צפור טהורה ממש ראויה לקרבן נאה במעשיה שלא שמעה לקין וקשרה פתחה כטעם כי אשה כושית לקח שהיתה משחרת ומנוולת עצמה לגבי שבאי והא דתנן אכל את החררה כדלעיל אפשר שמעשה נסים נעשו לה כאסתר שדרשו בה הסתר אסתיר דאזדמנא שידה באתרה לגבי אחשורוש ואם כן הוברר בתאומתו של הבל דמעקרא גם זכותה הועיל בקרבנו להתקבל ברצון הוי וישע ה' אל הבל ואל מנחתו קרי ביה מנוחתו ואולי זאת היא אותה ריבה שגם שמחזאי נתן עיניו בה כדאיתא במדרש אבכיר אמרה לו איני שומעת לך עד שתלמדני שם המפורש למדו לה והזכירתו ועלתה לרקיע בלא חטא ושמה אסתהר צוה הקב"ה לקבעה בין שבעה כוכבים וקבעוה בכימה עד כאן וכיון שגופה נמלט בצדקתה מן המות ראויה היתה נשמתה לשוב להתלבש בגוף טהור והגזלן עצמו השב ישיבה לאחיו והיינו דתנינן על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק זה תובל קין וזרעו שנימוחו במבול ואחותו נעמה אשתו של נח נשתיירה לבנין העולם ושני המאורעות האלה היו יסוד ההוראה לדיני המשנה כדאמרן:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק י

לפיכך אמר דוד הן בעון חוללתי פירוש מאז העמדתי תולדות בעון ומדה כנגד מדה לא בטלה שהרי בחטא יחמתני אמי. אמרו עליו באגדה שישי אביו בזקנתו היה פורש מאשתו ואין ספק אצלנו שהיה ממדת חסידות שמא מה שאמרה תורה לא יבוא עמוני ומואבי פירושו מואבי ואפילו מואבית שכן הלכה זו היתה רופפת ביד אותו הדור עד שבא יתרא הישמעאלי חתנו של ישי שחדד וחגר חרבו כישמעאל ונעץ אותה בבית המדרש להעמיד הלכה מואבי ולא מואבית מבית דינו של שמואל הרמתי וישי הצדיק לאפוקי נפשיה מספקא ולקיים בעצמו ולערב אל תנח ידך בקש לבא אל שפחתו. ומסתברא לן שהיה זה אחר ששחררה על תנאי אם מואבי ולא מואבית אמרה תורה הרי את בת חורין ואם מואבי ואפילו מואבית אין בדברי כלום שהרי ודאן בודאן מותר כדתנינן בעשרה יוחסין ואף על פי שממזר מותר בגיורת ומשוחררת והוא הדין למואבי זכר דקהל גרים ומשוחררים לא אקרי קהל הוה ניחא ליה טפי שיהיו בניו עבדים ויוכל לשחררם מיד ולא יהיו לו אחר פסולו שאילו היתה אמם משוחררת היו הבנים כמוהו

הולכים אחר הפגום ואסורים לבא בקהל עד עולם. והנה השפחה הנאמנת ויודעת שכן הלכה רווחת להתיר את הנשים מבנות עמון ומואב לבא בקהל מסרה סימנין לאשתו של ישי שהיתה באותה שעה שנואה לבעלה למעלתה כמו שיבא בלאה בפרק י"ח ומאותו מעשה נולד דוד כלידתו של ראובן שיש לחוש בזה ובזה מבני תמורה למראה עינים אמנם יודע צדיקו של עולם דין דלים שהיו נשמותיהם של אלה צריכות לצאת לאויר העולם בחשאי וגד בכור זלפה נמי דכוותיה כמו שנזכיר שם. דוד לכפר על פרסום פחזותו של אדם הראשון וראובן פירש בו האר"י שהוא תקון קין כחז"ל לפיכך אמרה בן ולא איש שאינו אלא ענף אל השורש וזה יבנה מה שזה הרס והוא הבן הראשון בכורו של עולם מזומן לבכורה כהונה ומלכות. עוד קרי ביה אור בן על שם האור הגנוז. וגד מראה אחורים שבו נגנז האור שכן כתיב בלאה כי עמדה מלדת לפיכך נגנזה האלף במלת בגד. וכבר היתה נפש דוד מתקשה לצאת להתלבש באותה טפה שהזריע אביו בשעה שהיה שותה כוס זה ובלבו על כוס אחר והקב"ה בשרו שאביו צדיק גמור וכל מעשיו לשם שמים והבטיחו על דעת אמו שעשתה בזה עבירה לשמה בארנוה במקומה:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק יא

המצוה הראשונה אשר אמרנו היא בנין אב לכל המצות שהן צריכות שמור והזדמנות רב כמו שהיה מכריז שלמה המלך ע"ה שומר מצוה לא ידע דבר רע. צא ולמד מאכילתו של פסח מצרים דכתיב ביה חפזון שכינה שהיתה נחפזת לגאול את בניה ולהזהיר מן הבלבול והמהומה בקיום אותה מצוה ללמדנו שלא נאמר בה חפזון אלא על הכוונה הזאת הקדים ופירש וככה תאכלו אותו בשלשה מיני הזדמנות. ונודע מדברי חכמים גדולה עברה לשמה ממצוה שלא לשמה והוא מאמר גדול העצה כי הנה בריאת המזיקין עברה לשמה וגדולה היא בצורך ההנהגה הישרה מסבת מצוה שלא לשמה שעשה תחלה בחפזון אבינו הראשון כדלעיל פרק ט' והיא צריכה מרוק להרים קרן לעמו בטוהר המחשבה וזכוך הכוונה וכשנבראו המזיקין ערב שבת בין השמשות בשעה שהיה כעין חפזון מדה כנגד מדה פחד אדם לנפשו ויצעק צעקה גדולה כי הנה אויביך ה' ורוח הקודש בפיהו אמת אף היא תשיב אמריה כי הנה אויביך יאבדו ותרם כראם קרני כי על כן נבראו בריאה גרועה באותה שעה לא מן היום שלא תשלם להם בריאה ולא מן הלילה שאין בריאה כלל עם קדושת היום אלא בין השמשות דוקא כהרף עין ונבארהו. ומן הסימן המפורסם במזל שעות חל"ם כצנ"ש ראשי ימים כצנ"ש חל"ם ראשי לילות יתבאר לנו כי בריאת המזיקין היתה בסוף ממשלת צדק למען יהיו נכנעים אליו שהוא מזלו של

אברהם אבינו כדכתיב צדק יקראהו לרגלו ולפי שבו נבראו המזיקין תחלה הוה קאי ליה במערב קרוב לשקוע עד שגברו רחמיו יתברך עלינו ואוקמיה במזרח שיהא זורח צומח ועולה מן האופק. והנה הופסקה בריאתם בתחלת ממשלת מאדים דמאריהון לאט להון אבדון ומות וזהו ודאי גמר מעשה בראשית להכין למזיקין מטבח שהמה יאבדו וקדושת היום לעולם תעמוד לשומרי שבת וקוראי עונג. ומשני המשרתים הללו יסתייעו בלילי שבתות המלוים אותנו לבקש רחמים עלינו שנתמיד בכבוד שבת ואל יהי מונע:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק יב

ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה כי עם גמר מעשהו נכנס בו כחוט השערה מרוחב הגלגל וכן עם גמר השביתה במוצאי שביעי כתיב וינפש בגימטריא מות ודרשו בו וי אבדה נפש והכוונה על נפש האדם שנסתלקה ממנו נשמה יתירה אמנם אין מקרא יוצא מידי פשוטו כי במי ששבת בו כתיב וינפש נפעל כביכול נתלבש באותו חלק העולה מנשמת אדם ושואל ממנה במאי איתעסקת בחדושי תורה דעליה כתיב אל תמנע טוב מבעליו כנודע. והיינו נפש היינו טוב בחלוף א"ת ב"ש וזה ההתלבשות מחוייב שיהיה ברגע האחרון מהשביתה קודם שישלטו ימי החול ובו מוסיף כח לחדש מעשה בראשית בששת ימים הבאים שבהם רגלי ההנהגה ורדות מות ככה בליל שבת הופשט לגמרי מלבושי החול ונכנס בקדושה כחוט השערה ובאותו משהו כתיב ויכל כדברי חכמים כי הוא בטול המבטל כמו שזכרנו ובו שכלול כל מעשה בראשית וחמדת ימיו וכדי שלא נטעה דייק קרא ואמר ברישא ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ומיד ויכלו השמים שאין מעשה בראשית חסר כלום לפיכך נתיחסה להם ההשלמה ולא בסוף היום בלבד אלא משנברא האדם שהיה אחרון לכל היצור הושלמה הבריאה ושאר היום היה יחידו של עולם מכין לפניו סעודת שבת כי כל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח הוצרכה יצירת האדם והנחתו בגן עדן. וכבר נתבאר באגדה כי בהיות האל יתברך מעלה נשיאים בשבת וממטיר על הארץ אינו מוציא מרשות לרשות אלא כבעל הבית שחצרו כלו לפניו כד' אמות ואויר רשות היחיד עד לרקיע כל שכן ביום ו' מחצי היום ואילך שהוא עת כשר להשלים ההזמנה למלאכת ששת מים שתהא מתוקנת לכבוד שבת ולהכין לו לאדם חופה וסוכת שלום ואף על פי כן קרינן ביה נמי יום הששי ויכלו השמים שהפסיק ההכנות האלה מבעוד יום לקיים בעצמו ובכבודו תוספת שבת לאסור מלאכות דאורייתא אלא שאפילו הרגע האחרון של סוף בין השמשות שכבר נגמר הכל לא היה בו נחת רוח לפניו יתברך ולא נתיחסה לו השלמת מעשיו אף על פי

שהנבראים היו על תכונתם עד שבאה שבת באה מנוחה ואז כתיב ויכל אלהים כאמרם לא היה העולם חסר אלא שבת וראוי אם כן לומר שלא כלה עד ששבת להשבית אויב כאמור וכל כגון זו לא נמסרה אלא לבני ברית תדע ששנו לתלמי ולא פירשו לו. ואף על פי שהסתירו הסוד לא החליפו המליצה אלא בתורת אמת כמו שזכרנו וכן כששינו בתחלת התורה אלהים ברא בראשית היתה הכונה שאלהים עליון ברא בראשית תחתון דעליה כתיב ותרב חכמת שלמה על דרך המתרגם הירושלמי וכן כלם:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק יג

ובפלוגתא דתנאי בשיעור בין השמשות מר חשיב זמן בריאת עשרה דברים מששקעה חמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין ואז מעשרין את הדמאי כי כל אחד מהם יאמר עליו דין מאי כי לא ידעו מה הוא עד בא יומו לצאת לפועל כדלעיל ומערבין ערובי חצרות שלא נתקנו אלא משום דרכי שלום וכל י' דברים כן ובארנוהו וטומנין את החמין כטעם קברו של משה והרמז מים תבעה אש ליהנות בשבת ממה שהוכן בערב שבת והותרה ההטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל כי היתה מיתתו לרצונו קיום מצות עשה והוא קבר את עצמו כמו שזכרנו בחלק השני פרק י"ג וכל אלו העשרה דברים לא נבראו אלא בכח שהוא כלאחר יד ומר חשיב בריאת המזיקין בלבד כטעם אמירה לנכרי שהותרה אפילו באותה שעה כהרף עין והוא עושה לאלתר אבל לדעת עצמו ולצרכו כתיב לא ישבותו ואם שבת חייב מיתה לא שנא ביום שבת ולא שנא באחד משאר ימי השבוע. אמת שחכמי קדם אמרו כי חנוך בן ירד ברוב חכמתו וחסידותו חדש דתות ונימוסים לכל האומות הקדמוניות כפי מה שידע מטבעי האנשים והאקלמים שהמזון המועיל לזה לא יאות לחברו ואסר לכל אחד מהם המאכלים המזיקין לקיום הרכבתם והרחיק את כלם מטומאת המתים ומן העריות נ למדם ההנהגות הראויות והקרבנות לאדון הכל ברוך הוא כפי הראוי לכל מדינה לצורך מקומה ומשטריה להיות רצוייה לפניו יתברך וזה ממה שלא נזהר בו זולתנו כאילו החזיק ידי עוברי עברה להקריב לאלהי הארצות חלילה. ואמרו שתקן להם מועדות ועל זה אנו דנים עכשיו. אך יתכן שלא היו מועדיו קבועים להם רק לשמות בעבודת שמים מבלי שיהיה להם בטול מלאכה לעם אף על גב דבטלני טובא איכא בשוקא כמו שהוא חק עוד היום לקדר וערב אשר לא ימליכו עליהם מלך בלתי אם למד אומנות ופועל ידיו ירצו והמה בחגם ושבתם היו חוגגים ועוסקים במלאכתם וכך יפה להם כי לא היתה שביתה להם אלא בשרשים העליונים דעאלו במחשבה ואתגניזו והיא אזהרתם מיתתם אך עם ההתפשטות לעמל יולדו ולא

ניתן עמל תורה שהוא שכר שבת אלא לבני ברית ואף על גב דלא כתיב לא ישבותו עד נח לאו למימרא שלא הוזהרו על זה תחלה אלא כל מצות בני נח גמרא ואתו רבנן אסמכינהו אקראי אמנם היו צדיקי הדורות כלם שומרי שבת בלי ספק ושבת אצלם מצוה רבה אחרי שפרשו ללכת בדרכי ישראל. ועם מה שאמרנו יתאמת שהיתה בריאת המזיקין בריאה גרועה וחסרה מאד כי המתין לה עד הרגע האחרון שבקושי הספיק הזמן להמציא להם צורה כל דהו פעם אחת ולא ישנה אלא כהרף עין מלשון וירף ממנו כביכול כאלו נסתלקה העין העליונה מרחם על העולם והיינו דקאמר נביא ברגע קטן עזבתיך ועם קדושת היום שיש בה סוכת שלום ברחמים גדולים אקבצך:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק יד

כלל גדול אמרה תורה והלכת בדרכיו ובדינו של שואל כתיב בעליו אין עמו פירוש בשעת שאלה שלם ישלם אף על פי שהיה עמו בשעת מעשה אם בעליו עמו בשעת שאלה אף על פי שלא היה עמו בשעת מעשה לא ישלם. והדוגמא כי כל פעולה שהיא לשמה אפילו אינה רצויה בעצמה מיקרי בעליו עמו במחשבה ודמי לבריאת המזיקין דמיקריא כביכול בעליו אין עמו בשעת מעשה כיון שהיא בריאה גרועה לפיכך אל ישלם דכתיב אל תאמר אשלמה רע. ומזה למדנו להציל את הנרדף באחד מאיבריו של רודף כל היכא דאפשר לבחור ברע במעוטו אבל כל פעולה שלא לשמה אפילו במעשה המצות אין בעליו עמו כי תחלת המחשבה הוא סוף המעשה ואף על פי שהוא עמו בשעת מעשה שהמצוה ממציאתו קצת כטעם שמה מצוה זו ודאי צריכה תשלום כפול שימסור אדם עצמו פעם אחרת על קיומה לשמה כטעם מתוך שלא לשמה בא לשמה ודעהו ואם לא עשה כן נוח לו שלא נברא או שנהפכה שלייתו על פניו והבינהו שלא תצרך לא לקושיות התוספות ולא לתרוצם. והנה האיש העושה עברה לשמה כגון ההורג את הרודף להציל נערה מאורסה יש לה דוגמא בדרכי המקום אבל למצוה שלא לשמה אין לה במעשיו דוגמא כל עיקר חלילה לאל אם כן עבירה חמורה היא ביד העושה אותה והיינו דאמרי אינשי תפלה בלא כוונה כגוף בלי נשמה שהוא מטמא טומאה חמורה אף תפלה בלא כוונה מעוררת קטיגוריא לפי שאין שכינה שורה על הפגום וממילא יש רשות לחול שם בלתי טהור. ואין ספק שאדם הראשון בעל ושנה בערב שבת שאין אשה מתעברה מביאה ראשונה וכן כתיב והאדם ידע את חוה ואחר כך ותהר מביאה שניה ועם זה הותרה לו תאות המשגל שהיתה תחלה קשורה בחבלי השכל ונאסרת בעבותות הטבע הישר הגורם אהבה בתענוגים לאבינו שבשמים ומשהותרה אותה התאוה מקשוריה

ושמירתה היא גרמה לו לשמוע בקול אשתו. כן הדבר הזה שלמדנו רב הונא זכרנוהו בפרק ט' כי כל שס"ה לאוין שבתורה שומרים את שומריהם ויצר הרע אסור בהם בקשר של קיימא שהוא כפול כטעם שמ"י עם י"ה שס"ה מלבד מה שזכרנו מדברי הרב אבן עזרא בחלק הראשון סוף פרק י"א. עבר אדם עברה אחת הותר חצי הקשר מצד החומר שנתקלקל באותו מעשה וכיון ששנה בה מיד הותר הקשר כלו שנחלש הנפש ונפסד השכל והמשילוהו בעלי אגדה לכלב רע האסור בזיקים והעובר ושונה מתיר אותו ומשסהו בעצמו ודיניה הוי שאין לו על בעל הכלב אפילו תרעומות. אי נמי רב הונא הכי קאמר הותרה לו ועתיד ליתן עליה את הדין והוא גופיה קרא עליו המקרא הזה בפרק אלו מגלחין בכו בכה להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו וכאן מודעא רבא למאן דניחא ליה בהפקרא והיינו דאמרי ליה חביריו לאיוב אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם. אי נמי הותרה לו לדון אותו על מחשבה רעה שהיא מכאן ואילך מצטרפת לו למעשה. אי נמי הותרה לו שאפילו ישב פעם אחרת ולא עבר עליה אינו מקבל שכר אלא כמי שאינו מצווה ועושה עד שישוב בתשובה שלמה ויקבל עליו עול מלכות שמים. ומעתה השונה באולתו ידאג כל ימיו אחרי שהטה את עצמו לאותה המדה האסורה כאלו היא היתר גמור והוא הלשון השני שזכרנו מן הגמרא שבא טפלה אל הראשון ושניהם אמת צדקו יחדיו:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק טו

אתאן ליורדי גיהנם דפתחנא בהו בפרק ב' ידוע ומפורסם שאין אור של גיהנם שולט בפושעי ישראל לכלותם ח"ו אלא יורדים לבעתותא בעלמא וקצתם נכוים כפעלם וכרוע מעלליהם והדר נחית אברהם שקיים כל המצות וירד לאור כשדים על קדוש השם ובזכותו מסיק להו לקיים מה שהובטח בברית בין הבתרים שהראה לו הקב"ה גיהנם ומלכיות כדי שיבחר לזרעו את הגליות והיה אדם הראשון לו למופת דטבא ליה עבדי ליה כי דנוהו בשלוחין חוץ לגן עדן ובגרושין מאקלם לאקלם ואף אבותינו נידונו בשלוחין חוצה לארץ ובגרושין מפרעה לאבימלך ומבית לבן למצרים וגלות ירושלים גם כן שולחו חוצה לארץ וגורשו מבבל לעילם וכן בשאר גליות כטעם כי נצו גם נעו לא די שנצו פירוש הרחיקו נדוד מלשון יאבר נץ אלא גם נעו ממקום למקום. או יאמר נצו על הנדחים שהם עשרת השבטים גם נעו על הנפוצים בטלטולים רבים שהם יהודה ובנימין או יהיה מלשון עלתה נצה כי בתחלת צמיחתם נע ונד והקיאתם הארץ. אי נמי בשביל קטטה גלו כתרגום והיו הגליות ארבע כנודע כטעם כפלים בכל חטאתיה כי הכפל האחד הוא שנים

פשוטים וכפל הכפל ארבעה והיה זה בכל חטאתיה שהגיעו המרדים לארבעה עולמות אשר המה נמנים גם כן שנים שנים האצילות והבריאה לחוד יצירה ועשייה לחוד. והנה צוהו הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה להכין לו פעל דמיוני בעגלה יפיפיה מצרים ובמחריבי הבית בראשונה ובשניה שנמשלו לבהמה דקה הנוחה ליכבש כך אלה לנו נוחים ליכבש אם נזכה בתורה הגולה עמנו עכשיו לא היה כן במצרים. ובאו משולשים מהדמותם זה לזה במחשבה רעה. ויבתר אותם בתוך כי שבר אחר מטה רשעים ואת הצפור נודדת מקנה לא בתר והרמז לישראל שהם קיימים לעולם ובאו בשני שמות תור וגוזל על שם יהודה ואפרים. וירד העיט זו כנופיא של מלאכי השרת שבקשו לכלות את הבתרים הן הם הפגרים שזכר למען לא ישתעבדו בנו כדרך שקטרגו על ישמעאל כשהיה צחא צמא וישב אותם אברם הפריח לפי שעה אותו העיט שהוא שם כולל כמו עם צאן צפור ודומיהם כי רצה לשמוע מה יצוה ה' על הפגרים ההם ואז הראהו בין הערבים אימה חשכה גדולה נופלת עליו כל זמן שהפגרים קיימים והודיעו הגלות הראשון של ארבעה מאות שנה המוגבל לדור רביעי להכין צד תקון אף על הנדונים לדורי דורות מעוטם ארבעה כמו שיבא:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק טז

ויהי השמש באה בתחלת הלילה הראהו דינה של גיהנם מחללה שהוא תנור עשן ואור דידה שהוא לפיד אש דכתיב בהו אור לו בציון ותנור לו בירושלים כטעם הבוחר בירושלים שפירשנו בפרק ז' מהחלק השני כי סביביו נשערה מאד ומשם עתיד ליטהר כמו שיבא. והעביר שביב גיהנם בין הגזרים להשמדם עדי עד ורמז לזקן ברב חסדיו כי טוב לנו עבוד את מצרים מרדת שחת להשתקע שם ח"ו. אלא הכל יורדין לגרוי בעלמא כמו שזכרנו וכל שכן עם מה שדרש האר"י זצ"ל בפסוק מוריד שאול ויעל אמר כי יש צדיקים גמורים נכשלים בהרהורי עברה לא יכיר בהם זולתו יתברך הבוחן כליות ולב ויש רשעים גמורים מהרהרים תשובה בלבם עם דכדוכה של נפש לא נגלו תעלומות לבם בלתי לה' לבדו והנה מלאך אכזרי ישולח בהם להורידם לבאר שחת כפעלם וכרוע מעלליהם ואל הראשונים שזכרנו אין שטן ואין פגע רע אכן הצור תמים פעלו מוריד שאול אותם הצדיקים שהיו להם מחשבות און וכדי שלא לביישם גוזר עליהם להעלות משם אותם שהרהרו תשובה בלבם ואין לך משפט שיש עמו צדקה גדול מזה. ואמנם כל היורדים עולים חוץ מן השלשה שפירש רבי חנינא והוציאם מן הכלל שלפי חומר עונם היה ראוי שישלוט בהם אשו של גיהנם לכלותם מנפש ועד בשר אבל אין חפץ לרב חסד

בכך לפיכך גיהנם בטל מהם ודין גיהנם אינו בטל אלא בכל הקב"ה עושה שליחות כי רב מאד מחנהו. והקשו שם בתוספות פרק הזהב מדאמר להו דוד לשונאי נפשו הבא אל אשת רעהו מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. ותרצו לפי דרכם והעולה מדבריהם כי שלשה אינם עולים לאלתר ובזה הם שוים אבל יש מהם שאין עולים כלל והם מלבין ומכנה ולפיכך לא ירדו אלא כן משפטם שהם לא חיים לעולם הבא ולא נידונין בגיהנם ולפי האמת אין זה אלא שנויא בעלמא ולא סמכינן עלויה תדע דבפרק חומר בקדש תרצו בדרך אחרת והיא רחוקה מזו שאמרנו על שמם. אבל לדידן עיקר קושיא ליתא דדוד הכי קאמר הבא אל אשת רעהו מיתתו בחנק וכל המומתין מתודין ויש להם חלק לעולם הבא. ואפילו אין עדים והתראה יודע הוא בעצמו שכן דינו דזיל קרי בי רב הוא ורמי אנפשיה ומידכר לשוב. והמלבין פני חברו אין בו מיתת בית דין לפיכך יחשבהו הנכשל בו עון קל ואינו עושה תשובה ונטרד מן העולם הבא רחמנא ליצלן:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק יז

ביום ההוא אשר כרת ה' ברית עם אברהם אבינו בין הבתרים קבל עליו שכר כל הדורות שקדמוהו וידוע כי נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן אם כן כל הכשרים שהיו עתידים לצאת מבני בניהם של עשרים דורות ענתה בו צדקתו של אברהם וקבל עליו שכרם הכולל גם כן שכר כל הדורות הבאים אחריו. דייקא נמי דקתני שכר כלם ולא אמר שכרם דאי מאדם ועד נח לא צריך לרבויי דפשיטא דקמאי מיבעי ליה לתקוני ברישא כיון דנח לאו בר הכי הוה אלא בצדקתו הציל את נפשו ונפשות ביתו בלבד. אבל אברהם אב המון גוים נתנו האלהים ראשי תיבות אב הגן ירצה אב לכל העתיד לזכות לגן עדן אחרי שכפר על כל יורדי גיהנם ברדתו לאור כשדים כאן וכאן היתה באמנה אתו נפש אדם הראשון הוא שאמרו בת היתה לו ובכל שמה והיא המרגלית שהיתה תלויה בצוארו שהוא מקומה בקומה הכוללת איפתו של אדם שזכרנו כבר עיין מאמר אם כל חי חלק ג' סימן כ"ז וכל חולה הנפש הרואה בטהרתה מיד מתרפא מעון עבודה נכריה שלקח שמץ מנהו בעטיו של נחש וכשמת אברהם תלאה הקב"ה בגלגל חמה שכן דינו של חולה הנפש כאמור ורפואתו תלויה עד אותו היום שיוציא הקב"ה חמה מנרתקה רשעים נידונין בה וזה חלף עבודתם אותה והתלהבות מכחה לכל חטאות האדם רצוח ונאוף וצדיקים מתרפאין ממנה שמעידה עליהם להגיד ישרם. וכשהיה אברהם אבינו ע"ה מבקש רחמים על סדום אמר ואנכי עפר ואפר פירוש עפר מן היצירה הראשונה שנלוה

אליו כאמור ואפר מאור כשדים שקיים בעצמו פסילי אלהיהם תשרפון באש ממה שבקשו כל הבריות להשתחוות לו לאדם הראשון אף על פי שלא קבל ונמשך טעותן זה להם מאכילתם עץ הדעת שהמריד אותם לשמים וכבר דמו הנחש ורוכבו להמריד ח"ו אדם כמותו כטעם והייתם כאלהים שפירושו כזה הרוכב ואדם בתוקף תשובתו עשה מלוכה בלבד על כל הבאים להשתחוות להחזירם למוטב לא זולת ומיד צום וזרזם אני ואתם באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו על כן זכה אדם הראשון שכל ימי שנותיו לא היתה בעולם עבודה נכריה ולא טעה אחריה אנוש בחייו וכבר זכרנו מזה בריש מאמר הנפש יעויין שם:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק יח

בהעקד יצחק על גבי המזבח נעקד עמו רוחו של אדם וכופר בריתו את מות מעון שפיכות דמים שנכלל בעטיו של נחש ועון גלוי עריות כבר זכרנו שנעשה לו פועל דמיוני בחפזתו של אדם להזקק לאשתו ומשם נמשכה לו תקלה אחרת ק"ל שנה שהוליד מליליין רוחין ושדין כמאמר חז"ל קודם שיעמוד תולדות למשתיתו של עולם מחוה עקרת הבית כי היא היתה אם כל חי אלו הצדיקים החיים לעולם כמה דאת אמר אשר יעשה אותם האדם וחי ונתקן אותו עון בשופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון אשר הפקד אתו היא נשמתו אשר הגלתה עמו לחרן בצאתו לחזר על אבדתו והותרה לו שם שתי אחיות בקדושה ובהזדמנות ומתון רב שהוא הפך החפזון והיו לקוחי הגדולה בסתר ושנואה ונלאה בעבודת בעלה למעלתה והקטנה בגלוי כי לו יאתה ומזה יובן מאמר ירמיה כי הייתי לישראל לאב ואפרים בכורי הוא כי ראובן בכור יעקב במעשה ויוסף בכור לשמים בשביל המחשבה. כיוצא בו אנכי עשו בכורך שפירשו אנכי ועשו כמו שמש ירח הא כיצד פירשוהו חכמים משל לשפופרת של קנים יעקב נכנס ראשון ועשו פטר את הרחם. וכבר יקשה לזה מה שאמר בזהר סוף פרשת מצורע דעשו טפה קדמאה הוה כדי שיתברר זרע יצחק מסיגי הזהב תחלה. ונראין הדברים ממה שהוברר אברהם תחלה בצאת ממנו ישמעאל והוא בן פ"ו שנה בהתגבר עליו הדין משם אלהים שמספרו כמנין שנותיו של אותה שעה. אמנם המשל אמתי בשלשלת יוחסין של מעלה כי נשמת יעקב נאצלה תחלה והוא בכור לשמים כטעם בני בכורי ישראל ובגשמי היה עשו בכורו של יצחק גם בהזרעה כדעת הזהר והוא פטר את הרחם גם כן וכל דברי חכמים קיימים. ואף זלפה שפחת לאה ניתנה ליעקב בחשאי כדכתיב ותקח ותתן שלא נמלכה לאה ביעקב תחלה כמו שעשו שרה ורחל והוא טעם בגד שאמרה לאה יש אם למסורת לפיכך

לא זכו ראובן וגד ליטול חלק בארץ אשר ה' אלהינו דורש אותה תמיד אלא מעבר הירדן. וחצי שבט המנשה מדה אחרת היתה בו בשביל אסנת אמו שהיתה בת דינה משכם החוי אלא שפוטיפר גדלה ונקראת על שמו ומנשה פטר את הרחם ונפגם חציו כי היתה אמו מתייחסת אחר אביה חוי בן חמור שלא נתנה תורה בימיו ועדיין לא נתחדשה הלכה שיהא בן בתך מן החוי קרוי בנך ומה גם עתה לא אמרו הולד כשר אלא מן התורה אבל פגום מדרבנן דאמרינן ליה איטמר או גלי או סב בת מינך כדאיתא בפרק החולץ ואם בת היא ונשאת לכהן לא מפקינן מיניה וזרעה כשר לכהונה לפיכך לא נפגם מנשה אלא חציו מדהוכשר חציו הנה לגבי אפרים מיהת מאי דהוה הוה ודורשי רשומות עשו להם ציונים בפסוק מגרעות נתן לבית סביב חוצה מנשה גד ראובן ראשי תיבות מג"ר בשביל עוות שהיה בהם כאמור נשארו חוצה לארץ הנבחרת. וכן בדוד ממה שזכרנו בפרק עשירי נאמר בו אחר כך לפי שעה גרשוני מהסתפח בנחלת ה' וראשי תיבות אלה גם בי התאנף שאמר משה רבינו ע"ה על המנע ממנו הכניסה לארץ כי נתעלה אביו להקים זרע מדודתו ושבה הורתו ולידתו נעלמה מעיני כל חי עד בא פקידתה וכל דור דעה כמוהו לא נכנסו לארץ למעלתם כי לא היו נזקקים לה אלא לעבור משם לשערי גן עדן הסר משם הכרובים ולהט החרב כטעם אעברה נא ובארנוהו:

פרק תשעה עשר:

הן האדם אב אחד לכלנו היה לבוש כתנות אור בגן עדן לכוונה מאל אחד בראנו שמחצב נשמתו ישלח שרשיו כלם קדושים בלב אחד לעבדו שכם אחד ומשם הפיצם קסם מרי שהמשיך את הערלה ונעשו כתנות עור כטעם העי"ן התלויה בפסוק לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה כי נתערב טמא בטהור ומשרש נחש שבא על חוה והטיל בה זוהמא יצא צפע שרף מעופף הוא קין הרשע קינא דמסאבותא ומשראה החסד העליון שאין העולם מתקיים בו הוסיף בתולדות את אחיו את הבל ויקם קין ויהרגהו לדאבון נפש העולם על דמו ודם זרעותיו עד שנולד שת בצלם ודמות כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הרביעי. ומאז היו הנשמות הקדושות מתחפשות ובאות ביחידי סגולה כל עשרים דורות ולפעמים תכרענה ילדיהן תפלחנה על חור פתן ועל מאורת צפעוני ד שבא אברהם אבינו וקבל עליו שכר כלם עליו נאמר זרח בחשך אור לישרים אלו הנשמות שזכרנו בהלו נרו עליהן בשלשה מיני שלמות חנון ורחום וצדיק הן הן שלש מדות טובות שיחסו לו בספר הבהיר וכלן מעין חסד אל שלא הוצרך לשמש בימיו כדאיתא נמי בירושלמי הראשונה לזכות את העולם והיינו חנון שהיא מאתו להם מתנת חנם שנית אפילו נתחייבו מזכה אותם כטעם ברוגז רחם תזכור. שלישית משיבם ומביא בלבם לעשות

רצון קונם והיינו צדיק מצדיק אחרים. והנה בימיו נפלגה הארץ לשבעים ענפים ובו בחר ה' להחזיר כתנות אור ליחודן כי הובדל ישמעאל תחלה פגול מן הקדשים ולא נולד יצחק עד אשר תמו כל זדים וכל עושי רשעה המתקוממים בימינו של מקום כדור אנוש והמבול והפלגה ואחריתם מרה של אנשי סדום כי שקד ה' על הרעה ויביאה עליהם שנה אחת קודם שתתמלא סאתה של צוער. על כן עמד אברהם בתפלה ובקש רחמים שלא ימות צדיק עם רשע אף על פי שהדין אמת אחר רובו מכל מקום בא בטענה שלא יבושו הצדיקים לתחיית המתים דקיימא לן עומדים במומם ומתרפאים ולמה זה ימותו בגפרית ומלח שיצטרכו לקום בגוף שרוף אין עלבון גדול מזה על כן כפל ואמר והיה כצדיק כרשע חלילה לך וכמו שדרשו הראשון לעולם הזה והשני לעולם הבא וכדאמרן והודיעו האל יתברך שאלו נמצאו שם חמשים צדיקים היו ראוים למחילה גמורה אך על ידי צירוף שכינתו עם תשעה לכל כרך די שלא ישחית אלא יביא עליהם יסורין וכן לרוב הכרכים ארבעה או שלשה שיהיו בכל אחד מהן עשרה צדיקים לא יעשה מאומה רע והצרוף בהם ממילא משמע להגן מכליון חרוץ אבל למעטים אפילו בלי צרוף לא ישחית אלא ייסר. ובא חלוף הפעלים בכתובים האלה עם מה שבארנוהו בתכלית הדקדוק. אמנם כבר נגזרה גזרה עליהם כי בא עת דודים לפקוד את שרה והיתה הכוונה לצרף ביצחק את כל העיסה לפיכך נגמר דינה של סדום תחלה. ואחרי שהופרש מיצחק השעיר המשתלח אל ארץ אחרת שאין לו חלק ביעודים ולא בעמלם ראה הצדק העליון שיהא זרע יעקב סובל יסורין של אהבה ונתפס בעון כל הדורות דוגמת הצדיקים שבכל דור והמשיח עצמו חוליינו הוא נשא ומכאובינו הוא סבלם ועם זה יקויים מאמר ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך כי אין ההברכה אלא השפלת הענף עד עפר הארץ כטעם ונפשי כעפר לכל תהיה שהכל ימצאו נחת רוח לעשות ענף ולשאת פרי בהתחברם אליה ומובטח הוא הזרע הקדוש הזה שיוציא פרח ויציץ ציץ מטע ה' להתפאר:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק כ

מבואר מזה דתנא דמתניתין דוקנא הוא והכי קתני קבל עליו שכר כלם לטוב ולמוטב עליו דוקא על שכמו שהטהו לסבול עול הצרוף לכלם כטעם ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם שנאמר לירמיהו וכטעם מגן צריך בידיך כי המסרם ביד אברהם הוא מגנם והצלתם באחרית הימים וכן אמגנך ישראל כי היסורין הבאים עלינו מאתו יתברך הם לנו למחסה ולמסתור מדינה של גיהנם כדכתיב ושמתי פקודתך שלום האמור על היסורין שבגופו של אדם ונוגשיך צדקה על ממונו וכן אמר הושע באו ימי הפקודה

באו ימי השלום כי יש לוקה ויש משלם. וכבר אמרו חכמים כי כל המסים וארנוניות שהמלכיות גובים ממנו נחשבים לו צדקה רבה לפי שהוא צריך ליתן להם תשלום גמול בעולם הזה יען נמצא בהם דבר טוב כי כל דרכיו משפט. וצדקה עשה עמנו כי עם זה פדאנו מרדת שחת מצא כופר ולא עוד אלא שיחשבה לנו צדקה אצלו בהיותו פורע חובותיו בממוננו וזה אחד מן הרמזים הנחמדים בכפל מלת צדקה שהיא בא"ת ב"ש צדקה אחרת ואינה חוזרת ריקם מן המקבל לנותן כטעם האיש אשר עשיתי עמו נוסף על הגימטריא המפורסמת כי מי שאין לו אלא מאתים זוז חסר אחד רשאי ליטול צדקה אפילו אלף זוז בבת אחת. ועוד בה שלישיה כי בהצטרף זרוע הנותן וידו פשוטה בעלת חמש אצבעות שהן ו"ה ואיסר שהוא יו"ד קטנה להנתן אל יד העני הוי והי"ה מעשה הצדקה שלום והן ארבע אותיות השם הגדול. ושם במראות בין הבתרים נרמז לו לאברהם אבינו ע"ה סוד הקרבנות שכן בגאולת מצרים נתחנכה כהונה על ידי אהרן במלואים ועולי בבל גם כן הקריבו מלואים בימי עזרא ועתידים מלואים ליקרב בחנוכת הבית השלישי במהרה בימינו על ידי כהן צדק שזכרו רבותינו במסכת סוכה מכלל ארבעה חדשים שראה זכריהו והוא מן הכהנים מזרע אהרן כמו עזרא אף על פי שאחרים לא פירשו כן ולעולם כהונה מחזרת על אכסניא שלה ולא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה דוק בקראי כרוך ותני ותשכח מרגניתא ומאמר הלא אהרן אחיך הלך פירש בו בן פרחי רבו ותלמידו של הר"ר שלמה מלכו כי נתקיים בשמואל הרמתי ולפי זה הושלמה שאלת אמו באמרה ונתת לאמתך זרע אנשים שהוא זרע להעמיד שני אנשים כי הא דתנינן אישי כהן גדול. והיו העגלה והעז והאיל משולשים להשואת הכונה והתכלית במלואים האלה זה שלש רגלים שימלא כבוד ה' את בית ה' ויבתר אותם בתוך שכל הקרבנות מגמתם ותכליתם בעולם הזה להציל המקריבם מדינה של גיהנם וכשם שאין גיהנם לעתיד לבא כך כל הקרבנות בטלים באותו זמן אלא זבחי תודה. הדרן לכור הברזל שקיבל עליו אברהם אבינו ע"ה לצרף בו כל הנשמות הנדחות ולקבל הוא לבדו שכר מצוה ששכרה באמת התורה והמצות לא זולת:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק כא

עתה יבוש יעקב בראותו ילדיו גולים למצרים שהיא מצרנית לארץ ישראל כי ירדה שכינה עמהם להפריח בין החוחים שושנה זו מטה שלמה ולקבץ אליה נדחי ישראל הלא המה ניצוצות הקדושה שנשארו עד אז עם נחש בכפיפה ועל ידי כור הברזל נספחו על בית יעקב מהנלוים עליהם בשכבר מאשר קומטו ולא עת וחזרו ונידונו בדוגמטרין

ראשונה בגזרת היאור והנפוץ ללבון הלבנים כמו שעוד נזכיר אלא שבמבול ובפלגה נכבית גחלתם בלא תשובה וכאן פרעה הקריבם לאביהם שבשמים ומי שנמצא שם ולא היה ראוי ליגאל מת מתוך תשובה וצעקה שהן מועילות עד דכדוכה של נפש. וכן בימי אפלה שמתו רבים מן הפושעים שבנו כתיב ולכל בני ישראל היה אור במושבותם ובא הרבוי להורות כי אפילו הבלתי ראוים ליגאל כיון שמתו מתוך תשובה כדאמרן היה להם אור במושבותם בגן עדן איש לא נעדר. או יפורש במושבותם כי הראויים להתישב ולהגאל היה להם אור והם שש מאות אלף שקרבם המקום לפני הר סיני ואז ראה ויתר לכל זולתם שבע מצות כלליות ופרטן שלשים כדאיתא בפרק גיד הנשה ואלו הן:

ראשונה עבודת אלילים ונטפלות אליה מעביר באש קוסם מעונן מנחש ומכשף חובר חבר אוב ידעוני דורש אל המתים. כרבי יוסי דאמר כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו. הרי עשר מצות. שנית גלוי עריות ונטפלות אליה פרו אחת ורבו שתים במצות עשה ואסור הזכור אפילו יחדו בכתובה וכלאי בהמה והסרוס והרכבת אילן הרי שבע עיין בסמוך. שלישית שפיכות דמים וסוטר לועו של ישראל טפלה אליה הרי שתים. רביעית ברכת ה' וכבוד התורה טפלה אליה וכן לעסוק בתורה שניתנה להם שבן נח העוסק בה הרי הוא ככהן גדול הרי שלש. חמישית גזל ושלא לעסוק בתורה מורשה אלינו טפלה אליה הרי שתים. ששית הדינין לישובו של עולם ולא ישבותו טפלה אליה הרי שתים. שביעית אבר מן החי ונטפלות אליה דם מן החי ונבלה ובשר המת הרי ארבע מספר כלן שלשים אף על פי שפרו ורבו מצוה אחת היא אלינו במספר תרי"ג לא יקשה למה נחלקה בזה לשתים כי אין למדין מתורת משה רבינו לתורת בני נח אי נמי לעולם פרו ורבו אחת תחשב לנו ולהם ומצות דינין היא שנחלקה לשתים והן עשה ולא תעשה כדאיתא בגמרא ופירש רש"י עשה משפט ולא תעשה עול והקרבנות לכל הדורות הראשונים היו כמו שאינו מצווה ועושה כך נראה לי לקיים כל דברי חכמים וכל אלה נשנו בפרק ארבע מיתות בר מתלת דאיתנהו בפרק גיד הנשה ואתיא שמעתין ככלהו תנאי וכלהו אמוראי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והני תלת דקאמרן היינו זכור ובשר אדם וכבוד תורה ואיכא נמי בשר נבלה דמתנינן לה בפסיקתא להדיא מדכתיב כל רמש אשר הוא חי לאפוקי נבלה דהיינו שמתה מאליה ושלא כדברי התוספות בפרק ארבע מיתות שאמרו דבכי האי גוונא הותרה לאדם הראשון מדכתיב אכול תאכל ולא אבר מן החי דכוליה עלמא מיהת לא הותר לו להמית בהמה חיה ועוף לאכול בשר אלמא הותר להמית לרפואה או ליהנות מעורן והדר אשתרי בבשרן והא דאמרינן גבי ראה ויתר לא תידוק מיניה שיהיה מותר לנו להחטיא אדם בדבר דהא

תניא לא יושיט אדם אבר מן החי לבן נח ובפירוש אמרה תורה לכלב תשליכון אותו אלא הותרו להם ועתידים ליתן את הדין כמי שעבר ושנה בארנוהו בפרק י"ד אי נמי הותרו להם שאפילו קיימו אותן אין להם מתן שכר אלא כמי שאינו מצווה ועושה כי אין עוד נשמות נדחות שבשבילן מעיקרא חשב מחשבות שלא לשהותן בלא תורה אפילו שעה אחת:

מאמר חקור דין - חלק ג פרק כב

בצאת ישראל ממצרים מכור הברזל כאמור מיד נעשינו ממלכת כהנים וזכינו לדגלים שהם דוגמא ממש למחנה שכינה וכתיב כן חנו לדגליהם וכן נסעו כי היו המסעות מ"ב שכנגדן למעלה תוצאות חיים לבאי הארץ העליונה ררושלים הבנויה במרום. ועל זה נאמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' אמר כי הכתיבה בעצם וראשונה היתה לפירוש שהם סבה אמתית למסעיהם בכוון מופלא ואלה מסעיהם למוצאיהם שגם המה כוונו המסעות מול המוצאות ודוגמתן ושב הכתוב הזה יפה אף נעים בכפל ובהפוך. וההקש לנו בו לכל התורה שמדברת בעצם בעליונים ורומזות בשניות בתחתונים אף על פי שהרמב"ן בפרשת בראשית לא כתב כן כי נמשך אחר המאמר המפורסם דברה תורה כלשון בני אדם אף אנו נאמר דברו בני אדם כלשון התורה והכל אמת על אזן שומעת. וראוי היה שלא לקבל עוד ביציאת מצרים לקיים ה' בדד ינחנו ואם המה מתגיירים מאליהם דאסיקנן במסכת יבמות דבדיעבד אפילו טבלה לנדתה או טבל לקריו למי שאינו מחוסר אלא טבילה מהני אף על גב דלכתחלה בעינן טבילה באפי תלתא אנן נעביד להו תקנתא למיסב בר מינייהו בת הנתינים ועבדי שלמה דהא בימי דוד ושלמה נמי לא היו מקבלים גרים ואיגייור מאה וחמשים אלף מאליהם וגזרו עליהם שלא יבאו בקהל לנו וכן יהיה לימות משיחנו אם רבים מעמי הארץ יהיו מתיהדים אך בקש משה להפסיק הזוהמא מערב רב עלה אתנו לפיכך קבלם ומל אותם ורובם נספחו על שבט שמעון ויחשבה לו צדקה כיון שעדיין לא ניתנה תורה אף הוא החיה את מיכה כמו שנזכיר בסמוך ולפי שהעביר בים צרה וכביכול קצר המצע מהשתרר עליו שני רעים היו משה ובני ישראל כבדי שפה בסוף שירת הים באמרם ה' ימלוך לעולם ועד ולא אמרו ה' מלך כי מתנאי המלוכה האמתית הוא אבדן כל מערער ומקטרג כמו שיהיה באחרית הימים והשתא מיהת לא אסתייעא מלתא אדרבא נספחו אלה בערבוביא עלינו עד שהחטיאו אותנו וגברה הקטיגוריא כי שבו האלילים כהתר ונגזרה המדה כנגד מדה להביאנו אל המקום הזה נוטרים כרמים בטהרה עד ירחמנו עושנו. בא וראה כמה העון

גורם שאלמלא חטאנו בעגל לא נחלקה מלכות בית דוד ולא תעינו אחרי חטאות ירבעם שבשבילם גלינו מארצנו ונוטל כבוד מבית חיינו. וכאן הבן שואל אלמלא אירע כך במה היתה מתקיימת מראה בין הבתרים דכתיב בה אימה חשכה גדולה נופלת עליו ודרשו חכמים ארבע מלכיות מד' תיבות אלה ואל תשיבני מהיותו יתברך נורא עלילה כי אין זה מספיק למביני מדע אלא ודאי הכל נאמר על גלות מצרים אימה בצרוף דור אנוש כי בימיו הציף אוקיינוס שליש העולם חשכה בדור המבול שלא שמשו בו המאורות גדולה זו הפלגה שגדל המרד בבנין המגדל נופלת זו מהפכת סדום עליו בגבול נחלתו שהוא מלך גדול מארץ ישראל ואנחנו עונותיהם סבלנו כי הדורות הראשונים גרמו לנו גזרת היאורה תשליכוהו שנתקיימה במשה כל הבן הילוד שהוא שקול ככל ישראל ועלטה היה לו מאסר התיבה כאילו שמש ירח קדרו וכאילו הוכה בסנורים כאנשי סדום ותחמרה אמו בחמר ובזפת לטהר את החמר שהיה להם לחומר לבוני המגדל והזפת מבעיר כבשונות לשרפת הלבנה לאבן ותחת בלבול לשונם הוצרך משה רבינו ע"ה להיות כבד פה וכבד לשון וידוע ממעוט פורענות של דור הפלגה בערך לגודל עונם כי המה פשטו ידיהם בזבול העליון אלא שהיו שפה אחת חבור עצבים על כן לא שלח ידו בגופותם ועוד כי קרוב עונם שהיה בשנת מ"ח לאברהם אבינו ע"ה ואז הושלמה הכרתו את בוראו אף על פי שהתחיל לחקור בה בעיונו והוא בן ג' שנים. ולפיכך כבד עלינו ענשם והוצרכנו לסבול בשבילם עבודת פרך בחומר ובלבנים ולהתמעך קצתו בדימוסי בנין ומיכה שניצול במצרים מדין הפלגה לשכים בעינינו ולצנינים בצדנו פלגה עשה במלכות שמים ובמלכות בית דוד כי הא דאמור רבנן תנא הוא מיכה הוא נבט הוא שבע בן בכרי וגרם לנו ולבנינו הנפוץ ובמצרים כתיב ויפץ העם ומשה שהצילו נענש להיות בן בנו תועה אצלו והיה עשנו מתערב עם עשן שיל"ה בגימטריא משה והוא בגימטריא אלהים אחרים לאכפייה לן והיינו חרו"ן א"ף כמספר מש"ה שכן קברו של משה משקיע את פעור בגימטריא משה ועשתי עשרה קלפין שזכרנו במאמר הנפש והוא משקיע גם כן אף וחימה הנלוים אליו כדברי רבותינו. והלוי הזה כהן למיכה היה בן גרשום ששעבדו אביו בתנאי כתובה לעבודה שהיא זרה לו כדפתר לה דוד לשבואל כי צפה היות יתרו עתיד להתגייר תחלה ולא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים מיהו ברית כרותה לשפתים וסביביו נשערה מאד והיה גרשום ממראה מתניו ולמעלה י לפיכך כשנטה לחוץ פגע באלהים אחרים וכשחזר ונתקן שרתה עליו שכינה ואליעזר ממראה מתניו ולמטה. וכבר רמזנו מזה בשניהם בחלק הראשון פרק כ"ג ובחלק השני פרק ט"ו. הדרן לצרוף אבותינו במצרים כי אנשי סדום לקרבת זמנם והיותם מגבול ארצנו כבדה

ידם עלינו ומתו מנין רב מפושעי ישראל בשלשת ימי אפלה הדא הוא דכתיב נופלת עליו דווקא והכי דייק תנא דאבות דקתני וקבל עליו שכר כלם עליו דוקא כאמור ומי שלא הבין את זאת שבש את הגרסא והאמת מה שבארנוהו:

סליק חלק שלישי:

חלק רביעי:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק א

הצלם והדמות מעלות טובות למקום עלינו לצדיקים גמורים ולבעלי תשובה שמהן זכינו להמנות לפניו אם כבנים אם כעבדים והוא טעם גרים ותושבים אתם עמדי כי ה' הוא האלהים והידיעה היא הבחירה והלמוד הוא המעשה וכבר אמרו חכמים במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ויש אמנם בדברים האלה מליצה לחבב מדרגתם בעיניהם ואתיא לקושטא דמלתא כי הא דתנינן טהרת הקדש מדרס לחטאת אף על פי שטבול יום פוסל בתרומה וקדשים דבר תורה ופרת חטאת היו כל מעשיה בכהן ובכלים טבולי יום. וכן שלמא מן שמיא ברישא לרחוק והדר לקרוב דינא הוי כטעם ולא אבא בעיר ודרשו שלא יכנס בירושלים של מעלה תחלה וכן יכולה שכינה שתאמר להקב"ה איני נזונית למעלה כיון שאיני עושה תקון למטה בשעה שאין הדור ראוי לכך ולעולם עיקר שכינה בתחתונים להשכין עליונים באהליהם. ומכל מקום גם זה לנו משלמות התורה ואמתתה שכל מליצותיה אמת לפי פשוטן כמו שבארנו למעלה וטעמא דהכא הוא שאין בעלי תשובה מאמינים בעצמם עד יום מותם ונשמרים מאד לנפשותם. אמת דגבי צדיקים גמורים כתיב לא יאונה לצדיק כל און דוקא הפועל הזה הנגזר מן השם והבטחה גדולה היא זו שלא יבא לידו דבר עבירה דמהיכא תיתי כיון שהוא מתהלך בתומו צדיק לא יחשוב ולא יהרהר בשום דבר רע אדרבה הוא פורש ומתרחק הרבה משערי ההיתר שלא ליגע אפילו כחוט השערה באחד משערי האסור והכי אשכחן ביחזקאל דהוה משתבח ואזיל בנפשיה שלא אכל נבלה וטרפה. ובא ליפטר עם זה ממצותו יתברך שאמר לו לעוג עוגת שעורים בגללי צואת האדם וכאשר החליפה בצפיעי הבקר סבר וקביל אך לא מאנינות הדעת אלא מהרחקה הדומה לכיעור וכך אמר יחזקאל רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאנשי דורי אוכלים נבלות וטרפות שקצים ורמשים כמו שבא בפרק חלק והם נעשים צואת האדם ואף על גב דפקע אסורייהו ופרשא בעלמא נינהו מכל מקום כשם שנזהרתי מבהמות כוס כוס הקרובה להיות נבלה כך אזהר מן הגללים הבאים מן הנבלה ושמח מצפיעי הבקר הבאים מירק

עשב. ואיש אשר כמוהו אין ספק שהמצות הבאות על ידו הן בתכלית השלמות בתום לבב ובנקיון כפים ובוחן לבבות וכליות הוא לבדו צופה ומביט במעלתם כדדרשינן בהו עין לא ראתה אלקים זולתך וכל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה כי גרם עטיו של נחש שאפילו השלמים יחשבו עמהם ופשוט הוא כי אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא וכבר העירונו חכמים בפרק קמא דברכות על צדיק בן צדיק אשר יקראוהו צדיק גמור ולצדיק בן רשע צדיק שאינו גמור על הדרך המורגל אצלנו דכל תרי לישני כי האי גוונא לא סתרן אהדדי. ועם המליצה הזאת ליודעה ורגיל בה לנפשנו ינעם כתוב הדר הוא האמור ביאשיהו המלך וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' ואנחנו לא נדע מה פשעו מה חטאתו שהזקיקוהו לתשובה זו אלא שהיה צדיק בן רשע הוא המלך אחז שאמר לו ישעיה שמעו נא בית דוד מדקאמר נא שפירושו עתה שמע מינה שהוא עתיד לשמוע לאחר זמן וגם באותה שעה היה בוש ממוכיחיו כדאסמכוה אקרא דכתיב אל מסלת שדה כובס שהיה כובש פניו בקרקע מפני ישעיהו ועדו נתנבא על המזבח בבית אל הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ומפליג בתקון מעשיו כנודע. וכללא דמלתא שצדיקים גמורים הם בלי ספק גדולים בעשה טוב ובעלי תשובה גדולים בסור מרע והיינו פלוגתא דרבי אבהו ורבי חייא בר אבא בפרק חלק לא שיהא האחד מבטל דברי חברו אלא כדמתרגמינן ותהי המחצה והות פלוגתא שכל אחד אמר חצי דבר והא והא איתא. ומה שנתיחסה מעלתם של בעלי תשובה בתאר מקום אתיא כדמחוי רב יהודה ונבארהו:

פרק שני:

הנה אבינו הרחמן אחד ואין שני גם בן ואח אין לו כדברי קהלת ולא יצדק התאר הזה בעצם זולתי על הכללות כטעם בני בכורי ישראל ומאמר ה' אמר אלי בני אתה אם באנו לפרשו כפשוטו על דוד המלך ע"ה אף הוא ללמד על הכלל כלו יצא מגיד מראשית אחרית כידוע מנשמתו שהיה מורה בה החיוב מכל זולתה להתבונן בפליאות הבריאה כאמרו נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד כי היא ראתה והשיגה אותם מלפני החטא הקדום בזיום וצביונם וכלם היו נסקרים ממנה בסקירה אחת מסוף העולם ועד סופו. אמנם לא פתח דוד ספרו באותו מזמור החביב המשובח מתחיל באשרי ומסיים באשרי לא על ידי עצמו ולא על ידי אחד מעשרה זקנים המשוררים אלא סתמו כפירושו על כנסת ישראל ויהיה אמרו ה' אמר אלי בני אתה כמאמר בני בכורי ישראל. ובשלמה כתיב אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן על שם העתיד שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' שאמרו רז"ל שמלך בעליונים ובתחתונים והיא ממלכת ישראל באמת ואין ספק

כי שרים הולכים כעבדים בימי מגוריהם חוצה לארץ וכתיב גרים ותושבים אתם עמדי כביכול עמדי ממש כטעם הגלות שדרש רבי שמעון בן יוחאי בפרק בני העיר ושובו עמהם מן הגליות. ואולם המתבונן בסתרי תורה בן יאמר לו והעוסק בפשוטן של דברים ההוא יקרא עבד וכתיב עבד משכיל ימשול בבן מביש כי אחר כונת הלב הם הדברים ומי שהשלים עצמו בנסתרות ונגלות ואין לו עסק בעולמו רק להשלמת הזולת ומיטפל בו לפי צורך שעתו עבד נאמן יאמר לו חלף עבודתו להרבות כבוד שמים וגם זה טעם לשבח במאמר איני יודע נפשי היכן הולכת שבארנו למעלה כי רוח בני האדם היא מדתן של בנים ונפש הבהמה עם כל העלוי הנדרש בה היא מדת העבדים. ויקרא גם כן איש האלהים כלומר עבד שהוא הבן כמשה אליהו ואלישע וחבריהם וכמו שיתבאר בסייעתא דשמיא. ועל אלה אמרו חכמים ארח אתתא למפלח לבעלה וארח בנין למפלח לאבוהון:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ג

היודע נפש הגר כטעם גרים הייתם בארץ מצרים וכטעם הדר בחוצה לארץ ארץ שהחפץ בכך אלו היה שם לא היה נגאל יבין נפש התושב ונפש דוד שאמר על עצמו כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי והדברים מגיעים לשלשלת יוחסין שהיתה לו מן האבות שנחשבו גרים להולדם מתרח ונחור אביו וכל האמהות באו מנחור והרן אחי אברהם וגם דוד מלך ישראל שיצא מרות המואביה גר יחשב כמותה אלא שהוא מתיחס גם אחרי ירד חנוך ומתושלח שהיו תושבים כטעם צדיק בן צדיק וכתיב טובה חכמה עם נחלה כי אין דחוי אצלם כלל ודוד תושב דוגמתם. כי אמנם אדם הראשון שייר משלו שבעים שנה לדוד בשעה שבקש רחמים על עצמו שלא יתקיים עליו גזר דינו ביום החטא ממש אלא ביומו של הקב"ה בכדי שיוכל לעשות תשובה וקבל עליו תענית כל ימיו שהיו תתק"ל שנה כמנין תענית והיה זה באותו היום בשעת המנחה דכתיב בה תכון תפלתי קטרת לפניך ראשי תיבות תתק"ל סופי תיבות ניתך שגזר על עצמו התכת דמו בתענית כאמור תתק"ל עם ד"ם בגימטריא תתקע"ד דורות אשר קומטו ולא עת כי השתדל בתקנתם כטעם אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו אלמא חטא רבים נשא כמבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר שורת הדין נותנת שהוא נענה תחלה וכן תפלתי בגימטריא תתק"ל כי בא דגש הלמ"ד במקום יו"ד כנודע וכתיב משאת כפי מנחת ערב שהיא היתה תפלה ראשונה לבאי עולם על כן הזהירו רבותינו על תפלת המנחה ביותר ותנן בפרק התכלת אין מחנכין מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים של בין הערבים כי הקטרת היא עבודה בחשאי וביחידים כנודע לרמוז על עבודה שבלב ויחוד המחשבה

לכוין היטב ולהתבודד בה. והנה קודם החטא כדאי הם לו אלה השבעים שנה לאבינו הראשון להשלמת האלף לחיות בהם כצדיק גמור ויחי עוד לנצח לא יראה השחת ואחרי החטא גם כן דידיה הוו בחמלת ה' עליו כי חפץ חסד הוא להאריך אפו עד סוף אלף שנה עם בין השמשות אך כמו בעל תשובה ואף על פי שנמלך ושיירם לדוד מכל מקום היה צריך סיוע כי אין חבוש מתיר עצמו וערביה דדוד ערבא צריך. ואמרו באגדה כי המתנה נכתבה בספר וחתמו עליה הקב"ה ומטטרון ואדם עד כאן. הנה הספר הזה הוא ספרן של צדיקים שנפתח בראש השנה ראשון וחתמו הקב"ה ומטטרון עדים בדבר ואדם הודה בחתימתו כאילו נחקרה עדותם בבית דין אי נמי חתם הקב"ה אשר בידו נפש כל חי וכתיב ואתה מחיה את כלם שיחיה את דוד אחרי נפלו מסגולת התולדות כנודע וחתם מטטרון לשיורו של חנוך וחביריו ואדם לשיורן של אבות שהיה באמנה אתם ואמנם האבות כמו גרים ותרו לדוד משלהם אברהם חמש שנים שלא הגיע לשנותיו של יצחק ויעקב כ"ח שלא הגיע לשנות אברהם ויוסף במקום יצחק ותר ל"ז שנה שלא הגיע לשנות יעקב והיה מספר כולם שבעים שנה כמבואר בזוהר והוצרך ליכנס יוסף במקום יצחק שהרי יצחק הצדיק דין המיתה על עצמו בעקדה בשנת ל"ז שלו יעויין מאמר אם כל חי בסופו. וכן התושבים אשר זכרנו שהיו מבחר הדורות ההם מצינו לירד שותר אצלו ל"ח שנה ומתושלח ל"א שחסרו לכל אחד מהם מן האלף וחנוך למלוי ימיו ושנותיו שהוא שר העולם היה די שישלימו לימות החמה יום לשנה ואין הסבוב משתלם לחמה אלא בשס"ה ימים ורביע בקרוב שהוא חלק מסויים וחשוב שנה בשיורו של חנוך שכן היה ראוי לחיות שנות מספר ש"ם ידו"ד כטעם שמו כשם רבו האמור במטטרון והיינו שדי והוי"ה במלוי שוה לשרשו זכרנוהו בחלק השני פרק ל"א וכתיב כי שמי בקרב"ו בגימטריא ש"י ודל"ת באמצע רומזת לארבע אותיות שהם כשם שד"י בהעלם וגלוי בשם מלא כדאמרן. ועל זה נאמר בדוד גר כאברהם וחבריו תושב כחנוך וחבריו הוי ככל אבותי. ואמר גר אנכי עמך שמורה על ההווה אבל תושב יתקיים במשיחנו או יהיה עמך משמש לפניו ולאחריו וכן הוא אומר על עצמו נער הייתי פירוש כחנוך שנבחר בימי עלומיו לשמש במרום גם זקנתי כאבות העולם שזקנה קפצה עליהם:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ד

כי בחר ה' בציון אוה למושב לו ידענו היות ירושלים מבחר המקומות בישוב להשיג בה הרצון האלהי ורוח הקדש והעם היושב בה היה נשוא עון כראוי לבן מלך בפלטין של מלך וכל זמן שדוד מלכנו היה בגרותו הנה היבוסי יושב ירושלים היה מתגבר כנגדו עם

העורים והפסחים שנואי נפש דוד שהכנוס אליהם סרסורא דחטאה כנודע ממשל החגר ותרווייהו הוו בבלעם והיו העורים מחטיאי העיון והפסחים מחריבי המעשה והמה מונעים גדולים להשלמת הצלם והדמות אשר אמרנו ואין ספק ששם יבוסי נגזר מלשון דם תבוסה שהוא תערובת הדם שיצא מחיים עם הדם שיצא לאחר מיתה כטעם כפל המיתה שהותרה בה אדם הראשון ובארנוהו ויש בטומאתו שהיא מדרבנן אזהרה רבה לכלנו שלא נהיה חובלים בעצמנו ודי בכל זה הערה. וכיון שמלך דוד על כל ישראל והוא יחוד הפרצופים כלן הנה אז בטח בעצמו שזה וזה יתקיים בידו כמו שייעד יחזקאל ועשיתי אותם לגוי אחד ומלך אחד יהיה לכלם כי הוא השלמת היעוד שזכרנו בפרק ב' ה' אמר אלי בני אתה על הכלל ועל הפרט כדלעיל. לפיכך הכריז דוד המלך ע"ה בכל מחנה ישראל כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא הוצרך לפרש מה שכרו כי מי שיכה את יבוסי יגע בלי ספק בצנור הרצון לעשות שליחותו והצליח ואין שכר גדול מזה על כן משלו נתנו לו להיות לראש ולשר ולפי שיואב זכה לכך חזרו ונעורו כל קללותיו למפרע ונתקיימו אחר כך בזרע המקלל אחרי שהוא עצמו פירש שכרו ובימי יהושע כתיב ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם ובספרי פרשת ראה אמר רבי יהושע בן קרחה יכולים היו אבל אינם רשאים וטעמא דמלתא כי היתה המצוה הזאת מיוחדת לדוד ואנשיו ועדין לא יוכלו כתיב אף על גב דלא יכלו קרי כי לא נתקיימה בידינו בחטאינו ובעונות אבותינו. וכשם שהמקום ההוא מקום כנוס לבעלי הצלם והדמות בעת רצון כך נתיחדו בו תחלה הידיעה והבחירה כטעם עתה ידעתי האמור בעקדה שכבר פתחנו לו שערי אורה בחלק הקודם וגם זה ממה שאנו בבאורו כי אמנם הידיעה היא גופא חבור ויחוד אל הדעת והיודע והידוע וכתיב ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא כי הוא מקום האורה ואין האורה מקומו דהא מי שבאור אינו רואה מה שבחושך אך ממעוט הירח הובררה הבחירה והכפרה בשעיר החטאת תועיל להשיב הבחירה אל הדעת ואולם הבחירה בהחלט מבלי שבט מוסר היא מדת העבד הסכל העובד בשלוח ומכוין להנאת עצמו ואם יבעט ברבו ימכרנו לצמיתות כמו שאירע לדור הפלגה וכמאמר ראה ויתר בשעה שזרח משעיר והופיע מפארן שהתיר להם שבע מצות אמנם לבנים נאמר יורנו בדרך יבחר וכתיב אמלוך עליכם על כל פנים כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות והוא טעם לכי ומעטי את עצמך וליתקרו צדיקים על שמך כמו שאנו עתידים לפרש באור מספיק במאמר המאורות הגדולים בסיעתא דשמיא:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ה

במאמר נעשה אדם פירשו חכמים בבראשית רבה בלבו נמלך במלאכי השרת נמלך בנשמותיהם של צדיקים נמלך במעשה שמים וארץ נמלך ולחז"ל הכל אמת כי נסתכל בכל דרכי השמוש לצלם ולדמות אם בתכלית ההתיחדות כמו שנזכיר ועל שלמות הנהגה זו בלבו נמלך ובמשול הצלם על הדמות במלאכי השרת נמלך כטעם החיות הנושאות את הכסא לא בעמל ולא ביגיעה אלא הכסא שמח ונושא את נושאיו כנודע. ובממשלת הדמות שבעלי תשובה מתחבבים בו והצלם עמו בנשמותיהם של צדיקים נמלך שהוא סוד הדיוקנין אשר לכל אחד ואחד כמבואר במאמר הנפש. או יפורש בנשמותיהם של צדיקים נמלך על איקונין ראשונה שבארנו שם ויהיה זה בממשלת הצלם על הדמות ובמלאכי השרת נמלך בממשלת הדמות והצלם עמו במלאכתו והוא יותר נכון יעויין שם בפרק ט"ו ובמשול הדמות לבדו במעשה שמים וארץ נמלך. בא וראה כי בהתיחד האל יתברך לברא את האדם בעצמו ובכבודו אז בלבו נמלך וברא אותו בצלמו והדמות לא הוה סליק בשמא כלל אלא גם הוא נכלל בשרשו והוא טעם כפל הפסוק שאמר בצלם אלהים ברא אותו וכשנמלך בנשמותיהם של צדיקים אמר נעשה אדם בצלמנו כדמותינו ומטעם ההמלכה במלאכי השרת נאמר בלידתו של שת בתוקף תשובתו של אדם הראשון ויולד בדמותו כצלמו ומן ההמלכה במעשה שמים וארץ נאמר ברא אלהים אדם כדמות אלהים עשה אותו כטעם ביום אכלך ממנו מות תמות שנמסר אל המערכה ביום ברא ממש ועל הדרך שבארנוהו במאמר הנפש ריש פרק כ"א והיינו דאסמכיה קרא לספר תולדות אדם איידי דבעי מימר מדת ימיו מה היא דמרישא נמי הנה כי כן גרם החטא ביום תולדות להיות סוף אדם למות אבל בלידתם של קין והבל לא הוזכר מכל זה כלום ולא חלה בהם המלכה כלל לא דברה תורה במתים מעקרא ורבנן אסמכינהו לכל ההמלכות הללו לפסוק נעשה אדם שהוא בנין אב לכלל הנושא ובו נזכרו צלם ודמות בפירוש ובו הסכימה דעת הנברא שהוא כולל נשמות הצדיקים לדעת העליונה. וידענו עם זה מה יקר מאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו לפי הפשט הנגלה שיהיה הצלם עצמו והדמות בדמיון כטעם אני אמרתי אלהים אתם ברישא והדר בני עליון כלכם כדכתיב אדמה לעליון והיו אז הצלם והדמות ראוים לרדות בעליונים ובתחתונים ועלה תנינן חביב אדם שנברא בצלם ומייתי קרא דכתיב להלן בפרשת נח דאילו צלם לחודיה דפרשת בראשית איכא למדרש ביה דעדיפא מנה כדאמרן ותנא לא איירי ביה כי עין לא ראתה אלהים זולתך. והתם בפרשת נח גלי קרא דבתרתי מיירי דהיינו צלם ודמות באמרו תחלה שופך דם האדם באדם שיצדקו בכפל זה כל הפירושים

הנאמרים באמת לכפל המיתה שהותרה בה אבינו הראשון כדלעיל בחלק ב' וקרוב לשמוע כי לבנים שהם צדיקים גמורים השנון גדול בהחלט והיא החמדה הגנוזה שבה ישמח ישראל בעושיו כי הא דתנינן חביבין ישראל שנקראו בנים למקום ולעבדים שהם בעלי תשובה המעשה גדול בהחלט וכאן חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה ואמר אחר כך שבו נברא העולם להורות על סדורו בדברים המפורשים בלבד כי הנסתרות ממנו לה' אלהינו וכלי אומנותו בהן החמדה עצמה והכל מבואר בפרשת ה' קנני ראשית דרכו דוק ותשכח:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ו

הא למדת כי חמדה לחוד וכלי חמדה לחוד ועליהן תנן משה קבל תורה מסיני לא אמר את התורה שלא על עצם התורה ונסתרה הדברים אמורים דלא שייך בה לשון קבלה או מסירה אלא השגה שכלית אמנם בסיני היה עוסק בחמדה עצמה ולא הורשה למסור אותה לאחרים כדאיתא בספרי ואותי צוה ה' בעת ההיא דברים צוה אותי לאמרם ביני לבין עצמי והוא טעם וידבר ה' אל משה מה שיאות לו לבדו עמיקתא ומסתרתא לאמר מה שישנו בלך אמור. וכן בפרשת יפקוד ה' אלהי הרוחות כתיב וידבר משה אל ה' מה שדבר לכבוד שמים לאמר מה שיש בו צורך ההכרזה בבית דין של מעלה שבלעדיה אין ממנין פרנס על הצבור למטה ואין להתעלם ממה שדקדק בעל הטעמים בפסוק וידבר ה' אל משה לאמר בכל מקום שהוא שאין בו טעם מספיק זולתי טפחא במלת ה' אבל בפסוק וידבר משה אל ה' לאמר יש זקף קטן במלת משה וטפחא תחת ה' וכמוהו וידבר ה' אל אהרן לאמר וכן וידבר ה' אל יהושע לאמר יש זקף קטן אצל ה' וטפחא גבי אהרן וגבי יהושע. ובפסוק ויחל משה את פני ה' אלהיו חסר הטפחא מלפני האתנחתא שלא כמנהג ורבים כן והרגיל עמנו גם בנגון טעמים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יבין את כל אלה ודומיהם העצומים והרבים בפשיטות גמורה לפיכך תספיק לו הערה. והוא מבואר נגלה שאין למשה עסק בעצם עם כלי חמדה אלא לצורך אחרים שקבל אותו בפקדון ומסרו ליהושע ומניה וביה החזיר תשובה למלאכי השרת אף על פי שהיתה תלונתם על החמדה עצמה שעם זה הואיל באר כי השנון הוא המעשה ושהכל בשביל ישראל לעתים מזומנים וכטעם אראנו נפלאות שזכרנו בסוף החלק השני. והא דתנן לא המדרש הוא העקר אלא המעשה יובן עם מה שאמרו בתקונים עקר דארבע אתוון ועשר אתוון איהי מלכות שמים ואמרו כי המודה בה ולא בשאר אותיות מקצץ בנטיעות והמודה בשאר אותיות ולא בה כופר בעקר ומזה למדנו שהשנון לעצמו תורה אור פני חמה מטע

ה' להתפאר ועקרו מופקד בארץ נתן לבני אדם לעשות ענף ולשאת פרי והוה המעשה נר מצוה המסור לדור דור ודורשיו מבאי הארץ שבה עקר קיום המצות ותחלת הנהגתן מיהושע פני לבנה. ולפי שהטובים והכשרים שבנו יחשבו בעלי תשובה מעטיו של נחש כמו שזכרנו בפרק א' כי על כן אמר הנביא ונהי כטמא כלנו ולפיכך אמרו בירושלמי כי במקום שיש לחוש ללמוד שיתבטל המעשה בשבילו אז נזקקין למעשה ומבטלים הלמוד מפניו ושנון ערוך הוא גם בבבלי בפרק קמא דמועד קטן מצוה שאי אפשר להתקיים על ידי אחרים מבטלין תלמוד תורה מפניה וכבר נודע כי הפסק הזוהמא מישראל לא יספיק לכלל המציאות עד שיושלם התקון לכל באי העולם לפיכך נמנו וגמרו למוד גדול שמביא לידי מעשה איך שיובן דאי לדידיה הרי המעשה הוא התכלית והמביא אליו גדול בסבה פועלת נקטינן מנה שאין מעשה גדול אלא כל זמן שהעיון מביא אליו והיינו דתנינן מעשיו מרובים מחכמתו שהם בהכרעת המאזנים מרובים מסבת חכמתו ועיונו שבו יושלם המעשה וכתיב בצדקתי החזקתי ולא ארפא מלמד שכל המוחזק במצוה אחת ונזדמנה לו אחרת אם הן שקולות יאחז צדיק דרכו והאחרת תתקיים על ידי אחרים דאי לא תימא הכי פשיטא וכי נחשדו כשרים להניח כשרותם חלילה ואי לאחריני דלמוד דידיה מביא לידי מעשה על האופן מהשלמות שבארנוהו הרי הוא ממצדיקי הרבים ועלה ממדרגת בן להיות איש האלהים פרשנוהו בכל שמושיו למען תצדק וכלהו איתנהו ביה:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ז

כתב הרמב"ן בפירוש התורה כי כל גזרת עירין בצאתה לפועל דמיון תתקיים אחר כך בחיוב כמו חץ תשועה לה' וככה תשקע בבל לפיכך עשה הקב"ה דמיונות לאבות על העתיד לבנים זהו כלל דבריו בריש פרשת לך לך. וכל מדרשי אגדה יחדו יהיו תמים באמות הדבור הזה. ולנו כיוצא בו מעשה הארי והדוב שהכה דוד בארנוהו במאמר אם כל חי. ויש בפרק חלק מאמר מסכים מאד לדרוש הזה מדעת כל גדולי האמוראים כי שאלו שם דניאל היכן הלך שלא הושלך עם חבריו לכבשן האש והיה זה בעצת ה' ודניאל עצמו ונבוכד נצר כדאיתא התם רב אמר למיכרא נהרא בטורא ושמואל אמר לאתויי ביזרא דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי מאלכסנדריא והנה יתכן שנבוכד נצר פקד עליו שבדרך אחד יצוה על שלש משמרות אלה שימנה עליהן עבדים הרבה כיד המלך הגדול שהיה צריך למלאכתו והוא איש חמודות יכוין במעשהו כי הצור תמים פעלו כנוי הוא למדת הדין דמנה אתנזרת אבן די לא בידין כפתרון חלומו הראשון של נבוכד

נצר יתלבש במדת רחמים להוציא מצור החלמיש מעינו מים שאינו פוסק ונהר מתגבר והולך והיה הפועל הדמיוני הזה לדניאל לעורר רחמי המקום שימהר אבדן האנדרטי שהקים מלך בבל על ארבע רבעיה. ושמואל אמר לאתויי בזרא דאספסתא היא חציר לבהמה הנזרעת וראויה ליקצר כל שלשים יום כמוזכר בריש פרק חזקת הבתים. ונבוכד נצר היה צריך לה הרבה לאורוות סוסיו וחיילותיו כי רב מאד מחנהו ודניאל במעשהו יכוין להפריח צמיחתן של ארבע חיות כמו עשב להקצרם בעגלא עדי עד. ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי מאלכסנדריא ואום של נקבותיהם קיימא ברצון המלך האדיר אשר לא כדת שהעיד עליה תודוס הרופא במסכת בכורות וידוע כי ממלכות מצרים על ידי תלמי נהרג השליש הגדול שהיה מעכב שלטנות חברו ראשון לבעלי התאר שהוא קרוב במבט' לשם החי' הזה היערי שממנו ינקו המושלים הראשונים כנודע והיו קדמוני התאר האמור ברב אונים ואמיץ כח לחיה הרביעית שראה דניאל והוא היה יודע שאי אפשר לבטל הגזרה שגם היא חלק מהאנדרטי שזכרנו וכוון לשקוד עליה להחליש כחה. עוד אמרו חכמים שדניאל במצות הקב"ה הלך עם יחזקאל להחיות מתים בבקעת דורא נתגבר בזה כנגד הפכו בפועל דמיוני לקץ הימין:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ח

הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נידון והכל לפי רוב המעשה כך שנה רבי עקיבא במסכת אבות פרק ג' וממה שזכרנוה בריש הפרק הקודם מבואר נגלה שאין המציאות הפשוט בגזרת עירין מחייב המעשה העתיד וראיה גם כן מאורים ותומים דקעילה כי אף על פי שנאמר שם ירד יסגירו וכבר יצא מן הכח הפשוט אלא מה שבינו ובין הפועל מכל מקום לא ירד ולא הסגירו כי אין בזה פועל דמיון שיתעצם בו הנרצה ממנו וכל הנגזר על דברת בני האדם הוא על תנאי בלי ספק ועל דרך זה יצדק מאד שנאמר כי התורה הכתובה לפניו יתברך במרום אלפים שנה קודם העולם איך שיובן היא מימר קדישין על המצות העתידות להתקיים על ידינו ובמעמד הר סיני יצאה לפועל דמיון על כל המעשה שם ודוק אמרנו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע בקריאת ספר הברית בפרשת משפטים רז שמלאכי השרת משתמשים בו מושאל אליהם בבחינת היותם משרתי עליון על דרך משה עבדי והוא עצמי לבני עליון שבשבילם נברא העולם ונדבר עוד מזה בסמוך וששים רבוא מלאכי השרת קשר לכל אחד ממנו שני כתרים אחד לכבוד הצלם ואחד לכבוד הדמות וכבר זכרנו מזה בחלק השני סוף פרק ט' עמוד עליו ועדיין היינו מקוים לסבול את הדבור מפי הגבורה אמנם רעדה אחזתנו ואמרנו למשה קרב אתה ושמע ואת תדבר

אלינו בחוזק השמיעה ורפיון הדבור על כן נתהפך הסדר כדכתיב ושמענו ועשינו. והנה המעשה האמור כאן יצדק על הצלם כשם שיאות בבריאות האדם שם אלהים אומנא דמעשה בראשית למלכא שהוא שם בן ארבע הנעלם בתוכו כמו שנזכיר ובאה השמיעה על הדמות ויהיה נעשה ונשמע כמו בצלמנו כדמותנו והשמוש לאלהים הנזכר בכתוב ולשם המיוחד עמו תמיד ושמענו ועשינו הוא כמו בדמותו בצלמו הנזכר בלידתו של שת אחרי שהושלמה לאביו תשובה מעלייתא כמו שזכרנו בפרק ה' וזו מדת העבדים עצמית למלאכי השרת שהמה מחיצה לעצמם מוגבלים שלא לעשות שתי שליחות ומוכרחים לשמוע מה יצוה ה' לפני העשייה אלא שהמה משתמשים באותו רז המסור לבנים המיחלים לשכר מצוה שהוא מצוה אחרת לא זולת וההבדל ביניהם כי בן בין הבנים דבריו קיימים לא כן העבדים עד שישוו כלם לדעת אחת. ועוד חביבים הבנים שכל העולמות מסורים בידם לשנות הטבע לרצונם כגון פי הארץ וכן שמש בגבעון דום הרי נעשה ואחר כך נשמע כמו ועמשא לא נשמר הדא הוא דכתיב לשמוע ה' בקול איש והיא הנותנת שגם אנחנו נשמע לעתיד להתמיד הנגון המוסיף כח בגבורה של מעלה ושבח רב נשתבחו ישראל להיות כל אחד מהם דומה למלאכי השרת להשתמש ברז זה אשר איננו מסור אלא ליחידי סגולה כאמור. וגדולה היא אלינו מה שנפלינו שתי פעמים בקבלת עול מלכות שמים אחת בפרשת יתרו ויענו כל העם יחדו בהשואת הפרצופין והדעות כלן אשר דבר ה' נעשה ובהתיחדות המעולה הזה אין צורך לשמיעה דממילא אתיא ועל זה נאמר וישב משה ושוב נאמר ויגד משה שהיא הגדה רצונית גדולה מתשובה והיא משך חכמה כנודע ולא פירש מה היא ואחת בפרשת משפטים דכתיב ויען כל העם קול אחד כאן הפלגנו ההתיחדות במענה אחת ובקול אחד שהן פעולות הצלם והדמות ביחוד גמור ומופלא ואמרנו נעשה בלבד פעם אחרת וכנגדן ויברא אלהים את האדם בצלמו הרי בריאה אחת משם אלהים בצלם אלהים ברא אותו הרי בריאה שניה ולא פירש מי הבורא כי הוא השם הנעלם יתברך לעד מלבד מה שפירשנו בו בפרק ה' ויצדק בזה גם כן מה שזכרנו שם כי נכלל הדמות בצלם ונשנה בפסוק כשם שנכללה בדברינו זה פעמים השמיעה במעשה והוא טעם ויאמר אלהים בלבו נמלך זה שם בן ארבע אותיות ברוך הוא מבלעדיו אין אלהים וזו אחת מן ההשואות המופלאות והעמוקות אשר למעשה בראשית עם מתן תורה שמענה ואתה דע לך כי נעשה בלבד מכוון לצלם אלהים כי נשגב שמו לבדו והדמות נכלל בשרשו ודומה לו. נעשה ונשמע בממשלת הצלם על הדמות ושמענו ועשינו בקדימת הדמות לצלם. ובשעה שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים נתעלם הצלם ונשאר הדמות והיא שגרמה לנו הורדת עדינו מהר חורב

וההתרוקנות ממנו זכרנוהו בחלק השני פרק ט' וזה מקום התבוננות בהבדל אשר בין אמרנו ונשמעה עתיד בצורתו ובין ושמענו שהוא עבר מהופך לעתיד ואנו עתידים לרמוז מזה בסוף פרק עשירי והפלא במלת ונשמעה המתפרשת יפה במובן עבר ונפעל לנקבה הוא שהוכיח משה להלן על מה שאמרו לו ואת תדבר אלינו כמו שזכרנו בפרק זה ואם נפרש וא"ו של ונשמעה שתהפך המלה מעבר לעתיד לנקבה הנשמעת והיא פי הגבורה גם זה מכלל השבעים פנים וכמוהו ונקתה ונזרעה זרע. והנה כאן קבלו ישראל עליהם גם תורה שבעל פה העיונית כגון מדרש ואגדה והמעשית כגון מצות ואזהרות דרבנן יש מהן אשר נודע מי סדרן כגון שלמה שתיקן ערובין משום רבוי אוכלוסין שהיו בימיו בירושלים ונטילת ידים לרבוי הזבחים שהיו נאכלים בכל העיר. ויש מהן שלא נודע לנו מי אביהן כגון שבות ומוקצה ושניות לעריות ודומיהן. אלה איפה הן גופה של תורה שבעל פה הכל מבית דינו של משה מפ"י גבור"ה שהוא בגימטריא מדרבנ"ן וכן מש"ה עם המלה שמ"ו של הקב"ה ואולם על השמיעה לבדה כתיב ואעידה בם את השמים ואת הארץ בשמיעה והאזנה שבאה במקום מעשה לחסרונו והנה קודם החטא נתיחסה האזנה לשמים ושמיעה לארץ כדברי הרב כטעם אענה את השמים תחלה והם יענו את הארץ ואחר החטא נתיחסה שמיעה לשמים והאזנה לארץ כדברי התלמיד כטעם שובו אלי ואשובה אליכם:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ט

שיתו לבבכם לכללות פרשיותיה של תורה כי לא באו המצות בהן בלשון צווי אלא בהוראת העתיד לא יהיה. לא תשתחוה. לא תשא. והכוונה גלוי וידוע לפני שלא יהיה לך אלהים אחרים וכן כלם כי טבע המחצב לא יסבול מעשה העברה והיה הנכשל בה מקרה הכסיל אשר לא יתמיד. וגם העשין באו בשם התואר הכולל כל הזמנים והוא אמרו זכור את יום השבת בקמ"ץ לא בשב"א כמו זכות ימות עולם אלא כן משמעו אנכי הרועה אותך באותו הכח הנרמז בתארים אלה זכור וכבד רוצה לומר עודך זוכר שבתות ומכבד ההורים וגם הדברות מסייעות הכח ההוא ומוציאות אותו לפועל דמיון לעזור אותנו בהשלמתו כדרך הפתרון לחלום ובלבד דמיפשר לפום אדמוי וכל שכן בהיות הדבור מכתב אלהים חרות על הלוחות ומבואר מזה שהכל צפוי בסדר זמנים והרשות נתונה בהמשך הזמן והצפייה היא בדבר הנבחר שהוא הנודע ואולם הבחירה אלינו מתנה מהרצון העליון ואין בידיעה בטול הרצון חלילה והרחבנו הבאור בזה במאמר המדות במדה הרביעית חמשית וששית יעויין שם. ועדיין יש ללמוד כי לא בלבד לא קצרה ידיעתו ברוך הוא על

העתיד אצל הבחירה אלא אף על פי שיש אל הנמנע טבע קיים אצל השכל האנושי ולא ידומה בטול העבר שיהיה מה שהיה כלא היה מכל מקום אין כל דבר נמנע לאדון הכל וצמצום שכינתו לעד שהוא נמנע גמור בדרך טבע אל המתואר באין תכלית באמת והוא אמנם שליט על המתקומם במקום לא יכילהו למתקומם בשום פנים ומצודתו פרושה על בטול הזמן כי מלכותו בכל משלה והוא בעל החפץ המאריך זמן הטבע כרצונו והמציאות לא ישוב בו העדר ואם רוחו ונשמתו אליו יאסוף במה נחשב הוא הטבע והזמן בטל העבר מעקרו אין כאן לא מניעה ולא קיום. וככה לא יבצר ממנו מזמה לגדל החלק שיהיה יותר מהכל כטעם ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו לשומעים ינעם לפרשו כפשוטו באמות הדרוש זה. וידוע שהוצרכה הבטחה זו למשה כדי שיוכל להתיר הנדר כמו יחיד מומחה לראשי המטות שכל כגון זו לא נמסרה למלאכי השרת וכן צריך לומר גבי יכניה דאתמר ביה עירירי גבר לא יצלח ובסוף הותר הנדר והיה זה על ידי נשמות הצדיקים שהיתה להם שעת הכושר או לצדיקים עצמם שלא טעמו טעם מיתה ונכנסו חיים בגן עדן ואמנם היה משה בשלו נוגע בדבר דכתיב ויהי בישורון מלך ואין מלך בלא עם אמר לו הקב"ה הניחה לי ואגדל ממשלתך ברוב עם הדרת מלך וכשידע שהדבר תלוי בו מיד ויחל משה כביכול אמר מחול לו ונהפך ואכל"ם ומלא"ך פניו הושיעם עוד הניחה בגימטריא שלש הויות רמז לו שיעיר מלמטה סיוע לשלש מדות עליונות אל אלהים ה' שיסכימו כלם ברחמים מיד אמר משה זכור לאברהם ליצחק ולישראל ולא אמר יעקב להוסיף כח ברחמי הקו האמצעי שכן ישראל הוא בגימטריא משה יעקב דוד וא"ו רבה את יוסף למ"ד רבה מגדל הפורח באויר שהוא חופף על שלשלת האבות ומצוי אצלם והמשכיל יבין. הדרן לכללן שאין למושכלות ראשונות מבא אצל החפץ הפשוט שהמציא אותן והן בידו כחומר ביד היוצר והנבהל להשיב על זה רתוי לו כאלו לא בא לעולם כי בא להסתכל במה לפנים ומה לאחור והעולם מזדעזע ונרתת מפניו והוא דקדוק מלת רתוי באמת מלשון רתת וזיע. ומחיות הקדש נדון קל וחומר שהן יותר חשות ממה שממללות ומלולן ברצוא ושוב בעמדם תרפינה כנפיהן:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק י

טעמו וראו כי הפסוקים שזכר הרמב"ם על מניעת ההתבוננות בדרשות הידיעה הנה המה מורים על אמתתו אמר הנביא כי לא מחשבותי מחשבותיכם ירצה כי פשיטות מחשבותיו יתברך בתחלתן שהן כאין ואפס כטעם ההעדר כללי או מיוחד שיהיה הקודם לכל דבר הן הן מחשבותינו הראויות לנו בכונת המצות וזו מדת הטוב ועל מדת הרע אמר

ולא דרכיכם דרכי כי השבתת דרכינו החמריים והשארם באפיסה מוחלטת לא תרצח לא תנאף לא תגנוב הם דרכי המקום שצוה על השבתתם ובטולם. וכשם שגבהו שמים מארץ כי לא הוטבע בקערורית כפת הרקיע להתעלות בסבוב שוה גבוה מהמרכז רק מהתגלות צורת הארץ אלמא הארץ קדמה בזה עם שקדמו שמים בבריאתם בכח האמורה בתחלת התורה כן דרכי בידיעה גבהו ונתעצמו מדרכיכם בבחירה לסור מרע כטעם תפילין דמארי עלמא שבהם הנהגת החול כמבואר אצלנו במאמר הטוטפות ומחשבותי ממחשבותיכם במעשה הטוב לשם שמים על הדרך שבארנוהו בזה בפרק ח' כטעם שבתות ה' הצד השוה שבהם כי בטוב העולם נידון ואין בדינו יתברך אלא מאזני צדק על כמות הטוב שיגיע לברואיו אם מעט ואם הרבה כי שכר מצוה מצוה והבוחר בה בוחר בשכרה המסוגל מנה ובה כי שם ה' נקרא עליה כנודע מחלוקת האותיות שתים שתים הנסתרות והנגלות אלו במלולא ועובדא ואלו במחשבה ורעותא דלבא שהן ותמורתן קדש אצל השלם שתוכו כברו ורמז לדבר בי"ה ידו"ד צור עולמים י"ה י"ה שתי פעמים אחד לעצמו ואחד בראש השם הבלתי נהגה דהיינו הן ותמורתן או רשומן ליודעים סודו ואין ביסורין ומיתה ובעונשי גיהנם אלא טובה כפולה כטעם והנה טוב מאד האמור על בטול המבטל ובארנוהו והבוחר בעברה בוחר בשכרה הבא מאליו לפיכך אין בו ויתר אלא ארך אפים והוא מהטוב שהעולם נידון בו וכבר הותרה כל אדם על זה בירחים שאין בהם שנה ומשעה שהיה צפוי שאולתו תסלף דרכו על ה' יזעף לבו כטעם בתי גואי דאמור רבנן בפרק אין דורשין דאית בהו עציבו כגרסת רש"י וכפירוש החכם בפרדס רמונים לא כדמפיך לה ה"ר טודרוס הלוי. והכל לפי רוב המעשה ירצה שכלל העולם נידון אחר רובו וירמוז גם כן כי בעצלתים מך המקרה הוא המציאות בכח אשר למעשה המצות בשרשי הנשמות שלא יתבטל ח"ו אלא שאר מך ובלתי מאיר כל זמן העצלות ובשפלות ידים בהטפל כלי המעשה בדברים השפלים והמגונים דלוף הבית לפי שעה ועוד ישוב ונבנה שכן כתיב ובחרת בחיים עבר במקום עתיד והא והא איתא שכבר בחרנו בחיים כשהיינו כטעם המלך במלאכתו וכן בסיני ומובטחים אנו לבחור בהם בזמניהם ובפועל מושלם וזה כלל גדול בתורה שכל עתיד במקום עבר ועבר במקום עתיד אתה צריך לדרוש את שניהם שיהיו סמוכים באמת וישר ומהמה בני הזהר כי אין לך עסק עמהם אם לא בשמוש חכמים צו לצו קו לקו ועל פי התורה אשר יורוך:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק יא

התקון הכולל אשר אמרנו בהפסק הזוהמא מכל היצור הוא המקווה אלינו תמיד ולא תמצא בכתוב ברכה לאלהים בלתי לה' לבדו אלא כשקדם אליה מעין המאורע הזה בפירוש או ברמז וכן בבני גד ובני ראובן כשהוציאו עצמם מחשד עבודה נכריה במזבח אשר בנו כי לא תאות ברכה זו אלא אם כן זולת. על כן אמרו בירושלמי בן נח שברך את השם עונין אחריו אמן ברך בשם אין עונין ומסתברא לן בפירושא דמלתא דמברך שם בשם קאמר בסיפא בדבר הלמד מענינו ואתיא ממגדף שהרי ידיעת ההפכים אחת וכי הא דאמר הושע השמים יענו את הארץ שהוא בשפת אחת במאמר דוד מלכנו כי לך ה' הוחלתי אתה תענה ה' אלהי קדמאה ביו"ד ה"י תניינא באל"ף דל"ת ובכי האי גוונא חיישינן ליה לשתוף שם שמים ודבר אחר כיון שאין לו עסק בתורת משה רבינו וחייב מיתה עליה שאינו יורד לעמקה ומשנה את טעמה אבל מברך את השם סתם מתורת בני נח הותרה לו והרי הוא עליה ככהן גדול. ועל התקון הכולל הזה אמרו בני קרח כל העמים תקעו כף וכל המזמור כנראה מפשוטו ואמר ידבר עמים תחתנו ואו בחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה כי מתאב אנכי את גאון יעקב כתיב ולא ניחא למרייהו שיפורש כמו מתעב חלילה אלא מן גרסה נפשי לתאבה וכביכול הוא מתאב למה שאין בידו להשיגו כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ומשה רבינו ע"ה אמר על הכוונות האלה תביאמו ותטעמו בהר נחלתך כי ודאי שמוש הרבים בכתוב הזה מוסב לעמים שזכר ראשונה כי נבהלו מפני פחד ה' ומהדר גאונו והיה ראוי להם ללמוד מיתרו שהיה בתחלה כהן לכל האלהים והמה לא אלהים ואחר כך נכנס תחת כנפי השכינה ומכל האלהים דכתיב בהו אעשה שפטים ידע כי גדול ה' כיתרון האור מן החשך. או ידעתי יותר מכל האלהים הנעבדים כי גדול ה' וחסרון ידיעתם בשביל הדבר שזדו על עצמם שנתפתו להעבד לעתיד ליפרע מהם אי נמי ידעתי מהם כי גדול ה' כי הכל מודים באלהות הסבה הראשונה כטעם מי מלך הגוים שלא ייראך דרב ייבא סבא ולו חכמו ישכילו זאת העמים סביבותיו היה להם להטהר כמותו בשכון ישראל אצלם במדבר והיה מתקיים בימי משה רבינו ע"ה מה שנכסף אליו באמרו ה' ימלוך לעולם ועד ואף על פי שלא אמר ה' מלך ה' מלך אף הוא השלים בכוונת תפלתו מה שקצרה לשונו כמו שזכרנו בסוף החלק הקודם כי בקש על ההווה שיתמיד על האופן העתיד ועל תקון העבר גם כן כטעם שמחנו כימות עניתנו שקדם באורו בתחלת המאמר ובני קרח אמרו מלך אלהים על גויים אלהים ישב על כסא קדשו הוא הכסא שראה יחזקאל על דמותו דמות כמראה אדם עליו מלמעלה ועל זאת הדוגמא הנפלאה כתיב אני אמרתי אלהים אתם

ובני עליון כלכם והשתא מיהת קושטא קאמר לה נחש לחוה והייתם כאלהים כי אבדנו השלמות העצמי ונשאר הדמיון בלבד וכן הן האדם היה כאחד שלא ברצון גבוה כי חפץ בו שיהיה אחד ממש כטעם כל הנשמה תהלל יה לא אמר כל נשמה ולא כל הנשמות אלא כל הנשמה דעהו ועבדהו ותבין אמרו תהלל יה כי ההלל והמהלל והמהולל אחד וטעם אלהים ובני עליון על הצלם והדמות כמו שבארנו:

פרק שנים עשר כבר זכרנו שבחו של אדם הראשון מתוך גנותו כי בחטאו מת באותה שעה ממש לרצונו שלא להחטיא הצלם והדמות שהיה בו והצדיק המיתה על עצמו כטעם ולבי חלל בקרבי והיו כל ימיו בתשובה גמורה ראוי אם כן שמעשהו יהיה לנו למופת לפיכך אמר המשורר אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו זה שמחוזאי מיוחד שבשני השרים שנפלו ממקום קדושתם ואמרו עליו באגדה ששני בניו ספרו לו שחלמו חרבנו של עולם ומטטרון גם כן שלח והודיעו גזרת המבול ועמד בבכי והיה מצטער על העולם ובזכות זה נפתחו לו שערי תשובה ותלה עצמו בין שמים לארץ רגליו בשמים וראשו בארץ וגם זו דוגמא מעולה לעבד ישאף צל. ועל ההתמדה אמרו שעודנו תלוי ועומד בתשובה לפני הקב"ה ובפרק ט' דמסכת נדה אמר מר סיחון ועוג אחים הוו בני אחיה בר שמחזאי ופשיטא להו התם דעוג הוא הפליט שפלט מן המבול והתוספות למדו בהקש לסיחון שגם הוא היה באותה הצלה צא ולמד שכר המתאבלים על הצבור שהם ובניהם רואים בנחמת הציבור. ואולם בהשתלם אצלנו תנאי התשובה נקוה אל היעוד שרמז אליו אסף באמרו קומה אלהים שפטה הארץ על דרך תזכה בשפטך ובארנוהו כי אתה תנחל בכל הגוים אילו אמר את כל היה במשמע שהמה יאבדו ונחלתם לעולם תהיה עכשיו שאמר בכל הגוים פירושו שגם המה יקבלו עול מלכותו ויהיו בצדקתם מכון לשבתו כמו שבארנו בפרק הקודם והגבול שאליו צופה היעוד הגדול הזה הוא עד יעבור עמך ה' את הירדן ליכנס לארץ ישראל עד יעבור שנית משם לגן עדן שהוא התכלית המקווה לבאי הארץ באותה שעה וכן עם זו קנית בגימטריא לראשי תיבות לחוד והשאר לחוד הוא גן עדן סתום שאז יהיה פתוח עם הסרת המונע. או יהיה עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה לבעלי הצלם שהם צדיקים גמורים עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה לבעלי תשובה משלימי הדמות ואחר כך תביאמו ותטעמו לכל הגוים בהר נחלתך כאמור וכן מצינו ביאה ראשונה ושניה מפורשת בפנים שונים כי אונקלוס תרגם אותן על מעברות ארנון והירדן ובמסכת ברכות פרשום על באי הארץ בימי יהושע ובימי עזרא ומה שבארנוהו גם הוא מן הסוד אף אנו ליה עינינו עד שיחננו במעברות נהר סמבטיון לאסוף נדחי ישראל ומעברות הים כל היכא דאיתינהו לקבץ

נפוצות יהודה. וישעיהו אחר שהכריז על התשובה בפרשת דרשו ה' בהמצאו והבטיח לבני הנכר הנלוים על ה' והביאותים אל הר קדשי חתם המאמר בשם שולחו נאם ה' אלהים מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו עד כאן פקודת שלום על האדמה ואחר כך הכריז על צבא המרום במרום כל חיתו שדי אתיו לאכול כל חיתו ביער כטעם מהאוכל יצא מאכל מצאנוהו בשד"י יע"ר שהם בגימטריא מטטרון סנדלפון כי רוח החיה באופנים וביי"ת ביער כביי"ת בכל הגוים:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק יג

אשריהם לבעלי תשובה כי למחיה שלחם אלהים לטהר המקומות אשר נפוצו שם וחביבים היו ישראל שהם שמרו תורה ומצות במקום ששרים גדולים לא עמדו בו בנסיונם והוא מקום שבעלי תשובה עומדים בו בנסיון בלי ספק וזו היא סבה עצמית לכל הגליות שהיה ראשון לכולם ויגרש את האדם כי אז נתחדש לו מגרש חוץ לגן עדן למען יתקן האויר החיצון בהבל פיו ויכין כסא כבוד להשראת שכינה בכל מקום. וזהו טעם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ולא היה מתקדש מדבר העמים וכבר בקשו ישראל מדי עברם להשלים ארץ אדום ועמון ומואב אשר הורישו קיני קנזי קדמוני וישבו תחתם ולו חכמו שלש אומות הללו דקריבין ביחוסא לישראל לא הוצרך לקעקע בירתם כמו שאירע לארץ סיחון ועוג כי מי שאין לו זכות אצל הרהורי תשובה אין לו חלק בתקנת השבים. גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו וזהו דין תורה לפיכך יפה עשו אנשי נינוה שאינם בכלל תקנת חכמים ובבציר מהכי לא הוה סגי להו והוא רמז לעת אשר שלט אדם בליעל באדם מצא חכמה שאין לחצונים בירה אלא במריש שלנו לרע לו לאדם בליעל כי בנין נערים הוא מנוערים מן המצות והוא סתירה להם בזמן שהאבדה מתבקשת לבעליה. ואם יש תקוה להוציא משם איזו פרידה טובה כרות ונעמה ועובדיה גר אדומי לאלו תקנו שיחזיר לבעליה דמי מריש די שוויו בתקון שכינה כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. הדרן לגליות ישראל לפי שגלות שומרון לא היו בני תורה די להם לקדש פאה אחת מן העולם חלח וחבור נהר גוזן וערי מדי אבל גלות ירושלים משם נפוצו לארבע רוחות העולם למען יפוצו מעינותם להועיל אל הכלל והיא תקנת השבים כדכתיב אלמדה פושעים דרכיך מה כתיב בתריה וחטאים אליך ישובו חוטאים לא נאמר אלא חטאים כטעם זדונות כזכיות ופירשנוהו וכתיב שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשוך עבדך כי הנה יצר הרע מתעה מעט מעט והאדם חוטא תחלתו באונס וסופו ברצון על כן אמר שגיאות מי יבין בהיות

הטבע מקולקל בפתקה של חוה לפיכך שתים זו שאלתי מנסתרות נקני אך במשפט לנקות אותי מפגם הנסתרות כטעם הסתר אסתיר פני גם מזדים המתהווים מן הזדונות כטעם קונה לו קטיגור אחד חשוך עבדיך אל ימשלו בי לחטא עוד. אז איתם פירשו אהיה תמים עמהם ואתמים אותם כי המציאות לא ישוב העדר וצריך לטהרם כטהרת החזיר שעתיד הקב"ה לחדש בריאתו בשני סימנים שעכשיו אינו אלא מפריס פרסה והוא עתיד להעלות גרה ומה שהעיד הכתוב עליו והוא גרה לא יגר איננו עתיד כדברי הקמחי אלא פועל עבר הוא בשקל אבי יסר והתרגום מסייענו ובא השם בפלס דעה מן הפועל אשר כמוהו ידעת השחר מקומו. ותמשך עם זה טהרת הנפש אשר עשו אבותינו בחרן שהיו תחלה גרי שער בלבד ועתידים להיות גרי צדק וכן רבוי העבדים אשר יחזיקו בכנף הציצית שלנו:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק יד

כתיב בתקנת השבים התקושש"ו וקושו וכבר נאמר בו נוטריקון יפה הסירו תחלה קופה של שרצים והדר וקושו כדאמור רבנן קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים והיכי דמי קשוט עצמו כדמחוי רב יהודה באותו מקום באותו פרק באותה אשה והנה הפשט אמת והרמז נכון לשלשה עולמות עליונים שהמרד והזדון והשגיון פוגמים בהם ולשלשה חלקים עצמיים באדם שהם גופו ונשמתו והצלם שהוא אמצעי ביניהם ונדבר בם במאמר הנפש. כי אמנם הנשמה הנצבת עמנו בזה הפרק היא כלל הדיוקנין אשר המה כסא היכל ומעון לאיקונין ראשונה הבלתי מתחלקת כמבואר שם והצלם הוא באמת הפרק הקושר ומחבר הנבדל במורגש והוא הגוף המתפעל ומצטייר מכל מה שלמעלה ממנו כאשה המתפעלת מצטיירת ומשתלמת מזולתה כנודע ומי שזכה בחייו למדת ארך אפים עד מעות יוכל לתקן אשרי זקנותו שכפרה את ילדותו וכל שכן אם נתגבר על יצרו עודנו איש בכוחו וגבורתו קודם שיזקין כמו שדרשו מפני שיבה תקום כי אז יהדר פניו כשיהיה זקן מהודר בתשובה מוקדמת וזוכה ליראה כדכתיב ויראת מאלהיך. אני ה' נאמן ליתן שכר ואין לנו שכר על היראה גדול מן הענוה כדתני רבי פנחס בן יאיר בפרק לפני עדיהן ולא פליג אדרבי יהושע בן לוי התם אלא בחסידות דאחשביה טפי רבי פנחס משום דאיהו קאים בההוא דרגא כמבואר בזוהר דאיהו דרגיה דאברהם וכן גינא"י נהר"א עם הכולל בגימטריא אשל דאפסקיה רבי פנחס בזכות אברהם תלת זמנין. (נ"א אמין) ראשונה לגרמיה דהוה אזיל לפדיון שבויים וסימניך אל"ף בינה רזא דפורקנא שנייה למצה שמורה סימנו שי"ן שלישית לבני לויה סימנו למ"ד. וכבר אמרו חכמים כי

גם בשעת מיתה תועיל התשובה כדכתיב תשב אנוש עד דכ"א ולנו בו גם כן נוטריקון דירה נאה במחשבת הלב כלים נאים באברים שהם כלי המעשה אשה נאה בנשמת אדם שבהצטרף שלמות שלשה חלקים אלה ודאי מרחיבין דעתו של אדם להתקבל בתשובה שלמה. ואפילו מי שגוע בעונו דעו כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות כאשר שמענו כן ראינו באצילי בני ישראל שנתקיים בהם אשר דבר ה' על המרוק בקרובי אקדש ועל הפדות נאמר ועל פני כל העם אכבד ועל שניהם כתיב ונקדש בכבודי כי כבוד שמים מתרבה בזמן שהוא גבי דיליה על הדרך שבארנוהו בחלק הראשון אלא שסביביו נשערה מאד ויקר פדיון נפשם וללמד על הכלל כלו חכמים יגידו מקלקולם ותקנתם ליקח מהם דוגמא לדורות ונבון תחבולות יקנה להציל נפשו מני שחת לאור באור החיים. כתיב ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו אמר ר' פנחס מכאן שהיו ראוים לשליחות יד כי הגיסו דעתם כלפי מעלה ויאכלו וישתו ואף לפי תרגום אונקלוס והוו חדאן בקרבניהון הלא זה היה עונו של הבל כי עם היותו תוספת בבריאה לצורך אחרים מעקרא מכל מקום נתקיימו בו כל תנאי הסבוב כי חבת מצוה גרמה לו שהציץ ומת ונתמעט בו הדמות והצלם אחרי כן חזר עם תקון הדמות כמו שזכרנו למעלה ועוד חזר והשלים הצלם לו ולאחרים. ועל ארבעה לא אשיבנו כיון דנח ביה אבוי שהפסיק הזוהמא מעם קרובו. אמרו על הבל שזחה דעתו עליו והציץ בכבוד כשנתקבל קרבנו ושל אחיו לא כן ונתלה לו עד היותם בשדה וגם שם לא נשמר מרחמי רשעים אכזרי ויקם קין אף כאן תלה להם ארך אפים מסיני עד אהל מועד וגבה דיליה שנתחנכו תחלה בכהונה כראוי להם לפני מותם ואין ספק שבראש השנה לפני המלואים נכתבו ונחתמו בספרן של צדיקים והוא הגורם שידקדק הקב"ה עמהם כחוט השערה ובשמיני למלואים הגיסו דעתם באביהם ורבם כמו שנזכיר והקב"ה תובע עלבון חסידיו יותר מכבוד עצמו:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק טו

ואף גם זאת אמרו חכמים כי מיתת בני אהרן היתה על הקריבה ועל ההקרבה ושלא חלקו כבוד לאביהם ושלא נטלו עצה ממשה ושלא נמלכו זה עם זה ושהורו הלכה בפני רבן ושנכנסו שתויי יין ומחוסרי בגדים ובלא קדוש ידים ורגלים ושתקנו בחוץ והכניסו בפנים כדרש צדוקים ושלא היו להם בנים ולא נשים וכלהו אסמכינהו רבנן אקראי ועל כל אלה לזות שפתים שמענו שהיו אומרים מתי ימותו שני זקנים הללו ואנו ננהיג את הקהל וההפך בדוד המלך ע"ה שאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך אף על פי שבאזניו ישמע כטעם באומרים לי מתי ימות זקן זה ויעמוד בנו ויבנה המקדש וקרוב לשמוע

שהיו עם זה שני בני אהרן מכללם של מחשבי קצין וכבר חשב יהושע שיהיו אלדד ומידד חוטאים בזה כשאמר עליהם אדני משה כלאם אמר שימנעם מהשתמש בשרביטו עודנו חי עמהם למטה ואתיא מלתיה דיהושע כי הא דתנינן יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים רישא ממשה שכבד את יהושע ואמר לו בחר לנו אנשים והדוגמא כי יד על כס יה כיון שאין הכסא שלם אין השם שלם מציעא מאהרן שאמר למשה בי אדני והדוגמא בשעיר ראש חדש שהשמש והירח ריעים אהובים והוצרכה הכפרה לפיוס עליון סיפא ודאי מיהושע כדאמרן והדוגמא ולא אבא בעיר השוה מוראו של רוכב בערבות לרוכב בשמי שמי קדם כמבואר במקומו. ואולם חובה עלינו להליץ בעד נדב ואביהוא כי חבת מצוה גרמה להם תחלה שהרסו אל ה' לראות ובמעשה הקטרת גם כן נבהלו נחפזו לחטוף להם מצוה אמנם כל דבר שבקדושה בעי הזמנה כמו שזכרנו למעלה. וחטאתם כי כבדה בשיחה בטלה על מות אביהם ורבם הגדילו עליהם לגדולתם שהיו צופים למרחוק מעלת הזקנים לקץ הימין ואומרים מתי יסתלקו כחנוך ואליהו ולמדרגה נוספת עליהם הגבה למעלה לכהן פאר ברום השמים ואנו ננהיג על הארץ מתחת. וכבר היה להם מקום לטעות ממה שנמשחו עם אביהם גם ממה שפקד משה את יהושע על מלחמת עמלק והוא אזדמן לקרבא דלעילא להפיל השר במרום ושתף עמו אהרן וחור ומיום שנעשה העגל נסתלק חור ונכנס נחשון וגם הוא מת באותה שנה ונגזרה גזרה על אהרן ומאז גזר משה על עצמו לכפר על בני ישראל ויודעים היו נדב ואביהוא שפני יהושע פני לבנה הצריכה סיוע להציל מחרב נפשנו במלחמת שבעה עממין כדכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמוד שהוא כהן גדול ועוד צווה להיות אצלו משוח מלחמה אם כן שניהם היו יכולים להנהיג את באי הארץ באותו פרק עם יהושע ונחשון אחד עשר יום מחורב עד קדש ברנע ואז שני הזקנים עם דור דעה יחדו יהיו תמים לרעות בגנים ובעדן מקדם והם לא ידעו שהדברים מגיעים לאלעזר ופנחס עם יהושע וכלב לסוף ארבעים שנה כי לא הוצרך נחשון אלא להגן מנחש שרף בתחלת כניסתם למדבר אבל פנחס וכלב באו אחר כך להציל באי הארץ מיד כלב ומפי אריה:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק טז

וגם אמנם כה משפטם של מחשבי קצין שהם מעכבים בפועל הגאולה לעצמם כמו שאירע לבני אפרים בצאת ישראל ממצרים ואין גאולה שלמה אם יהי נדח בקצה השמים אם כן יפה אמרו חכמים שהם מעכבים את הגאולה בכלל לפיכך כשם שבן דוד מחולל מפשעינו כך בן אפרים ידקר על זאת ועוד אחרת ומשיגיע עד שערי מות ויהרהר

תשובה בלבו אז בן דוד וכל קדושים עמו יבקשו עליו רחמים ויחיוהו כדכתיב ושפכתי על בית דוד ועל יושבי ירושלים רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר דקרו על דרך צורם מכרם וכן אברהם ויעקב אמרו ימחו עונותיהם על קדושת שמך כמבואר במדרש איכה מהזוהר ופירושו בהמסרם על קדושת שמך מיד ימחו עונותיהם אף כאן בית דוד וישב ירושלם זה בית דין הגדול נטורי קרתא העוסקים בישובה עילא ותתא דקרוהו לבן אפרים שהסכימו בדינו ועכשיו בתפלתם יזכה עד דכא לתשובה שלמה כדכתיב והביטו אלי מן ההפעיל שהעומד ממנו ונבט לארץ. וכתיב ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרמון בבקעת מגדון ומתרגמינן כמספד אחאב בר עמרי דקטליה הדדרמון ברמות גלעד וכמספד יאשיה בר אמון דקטליה פרעה חגירא בבקעת מגדון ויש במקרא קצר זה כפלים לתושיה ממה שהשמיענו התרגום עם אריכותיה י כי אמנם אחאב ויאשיהו שניהם מתו בחצים כדכתיב כטוב כחוטא ואחאב לא נספד מחסידי ישראל אלא ממשרתיו רשעים כדאיתא בסוף פרק ארבעה אבות אדרבה ויעבור הרנה במחנה כמה דאת אמר ובאבוד רשעים רנה כדאיתא בפרק אחד דיני ממונות דייקא נמי דכתיב ויעבר חסר וי"ו שהוא כמו ויעבר אלהים רוח על הארץ פועל יוצא וכמו שדרשו התם הוא אינו שש אלא ישיש באבוד רשעים. והנה הסופדים על יאשיהו בבקעת מגדון הגדילו המספד בזכרם מה שעשה הדדרמון ואמרו ידינו רמה היה המספד לא מיתת אחאב שהרי אמר לו מיכיהו עלה והצלח פועל יוצא והבודד צלח רכב אמר שיצליח את אחרים ונתן ה' ולא פירש מי הנותן דרך מוסר ביד המלך זה הדדרמון אלא ודאי קושטא קאמר והצלחת אחרים היא מה שפירש לו אחר כך ישובו איש לביתו בשלום ולמה זה יספדוהו הטובים והכשרים אם במות אדם רשע נסתלק חרון אף מן העולם ואז איש וביתו הבאים מצרימה את יעקב כמבואר בזוהר ישובו בעטרה שעטרה לו אמו למלך שלמה אלא כדאמרן והמלך אחז גם כן לא רצה חזקיה לספדו אדרבה גרר עצמותיו לטהרן אחרי שצפה לעצמו בנין דלא מעלי שאינם כדאי לצרף עסת אביו עד דור שלישי ואף בהספדו של בן יוסף שימסר ביד גוג ומגוג על חטאת ירבעם יזכירו מיתת שאול ויהונתן שהיו צדיקים גמורים ויהונתן היה בוחר לבן ישי פירוש בוחר את המלוכה למסור אותה לדוד דאתי מלאה לבשת שני בניה של רחל הוא דאתי מבנימין ואמו מיוסף שהיתה משבט מנשה מיבש גלעד. ואלמלא ששאלו ישראל מלך שלא כהוגן לא אכלוהו פגה למלכות ראשונה ודוד ויהונתן המלך והמשנה היו מזומנים לעשות מלוכה של קיימא על ישראל אבל מאסם מלכות שמים והמכשלה של פסול מיכה שהיה ביניהם גרמה להקים להם מלך שאול כשמו כן הוא מושאל לכתר מלכות לפי שעה. ואבדן האתונות הוא רמז

לקלקול הדור שהקלפה פרצה גדרה מאין חובש ולו יאתה להחזירן שהיה צדיק גמור בלי דופי כדברי חכמים אלא שהיה מעלמא דנוקבא דאתי מבנימין דאתמר לאמיה גם זה לך בן והנערות היו מוליכות אותו בית הרואה והיו מרבים שיחה עמו ומסתכלות ביופיו לא על חנם כי צדקניות היו אך מזלייהו חזי כי הוא המלבישן שני עם עדנים ורבי ישמעאל כמוהו כדתנן במסכת נדרים והקפיד עליהן מאד הואיל וכן הוא על מה שנתנו לדוד הרבבות ולא האלפים. ודבר ה' בפיהן אמת כוון להלכה כי מדת בנימין צעיר היא המעשר אל הפלא העליון דכתיב ביה נפלאתה אהבתך לי כדלקמן ובעלילת מלחמת עמלק באחת לא עלתה לו ונתקיימה נבואת שמואל גם אתם גם מלככם תספו ולא עוד אלא שלא נספדו שאול ויהונתן כהלכה ובאותו הספד האחרון רחל מבכה על עון בניה שזה מיוסף וזה מבנימין מאנה הנחם עליהם כאשר איננו לזה המעורר את הבכי כמו שאמר יעקב דומה עלי כאלו שניהם מתו ביום אחד ודי בכל זה הערה למבין. וידוע כי יונה בן אמתי הוא בן הצרפית אשר החיה אליהו וכאשר בא אצלה בדבר ה' התחיל לחקור אותה על עסקי טהרה כי הוא היה אוכל חלות והכי דייק קרא דכתיב לקחי נא לי פת לחם בידך דהאי בידך מלתא יתירתא היא לדרשא זו והיא חשדה אותו שכוונתו לחקור על עסקי תשמיש מטומאה יוצאה מגופה בלבד כנזכר בפרקי רבי אליעזר ונענשה על זה. ואין נסתר מה שכתבו בתוספות על בן הצרפית ומזה נדע למה חרה לו ליונה שלא נתקיימה בימיו הפיכת נינוה כי חושש היה להם ממלחמת גוג ומגוג ונבין גם כן מה שאמרו בתעניות גבי כ"ד ברכות דמשום דבעי מחתם מרחם על הארץ הקדימו יונה לדוד ושלמה כי אחרי השתפך כמים מרתו של זה יציץ ופרח כסא דוד אף אנו נצדיק דין שמים להתבונן עד כמה פעמים הגיע המשנה עד שערי מות נאמן הדיין ברוך הוא אשר לא ישא פנים:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק יז

והמשכילים יזהירו עם מה שאמר יהונתן לדוד אתה תמלוך על כל ישראל ואנכי אהיה לך למשנה וגם שאול אבי יודע כן כי הידיעה לא תאמר אלא בדברים האמתיים העתידים להתקיים על כל פנים וגם שאול כשפייס את דוד אחרי כרתו את כנף המעיל במערה לאות שלא רצה לחבול בו אמר לו ידעתי כי מלך תמלוך וקמה בידך ממלכת ישראל והן שלש מלכיות לאדם לדוד ולמשיח כי ביד משיח לבדו תתקיים ממלכת ישראל כאמרם ז"ל שפירושו ממלכת שפלה היא חלק המשנה ותקם ביד משיח בעל המלוכה האמתית שיהיה המשנה נשמע אליו לגמרי וכבר זכרנו כי היה יהונתן שמח וחפץ להיות לו

למשנה כי אמנם נפש יהונתן נקשרה בנפש דוד כקטן נתלה בגדול הוא שדוד מקונן עליו נפלאתה אהבתך לי כי אין השכל סובל מדרך הטבע שיהיה בן המלך אוהב את עבדו עד שיושיבהו לרצונו על כסא אביו והוא יהיה לו למשנה אלא אמר דוד מאהבת נשים אמותינו זו לזו שרחל מסרה סימנין ללאה ולא נתקנאה בירך אחותה משם התחילה אהבתך לי שלא היית מקנא בי והיה זה וזה מהפלא העליון שאין בו טעם ומשביע לכל חי רצון בלא קנאה ובלא תחרות והוא אשר חפץ עשה שתושיב קטנה את הגדולה באפריון ותעשה לה שושבינות וכן במשפט המלך להיות בנימין צעיר כונן ליהודה כסאו נמצאו לפי זה שני מיני זווג לאדם אחד כרחל ליעקב שהיתה בת זוגו ממש בתולדת הנשמות מזווגן של הקב"ה וכנסת ישראל על זה נאמר עזרי מעם ה' כמה דאת אמר אעשה לו עזר כנגדו ואחד שלא מדין התולדות אלא ברחמים כזיווגה של לאה כמה דכתיב מאין יבא עזרי כי הפלא העליון נקרא אין כנודע וכן כתיב והחכמה מאין תמצא יאמר נא צדיקו של עולם דכתיב ביה הצדיק אבד אשא עיני שתי מדות שעליו אל ההרים שלשה שעליהן מאין פלא כליל תלת יבא עזרי כדאמרן והוא באמת יחוד נפלא פשוט וברור בשפת אמת והאומר המזמור הזה בכוונה בסוף כל תפלותיו קודם עקירת רגליו מזמנין לו בת זוגו הוגנת לו אם בתולדות ואם ברחמים והמבקש רחמים על הזווג העליון לפי הכוונה שזכרנו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה למען יזכה לאתערא מתתא ולהיות שושבין לעילא. ואמנם עד שלא נולד רחבעם לא נגמר הצרוף לבית דוד משתי בנות לוט וכשהיה תינוק ומוטל בעריסה דוד נותן שבח והודאה שכבר הושלם בימיו אי נמי שצפה כי קרוב הוא התקון הזה כמבואר אצלנו במאמר אם כל חי אמר עליו ועל עצמו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אחר כך בקש הקב"ה שיהיו רחבעם וירבעם יהודה ואפרים יחדו המלך והמשנה למען סור שמירת הכרובים ולהט החרב מקדם לגן עדן לקיים שם והתהלכתי בתוככם כדאיתא בפרק חלק אלא שלא זכינו נזכה ונחיה ונראה. אכן כתיב בקרובי אקדש כי בשעה שנקדש הכבוד בנדב ואביהוא היו קרובים למקום כי על כל אלה הרהרו תשובה בלבם ואחרי שהיה רחוק מפנינים מכרם גאולה היתה להם על ידי פנחס שלא נתכהן עד ששפט את זמרי בפגיעת קנאים ואז פרחה נשמתו מפחד פתאום ונזדמנו לו נשמות נדב ואביהוא בתרי פלגי גופא והחיוהו ותחת אשר קנא לאלהיו כשנתעורר מאליו לאותו מעשה זכה למאי דכתיב הנני נותן לו את ברית"י שלום בגימטריא ברוך כבוד ידו"ד ממקומו בכ"ף רבתי דמנצפך והוא נוטריקון של והמה בוכי"ם פתח אהל מועד כי שערי דמעה לא ננעלו בפניהם והוא קם במעשה רב להיות שקול כנגד כלם ותחת אשר כפר על בני ישראל בסיוע נשמותיהם של אלה

זכה לו ולזרעו אחריו לברית כהונת עולם ואז נתיחס אצל אהרן הכהן הראש אשר לא כמשפט הכהונה כיון שמשיחתו לא הועילה לפנחס רק מה שזכה בו ממעשה עצמו כי עושה גואלם חזק לכהנים המשוחים והשיב חמה מעל בני ישראל וכתיב ויעמוד פינחס ויפלל. ויתפלל לא נאמר מן ההתפעל כי מלאך ה' צבאות הוא וכמו שדרשו על פסוק ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו כי כלב לבדו הסתירה מפניהם ופנחס הסתיר את עצמו אך לפי פשוטו יצדק לפרש ותצפנו לאותו מעשה שלא ירגישו אפילו בני הבית בלקיחתה אותם דהא כתיב אחר כך העלתם ותטמנם ואולם בפסוק ויפלל יצדק מה שזכרנו בפשט הכתוב נוסף על מה שבארנו בו בסוף החלק הראשון ממאמר אם כל חי כי הוא אמנם איננו צריך להתדבק ולהתקשר למעלה אלא היה קושר כתרים למארי מלכין מתפלת משה וחבריו שהיו בכים פתח אהל מועד ומצדיקים עליהן דין שמים לטהר השרשים העליונים מפגמו של זמרי והוא כטעם המים התחתונים ליודעים סודם דבכין ואמרין אף אנן בעינן למיקם קמי מלכא:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק יח

מתוך שבחם של פנחס ואליהו בתקון נשמותיהם של נדב ואביהוא בכל פרט ופרט משגיאותם מדה כנגד מדה מורה חטאים בדרך איך תשתלם להם תשובה נאמנה והרמז במסרה ואספתו תרין חד ואספתו אל תוך ביתך וחד ואספתו מצרעתו מכאן שחובה על בעל האבדה לחוס עליה לטהרה כחמלת התורה על נפש הגר קל וחומר לחוטא עצמו שזכה לארך אפים. ואף על פי שיש מרבותינו אומרים בפשיטות פינחס הוא אליהו אין הדבר כמחשבת המון החכמים שפינחס לא מת ושקיים בעצמו שנוי השם. אך אליהו מבני בניה של רחל היה ואביו שמו אביה מבני בכר איש ימיני שנזכר בריש ספר דברי הימים ואליהו גם הוא נזכר שם בסמוך ופלפולא בעלמא הוא דקאמר ליה רבה בר אבוה ולאו כהן הוא מר בפרק המקבל ועוד שנתכהן בהר הכרמל אלא מעשה פינחס משלימים לאליהו ומעשה אליהו משלימים לפינחס ומבין שניהם הושלם התקון לאצילי בני ישראל אלה דעלייהו קאימנא. כי הם הגיסו דעתם כלפי מעלה ובאליהו כתיב וילט פניו באדרתו הם עברו ונענשו על הקריבה לפנים ממחיצתם ופינחס פירש מן הכהונה הגדולה כמה שנים ועלי נכנס תחתיו ואף אליהו לא שמש בהר הכרמל אלא במצות ה' להוראת שעה כדכתיב ובדברך עשיתי ועל ההקרבה חולין לעזרה הוא הקריב קדשים בחוץ על פי הדבר כדאמרן וטרם יזכה לזה תקן שגיונו של פנחס בימי יפתח שלא רצה לילך אצלו להתיר נדרו ונסתלקה ממנו שכינה עכשיו הלך אליהו לבקר את חיאל

בית האלי שושביניה דאחאב כדאיתא בחלק ושרתה עליו רוח הקדש לקדש שם שמים ברבים כי אמנם מלעיג היה חיאל על דברי חכמים שלא חס לחרמו של יהושע בבנין יריחו ובא בטענה שאפילו דברי תורה היו נראין בעיניו איום בעלמא כמאן דגזים ולא עביד שהרי הוא ואחאב היו עובדים לבעל ולא נעצרו השמים ככתוב בתורה תנא ליה אליהו זכור לטוב חומר בדברי סופרים מדברי תורה כדאיתא בפרק הנחנקין ודכוותה בדוכתי טובא וכבוד שמים במקומו מונח שהוא מאריך אפיה וגבי דיליה כמו שבארנו בזה בחלק הראשון. והיינו דקאמר ליה אליהו חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו כי הוא חי וקיים לעולם ודברו לא ישוב ריקם אבל אני ילוד אשה צריך לאמת את דברי והוא טעם חמור בדברי סופרים שזכרנו לפיכך אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. והם לא חלקו כבוד לאביהם וכבודו גלה מהם שלא נתייחסו בכהונה אלא אצל פנחס כפירוש הזוהר על פסוק ותלד לו את פנחס אלה ראשי אבות הלוים והלא פנחס לוי היה עד אותה שעה ואז היתה כהונה מחזרת על אכסניא שלה כיוצא בדבר אתה אומר הלא אהרן אחיך הלוי שעדיין לא נתכהן וידוע כי אין כהן אלא משרת. ותנן אין כהון בבמה כי היחיד המקריב בשביל עצמו לא יקרא כהן הא מה אני מקיים והוא כהן לאל עליון האמור במלכי צדק זה שם בן נח שנתכהן בשביל אביו כשבקש נח להעלות עולות במזבח והיה בעל מום שהכישו ארי בתיבה אמר לשם בנו שיקריבם בעדו ומה שתרגם אונקלוס על פסוק יתר שאת ויתר עז למדנו שהעבודה בבכורות היא משפט הכהונה לפיכך קין נתעורר בה תחלה שאילו נתרצה לו בשביל עצמו היה מתחנך גם כן בשביל אחרים וכתיב ביה הלא אם תיטיב שאת שכן אמרה תורה יבא זכאי ויכפר על החייב. ומעתה ישמע חכם כי חנוך בן ירד ושם בן נח שושבינין היו לאדם והבל וכבר זכרנו בפרק שלישי כי חנוך היה מן המשלימין לדוד ויתור שנותיו של אדם עם ירד ומתושלח וידוע שזכה לתקן את אשר עותו ועיניו רואות כטעם קן צפור ליודעי סודו ככה זכה שם להיות אמון פדגוג להבל אחרי שהושתת ממנו העולם בשת ולאו למגנא הוה קובע מדרשות כדברי הזוהר ומשם זכה משה לכהן בחלק לבן ולא עוד אלא שקיים מצות אדם כי יקריב מכם שכן כתיב ויקרב משה את אהרן ואת בניו כמו שזכרנו מזה למעלה. והנה בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם לכהונה ולמלכות כדאיתא בבראשית רבה פרשת העקדה ובריש ואתחנן אלא שאברהם נתקרב ומשה נתרחק כי אדם בכורו של עולם היה לו לכהן פאר לעצמו ולכל באי עולם כמשפט הכהונה לשמש לאל עליון בשביל בניו ולא הקריב אלא שור פר לעצמו גם במלכות נגרע מערכו שאילו לא חטא ומלך על עולמו לא היו קין והבל חולקים אותו ביניהם ולא באים לידי מריבה.

ואברהם זכה לתקן בשניהם בהיותו אומן פדגוג לנפש אדם כמו שזכרנו למעלה ומשה חשב להדמות לשם בן נח שהיה מלך שלם וכהן לאל עליון אמרו לו אל תקרב הלום כי אין עולמו מקומו בארנוהו בחלק השלישי והאמת שלא נתרחק משתיהן אלא שלא להנחילן לבניו כי הוא עצמו היה מלך וכהן אין שער ננעל בפניו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ולא עוד אלא שמלך על העם הנבחר במדרגת ישרון שלא זכה אדם זולתו לאותה מלכות דכתיב בה רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים שהיא מלכות מיוחדת לאל יתברך כדכתיב ברישא אין כאל ישרון. ובכהונה גם כן הקריב אנשים לשמים את אהרן ואת בניו כאמור וכבר היו נדב ואביהוא בשרפת נשמתם כאברי העולה וכאמורי החטאת מהקשא דקראי דכתיבי אהדדי ותצא אש מלפני ה' ואמרו שזכרון מיתתם ביום הכפורים מכפר כקרבנות והיו אלעזר ואיתמר כשירי המוקדשין דכתיב בהו הנותרים למדנו מזה כהונה גדולה ומשובחת למשה רבינו ע"ה להוראת שעה ועל ידי מעשה חזרה כהונת עולם לאהרן שהיה גדול ממנו בשנים זאת ועוד אחרת שמענה ואתה דע לך:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק יט

שלוי עולם השגו חיל ולא נטלו עצה ממשה על דבר הצריך לרב יועצים ופנחס בשטים נמלך במשה במה שאין עצה אדרבה יקשה שבכגון זו אין נמלכין בבית דין והבא לימלך אין מורין לו אלא כך אמר לו פנחס למשה כבר למדתנו רבינו דינו של קנאי ואיני צריך עכשיו אלא לקיים בעצמי מוסר השכל לרצות דלים נפשות אביונים ועם זה באות נפשו שאפה רוח שני שרידים הללו ואף משה שפיר קאמרת הוא דאמר ליה שכך אמרו הלכה קריינא דאגרתא ליהוי פרוונקא והלכתא הוא דאסתיים ליה לפנחס ממשה לא רשותא למען יצדק התלמיד בדברו יזכה הרב בשפטו. הם לא נטלו עצה זה מזה וכאן באו שניהם בעצה אחת אצל פנחס להוסיף כח בגבורה של מעלה הם הורו הלכה בפני רבם ופנחס ברח מן ההוראה ולא קבל לישב בראש אחרי מות יהושע כל ימי הזקנים והשופטים. הם נכנסו שתויי יין ובאליהו כתיב ומן הנחל ישתה ומן הצרפית לא שאל אלא מים והמלאך הכין לו צפחת מים כדין כהני בית אב. הם נכנסו מחוסרי בגדים ואליהו נתאבל על זה והיה לו אזור עור תחת אבנט וקיים בעצמו עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה כי באברהם כתיב אתה כהן לעולם שהעלה את יצחק שהוא כל העולם כטעם שכר כלם שבארנו וממה שרמזנו בו במאמר אם כל חי ואליהו אמר חי ה' אשר עמדתי לפניו והיה זה בהר המוריה דמזליה היה שם והוא הקריב לכהן זה אברהם את האיל שהיה נאחז בסבך לפיכך אמרה תורה עור העולה לו יהיה וידוקדק עם זה לו יתירה דאיכא

בקרא דהוה מצי למימר לכהן יהיה אלא כדאמרן ועולת איש נמי מתוק מדבש ונופת צופים למי שיש לו חיך. הם נתעצלו בקדוש דים ורגלים ואליהו קדש כל גופו בנחל כרית ימים רבים. הם תקנו אש בחוץ והכניסו עשן בפנים והוא אמר ואש לא אשים ולא היה שם מעלה עשן אלא כל התעלה מלא מים. הם עשו אשר לא צוה אותם. והוא אמר ובדברך עשיתי. לא היו להם בנים ונגאלו מבן אחיהם דומה לדינו של בן יבמה. ועל שם עורבא בעי בני העורבים כלכלו את אליהו. לא היו להם נשים שבתולות ישראל לא הוללו מהם והיו מתאוים לבנות מלכים ונגאלו על ידי בן אשה מבנות פוטיאל אשר קנא בנשיא שמעון שחטא בבת נסיכים וכן אליהו קנא באחאב אשר הסתה אותו איזבל אשתו שהיתה בת מלך צידונים. הם אמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואליהו אמר קח נפשי. הם היו עם זה מחשבים קצין והוא אמר לא טוב אנכי מאבותי כדאמר רבי זירא ארעא דמשה ואהרן לא זכו למיעל לגוה מאן יימר דאזכי בה אנא. הם בקשו להנהיג את הקהל ומסתמא היו מצפים לנהוג שררה בארץ ישראל והוא אמר ואותר אני לבדי בקש על אחרים שינהיגו את ישראל עד שנצטוה במשיחת יהוא למלך ואלישע לנביא ולא עלה בסערה השמים אלא בעבר הירדן וגם אז העלה למעלה למקומה האש שיצאה מאת ה' בשבילם בשמיני למלואים:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק כ

האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו זה פנחס ודאי שבקש משה רבינו ע"ה עליו רחמים ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה כי הוא האומר לאביו זה אלעזר ולאמו כמשמעו לא ראיתיו לאהרן הנזכר בפסוק של מעלה דכתיב תומיך ואוריך לאיש חסידיך ופירוש לא ראיתיו לא נהניתי ממשיחתו כלום שלא נתכהן פנחס אלא בזכות עצמו ולפי זה לאביו ניחא ולאמו נמי איצטריך אי למאן דאמר מבנות יוסף שפטפט ביצרו ויוסף היה בכור במחשבה וכבר זכרנו כי הכהונה היא ממשפטי הבכורה קא משמע לן שתלו לו בזכות עצמו לא בזכות אחרים ואי למאן דאמר מבנות יתרו שפטם עגלים ללא אלהים והא והא איתא דאבוה מיוסף אמיה מיתרו והיינו נמי דאמר להו אליהו לרבנן אני מבני בניה של רחל ואפשר נמי דאם אביה היתה משבטו של גד וכל דברי חכמים קיימין סלקא דעתך אמינא דאימיה גרמא ליה לרחק כדמעקרא כי כן משפטו של כהן און שירחקו בניו מישע אי נמי ניחא קמי שמיא ליתן טהור מטמא דהכי אשכחן ביונדב בן רכב שהעמיד כהנים גדולים מבני בנותיו ושמנה כהנים נביאים יצאו מבני בנותיה של רחב שנשאת ליהושע אימא פנחס נמי אימיה גרמה ליה לקרב כדהשתא קא משמע לן דלא ואת אחיו לא הכיר

ואת בניו לא ידע שפירש מהנהגת העולם להתבודד בעבודת קונו ולפי שאין אדם רשאי לפרוק עול הבנים והקרובים מעל צוארו עד השלימו את חקו עמהם לחנכם בתורה וביראת שמים אמר שלא עשה כן אלא בזמן שהמה כבר שמרו אמרתך בלבבם שלמדו כל התורה ובריתך ינצורו זו התמדת השנון כי אפילו תלמיד חכם שיושב ושונה כל ימיו צריך להזהר שלא ישכח דבר אחד ממה שלמד כדתנן באבות ויש לו ללמוד מעופר האילים שהוא רץ לפניו ומסתכל תמיד לאחריו והם גם כן ראויים להוראה בנגלה ממנה כגון המשפטים המפורסמים להמון ובדוגמא הנסתרת המסורה בלחישה לחכמים והיא תורת ה' צורך גבוה כדכתיב ותורתך לישראל וראוים גם כן להתחנך בכהונה אפילו בעבודות הפנימיות כגון הקטרת שהיא כלה על המזבח הפנימי כי אפילו העולה עורה לכהנים מה שאין בקטרת וזה המזבח שבהיכל מיוחד לגבוה שאיננו מתיר לזולתו כלום לא כן מזבח הנחשת שכהנים ובעלים נהנים ממנו אחרי שקרב המתיר כמצותו ולפיכך אמר מזבח ואז שהושלמו הבנים והקרובים בעבודת שמים ברך ה' חילו של ראש בית אב הקדוש הזה שפירש מדרכי העולם לעמוד לפני ה' בהתבודדות תדירה כמאמר חי ה' אשר עמדתי לפניו לפי פשוטו בקש שבניו יתברכו מפי עליון אחרי ששם ח' מבטחו עליהם ופועל ידיו תרצה כשיבנה אליהו לפניך מזבח ויקריב בהר הכרמל מחץ מתנים קמיו נביאי הבעל ומשנאיו מן יקומון נביאי האשרה אוכלי שלחן איזבל אבל אחאב נכנע ונתקן ועם זה היתה ברכתו של משה רבינו ע"ה כוללת משפט הכהונה לשני ראשי היחס אשר לה אהרן ופנחס והוא פשט נכון וברור ולפי דרכנו למדנו שהושלם להם לנדב ואביהוא על ידי פנחס הוא אליהו שנוי השם שנוי מקום ושנוי מעשה וכבר הרחבנו המאמר מה שיספיק אל המכוון בצדוק דינו יתברך בשני עולמות:

סליק חלק ד:

חלק חמישי:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק א

יום ה' הגדול והנורא הוא יום הדין של זמן התחיה המשפט לאלהים הוא אם יוכל האדם להמנות עם הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה אשר המה בצדקתם יחליפו כח באותן השנים שעתיד הקב"ה לחדש בהן את עולמו. והנה כל גדולי החכמים הסכימו בביאור הברייתא דשלש כתות ליום הדין השנויה בתוספות דסנהדרין פרק י"ג ובסדר עולם פרק ג' שכן משפטי ה' על עולם התחיה וחלוקי דיניה ששה באורם בגמרא פרק קמא דראש השנה ואלו הן:

ראשונה צדיקים גמורים לחיי עולם. שנית בינונים דלא פושעים בגופן רב חסד מטה כלפי חסד. שלישית בינונים ופושעין בגופן יורדין לפי שעה ומצפצפין שפירושו צפון או צועקים או מבצבצין ועולין למנוחתם. רביעית רובא עונות ולאו פושעים בגופן ויש מי שפירש עליהם הא דתנינן בבחירתא משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש ואחר כך עולים למנוחתם. ואחרים פירשו להקל עליהם והשוו המדה לבינונים אשר המה פושעים בגופן לרובא עונות דלאו פושעים דכי הדדי נינהו ושאין זמנם קצוב אלא נידונין לפי שעה פירוש לפי צורך המירוק ודינם לא יגיע בשום פנים לשנים עשר חדש ומכל מקום פניהם דומים לשולי קדרה תחת כויה מאשו של גיהנם וקשה קצת להחמיר כל כך על הבינונים אף על פי שיהיו פושעים בגופן כיון שסוף סוף אין כף חובה מכרעת בהם במשקל אל דעות. חמישית רובא עונות ופושעים בגופן שמשפטן בגיהנם שנים עשר חדש לדברי הכל ואחר כך גופן כלה ונשמתן נשרפת גיהנם פולטתן ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים כנבואת מלאכי זהו דין התחיה שכיוצא בהם בדין המות אחר שנים עשר חדש גיהנם פולטתן ונמסרים לדומה וגם שם אין להם מנוחה אלא שהם עתידים אל המבחן שגלהו אליהו לאיוב. ששית נותני חתית בארץ חיים ופורשים מדרכי צבור ומחטיאי הרבים גיהנם ננעלת בפניהן ונדונין בה לדורי דורות ואלה בדין המות אחר דורי דורות שמעוטם על רבעים אפשר שיבחנו גם המה בחכמה נעלמה מן החושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. והוא טעם גיהנם כלה והם אינם כלים שאנו מפרשים אותו כפי מה שפירשו חכמים בפסוק חצי אכלה בם מה התם חצי כלים והוא תכלית יסורין אף כאן גיהנם כלה והוא תכלית העונש שהחצים והגיהנם לא ישבותו כל ימי היותם מקצוף עליהם ומגעור בם אמנם סוף סוף הם אינם כלים וגיהנם גופיה נקרא כן שהיא גי של הנם ופירוש שוחה עמוקה שיורדין לה על עסקי חנם והנשמות שנטהרו מעלין אותן לשלוחי גן עדן ואומרים הנם הא אתלבנו ועל הנשמות הנבדקות בלבד שאינן צריכות לבון צווחין להון הנם קחו ולכו כמבואר בזוהר ולקושטא דמלתא אין לך דבר נצחי אלא במדת הטוב:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ב

ממשמע שנאמר צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו למדנו לדין התחיה גם כן שיש למשפט רשעים אלה הפסק לדור אחרון ומצאנו לזה רמז בפסוק והיה מדי חדש השני שנכפל בנבואות ישעיהו בסוף הספר ואמרו המפרשים שהוא כדי לסיים בנחמה ואנו אומרים דהא והא איתא למימרא דמורדים ופושעים נמי אחרי שיהיו דיראון לכל בשר

איך שיובן עוד חזון למועדם שיבאו להשתחוות למלך ה' צבאות וכן אתה אומר בשאר הפסוקים כיוצא בזה וכלם נכפלו בסוף ארבעה ספרים סימנים יתק"ק שהם נדרשים לעצמם כי בסוף תרי עשר אמר שישלח את אליהו הנביא וממה שנסמך לפסוק זכרו תורת משה יש ללמוד שיבא ללמד לישראל סתומות התורה ולתרץ ספקות הוראותיה כי הוא תלמיד מובהק למשה רבינו ע"ה ובפסוק שלאחריו מפורש שישים שלום בעולם ועדין איני יודע איזו היא עקר שליחותו ואם תמצא לומר השלום עקר לא ידענו כמה כחו לפיכך אמר פן אבא והכתי על כן אני מקדים ושולח אותו למדנו שהשלום בבית מציל מן הפורענות וכן בבית ישראל שכלם אחים ורעים. ובסוף קינות נמשך לכוונת הפרק הזה כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד אפילו שיגיע הקצף לתכלית המרד השיבנו ונשובה דאי לא אהדריה קרא הוה אמינא הני מילי מחיים כדמשמע מדכתיב ברישא למה לנצח תשכחנו על כן חזר וכפלו ללמדנו שאפילו אחר דינה של גיהנם יש תקוה לפושעי ישראל שהם עתידים לשוב ולהתחדש כאלו לא חטא מעולם והוא אמרו חדש ימינו כקדם על דרך שמחנו כימות עניתנו ובארנוהו. וקהלת חתם ספרו בפסוק סוף דבר הכל נשמע כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט שמא תאמר אין אחר גמר דין כלום סוף דבר את האלהים ירא לצדק דינו ולברכו בכל עת כי זה כל האדם והוא מה שאנו עתידים לבאר בפרקים הבאים בסייעתא דשמיא:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ג

פושעים בגופן דקאמרי יהבו בהו רבנן סימנא אם בבזוי מצות דלא שייך אלא במצווה עליהן ואם בהתמכר לדבר עברה דלא שכיח אלא במי שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני אם בפועל דכתיב בהו מורשה קהלת יעקב ירושה ממש אף לא מאבות לבנים אלא ממקום אחר דהיינו מן הרב לתלמידו כמו שכבר בארנו ואם בכח דקרינן ביה אורסה סוד הנשמות שהיו עתידות להבראות כך דרש רבי נתן ז"ל לכן הרחיבה שאול נפשה על בטול העשין ופערה פיה על הלאוין לבלי חק ריש לקיש בפרק חלק דרש למי ששייר אפילו חק אחד אמר לו רבי יוחנן לא ניחא למרייהו אלא למי שלא שמר אפילו חק אחד ותרווייהו פושעי ישראל בגופן זה שייר חק אחד שמצותו בזויה עליו כמו שנזכיר וזה לא שמר אפילו חק אחד כמאמרו אלא מצות אנשים מלומדה פרשתא מסייעא ליה לרבי יוחנן דכתיב אם בחוקתי תמאסו לא מאסתים ואם את משפטי תגעל נפשכם לא געלתים לבלתי עשות את כל מצותי לכלותם להפרכם את בריתי להפר בריתי אתם וכל כך למה כי אני ה' אלהיהם. וכאן מקום עיון עם ההיא דתניא פרק אמר להם הממונה

פשעים אלו המרדים וכו' דפליגי בה רבי מאיר ורבנן בסדר הודוי ובין למר ובין למר שלשה חלוקי עברה הן אלא שלא שוו בסדורן אם חטא קודם לעון ופשע או מתאחר אליהם ' יותנא מסייע להו לרבנן מודויו של דניאל שאמר חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו וקשיא לן אמלתיה דהני ארבעה נינהו ואי הרשענו דאמר דוד היינו מרדים דמניה נמי מייתי סייעתא לרבנן למה ליה לדניאל כולי האי דהכא ודאי ליכא למימר תני והדר מפרש דלית כאן מפרט את החטא אלא אידי ואידי כללא הוא. ולמסקנא דמלתא תרי גווני מרדים נינהו במלכותא דארעא ובמלכותא דרקיעא חד כמה דאשכחן בשאול ובני בליעל אמרו מה יושענו זה ויבזוהו הכי נמי חשיב כלפי שמיא מי שהמצות בזויות עליו ואומר מה איכפת ליה לרחמנא בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף ולית ליה אמרת אלוה צרופה אלא אוכל נבלות אפילו שלא לתיאבון כמו שזכר הר"ן בריש חולין ומהכא איכא למימר דגמרה למלתיה דהא חמיר דיניה מאוכל לתיאבון שגם הוא מזיד אלא דכפין אכיל למלא נפשו כי ירעב וזה אפילו לא כפין נמי בז לדבר יהבל לו שביק התרא ואכיל אסורא אבל קיל מאוכל להכעיס שהוא המכוין להקציף כההוא דכתיב ביה הרבה אשמה ולא עוד אלא שבן בנו בקש להכעיס יותר ממנו לפיכך הפליג דניאל בודויו שידע צורך השעה אבל בדורות הראשונים לא העיזו כל הדא חציפותא כלפי שמיא והוה סגי להו להתודות על הקלים שבמרדים כי הא דאמר דוד חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו. ופשע דאמר משה כולל את שניהם המרד כמשמעו כדכתיב מלך מואב פשע בי והבזיון כדתניא פושעי ישראל בגופן ואמור רבנן דהיינו קרקפתא דלא מנח תפילין וכדפירש רבינו תם דאמרי מאי אהנו רצועות הללו וכן פושעים בעריות דקיל להו אסורייהו אי נמי אמרי לא פקיד רחמנא עלייהו וכוליה האי ודאי לא שכיח בישראל כדאמרן:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ד

בסנהדרין פרק זה בורר פליגי אביי ורבא בקרא דאל תשת רשע עד רבא מודה לאביי ברשע דחמס שהוא פסול לעדות ודמי ליה כפין אוכל נבלות לתיאבון דהכי נמי כפין אכיל ארבע זוזי ומסהיד שקרא אבל רשע להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר והלכתא כאביי דסוף סימנא דיע"ל קג"ם הוא ואף על פי כן היכי תיסק אדעתין שרבא יכשיר לכל עדות שבתורה את המכעיס החמור המכוין למרוד במקום דהא אפילו רשע כי האי גוונא לדבר אחד קל הוי רשע ומתנכר לכל התורה כולה אלא ודאי כל שלא לתיאבון בלבד קרי ליה רשע להכעיס דחמיר ממזיד וקיל ממורד כדאמרן. וגמרינן לשמעתין דכל לתיאבון לא מיקרו פושעים בגופן תדע דאמר רבנן מעוטן בעריות והכא

אפיקו להו מישראל לגמרי וכי תניא פושעים בגופן להקל עליהם דבגופן פושעים אבל לא כלפי שמיא וניחא דגבי רובא זכיות לא בעינן תנאה שלא יהא במעוט עונות שלהם מאלה הפושעים בגופן אלא אפילו איתנהו אזלינן בתר רובא והוא הדבר אשר אמרנו להקל על הבינונים אפילו שיהיו פושעים בגופן שאילו היו מתכוונים להכעיס אינם אלא פורשים מדרכי צבור לגמרי ולא מעייני בדינייהו כי המה מהבל יחד זבחיהם לא לרצון ומנחה לא ירצה מידם עלייהו אמר קרא לא תחמול ולא תכסה וליכא למימר בהו רובא זכיות בשום פנים לפיכך להחיותם אי אפשר במאזנים לעלות שהרי כל צדקותם לא תזכרנה אלא אם שבו בתשובה שלמה מעצמו של מרד ובחרטה גמורה בלי שום שיור ה' יראה ללבב והיודע מה שפירש הר"י ניקטילייא בהני תרי גווני פושעים בגופן לא לימא דפליג אדידן אלא הא והא איתא ופשר דבר ידע לב חכם. ועדין יש ללמוד בודויו של דוד מאי האי דקאמר חטאנו עם אבותינו ומאי העוינו הרשענו פעלים יוצאים ולפי פשוטו של מקרא אפשר לפרש דהיינו כשאוחזים מעשי האבות בעברה העושה פירות שאחרים למדים ממעשינו אך האמת הברור הוא דהכי קאמר אלו חטאנו בפני עצמנו ולא היו אבותינו בנו ממש בסוד העבור היה החטא נקל אבל חטאנו עמהם שהיו כבר צדיקים זהו תחלת הקלקלה ואחר כך העוינו אותם בזדונות והרשענו בפשיעה והוא חטא גדול ודוי גדול. עוד יש בזה ודוי למפרע במה שחטאנו עם אבותינו בחייהם והיו נצוצות נשמותינו גנוזות בתוכם כטעם אשר איננו פה ואז אילו היו אותן הנצוצות מתגברות על המתעה כבר הצילו את האבות שלא היו חוטאים לפיכך הבנים ערבים לאבות כי האב הוא בחייו יחיד אצל רבים שהן אותן הנצוצות וכרובם כן חטאו אם כן אנחנו העוינו והרשענו אותם מאז ואין סרחונם תלוי אלא בנו על כן חובה עלינו לתקן בכפלים בשבילנו ובשבילם והוא טעם ברא מזכי אבא בלי ספק:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ה

ברוך גדול דעה הצדיק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו כי הנה אויבי ה' המורדים והפושעים בו דכתיב בהו כי תולעתם לא תמות מיתה הוא דלית ליה כל זמן העונש ואין מיתה אלא גניזה כידוע במקומו ועד שהקטיגור הנקנה על ידי החטא הוא התולעת שזכר עוסק ובא לגבות את חובו לא יתואר במיתה ואין החי מכחיש את החי כמו שזכרנו למעלה אבל אחרי נמכר החוטא ביד אדונים קשה גאולה תהיה לו בהתבטל התולעת בטול גמור שהוא הרבה יותר מן המיתה כדכתיב כי הנה אויביך יאבדו ואבדון ומות ב' דברים הם דהא חלקינהו קרא. ואשם לא תכבה כדאמור רבנן אשו של גיהנם אין לו

כביה עולמית. וכבר נתגנו במשנה האומרים אין עולם אלא אחד שהרי בבית ראשון היו חותמין מן העולם ועד העולם והוא מטבע שטבעוהו דוד המלך ע"ה ובית דינו דהיינו מן העולם מזמן אדם הראשון ועד העולם ימות המשיח אבל בבית שני בשביל חמשה דברים שחסרו בו לא היו חותמין תחלה אלא מן העולם ואחר כך החזירו הדבר ליושנו שלא לחקות את הכופרים ומעקרא סברוה כי הא דאמור רבנן שעד אברהם היה הקב"ה נקרא אלהי השמים בלבד אחר שקלקלו נמרוד וחבריו וגרמו סלוק שכינה מן התחתונים אמנם על ידי אברהם הוסיפו לקרא בשמו אלהי הארץ והבינהו והוא על דרך איה גבורותיו ונוראותיו שאמרו ירמיהו ודניאל זה מעט תאר גבור וזה תאר נורא עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ותלמידיהם והחזירו בזה ובזה עטרה ליושנה. ולעולם לא היו עונין אמן במקדש והני מילי בברכות התפילה אבל בברכות השבח ושאר המצות לא היו מאריכין במטבע ברכות והיו כל העם עונין אמן כמו שפירש הריב"ד ומייתי קרא דכתיב ויברך עזרא את ה' הגדול ויענו כל העם אמן. וכאן הבן שואל שהרי משה רבינו ע"ה כדאמר בריש פרשת והיה עקב אל גדול ונורא ולא הזכיר גבור והן הן דברי דניאל אף אתה אמור לו כי על כן הקדים משה רבינו ע"ה שם בדבריו תנאי מפורש כי ה' אלהיך בקרבך כטעם כי לא יהיה בך אל זר ובארנוהו במאמר הנפש פרק כ"ח מה כתיב בתריה אנכי ה' אלהיך כי קצר המצע מהשתרע עליו שני ריעים ועם זה אין צורך בתאר גבור שכן משפטו להגביר יריאיו על יצרם ועם בטול המבטל שזכרנו למעלה שדי לא מצאנוה שגיא כח הא למדנו שאשו של גיהנם כביה עולמית הוא דלית ליה אבל בהפסק עולם זה יש לו כביה קל וחומר ממה שדרשו במדה טובה עוד כל ימי הארץ אין ברית כרותה לבני נח אלא כל ימי הארץ כלתה הארץ כלה הברית דכתיב והארץ כבגד תבלה אלמא בהנהגת העולם הבא אין רע כל עקר ועוד אמרו חכמים אין גיהנם לעתיד לבא הכוונה על אור דידה דאיברי בשני אבל חללה שנברא קודם העולם עתיד להתקדש בקדושת הגן כמו שנזכר ושם היה מחול הצדיקים והקב"ה ראש חולה וכתיב גם היא למלך הוכן. ואחרי שנתבאר דאבדון לתולעת הכביה לאש עדין הדיראון מתמיד לכל בשר אמנם עתידים צדיקים להזדכך בגוף ונפש כמו שאנו עתידים לפרש במאמר תחיית המתים בסיעתא דשמיא ויקויים בהם הייעוד הטוב שעלה במחשבה כדכתיב אני אמרתי אלהים אתם ואז יהיה כל אחד דומה לקונו שהוא טהור עינים מראות ברע ושוב לא שייך במורדים דיראון אלא תמו חטאים לא חוטאים או על דרך במדבר הזה יתמו שדרשו בו לשון תמימות ורשעים עוד אינם במציאות הגרוע ההוא שבכל אשר יפנו ירטיעו אבל ישנם במציאות שקט ושאנן כדכתיב ושלומת רשעים תראה:

מאמר חקור דין - חלק ד פרק ו

תנן התם בנזקין כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. וכמה הוא מן המתמיהין התנא הזה לתלות בעצמו קללת אחרים אלא ודאי מאן תנא דא קב"ה שרצה לזכות את ישראל והוא תנא ירושלמי דתני לישנא קלילא כדאיתא בגמרא אסיפא דרישא דקתני חב המזיק ומשמעו להקל ולא להחמיר וכך אמר להם בני אל תרגזו ממה ששניתי לכם חב המזיק לשלם תשלומי נזק כי אמנם לא אמרתי אלא במיטב הארץ והכוונה לשפוך את החימה על העצים ועל האבנים וכטעם וכפר אדמתו עמו לפי פשוטו. ולנו פשט ותר נגלה ומוכרח ממנו דהוה ליה למימר וכפרה אדמתו עמו או וכפר באדמתו עמו אלא הכי קאמר וכפר עמו על אדמתו של מעלה בתשובה ומעשים טובים כמו שפירשנו בחלק הראשון פסוק וכפר על הקדש בפרק י"ג וזה וזה כפתור ופרח ואפילו תימא דמיטב הארץ על גוף האדם אתמר שהוא ודאי חלתו של עולם מכל מקום יש תקוה לאחריתו ונפשו בטוב תלין כי אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני אשר הרעותי לתת שאור בעסה כמו שדרשו במסכת סוכה ועם זה חבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כי צר לב האדם רע מנעוריו כדאיתא התם. ומעקרא נמי הכשרתי במקצת נזקו שמעטתי את הירח חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו כטעם ושעיר עזים אחד לחטאת לה' לפיכך לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך כי ה' יהיה לך לאור עולם. רבנן מתנו בור של שני שותפין השני חייב כי אמנם נחנו פשענו ומרינו והוא ודוי מעליא לעורר רחמי המקום אמר הקב"ה בני לא כך היא המדה אלא כסהו השני כראוי אלו תקנות חכמים העושים סייג לתורה ונפל שמה שור או חמור ומת פטור כי הא דאמור רבנן שור ולא אדם מבעלי איקונין ראשונה שבארנו במאמר הנפש כי יפול הנופל ממחוסרי התולדות שהם בהמה המה להם חמור ולא כלים שלא זכו לדיקונין קדושים הנזכרים שם שהן באמת איקונין שניה אלמא לאו בני מזלא נינהו האובדים האלה לפיכך השני פטור ואני הוא שמעטתי להם את התולדות במשפטי ה' אמת צדקו יחדו ואני עתיד להשלימם להם כמו שנבאר בפרקים הללו. וכבר דרשו בפרק חלק לי גלעד לי מנשה על חבתן של פושעי ישראל לפני המקום אחרי הוכבס את הנגע מבגדיהם והטהרו ואיתא נמי בברייתא דרבי אליעזר פרק י"ז:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ז

ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם הרי זה יעוד נפלא אשר יש בו חסד ואמת אל הכת האחרת שנמנית חמשית והנה האפר הזה לא ידרכוהו בנעלים כי סופו להיות אדמת קדש ובר גביל הוא בשערי דמעה שלא ננעלו אין זאת כי אם מצות עשה לצדיקים שיהיו עוברי בעמק הבכא זה גיהנם להחיות האובדים האלה כמו שעשה יחזקאל שהחיה את המתים וכתיב והעבירני עליהם סביב סביב אף צדיקים ראי שמו יתברך שזכר מלאכי בסוף נבואתו יעברו בעמק הבכא ויספיק לכללות הכוונה בפסוק הזה לפרשו כפשוטו שהמה בוכים שם בתפלה ותחנונים מרוב דמעתם ודמעת החטאים בנפשותם שיתעוררו לבכות עמהם מעין ישיתוהו לאותו העמק כעין המים מפכים שזכר יחזקאל שהם עתידים לצאת מתחת מפתן ההיכל כדתנן בשקלים ומדות והוא טהרתו של גיהנם אשר אמרנו ועם ההתעוררות הזה גשם נדבות יניף אלהים ויזרוק אליהם מים טהורים מן המים העליונים התלויים במאמר יליודעי סודם ומשם אוצרות טל של תחיית המתים ואז גם מאלה האובדים ברכות יעטה מורה והם ילכו מחיל אל חיל עד הגיעם אחר זמן רב להמנות עם הצדיקים הוא החיל הנבחר אשר יראה אל אלהים בציון. ואפשר לפרש מלת גם שבאה לרבות מה שאמר צפניה בשם ה' עתרי בת פוצי יובילון מנחתי ירצה עתרי בבית תפלתי שיכבשו רחמי את כעסי ושאר התפלה המה יובילון בת פוצי כי יהיו אפר נבזה נפוץ להיות אחרי כן נחת רוח לפני וזה מנחתי. הרי אלה שלשה שותפין בהתעוררות הרחמים על המורדים והפושעים אחרי שימקו בעונם והם דמעת הצדיקים מדי עברם בעמק הבכא ודמעת העשוקים עצמם כמו שדרשו עליהם בפרק עושין פסין גם ברכות יעטה מורה לרבות מה שזכרנו:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ח

ולא רחוקה היא מלת יעטה במקום הזה ממה שדרשו על פסוק ידין בגוים מלא גויות כי בזכות הקדושים מתים מחלד על קדושת שמו יתברך החקוקים בפורפירא דיליה דעלה כתיב ביום רעה בצע אמרתו הנה אז בעת רצון יעטה אותה בשביל הורידם כנחל דמעה וצדקתם עומדת לעד לפניו יתברך ללמד סניגוריא על כל הנחשלים והיא הפורפירא והכוללת כל מדותיו לבושי ההשגחה העליונה ומצדקת את דיניה דאתמר עלה וכל מלבושי אגאלתי ירצה אגאל אותם להבא כאשר גאלתים כבר כי אמנם היו תחלה מגואלים בדם הרוגי מלכות ונגאלו עם זה מן הקטיגוריא שהיתה מתוחה נגד הכלל והוצרכו גם כן להיות מגואלים בדם ההורגים ונגאלו מברית אבות שהמה ממושכנים

עמהם לכך למדנו בפועל הנכבד הזה טעם השתוף וההרכבה השומר אמת לעולם. ומדברי ישעיה אלה ידענו נאמנה כי ידין גם כן את המלא גויות הוא עשו בנו הנאהב ליצחק בעל הדין בשביל היות עשו מלא גויות כטעם כי ציד בפיו לפי שעורנו שכבר זכו בו רבים על ידי המפרש למגלת איכה בדרך הסוד הכי קרא שמה קינת סתרים בפסוק ישבו לארץ ידמו יעויין שם כי הוא דרוש עמוק צריך מאד אל המקום הזה להשלמת הבאור למחיית זרעו של עמלק הנמשכת לדין זה כי בהתאסף הקומה כלה להיות ציד בפיו של עשו כמו שנתבאר שם אז יהיה עמלק נידון בשתי מחיות נוספות אחת מן הפה ואחת מן החוטם שסודו שמים והפה תחתיו כנודע לרגיל באידרא והוא המכוון בפסוק מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים הכוונה שאין מדת ארך אפים המסורה לבעל החוטם נוהגת כלל בעמלק לא מנה ולא מקצתה ושמא גרים כי עמלק ראש צרים נקרא כן על שם עמל עמק מלק עלק הן הן ד' קליפות קשות סקילה שריפה הרג וחנק על הסדר וכלן נתקיימו בבלעם כמו שדרשו בפרק חלק ובזה אנו צריכים למרי סתרי תורה שאמרו כי כשם שיש בקדושה משה מלגאו יעקב מלבר כך בלעם מלגאו עמלק מלבר ובהתחלף הבי"ת בקו"ף באלפא ביתא ידועה נמצאו שמותיהם שוים הרי בלעם שקול כמשה ובארנוהו לפיכך כתב משה פרשת בלעם והיא מגלה שמסר משה ליהושע תחלתה ויתן משה למטה בני ראובן וסופה ולשבט הלוי לא נתן משה נחלה וכו' דכתיב בה ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם ומכאן דרשו בו ד' מיתות פורש בפסוק זה עונו ועונשו ואיידי דזוטרא פרשה זו טפלה יהושע לספרו כמו שעשה ישעיה לשני פסוקים שנבא אותם בארי אביו של הושע יעוין מאמר אם כל חי חלק ב' סימן א' ובא הרמז בשמו של עמלק לד' קליפות שזכרנו על דרך ההרכבה הבאה אלינו במאמר תחיית המתים למלת רטפש הכוללת רפואת כל פצע וחבורה ומכה טריה בד' פעולותיה הידועות במלאכת היד גם זה מפליאי לשוננו קדש קדשים וכתיב כי רגע באפו כי תחלת השרשת החצונים היא באף ועתידים להתבטל למטה אך מציאותן בקדש עומדת לעד ועמלק עתיד לימחות הוא והשרשתו משם לא ישאר ממנו זולתי רושם דק חתום וכמוס למעלה מן החוטם כמו שיתבאר בסמוך:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק ט

ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כבר זכר החכם בפרקיו שהציע לפני ההקדמות הקצרות אשר כתב למתחילים בחכמה שימה בפיהם מה שעגמה נפשו לדל שואל כיון שאין מקרא יוצא מידי פשוטו היתכן במצוה הזאת אחרי

שניתנה ליכתב במגלת ספר היותה שימה באזני יהושע ממש הוא אמר שהשיב שאלה זו לעצמו ולבני גילו כי מוח השואל ההוא לא הוה מצי למסבליה ולא זכינו לפירושו עד עתה. ומה שהעתיק הרשב"א הלוי בפירוש מאמר הזה מתחיל יעקב ומשה ויוסף כחדא אזלין מדברי ן' פרחי יעויין שם התבוננו אל המקום הזה מה עצמו אזני יהושע אל היעוד הזה עם מה שנאמר ויסר קיני מתוך עמלק כי אמנם אזני קומתו של יהושע בן נון נער בעלמא דההוא נער דלעילא המתואר בעץ הדעת טוב ורע הן הנה נרתק מיוחד למעלה מן החוטם שבו יוחק ויכתב על ידי משה רבינו ע"ה היחוד האמתי והוא זאת זכרון בספר סימן לדבר רחל יוסף ויעקב כנודע בשפת אמת בהגנז שם רשעים חדלו רוגז ושם ינוחו יגיעי כח ומשם גם כן יש לנו ללמוד טעם לשבח במה שיאמר ליהושע כל איש אשר ימרה את פיך לכל אשר תצונו יומת ואמרו חכמים יכול אפילו לדבר עבירה תלמוד לומר רק חזק בתורה ואמץ במצות דלא חשיד יהושע חלילה אלא מה שהותר לשאר נביאים להוראת שעה כגון אליהו בהר הכרמל דכתיב ביה אליו תשמעון כל כגון זו נאסר ליהושע דלא לימרי אכתי לא שכיב משה שבקינן שמעתיה ועוד פני יהושע פני לבנה ולית לה לסיהרא מגרמה כלום והיינו רק בגימטריא מצפ"ץ נקבה תסובב את השם הגדול דעליה כתיב בהו בישראל והיית רק למעלה על שם אחותי רעיתי וכן חזק ואמץ בגימטריא רנ"ב אברי הנקבה החלושה שיש לה שני צירים ושתי דלתות וצריכה חזוק דכתיב כי חזק בריחי שעריך סוד הצניעות ואז ברך בניך בקרבך בארנוהו במאמר אם כל חי לפיכך אמרו זקנים שבדור אוי לאותה בושה ונתעצלו בהספדו כי היו עסוקים במצוה אחרת בחלוקת הארץ לגברים והגבלת תחומיה ומכל מקום הוה להו לאסוקי אדעתייהו כי בחלוקתה לשבטים השוה הכתוב נבואת יהושע לרבו בדבור ואמירה ודעהו וכבר זכרנו מזה בחלק רביעי פרק ו' יעויין שם:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק י

אשרי כל חוכי לו לאלהי המשפט כי ידין גם כן את המלא גויות קדושות כטעם בעירא אכיל בעירא שזכרנו למעלה והוא המכוון לנביא באמרו כי באש ה' נשפט ומזה ימשך מחץ ראש לעשו ראש פתנים כמו שנמחץ ראשו על ידי חושים בן דן וכבר אמרו שצפה יצחק היותו עתיד להרהר תשובה בלבו לפיכך אמר והיה כאשר תריד מלשון אריד בשיחי כתוהה על עונותיו ופרקת עולו מעל צוארך כי אז פרק עול השעיר הנושא עליו את כל עון איש תם מהחלק המתעלה בקומתו על הצואר דוקא אבל שאר הגוף לא פלט דכתיב לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. והראש נשרש בקדושה על ארץ רבה

דעלה כתיב רבה אמונתך והיא סגולת המקומות להחזיק המועט את המרובה הטוב והמוטב ולדוגמא זו נגנז רישיה דעשו בעטפיה דיצחק אביו וימין האב חותמת פי הבן במתג ורסן עדיו לבלום. ואחרי שנמחץ אותו הראש כאמור מנחל בדרך ישתה הוא נחלת השטים אשר שקוהו מעין מבית ה' על כן ירים ראש בזכות אבותיו הקדושים שהמה בצדקתם יוציאו יקר מזולל וזה בנין אב לכל מחוסרי כפרה להכין להם מקוה טהרה. וכתיב ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי אפילו הגנוזים באזני הנער במדת אחוריים כמו שזכרנו הם אפשרי התקון באחרית הימים ודוגמתו בעולם צמח צדיק שיצא מהם ומנו רב שמואל בר שילת מבני בניו של המן כשם שיצא רבי מאיר מנירון קיסר ואנקלוס הגר בר אחתיה דטיטוס שמעיה ואבטליון מסנחריב ומסיסרא רבי עקיבא שאותיות שמו הן סופי תיבות אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה שהוא מיסוד תורה שבעל פה מן המקור שיש לה בפלא העליון מהארתו בה. וזהו שאמר סיסרא ליעל היש פה איש ואמרה אין ולרמז לזה מחליפין הה"א באל"ף:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק יא

ואולם לא עבר בן עזאי על הלכות דרך ארץ כשאמר בפרק בתרא דבכורות כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה אלא כבוד גדול נתכבדו אצלו כל חכמי ישראל ורבי עקיבא בראש לפי שהנחש להוט אחר השום כדאיתא בבראשית רבה ותומא שחיקא סכנתא לגלויא ביום טוב פרק קמא ומזה למדנו בכונת בן עזאי שכל חכמי ישראל הם שומרים לתורה ומצילים אותה מדרשות צדוקים ואגדות של דופי כמו הקליפה לשום שהוא פרי מסוגל להרבות את הדמות והיא מגינה עליו מן הנחשים חוץ מרבי עקיבא קרח הוא טהור מטמא שהוא בעל הפרי עצמו תורה שבעל פה שום הדיינים שום בא"ת ב"ש בפ"י וזה כחו לאלהיו הלכה למשה מסיני כי הכל נאמר למשה. באמת אמרו חכמים ז"ל דברים שלא נגלו למשה אלא כללים כללים נגלו לרבי עקיבא שזכה לידרוש אותם מדעת עצמו ומכוין להלכה כי כשם שנפש משה רבינו ע"ה היא ממחצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה כך נפש רבי עקיבא ממחצב התורה שבעל פה ונקראת על שמו לפי דעתנו שהרי סתם משנה רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי רבי שמעון סתם סדר עולם רבי יוסי וכלהו אליבא דרבי עקיבא והעמידו הקב"ה בדור החרבן להגן על העולם ועל התורה שלא תשתכח. לפיכך בעד החלון נשקפה שכינה שלא יאבד סיסרא בשביל שלשלת יוחסין שהיתה גנוזה בו עד שנתעברה ממנו יעל בביאה שלישית משבע ביאות של סיסרא שש הנה

שנא ה' לא נזכרה לשבח אלא זאת דכתיב בה שכב דרך כבוד כמה דאת אמר וישכב עמה בלילה הוא ותיבב שכינה על איחור הצירוף מדוע בושש רכבו לבא שהטעינו אותו רשע צרוף מרובה ברוב זוהמא שהטיל בה תחלה וסוף חכמות שרותיה תעננה והן עלמות תופפות אף היא תשיב אמריה לה הלא ימצאו חלקו שלל להפשיט הבגדים הצואים בצרוף אחר צרוף והוא רחם חד רחמתים תרי הא תלת לראש גבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלוה בעדו. על אלה נאמר כן יאבדו כל אויביך ה' ועל רבי עקיבא וחבריו כתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו:

מאמר חקור דין - חלק ה פרק יב

אחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת תא ואגמרך ראשי פרקים בדוגמתן של שלש כתות כי יש להם סימן בגמרא יזהירו המשכילים מינה ובה כזהר הרקיע. אמרו במסכת נדרים מאן מלאכי השרת רבנן יעויין מאמר אם כל חי חלק ג' סימן י"א. ורבה בר נחמני בפרק הרואה היה אומר כגון אנו בינוניים כי הן בקדושיו לא יאמין ואנחנו לא נדע עד היכן תכלית המבחן וימיה של כת שלישית קומטו ולא עת כדאיתא בפרק אין דורשין כי גיהנם כלה והם אינם כלים אלא נהר יוצק יסודם. על זאת תתחלחל הנפש החכמה מאד תבין לאחריתה צופיה הליכות ביתה באימה וביראה וענוה ככלה נאה וחסודה תגיל ברעדה בתוך חופתה ויתאו המלך יפיה. בית ישראל ברכו את ה' בה"א תתאה בית אהרן שושבינא דמטרוניתא ברכו את ה' בוא"ו של שלום שהוא משלים החסד ומשפיעו בעולם ונקרא אל חי על שמו. בית הלוי ברכו את ה' בה"א עלאה דכתיב בה ועבד הלוי הוא. יראי ה' ברכו את ה' ביו"ד דתמן יראה. ברוך ה' בקוצא דלעילא ראש ומקור כל ברכות מציון מכלל יופי אלהים הופיע דכלהו אתכלילו בשכינתא אם הבנים שמחה ברכי נפשי את ה' הללויה:

יהי כבוד ה' לעולם:

סליק מאמר חקור דין:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן א

מאמר אם כל חי:

לדרוש ברבים בכסא ליום חגנו:

חלק ראשון:

וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר. אמרו רבותינו ע"ה כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. במקום הזה כי אף על פי שהפקידה לשרה היתה מפועל הרחמים הוצרך להמלך עם מדת הדין לפי שקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. אמנם אופן הלמוד איך המלה הזאת תורה היות בית דינו מצורף אליו להם מדה בתורה אין רבוי אחר רבוי אלא למעט כי הנה השם הגדול בן ארבע אותיות ב"ה ידוע ומפורסם שהוא מיוחד למדת הרחמים והוי"ו הנוספת במלת וה' היא עצמה אות של רחמים ובאה למעט בגדרי הרחמים ולהוסיף בית דינו וכמדומים אנו שהוא מעוט רחמים ואינו אלא רבוי רחמים שגם הבית דין מסכים לפעולה זו. ובמדרש רבה ספר במדבר פרשה ג' ואני ה"א ובית דינו והוא מאמר השם המיוחד. ובירושלמי ריש סנהדרין אמרו ה' אלהים הוא ובית דינו ושלשתם הביאו בנין אב מפסוק וה' דבר עליך שאמר מיכיהו לאחאב שכן מיתת אחאב היתה לטובתן של ישראל כדכתיב לא אדונים לאלה ישובו איש לביתו בשלום וכן באיוב כתיב ה' נתן בחסד גמור וה' לקח במשפט צדק יהי שהוא שם ה' אחד מצרופי אותיותיו כנודע ששמש במעשה בראשית מבורך מכל מקום שזה וזה קיום מעשה בראשית הוא כדתנן בעשרה מאמרות נברא העולם ליפרע וליתן שכר בארנוהו במאמר המדות עמוד עליו. ולעולם ה' הוא האלהים וידוע שאין אלהים אלא דיין לפיכך לית אבטחותא לצדיקיא בהאי עלמא. והם אמרו מלכא שלים איהו כד דאין לטב דאין לביש וכל שכן בהפך כי מדה טובה מרובה וכן כתיב בקשו את ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו ואמרו חכמים במקום משפטו שם פעלו שמזכירים זכיותיהם בשעת הדין:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ב

ומזה יצא לנו למוד נפלא בהאי דמשתבחי ביה רבנן ביחזקאל בשעה שנשאל מאתו יתברך התחיינה העצמות האלה והשיב במוסר השכל ה' אלהים אתה ידעת. ולכאורה נראה שנשמט ולא פירש מה יש את נפשו לדון אליהם ומאי רבותיה לתלות הכרעתו בדעת המקום. אלא כך אמר יחזקאל רבונו של עולם יודע אני בשתוף מדותיך שאתה אדון יחיד מושל על כל ההפכים ומנהיג בהם את עולמך כטעם עושה שלום במרומיו לפיכך אם במדת הדין אתה שואלני אתה ידעת ויסרת אותם מן ויודע בהם את אנשי סוכות שהודיע סורחונם על ידי הפורענות ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ולאלה היום הודעת השגחתך וידיעתך בפרטי מעשיהם הן אתה מחצת מי ירפא להם ואם במדת רחמים אתה שואלני אתה רחמת מן העולם ועד העולם ורחמיך על כל מעשיך מן וידע אלהים שאין השגחתו וידיעתו לעולם אלא לתכלית הטובה. אם כן ודאי בשתוף שני

שמות אלה אתה ידעת מן והאדם ידע פירוש יחדת מדותיך לדון ברחמים לפיכך ממתים מידך ה' אף על פי שהם עכשיו מתים מחלד חלקם בחיים לעתיד והנה כאן בפקידה נאמר וה' ובצאתו לפועל נאמר ויעש ה' כי אין צורך להזכיר בו מעשה בית דין לקיים מה שנאמר צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו כי הפקידה היא דרך להגעת המבוקש והמעשה הוא גמר התכלית וזה מבואר נגלה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ג

פקד הפועל הזה משמעו השגחה. ומנין. וצווי. ומנוי. וחסרון. הראשון שאמרנו מענין ההשגחה הוא כמו פקוד פקדתי אתכם. והמנין כמו לפקודיהם והצווי כמו פקודי ה' ישרים והמנוי כמו ויפקד המלך פקידים וממנו הפקדון אשר הפקד אתו. והחסרון כמו ויפקד מקום דוד. ועם היות הפקידה הזאת בעצם וראשונה מענין ההשגחה כמו שנבאר מכל מקום כלהו איתנהו בה כי מי שהוא עקר איננו כדאי להמנות עם לגיונותיו של מלך מלכי המלכים אלא אם כן השלים חקו פעם אחרת כבן עזאי כמו שיבא ומזה הטעם היו פקודי משה ראשי משפחות בלבד ועליהם נאמר לגולגלותם שהיה משה רבינו ע"ה צופה ברוח הקדש מנין הטפין שבראש כל אחד ואחד כמו שכתב החכם ז"ל בפירושו על התורה ואמר שכל מי שהיה עתיד הוא לבדו להעמיד ששים רבוא היה נמנה ראש משפחה על כן נמנו מכיר וגלעד לשנים עם היות מכיר אבי גלעד כי גלעד לבדו היה בכחו להעמיד ששים רבוא ונשארו למכיר מיתר בניו ששים רבוא אחרים מבלעדי גלעד ויותר מזה גם כן היה צופה ומביט בכל אחד ואחד מהם והוא רז נגלה במלה הנזכרת למי שישית אליה לב והכל בכלל מה שאמרו חכמים שהראהו הקב"ה למשה דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו. ויובן מזה מה שכתב רש"י בפרשת פנחס סמוך לפסוק ובני קרח לא מתו בשם הירושלמי שבמלחמת העמלקי אחרי מות אהרן בקשו מקצת העם לשוב למצרים ורדפו בני לוי אחריהם ומתו מאלה ומאלה עד שבטלו ארבע משפחות משבט לוי. ורש"י אמר ששתים הן שמעי ועזיאלי והג' משפחת היצהרי שלא נמנה ממנה בערבות מואב רק משפחת הקרחי ואמר שלא נתברר לו הרביעית מני. ומאי קשיא והלא בפרשת וארא כתיב ובני יצהר קרח ונפג וזכרי וכיון שנמנית להלן משפחת הקרחי לבדה הרי כאן נפג וזכרי שהן בטלו אלא ודאי הירושלמי חשיב להו שתים להגדיל הדאגה לדעת כמה החטא גורם. ורש"י על פי הקדמתנו ראה שלא נמנו שתים אלה לבדהן בשום מקום שיאמר עליהן משפחת הנפגי משפחת הזכרי אם כן על שם אביהם יקראו ומשפחת היצהרי נתמעטה מהם וכל דברי חכמים קיימים. ואיש נבוב ילבב בפקודי משה ואהרן

במדבר סיני שלא נאמר פקודיו במספר שמות אלא בשבט שמעון לבדו שרוח הקדש דואג עליהם אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם לפי שנספחו עליהם רבים מערב רב ונשאו אחר כך נשים מבנות שמעון וילדו להם מעין מה שאירע לדינה בת יעקב שהטיל בה החוי זוהמא קודם שנשאת לשמעון וילדה לו זמרי בן סלוא הוא שאול בן הכנענית אלא איפה חטאו והחטיאו וגם יד ה' היתה בם ויהי המתים במגפה כמספר הרוגי שכם אחרי שנכנסו בברית המילה שלא לשמה. והדבר ידוע בפקודי משה ואלעזר בערבות מואב שהיה שבטו של שמעון ירוד מאד באותו מנין ויש במשמע פקודיו האמור שם המנין לדאבון נפש בשביל החסרון שהיה עתיד וצפוי אליהם. ואולם היתה שרה אמנו בפקידה ודעת חנה בה נכנסת במספר צבאות מעלה ומטה על דרך המוציא במספר צבאם:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ד

אך המובן מלשון צווי הוא בלי ספק חדוש בריאה בטבע הצדקת שלא היתה עקרה בלבד כדרך כל הארץ אלא מתחלת יצירתה היתה חסרה השלפוחית שהולד נוצר בתוכה ועל זה אמרו חכמים שעקר מטטרון לא היה לה והוצרך הקב"ה לצוות על יצירת הכלי הזה בה בדרך פלא והוא בטבעה חדוש מעשה בראשית דכתיב ביה כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד כתיב התם אמר וצוה וכתיב הכא פקד את שרה כאשר אמר. ואמנם במשמע המנוי פשוט ומבואר שכשם שנתמנה אברהם אב המון גוים כך היתה שרה אמנו אם כל חי פירוש אם לכל איש חי אלו הצדיקים שאפילו במיתתם קרויים חיים וכל הגרים העתידים להתגייר בכלל הזה כמו שעוד נזכיר. והנה בין הבתרים נאמר לאברהם כי היה זרעו דומה לככבים שבוראן לבדו סופרן וגם קודם לכן אחרי הפרד לוט מעמו נאמר לו אם וכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה שהוא מאמר הנחיי אל הקדמון בחיוב מציאותו וקיומו האיש המיוחד בלתי נתלה בזכותו ברוך הוא שמחבבן ומינה אותם אבל בבן האמה פסיקא ליה למלאך הדובר בה שזרעו לא יספר מרוב כי אין חפץ ברבוי אשר לפרטיו שלמות כטעם הירצה ה' באלפי אילים והם אילי נביות בכור ישמעאל:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ה

ומשמע החסרון הוא על דרך מעוט הירח שעם רבוי צבאיה הפיס דעתה וזה כי בזמן שאיש ואשה אינם מולידים אין לאחד מהם מעלה על חברו בהשלמת התכלית הכולל ומזה הצד נקראו המאורות שניהם גדולים בתחלת יצירתם כמו שאמרו בזוהר שיר השירים דהוו נהורין דבוקין כחדא והוו בשקולא חדא לאתקרי תרווייהו גדולים לאו

דהות סיהרא רב ועילאה אלא דבכל זימנא דסיהרא כשמשא ברזא חדא בגיניה איתקרי איהו בהדיה גדולים זנבא דאריה אריה איהו ואריה אתקרי וכמוהו שבט דן הושוה ליהודה להקרא אריה על שם המשיח שאביו מיהודה אמו מדן כדאיתא במדרש רבה והנה זאת חקרנוה כן היא בשני המאורות האלה השואת האחוה בלבד כעין אח ואחות סומכין על שלחן אביהם ואינו משנה בין הבנים כלל. ודעת המליצה ינעם בכתוב הדר הוא שאמר אברהם על שרה אחותי בת אבי הוא שמזה היחס לא היה גדול ממנה ולא בהפך. אך לא בת אמי שהיתה אם אברהם רבתי בנשים כפי המסופר ממנה ליודעים חן והרן אביה של שרה היה מאשה אחרת. וידוע כי עולם חסד יבנה דלא סגי ליה לדור ראשון אלא באח נושא אחותו אף כאן מעין דוגמא זו חסד הוא ההזדמן לאברהם בת אחיו שאין אדם נמנע מלקרא לה אחותו וכן כתיב בלוט כי נשבה אחיו וירמיה קרא דודו לחנמאל בן דודו והיא הוגנת לו במעשיה וכתיב ותהי לו לאשה לרצונה למה שבטבע וסגולה רוצה אשה בקב ותפלות במער איש ולויות מט' קבין ופרישות כטעם האחוה שכן א"ח עולה תשעה. והאחות פלג גופא היא דלי"ת ובשעה שעיניה דלו למרום כתיב לבבתני אחותי כלה כטעם הסרת לב האבן להתחדש לב בשר והיו לבשר אחד כמו שנבאר והוא טעם השנות מלת לבבתני פעמיים והנה נפשה של אותה צדקת יודעת מאד שאין באותו הדור צדיק כמוהו והיתה לו לאשה שלא מדעת אביה שהיה מקטני אמנה כנודע:

סימן ו:

ולפי שחייה תלוים בחייו וחלילה לכלי שנשתמש בו קדש לצאת לחולין בהלקח בית פרעה על כן חש לה אברהם במצרים ואמר והרגו אותי ואותך יחיו שהן שתים רעות שכנגדן כפירת המשגיח בפרטים כטעם מה שאמר פרעה לא ידעתי את ה' עם ההודאה בהנהגה הכוללת על צד הסדור הטבעי כטעם אצבע אלקים היא. והנה מלת אצבע היא בגימטריא אל"ף ה"י וי"ו ה"י גושפנקא רבא דמעשה בראשית שהוא נוטריקון את השמים ואת הארץ אפשר שהיו מודים בחדוש מחומר קדום כדעת אפלטון אך לא בהשגחה הפרטית על צד הגמול או על צד הרצון המוחלט כמו שנאמינהו אנחנו על פי התורה והן הנהגות ישרות ומתאימות דעלייהו כתיב היש ה' בקרבנו אם אין שאלמלא דרשנוהו דרך נסיון היה נחשב לנו מצוה רבה והוא טעם יש מזל לישראל ואין מזל לישראל דמר אמר חדא ומר אמר חדא יש מזל לבעלי תשובה אין מזל לצדיקים גמורים יעויין מאמר חקור דין בריש החלק הרביעי וכאן החזיק אברהם במדת האחוה שאין הללו מתקנאים בה אדרבה אמר למען ייטב לי בעבורך ופירשו יתנו לי מתנות והוא

מאמר מתמיה עם מה שנתפרסם כי באמת וישר היה מואס בבצע מעשקות כל ימיו יותר מכל זולתו חויב מזה שאין מתנות הללו אלא שם טומאה שנטל ממצרים להנחילו אחר כך לבני הפלגשים כדין כתובות בנין דכרין דכתיב בהו נתן אברהם מתנות והיותו שליט על שם טומאה ומונה בו סדר הבדלות להרחיקו מעל יצחק ובניו הוא הגורם לנפשו חיים באור פני מלך באמרו וחיתה נפשי בגללך וכתיב ולאברם היטיב הטוב והמטיב ברוך הוא בעבורה כדאמרי רבנן אוקירו לנשייכו ותתעתרו. ויהי לי צאן ובקר וכו' פרטן שבעה וביצחק נאמר ויהי לי מקנה צאן וכו' הרי כאן ששה ויעקב אמר ויהי לי שור וחמור וכו' שהן חמשה ומכאן אתה למד מהיכן היו להם הקנינים האלה לאבות העולם ולא חלו בנתינתם ידי אדם אלא הגדולה והגבורה והתפארת שהן במדות האלקיות חמישית ששית ושביעית למפרע כמפורסם והן היד הגדולה היד החזקה ויד רמה ביושר סדורן מלמעלה למטה ומזה נזהר יעקב כשאמר ללבן לא תתן לי מאומה כטעם ודרשת את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה כי בשלומה יהיה לכם שלום ירצה שתהיה יניקתנו בשלומה דוקא מן הקדוש המתלבשת בחוץ לא זולת כמו שזכרנו שם חלק ב' פרק ט' והיא צריכה סיוע מכשרון מעשינו לפיכך אמר אעשה גם אנכי לביתי:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ז

וכבר למדונו חכמים בדברי דניאל כשהיה לפני נבוכד נצר ואמר מראי חלמא לשנאך ופשריה לערך שכלפי כבוד שכינה אמר כך. וכן אני אומר בנחמיה כשאמר לו ארתחשסתא מדוע פניך היתכן שבין שאלת המלך לתשובת נחמיה יהיה שהות להתפלל בפנים אפילו תפילה קצרה אלא מה היתה תפלתו הדברים עצמם שהיה אומר לפני המלך ולבו לשמים וכן באסתר ופשוט הוא ללמד בני יהודה לשית עצות בנפשנו שיהיה ה' לנגדנו תמיד ולפניו תטוף מלתנו לפיוס ולבקשה ולכל צרכינו אף כאן לכבוד העליון אמר יעקב אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה דכתיב בה יש שכר לפעולתך ויש תקוה לאחריתך לפיכך היו בעיניו כימים אחדים ואליו התחנן לא תתן לי מאומה שיברור חלקו מן המובחר כל מום לא יהיה בו לא לאהבת העושר אלא לכבוד שמים כדכתיב אשובה ארעה צאנך אשמור כמו שנבאר בסמוך ויהיה אמרו מתי אעשה גם אנכי לביתי כטעם אם אין אני לי מי לי וכל המשנה ויש בראשי תיבות אלה אגאל ביתי שכן נכסי חוצה לארץ היו כלה לפדיון בית עולמים שלו כדבריהם ז"ל על פסוק בקברי אשר כריתי לי:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ח

אי נמי אגאל ביתי זה בית יעקב אשר פדה את אברהם רצוני י"ב שבטים כדכתיב כי בראותו ילדיו וכו' שבזכותם ניצול מאור כשדים ולפי שנולדו בחוצה לארץ המציא פדיון נפשם ביגיע כפיו ממנו שגר דורון לעשו ממנו קנה את שכם מיד בני חמור והסכימה בזה דעת העליונה כדי שלא יהיה לעבד נמכר יוסף ברשות אחרת מערי העמים אלא בתחלה ישלטו בו אחיו ברשות הקדושה ואחר כך יהיה הוא מושל בכל ארץ מצרים למחסה ולמסתור משעבודן של ישראל תחת יד מצרים כמבואר בזוהר שהרי גזרת ועבדום שנאמרה בין הבתרים חייבה עבדות ממש ונתקיימה ביוסף שהיה גופו קנוי למצרים ואילו ירד שם עם שעבוד הגוף ולא שלטו בו אחיו תחלה אלא היה נשבה ממדינים או ישמעאלים ונמכר שם היה אפשר להטמע ביניהם לעולם ונגרע שבט מישראל ח"ו מי יקימנו שהרי דין עבד עברי לצאת בגרעון כסף כשנמכר לעקר אינו אלא במוכר ישראל ואף על פי שיוסף היה מלך אחר כך והמצרים היו עבדים אליו במעט קנין הגוף שהחיה אותם בלחם מכל מקום יאמרו מקרה הוא לעבד משול בשרים והם אמרו והיינו עבדים לפרעה ולא לך ואין צריך לומר אחרי שנשתעבדו ישראל במצרים כי גם במלכותו של יוסף לא יועיל ולא יציל. אבל עכשיו שמכרוהו אחיו באחזת נחלתם בארץ ישראל גאולה תהיה לו וחשב עם קונהו והרי גרע פדיונו ויצא על המחיה ועל הכלכלה. ואף בכל שאר תכסיסי מלכות נהג שררה כל ימיו במצרים. ולעולם היה כפוף ונכנע לאימת צבור בקהל ה' שכן כתיב באחיו ויצוו אל יוסף אפילו בשעת כניעתם אליו אשתכחו ישראל דשלטו על כלהו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ט

במעשה המקלות ליעקב אבינו יש בו פועל דמיוני לבירור הנשמות הקדושות מכור הברזל כדכתיב ויתן פני הצאן כטעם צאן אדם שאמר יחזקאל אל עקוד זה יצחק אי נמי שכיון בהם לטעם הקרבנות כי הא דתנינן אין כופתין את הטלה אלא מעקידין. הדרן לאברהם שאמר למלך סדום אם אקח מכל אשר לך ולא קבל מתנות מאבימלך אלא להוראת הפיוס ועל מנת להחזיר שכן אלף כסף דקאמר לשרה משפטו שוה כסף בלי ספק והן הן צאן ובקר שזכר הכתוב בנתינה עצמה דאי לא תימא הכי מדוע לא זכרם אבימלך לשרה להפיס את דעתה ביותר וגם אחרי כן החזירם אברהם לאבימלך בכריתת הברית אך לא השיב עבדים ושפחות שמלו וטבלו והם בכלל הנפש אשר עשו ואיך יחזירם לסורם אלא המה היו עבדי יצחק הנזכרים בפרשת הבארות שחפרו בנחל גרר

כי אנשי המקום המה ובקיאים במוצאי מים ורועי גרר בקשו לעשקם כרועי מדין לבנות יתרו כיון שפירשו מדרכיהם וכבר זכרו רבותינו כי בעשקם הבאר הראשון נחרב בידם וכשהחזירוהו נבע מאליו השני נחרב ושוב לא נבע. השלישי לא עשקוהו כלל ואולם רועי יצחק במצותו הצילו העבדים מיד פלשתים הא למדנו דרועי יצחק לחוד ועבדי יצחק לחוד והוא דקדוק נכון בכתוב:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן י

אמנם האשה צריכה לבנים ביותר שהם חוטרי לידה כדבריהם ז"ל ועל ידם תהא חביבה על בעלה כאמרם אין אשה אלא לבנים וכתיב יבעלוך בניך כי טפות הזרע שהבנים נוצרים מהן הן רובעות אותה תמיד כל ימי העבור ומוציאות שלמותה מן הכח אל הפועל ועם זה הבנים המה משלימים התכלית בה בלי ספק לפי שאין בה שלמות עצמה כמו האדם כי על כן אמרו שדעתה קלה ומבקשת השלמתה על דם כרחל שאמרה הבה לי בנים אף על גב דלא מיפקדא ובהצטרף אליה דעת האב ודעת הבנים ודעת נותן הצורות כמו שאנו עתידים לבאר שכולם מתוארים בפקידה יצדק מאד אמרם ז"ל על פסוק ויבן את הצלע שנתן בינה באשה יותר מן האיש וידוע שהבינה אוצר הדעת היא כמו שפירש הרמב"ם באבות סוף פרק ג' וקשית נחלת אבות בטלה מעקרא כי במדת האנושיות התנא מדבר לא באלקיות לפי פשוטן של דברים אף כאן בהצטרף אצל הירח דעת עליון נותן הצורות ודעת הבנים ישראל בוניה ודאי כדדרשינן מיתורא דקרא שהם במצותו רואים הליכות השמש ומונין לה לירח באמנה אתו הנה בזה בלי ספק חבה יתרה נודעת לה ואמנם היו הככבים.מהדרים ממשלת הלילה עד שיצדק אמרנו שהמאורות שניהם גדולים מתחלת יצירתם השמש ברוב בנין והירח ברוב מנין והנה בשתוף הנהגותיהם בשויי גמור יושג התכלית בבריאה כמו שיבא:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יא

אכן קטרגה הירח לפני הקב"ה במאמר שיש בו בקשת השלום ורדיפת האהבה לפיכך קראוהו חכמים קטרוג מלה מורכבת שמשמעה קטטת החמדה או קשר החמדה כדמתרגמינן נחמד למראה מרגג למחזי ואמרה אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד. כך היא שנויה בפרק אלו טרפות ופירושה כי לא די להשלמת החפץ אל הטוב והמטיב שיהיו שניהם קיימים באיש וכל אחד יספיק שלמותו לעצמו ובלתי מטיב לזולתו ומזה הצד תחמוד הירח התחברה לשמש בדרך אישות דהיינו שתוף ההנהגה

בהסכמת חלקיה כדי שיועילו שניהם לזולתם והיתה תשוקתה לחבור מתמיד בהשואה גמורה בהיות האורה של מעלה מתפשטת לפניהם בלי הפסק כיד המלך ואף על פי שיהיו השמש שליט לבדו על ממשלת היום ובו יצא אדם לפעלו ולעבודתו במצות הנוהגות בו הנה בהיות הירח על ממשלת הלילה לכשרון המעשה שזמן הלילה גרמא אליו דלא איברי אלא לגרסא וכל כיוצא בו יחשב לירח יקר וגדולה שבזה תהיה עולה עמו ואינה יורדת ממעלתו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יב

ויצדק הוכוח הזה בחכמה ומוסר לירח אם שיהיו הגרמים השמימיים חיים משכילים אם שמניעיהם הם המדברים ומשתדלים בתקנתם ונקראים על שמם וכשיונח היותם בעלי שכל הוא הדבר אשר אמתוהו חכמי ישראל בפרק מי שהיה טמא באמרם שהגלגל קבוע והמזל חוזר וזה כי המזל הוא חלק שכלי מיוחד בגלגל כמוח באדם שהוא מנהיג את הגוף בהשכל וחושק ומתדבק ונעשה כסא כבוד לנשמה כן הדבר במזל שהוא המשכיל ומנהיג בחכמתו את הגלגל וחושק ומתדבק ונעשה בסיס למלאך אם כן הגלגל הוא בעל נפש חיונית קבוע בשלמותו הקיים באיש ושכלו הוא המזל החוזר להתבונן ברצון קונו ומתעורר אל התנועה המסודרת בגלגל שלו והנפש המשכלת אליו הוא המלאך כי בלעדיו לא יתבונן בשכינה להשלים חפצה כשם שאין המוח באדם מכיר את בוראו בשלמות מבלעדי הנשמה והאומר מזל קבוע וגלגל חוזר דובר אמת שהרגלים הן הנה מוליכות את הראש והוא וחומרו שוים בזה המוחש וכבר הפריז את המדה מי שאמר מן המפרשים שחזרו חכמי ישראל והודו לאומרים כך שאין הסוגיא כדבריו ויונח ששתקו להם וגם מצאו בשוני הלכות הולך לשטתם אשר אין בה כזב לפי הפשט הנגלה הנה המה בחכמתם לא רצו לגלות טעמם ונימוקם ולדעת האומרים שאין לגרמים הללו חיות מעצמם ותנועתם אינה אלא טבעית בסבוב כעליית היסודות הקלים וירידת הכבדים אף אנו נאמר שמניעיהם מתחילים במזל ומשלימים בגלגל הנגרר אחריו לא ידומה ההפך מזה בשום פנים לעומדים בסוד הבריאה ואמות סדורה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יג

גם אלה לחכמים משלי הקטרוג והמעוט לירח מדבריהם וחידותם על מה שקדמו המאורות בבריאתם לאדם ולא נודע אליהם או אל מניעיהם למי ולמה עד לאחר זמן והרמז במלת קטרוג בגימטריא שי"ח השדה והן הן ראשי תיבות של נפש רוח נשמה

חיה יחידה וסופי תיבות שלהן שיח"ה בסוד נער נערה ואותיות אמצעיות בגימטריא חת"ן מהכא מוכח שקדמה שיחה לפני אל ואדם אין לפיכך בקשו בעלי השכל לעמוד בסוד ה' בזה ובכיוצא בו והיא לרבותינו מליצה ידועה דגמלא אתא למבעי קרני ואודני דהוו ליה גזזינהו מניה. כי אמנם כל מעלי הגרה חסרי השינים לפיכך הם בעלי קרנים כי יתפשט על ראשיהם מלמעלה אותו החומר הקשה שממנו השינים ליתר הבעל החיים. והגמל מעלה גרה ובעא קרני בטענה זו ולא הודו לו שכבר העלו בגמרא דאית ליה ניבי. ובהם נתפשט גם כן חלק מן הסחוס שממנו גודל האזנים לנגרע מאותן הניבים לפיכך אודני דהוו ליה בראוי לפי שטתו לא במוחזק גזזינהו מניה והקטינום ועל זה הדרך מהתבוננות על סתרי הטבע הישר היה כל האמור בירח כמו שזכרנו אלא שהיתה מצוה שלא לשמה ואורך הויכוח ראיה לזה ולא עוד אלא שאפילו אחרי רוב הפיוס לא נתפייס ולא נתקררה דעתה לפיכך הוצרכה הכפרה והנה באה התשובה הראשונה אליה שתקטין עצמה כי אשה מזרעת תחלה יולדת זכר והוא הטעם האמור בבראשית רבה שנקרא מאור קטן על ידי שנכנס בתחומו של חברו אף על פי שנכנס ברשות ולא עוד אלא שאמרו אני גרמתי לו ליכנס בתחומו של חברו כי בהיות הירח מרגשת בחסרונה ראוי ומחוייב אליה שתודה היותה צריכה אל השמש יותר מצרכו אליה שעם הודאתה זאת היא תמעט עצמה כאמרו לכי ומעטי את עצמך וגם זה לה נחמה קצת ממה שנתבאר בתעניות ובסנהדרין כי המתבייש מעצמו אין לו בושת פנים כמו המתבייש מאחרים. ועם זה תמשול ביום ובלילה כי אף בממשלת השמש היא תהיה לו עזר כנגדו שכן הנשים צדקניות מגדלות את בנינו ומצילות אותנו מחטא החסרון למונע עצמו מפריה ורביה ומחטא היתרון בעריות שבתורה ואף על פי שהוא אצלו שרגא בטיהרא ועקר הממשלה לשמש שכן האיש מצווה על פריה ורביה והוא ואמו חייבים בכבוד אביו וכל שיש קדושין ואין עברה הולד הולך אחר הזכר הדא הוא דכתיב למשפחותם לבית אבותם. מכל מקום איהי מקרבא הנייתה לבעל עצמו והקל מעליו טורח גדול הבנים כי רב הוא ועוד שאם מביא חטים חטים כוסס אי לאו שהיא טוחנת ואופה מביא פשתן פשתן לובש אי לאו שהיא טווה ואורגת והמאורות גם כן אף על גב דממגד תבואות שמש הא בעינן נמי ממגד גרש ירחים. ולא עוד אלא שהיא בעלת פקדון וכל יש לו נתן בידה וגם זה לה מעוט מצד וגדולה מצד כי היא מחלקת ברשותו מנכסיו למאן דצריך קטנים עם גדולים כי יש מהם עוסקי מצות כגון להרבות את הדמות שמצותו בלילה וכן אין רנה של תורה אלא בלילה ולעומתן כתיב בו תרמוש כל חיתו יער והיא לכלם ולסרניהם תתן טרף לביתה וחק לנערותיה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יד

וממאמר שיר השירים מהזוהר שזכרנו למעלה מוכח שהירח עצמה פיה פתחה בחכמה לשאול ההקטנה הזאת ויונתן בן עוזיאל אמר שהיו המאורות שניהם גדולים כ"א שעות פחות תרע"ב חלקים מתתר"ף לשעה וסימנם עתי"ם במספר אותיות גדולות של מנצפ"ך ובגימטריא תרח"ם תב"ל שהוא ט"ו פעמים ע"ב על שם ביה ה' צור עולמים והשם במילוי יודי"ן עולה ע"ב עוד אחוריהם של ד' מלואי השם הבלתי נהגה דהיינו פשוט כפול משולש מרובע לכל אחד מהם עולים תרכ"ד וג' מלואים יש לשם אהיה עולים תנ"ה מספר כלם תתר"ף עם הכולל. עוד כ"ד פעמים השם במלוי אלפי"ן עולה תתר"ף שכנגד כ"ד צרופי שם אדנ"י כנודע כי ד' אבנים בונות כ"ד בתים. ויש לחכם זצ"ל בספר פרדס רמונים דרך אחרת בתתר"ף ולפי מה שבארנו בזה היה שווי המאורות כ' שעות שלמות לכ' אותיות שיש בשני מלואים ראשונים לשם בן ד' שאין מצדם מעוט לירח כלל והמלוי הג' כי הוא זה דאלפי"ן כיון דמניה וביה התחיל המעוט לירח לא יחשב אלא שעה אחת וי"ז חלקים ממ"ה שבו היו עדיין המאורות גדולים על שם ב' אותיות ראשונות ממנו י"ו ונקודה אמצעית לאות ד' דאמר מר יו"ד הות והיא אחד מעשרה ביו"ד ראשונה אחד משששה לוא"ו ודי בזה וכיון שהתחילה יו"ד קטנה הלזו להתפשט לצדדין להצטייר בדל"ת התחיל הדלות והמעוט על שם השליך משמים ארצו של תפארת ישראל והחלק המושלך הוא מלוי א"ד בגימטריא תרע"א והכולל הוי צר כח כה שהוא השער שזכרנו שהיה המעוט בכ"ח חלקים אחרונים שבמלוי זה שהם תרע"ב חלקים בשעה כי בעבר"ת ה' צבאות נעתם ארץ. אי נמי כ"א שעות שאמר בן עוזיאל רמז לשם אהיה השער העליון כנודע פחות החלקים אשר אמרנו שהם תרע"א והכולל הוא השער התחתון וכן כ"ו פעמים כ"ו הם תרע"א עם ארבע אותיות והכולל והיה הכל צפוי בתחלת המחשבה שכן כתיב מארת חסר כי היה המעוט גורם מארת ה' בבית רשע והנה יהי מארת עם ארבע אותיות והמלה הם בגימטריא תרע"א וגם בזה די אל המכוון. ואולם רוב מה שבא במסכת חולין בדרך שקלא וטריא בין הירח ושופט צדק בזוהר שיר השירים יובא על צד ההנחה המוסכמת משני המדברים כי כל אשה יודעת איש קונה אדון לעצמה בבחירה ורצון כטעם האשה נקנית והחליפו המליצה הראשונה באמרם אי אפשר למלכא חד לאשתמשא בתרין כתרין כחדא אלא דא בלחודוי ודא בלחודוי כי כאן המלך הוא הקב"ה ותרין כתרין הם השמש והירח ולא תאות להם ההשואה הנכספת להשגת תכליתם עד שיהיו ניכרים תחלה כל אחד מהם בשלמותו לבדו ומתניתין היא נותנין לבתולה זמן וכו' וכך נותנין לאיש לפרנס את עצמו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן טו

על זאת עיקר קביעות המועדים תלוי בלבנה עם היותה צופיה הליכות השמש כי כל ישעה וכל חפץ להדבק בו והיא אמנם סובבת כל כפת הרקיע בזמן כ"ז ימים ורביע בקרוב ומגעת אל המקום שהיתה שם בראשונה תחת השמש ברגע הדבוק שעבר ובזמן שני ימים אחרים ורביע בקרוב תשוב להשיגו ולהדבק בו ושם יחשב לה מולד אחר כנודע נמצאת הירח הולכת בשני ימים ורביע ויותר ממנו כמו חצי שעה כל מה שהלך השמש בכ"ט ימים וחצי ושתי ידות שעה בקרוב. וידוע שלא יפחתו לה מי"ב דבוקים לשנה ואז פניה העליונים מאירים כי מעולם לא ראתה חמה פנימתה של לבנה והן הן דרכי שלום שבינו לבינה גם אחרי הקטרוג כמו שבארנוהו וזאת עולת חדש בחדשו היא העולה אצלו בלי ספק אלא שעדין אנו צריכים להביא שעיר לחטאת כיון שהיא מכאן ואילך מתרחקת מדודה להאיר לנו וכן התמו בספר הבהיר דאיכא ירידה בחטאת מדכתיב ביום שנטל עשר עטרות וירד מעשות החטאת ולפיכך אין מקדשין את החדש אלא אחר הדבוק עם השמש שהיא מתחדשת ועולה עמו בהלו נרו עלי ראשה ועל שמו נקראים חדשי השנה ואין פוחתין מי"ב למספר שבטי ישראל דכתיב בהו ולישרי לב שמח"ה בגימטריא שנ"ג ימים לפחותה שבשנים ואין מוסיפין על שלשה עשר בהחלק שבט יוסף לשנים והיו כלם כמספר מדות הרחמים שבמקורן הן י"ב ועם הכולל י"ג ואין לנו בשנים יתרה על שפ"ה ימים שהם בגימטריא שכינה וכשם שהירח לרצונה כרגע ממעטת את עצמה ופונה לצרכי העולם אף הצדיקים כן. ונקראים על שמה כי אף על פי שניתן להם קביעות המועדים ברשותם לגמרי אפילו מוטעים שוגגים או מזידים כדרשת אתם ג' פעמים מכל מקום הנה הנם מקטינים עצמם לפני אדון כל הארץ המגלה סודו לעבדיו ובריתו להודיעם כי יושר ההנהגה כן חייב שיהיה הזמן מסור בידם להיותו נברא כמונו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן טז

ולו חכמו ישכילו זאת המתפארים במחקר הלא ידעו אם לא יבינו כי לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים בלבד אך לא מעל השמים כלל. ואפילו המשך בלתי משוער אשר יקראוהו למה שהיה קודם התחלת ההשערה למדת יום ומדת לילה הוא מאמר מגומגם אסור להתבונן בו כי לא יצדק בקדמות יתברך הבלתי בעל תכלית שנתארהו במשך אף על פי שנאמר בלתי משוער כי אמנם המשך בטבע וסגולה יחוייב בו עבר הוה ועתיד וכל זה איננו שוה אצל הקדמות והנצחיות המוחלט במציאותו לבדו המרומם על כל ברכה

ותהלה כי אין שם עבר או עתיד כלל לא קודם שנברא הזמן ולא עתה שאנו מתוארים בזמן ולא אחרי תום חקות שמים לכן יתיחס הזמן לעלולים בו כמו ימות עולם כימי השמים ודומיהם לא זולת כי על כן אמר איוב הכימי אנוש ימיך ירצה שאין להם יחס ודמיון עם שפל אנשים כשטת הזוהר שכן מכתו אנושה וימיו יכלו באפס תקוה אם שנותיך כימי גבר גם הצדיק המתגבר על יצרו שימיו נצחיי וקיימים כנודע אין להם ערך אפילו עם שנותיך הוא הזמן המשתנה בהנהגותיך מדין לרחמים והוא טעם הכפל והחלוף בכתוב. ואולם יומו של הקב"ה שהוא אלף שנים יצדק מאד שנקראוהו סדר זמנים והוא אחד מטעמי הספירה בין קצירת העומר למתן תורה והוא ההפך למשך בלתי משוער כנגדיות גמורה כמפורסם לכל מבין ומזה יובן הפסוק שאמר ואתה הוא ושנותיך לא יתמו אמר שבא הכנויים האלה הכוללים תארי ההשגחה המתחלפת מנגלית לנעלמה ומתיחד בשתיהן כטעם ברוך אתה ה' אשר קדשנו וסדר זמנים שלה בהדייהו אין להם כליון ודוק שנותיך שהוא לשון נקבה ולא יתמו לשון זכר דהא אין סיפיה דקרא מידריש אדסליק מיניה בלבד אלא אריש נמי אלמא הקיום לסדר זמנים תלוי בהצטרפו אל התארים שזכרנו אשר יחדו יכונו לנצח נצחים:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יז

זה הוא המכוון אלינו במלת אמת שאנו מוסיפין בסוף קריאת שמע על שם ה' אלהים אמת והיא לבדה מספקת ליחיד היודע לכוין בה במקום שלש תיבות שמוסיף שליח צבור כי ידוע באותיות אמת שהן ראש תוך סוף לאלפא ביתא וכן חותמו של הקב"ה דכתיב ביה אני ראשון לעילא עד אין סוף ואני אחרון לתתא עד אין תכלית ומבלעדי אין אלהים באמצע הקצוות הבלתי מוגבלות כלל ועקר ועל היסוד הזה שהוא בעצמו יציב ונכון כתוב בספר טעמי המצות לקנה שחברו ה"ר אביגדור בעל הפליאה שתיבות החזרה ראוי שתהיינה אני ה' אלהיכם ויש לו יסוד גם כן במדרש הנעלם דמגלת רות ולקמן נימא ביה מלתא גבי סרכין תלתא אשר יאמר אליהם שרי הפנים בקשירת כתרים לרבם מאשי ישראל ותפלתם ועוד דכתיב וה' אלהים אמת שפירושו הוא ובית דינו כדלעיל והיינו אני ה' ועם זה לא יטעה ש"ץ לאמר אמת בסוף קריאת שמע בלחש דלא איריא בשום אופן ומספר התיבות יעיד על זה אף על פי שהרבה מן האחרונים לא דקדקו בכך ונראין דברינו מדבריהם ומכל מקום לא נהגו לחזור מלת אני אלא כך הוא התקון הקבוע ומסור לרבים ששליח צבור לבדו חוזר ה' אלהיכם וכוליה עלמא מוסיפין אמת פעם אחת בלבד יחיד בתחלה ולא בסוף ושליח צבור בסוף ולא בתחלה י יוהיינו מסקנא

דגמרא להלכתא פסיקתא אינו חוזר ואומר אמת וסתמא קאמר שאין שום אדם חוזר ואומר אמת שהרי ש"ץ לא אמרו מעקרא ואין לשנות כי גם זה מוסכם בזוהר ובמדרש הנעלם שם גם כן נתבאר התקון ליחיד לכוין בווי"ן שהן מספר ב' שמות היכל ידו"ד ואמת שאמר היחיד תחלה הרי ג' שמות אמנם דידן עדיף לכוין באמת שהרי בלילה אין שם ווי"ן ומכל מקום יש מכוונים במלת ואמונה שיש בה אמן כמספר הווי"ן מזה ומזה יתקלס עלאה ובלבד שיכוין אדם דעתו לשמים והואיל ואתא לידן דין קריאת שמע נימא ביה מלתא במאי דפרישו רבנן המדקדק באותיותיה מצננים לו גיהנם ותני רב עובדיה ולמדתם שיהא למודך תם דאתמר עלה בגמרא עני רבא בתריה כגון בכל לבבך ודומיהם ומבעי לן למנדע מאי קמשמע לן רבא דהיינו הך לקושטא דמלתא מעט שלא נחשוב כדבקים אלא האותיות השוות ושתיהן נעות כמו שהעיד ה"ר יונה מן הנוסחאות המדוייקות שבגמרא. והן אמנם שמנה זוגות בלבד ארבעה ללמדי"ן תרי"ן לממי"ן אחד לבי"ת ואחד לפ"א מספר כלן ששים בחושבן זעיר דחנוך כך היא קבלת האר"י זצ"ל מפי מורי הה"ר ישראל נר"ו אחד מגדולי תלמידיו שזכני להרבה גופי תורה והדברים עתיקין לדעת למה שמנה ולמה ששים ולמה חושבן זעיר אין זה מקומה וכל יתר הזרוזין חוץ מאלה הם בכלל מדקדק באותיותיה אך לא מן הדבקים שצריך ליתן ריוח ביניהם כמותם ודי בזה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יח

והנה אלהינו זה יתברך שמו המושל על סדר זמנים והכל כחומר ביד היוצר כן הוא בידו וברשותו יביא במשפט על כל נעלם בכל יום ובכל שעה כמו שנתבאר בגמרא מפסוק ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו וכבר בארנו במאמר חקור דין בחלק השני שהתנאים הנראים כחולקים בזה מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ולא יחד יום מיומים לצדק בו את דיניו כמו היום הרת עולם המיוחד לדין האדם וכן ליתר ההנהגות כמו שאר פרקים שבהם העולם נדון אלא להישרת לבבנו ליראתו אחרי שהעולם נתן בלבנו להיות טרודים ברוב הזמן והיו הפרקים האלה לנו ולבנינו מקראי קדש לפדיון נפשנו בלי ספק שכנגדם פני המרכבה ילמדו עלינו זכות ועל שם נקראו ארבעה פרקים שהם פרקי המרכבה וקשוריה ועוד שהם פקידין על הפורקן ועל הפדות ארבעה גואלים ודאי שכן מצוה עלינו בכל אחד מהם לטהר עצמנו תחלה ולהקביל פני הרב מעין מצות ראיה להקבלת פני שכינה ולעסוק בתורה ולהרבות בעבודה דהיינו בתפלה ובקרבנות היום ו

לשמח בהם העני והגר וכל אלמנה ויתום שהיא גמילות חסדים הרי שלשה עמודי עולם כי בזה יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן יט

הרי אנו בקדוש החדש והזמנים כמו הכלה שתבעוה לינשא בניסן או בסיון ועד שתתפייס ותאמר יום פלוני ניסן לא רמינן שערי באסינתא ומשנתפייסה וקבעה ראש חדש צריכה להמתין לפרנס עצמה עד ט"ו לחדש או ו' בו האי כדיניה והאי בדיניה אבל בקדושת היום הרת עולם אינו כן שהרי החדש מתכסה בחג לפי שהיא נתבעת לבדיקה תחלה בראש השנה ויום הכפורים ברחימותא דאית בה קנאה כי הן בקדושיו לא יאמין וכשנצא בדימוס וסימנים בידינו לולב וארבעת מיניו נזכה לסכת שלום על כל כבוד חופה ונקתה ונזרעה זרע. הצד השוה לחדשי השנה כלם הוא מה שכתוב בתשובות הגאונים כי שבעת ימים קודם ראיית הלבנה מדת רחמים עורכת מלחמה עם סמאל וחייליו על המעוט והשעיר מעורר תגר עם איש חלק על קנאה יפה כלבנה ומיכאל וגבריאל נלחמים נגד המקטרגים ובסוף יום השביעי גבריאל מחליש כחם ומיכאל כהן גדול מביא לשמעשאל השר הגדול המלמד זכות על עשו שהוא כדמות שעיר ומקריבו כדמות קרבן במזבח העומד לפני התשובה בכל ראש חדש ואז מתפייס הרצון והכבוד מתרבה ומתמלא וכח השעיר כלה באש הגבורה אלא שחוזר ונעור בימי הירידה עד הזמן המיועד דכתיב ביה והיה אור הלבנה כאור החמה. ולמדנו מזה להקבלת פני שכינה בברכת הלבנה שמצוה מן המובחר שלא לברך עליה עד ליל שביעי לדבוק וקודם ששה עשר לעכובא והרי דייקי תרי לישני בגמרא דפרשו מלתיה דרבי יוחנן דאמר עד שתתמלא פגימתה ולא פליגי והיינו עד שתתבשם דמסכת סופרים וכמו שבארנו מלתא וטעמיה ולמה בחול ובמוצאי שבתות בעיוני השנון ידרש משם:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כ

השתא מיהת לא מיתבא דעתא של ירח כי המבחן קשה ולעתים רחוקות אף היא תשיב אמריה לאדוניה בקרב לבה שימני כחותם על לבך אשר שם נגלה אליו קץ הימין כאשר היתה באמנה אתו מגיד מראשית אחרית כחותם על זרועך שמאל דוחה מאז הבקר של חדוש העולם ועד עתה דעלה איתמר לאברי לא גליתי ואפילו לימין מקרבת מה כתיב בתריה כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה רשפיה רשפי אש שלהבת יה ולהשלמת הביאור במכוין הנה ידוקדק בכתוב תחלה הכפל והחלוף לכל חלקיו איש לא נעדר

וצרוף קצתם מזה ומזה והתיחסם בכללות הדרוש הלז שאנו בבאורו. ועתה ישמע חכם כי כאן הרעיה התמה בצוף דבש אמרי נועם מצאה בית שאול אל המות ערוך מאתמול שיתרחב בדוגמטריא של רשעים כטעם אין כל חדש גם הוא למלך הוכן שהכל ברא לכבודו ועתיד להוסיף חללו כלו אומר כבוד על היכלו בגן עדן בזכות הנותן ריוח בין הדבקים של קריאת שמע שהן ששים כדלעיל והוא טעם אמרם ז"ל עדן אחד מששים בגיהנם כי כל ריוח וריוח בקרב כל ישראל מוסיף עדן אחד בעולם ונמצינו הופכים את הקללה לברכה ואם גיהנם כך קל וחומר לכל היצור והיא גם היא אמרה כי הקנאה רוח טהרה ודאי קן לה לאהבה. ואש הגחלת מעון השלהבת. כי עז המתקומם ומי יקימנו וקשה המקום בל ימוט לעולם. והנה הצור תמים פעלו שם הלב זבול לו לחותם והרבה עמו פדות כדוגמא דקה מן הדקה כמוח עליו מלמעלה והוא טעם על לבך וכמוהו ועל לבם אכתבנה בארנוהו במאמר חקור דין. ובזרוע ה' ומאי ניהו אלהים דמעשה בראשית בו חותם החדוש והדוגמא בימינו ממעל לו דכתיב ביה רום ידיהו נשא ובו עולם חסד יבנה כטעם על זרועך והרי היא מתחננת לשוב לימי עלומיה על הפורקן ועל הפדות שיהא טוב אחרית דבר כאשר היה בתחלת המחשבה ראשית דעת בזמן שקדמו שרים שמים העליונים ותולדותיה אחר נוגנים הארץ העליונה ותולדותיה בתוך עלמות תופפות אלו נשמותיהם של צדיקים דעלייהו כתיב יהי אור בהפשט כתנות עור הוא נרתקו דכתיב ביה ויהי אור ועל דבר זה נכרת ברית שלא לדחוק את הקץ:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כא

ולמען יזמר הכבוד העליון ולא ידום אף הירח כן אל דמי לה במהללה אל תחרש ואל תשקוט עד שהמציא לה הקב"ה לפי שעה תקון משקיף לכל צרכי העולם באמרו הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח וכבר הרגיש הרב בראש מסכת שבועות קושי המאמר כפשוטו ותקן אותו בשני פרושים אמתיים והיו תואמים וצריכים זה לזה בעצם לא תשתלם הבנת הדרוש אלא בשותפם יחד. הפירוש האחד יתבאר עלי כמו לפני והוא לבדו מה שהבינו ממנו האחרונים. אבל זה איננו מספיק אלא כשיפורש גם כן עלי מטעם הרב כאמור בשביל הערבות שערבתי לירח שתהיו צדיקים וקובעים ראשי חדשים על פי ראייתה ומתמידים המנין בה לשמטות וליובלים לקדושת הארץ הנבחרת שהיא דוגמתה ממעטת ומצמצמת עצמה בזמן שאין כל יושביה עליה כצבי הזה שאין עורו מחזיק את בשרו כי הצבי עודנו חי מרחיב את עורו בעים רוחו ושעור ההרחבה העתידה ומזומנת

לארץ הנבחרת מפורש בכתוב שאמר צבי היא לכל הארצות ובזמן שהחי הזה טעון הפשט חדל כי קטן הוא מהכיל את בשרו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כב

ממה שידענו שאין בשר המת מרחיב את העור ורשעים בחייהם קרוים מתים לפיכך בהתחבר אברם ללוט כתיב ולא נשא אותם הארץ ואין זה מקרא קצר כדברי המפרשים אלא אותם פירושו האות שלהם כטעם אות אמת ואות חוט השני שדרשו חכמים בדברי רחב וכן ויתנכלו אותו לא יצדק ההתפעל בפשט הכתוב המורגל למפרשים אלא במה שבארנוהו שדמו בעצמם אחי יוסף היותם מספיקים להשלים האות שלו בדגלים ובצבאות ה' ואחר כך יוכלו להמיתו ולא ימשך מזה גרעון במחנה שכינה לפי דעתם והיה זה במדת השלום שהחזיקו בו בינותם בלב שלם ובכחו זה שתפו שכינה עמהם כי הוא לבדו מספיק להמשיך בעולם חסד אל מתליסר מכילן דרחמי שכן י"ג פעמים חסד בגימטריא שלום במספר אותיות גדולות של מנצפ"ך וכתיב אין שלום לרשעים שאין שנאת חנם ושלילת השלום מצויה אלא בנשמות פגומות וכל שכן אם בשכבר כשלו איש באחיו צא ולמד מתלמידי רבי עקיבא שלא חלקו כבוד זה לזה בזכרם עון שטים שלא הטהרו ממנו עד אשר יחדו יכליון דמיתו מותא תניינא באותו פרק ודוק סמיכות הכתובים בפרשת פנחס ובני קרח לא מתו כתיב בתריה בני שמעון כריך ותני לא מתו בני שמעון אלא מזרעו של ערב רב שנשאו נשים באותו השבט וכבר זכרנו מזה למעלה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כג

ואף דור המדבר שאמרו בשנאת ה' אותנו והוא הפך ויתנכלו אותו לפי דרכנו נגזר עליהם ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה ראשי תיבות ואיב"ה שהיא גרמה להם איבה אחרת נוטריקון איכה ישבה בדד העיר כפי הנדרש בו וזה שהם היו ממחצב גבוה מקור האהבה כנודע דעליה כתיב הכל היה מן העפר אפילו גלגל חמה ולא עמדו בשלותם אדרבה השחיתו להכניס את השנאה בתחום המלך העליון שהשלום שלו ונדונו להתעכל זוהמתן בעפר המדבר מקום נחש שרף ועקרב עד היום הזה כנרמז בזוהר והוא טעם כי יפול הנופל הוא הגוף המתפעל בזוהמא וכטעם ובגדי ערומים תפשיט כי הערומים מן השלמות לובשים בגדי אבל ובשובם לשלמותם שבח הוא להם הפשטת בגדי ערומים ללבוש בגדי ישע מעיל צדקה ואין צורך למה שנדחק הרב אבן עזרא בפסוק הזה וישתבח בו בכל מקום לדמיון כי יחשבהו לו פשט נחמד לא לנו. ואולם השלום סימן מובהק

לריעים בתורה ובמצות גם מתמול גם משלשום ודגלו עליהם אהבה כטעם ויתנכלו אותו שזכרנו אף כאן דגל של אברם ולוט והאות שלהם לא נשא את הארץ שתרחיב מקום אהלה לשניהם אפילו באותה שעה אשר הם עליה ואחרי הפרד לוט רחבה ונסבה לאברם לבדו כדכתיב שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה וקדמה וימה וההפך בלוט כי תחלה ישב בערי הככר אחר כך ויאהל עד סדום ולסוף צמצם ישיבתו בשער סדום וגם שם לא הונח לו כי אין הבור מתמלא מחוליתו. וכשם שנאמר בנחמת הארץ האריכי מיתריך ועתידה ירושלים שתתרחב עד דמשק להכיל רבוי אוכלוסיה כטעם מי ילד לי את אלה כך והיה אור הלבנה כאור החמה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כד

והנה מציאות המוחש מן הארץ הקדושה שמארבע מאות פרסה מרובעות שהיתה כבר בעת שלום עכשיו נתקרבו גבוליה המפורשים בתורה ונראים לעינים דחקוה צמצמוה וקפלוה ביניהם לקיים ושממו עליה אויביכם זה הדבר מקרב מאד אל השכל אמונת האפשרות במעוט הירח מן המציאות בכח שהוכן תחלה קודם החטא מנורא עלילה על בני אדם ונמשך אחרי כן במעשה וכל הנדרש בה אמת שאלו זכינו היינו נהנים תדיר מהאורה של מעלה ושני המאורות היו משמשים לפנינו כמעשה האורלוגין למדוד בהם סדר זמנים לא זולת שכן כתיב בראשונה והיו לאותות ולמועדים אמנם בצפיית החטא הוכנו גם כן להאיר על הארץ והדבר ידוע מהגשמים הזכים שבהקפל חלקיהם ובהתקבצם זה אל זה יתעבו וימעט ספיריותם כדברי הרמב"ם בפ"ד מיסודי התורה וכיון שהעידו הכתובים ופירשו רבותינו שנתמעטה האורה בעונותינו אין תימה שימשך זה מהתכנס גופי המאורות עצמם והקטנתם בפועל וההגדל במאורות מזה לזה בין רב למעט והוא טעם וחפרה הלבנה לפי שעה כטעם ואל תכלמי כי לא תחפירי האמור בארץ ואף על פי שנאמר גם כן ובושה החמה דברים כפשטן שכנגדה כל העולם כלו לקה הלא השאירה עוללות לתת שכרם בעולם הזה למונין לה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כה

ומה גם עתה צדיקים נקראים על שמו של המאור הקטן וידוע מה שהשיבו לצדוקים בסוף מסכת ידים כי כל דבר לפי חבתו טומאתו וכבר פירש בן עוזיאל בג' מקומות מן הנביאים חזרת המאורות לקדמותן שתקון החמה יהיה על חד תלת מאה וארבעין ותלת שהוא רבוע השבעיות באורך ורוחב ועומק כטעם ואור החמה יהיה שבעתים בשוב

לאיתנו הראשון רמז לדבר בספר משלי לא יבוזו לגנב ונמצא ישלם שבעתים האמור על חטאו של אדם שגנב מעץ הדעת ושלם ממיטב כאמור ולפי המסופר מקפולה של ארץ ישראל בעת הזאת בתוך גבוליה שזכרנו קרוב הדבר מאד לשמירת היחס הזה ודי במה שאמרנו אל המכוון עתה:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כו

ידוע ממאמר קרבני לחמי לאשי שסוד הקרבנות הוא פיוס פמליא של מעלה ושל מטה שיהנו כלם משלחנו של מלך ואפילו העולה שהיא כליל לאישים יש ממנה העור לכהנים ושעיר החטאת ממנו למזבח דמו ואמוריו והבשר והעור לכהנים. ומזה למדנו פשט אמתי מתוק לנפש וברור כשמש בפסוק האמור לעלי ותכבד את בניך ממני להבריאכם מראשית כל מנחת ישראל לעמי שאמרו המפרשים הלמ"ד נוספת ואין הדבר כן אלא היא כלמ"ד לאישי אף כאן לעמי יכלול כל הנהנים מן הקרבן האישים לחלקם והכהנים לחלקם שהוא שירי הקרבן לא הראשית ופשוט הוא. או יאמר לעמי לעיני עמי שבראותם היות יפה כח הכהנים מכח המזבח יאמרו שלחן ה' נבזה הוא. או יאמר מראשית כל מנחת ישראל הבא לצורך עמי הם הנשמות העתידות להבראות שעם המלך במלאכתו ישבו שם והם עמו ונחלתו והדברים מגיעים למנחת יולדת שהיו משהין את קניהן וממעטים את הדמות כדברי רבותינו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כז

ועל המורם מהם לכהנים נאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם ואמרו חכמים כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים תורה אחת לחטאות הצבור והיחיד. והכוונה כי היתה להם אכילת הקרבנות גזרת מלך כהנחת תפלין וכמתן דמים והקטרת אימורים למזבח ושב עם זה קיום המצוה הזאת בא ללמד ונמצא למד כי אנו נחשב שאכילתם מכפרת לבעלים ואינו אלא ממה שהבעלים מתכפרים חסידים שבכהונה אוכלים שהרי הן מסובין על שלחן גבוה במקום קדוש נהנין ונזונין מזיו שכינה. וכבר היתה ברכה משתלחת בעת רצון בחלוקתן ובאכילתן לשובע המעט הוא אם רב המגיע לכל אחד ואחד ומזכירים היו לשבח את הבבליים שדעתם יפה בשעיר החצון של יום הכפורים שחל בערב שבת שלא הביאוהו לידי נותר כדתנן במנחות פרק שתי הלחם:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כח

ובאמת אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ולפיכך אנו צריכין כפרה מן הסתם חטאת לה' כמו שאמרנו כי הוא המכריז על יד נביאו ועמך כלם צדיקים והוא ערב המחזר על הלוים ומזרזם שיפרעו בשביל הערבות שלו ויצדק לומר עלי בדקדוק גמור כי הכפרה לעצמכם והחוב עלי לכפר עליכם כי מקוה ישראל ה'. ויפורש גם כן עלי לפי האמת כטעם כגמול עלי נפשי ליודעי חן אי נמי כטעם לוו עלי ואני פורע כי עצם הבטחון גורם הכפרה ממה שנתמעט הירח לחסרוננו או ירצה למעני פירוש הביאו אתערותא מתתא בכדי שיספיק לאתערא לעילא והוא טעם למענהו לקלוסו שהוא מקלס ומתקלס מעלה ומטה ושוי הנגון בתרי קלי הוא באמת מפליא לעשות א כן כשיחסר ההתעוררות תחתון שאז נאמר אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני פירוש אנכי בהשגחה הנגלית אנכי הוא בהשגחה הנסתרת כמו שזכרנו למעלה דעלייהו אתמר יום כפורים הוא תרי משמע והיינו דקאמר מוחה פשעיך למעני כי אפילו זכות אבות איננו מספיק אם אין התחתונים אשר המה חיים עדנה מתעוררים תחלה לתשובה וכן למעני למעני אעשה שמזקיקין אותו להשואת הנגון בינו לבין עצמו כי איך יחל ח"ו וחזקיהו אמר הנה לשלום מר לי מר כפל המרירות לפי שנאמר לו וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני שאין בדור זכות מגין ולמען דוד עבדי כטעם מתים יורשים את החיים שבארנו במאמר חקור דין וכן ושבח אני את המתים דקהלת. והנה המרירות הראשון היה נוגע אליו בכללות לפיכך אמר תחלה מר לי כי יצטרך האל יתברך להתעורר ברישא דכתיב למעני אמנם המרירות השני לי מר שהיה פרטי אליו שאפילו לבסוף לא יחשב לו זכות אלא לדוד אביו והיה זה לפי שתלה בזכות עצמו תלו לו בזכות אחרים כדברי רבותינו. ויצדק לפרש גם כן מלת עלי כטעם האוכל בשר אבירים אין זאת רק עטרה לראשו שאמר ונעשה רצונו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן כט

והוא טעם קשירת כתרים מן התפלות שנתיחסה באגדה לשר הפנים וצריך שימתין תפלת העני המאריך לשפוך שיחו ותחלת דבריו לפני ה' מתנצל על היותו גורם במעשיו איחור הקשירה ומה גם עתה והוא תפלה לעני כי יעטוף ונקרא הקושר שר הפנים כי הוא מרבה המשרה כשעור הפנים המתפללים הם מי שאינו יודע להתפלל אלא במדת הנפש ושר אחר קושר כתרים מכל התפלות כגון זו סנדלפון שמו ואחרים במדת הרוח ולהם שר אחד גדול מן הראשון כמו שנזכיר ועל שתי מדרגות אלה נאמר רבות בנות עשו חיל ועל הנשמה ושושביניה המתפללים בה כתיב ואת עלית על כלנה ולהם שר גדול

נורא מאד הוא המלאך הגואל שזכר יעקב אשר לא יגורהו רע לאחד הפירושים הנאמרים באמת ובקש רחמים עליו שיתנו לו רשות לברך את הנערים הם השרים שזכרנו ראשונה דעלייהו אמר משה לפרעה בנערינו תרי ובזקנינו חד נלך שכן כתוב בספרים מדוייקים קדמאה ביו"ד תניינא בלא יו"ד ויקרא בשלשתם שם ה' בזכות יעקב וזהו שמי ובזכות אבותיו כדמסיק קרא והוא השלמת המרכבה העליונה כנודע מאמרם ז"ל האבות הם המרכבה והרמז במסרה ותחת תרין ותחת כי אהב את אבותיך ותחת הרקיע כנפיהם ישרות:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן ל

ובתאר שר הפנים זה שזכרנו יש בו פירושים אחרים שהן כבשונו של עולם גם מה שבארנוהו כאחד מהם אמתי ומתישב לפי הפשט והוא המכוון לרבי חייא רבה בירושלמי פרק היה קורא שהיה מהרהר בתפלתו מאן עייל קמי מלכא קדמאי אלקפתא זה אכתריאל מן השלשה הכי נכבד או ריש גלותא זה מטטרון הנקרא בן ירד על שם ירידת הגלות כנודע. אמר שזה היה עקר כוונתו להבחין אם היה גובר בתפלתו הדבור או המחשבה והכוונה הנכונה ונזהר שלא לכוין יותר מזה כי היה חושש לעצמו מעיון תפלה ורבי בון הוה מני דימוסייא הן הם פנות ההילכתא שהתפלה מתקבלת בהם ושמואל הוה מני אפרוחים אלו כתות המלאכים המעלים אותה בכנפיהם ואידך מחזיק טיבותא לרישיה דכי מטי למודים כרע מגרמיה להוריד שפע שבע רצון לא בעמל ולא ביגיעה והנה תקוני התפלה שזכרנו נקראו כתרים ולא עטרות כי יש בעטרה מדת אחוריים והכתר כלו לפנים. והנזר שהוא עדות למלכי בית דוד נקרא כן על שם שפוע הקדקד ראשית דעת למעלה ממקום תפילין שמתחיל להנזר מול עורף והוא חבור עצמות הגלגולת הנודע לחכמי הנתוח בשם מחברת הנזר ולרבי שמעון בן יוחאי בריש פרשת משפטים בשם חדודי דגולגלתא. והוא מקום המבחן למי שראוי להולמו כנודע ואין כאן מקום לבאר יותר:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן לא

הא למדנו כי שלשה שרי הפנים יש כדאמרן ולכל אחד שמות מחולפים כפי שליחותו ומדת שעתו ושם אחד יכלול שלשתם בשעה שהכבוד מתעטר בהן ואומר להם לישראל אני ה' אלהיכם בארנוהו במקומו. אלה איפוא הם מלאכי השרת הנזקקין לכל התפלות לקשירת כתרים לרבם לא זולת ואינן מכירין פני המתפלל בלשון ארמי אף על פי שחלק

לו הכתוב כבוד בתורה נביאים וכתובים וכל שכן בשאר לשונות שלא זכו לכך ואל תשיבנו מדעת קצת מפרשים שאמרו כי צפנת פענח היא מלה מצרית שאיננה אלא עברית ומורכבת משני פעלים פ"ע שמשמעו הרמת קול כמו כיולדה אפעה נח כפשוטו ירצה שבהרימו קולו לגלות ולפרסם הדבר הצפון דעת השומע נוחה הימנו. קשר המאמר צפונות מגלה בנחת רוח לא כחרטומי מצרים שהיו פותרין ולא לפרעה כי דבריהם לא לרצון. למדנו לכל הלשונות זולתי המקודש לבדו שבו נברא העולם שאינן כדאי ליקשר בכתרו של חי העולמים אלא אם כן היה המתפלל עני בדעת שאינו מבין לשון הקדש ולפני ה' דווקא ישפך שיחו הבוחן כליות ולב ונחת רוח לפניו מן התפלה בלשון לועז בלב נשבר ונדכה יותר מתפלה בלא כוונה ואפילו בלשון הקדש ופשוט הוא לפי שאי אפשר להמצא כונה בלא השכלת הלב למה שאדם מוציא מפיו:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן לב

וזה חומר בתפלה מכל שאר המצות שאם עשאן אדם על ידי עצמו אינם צריכות כוונה אבל על ידי אחרים צריכות כוונה למוציא שיקבל עליו להיות שלוחו וליוצא שאם אינו מכוין לצאת איה חלקו במצוה ההיא. ועם זה סוגית הגמרא עולה כהוגן בלי שום מחלוקת. ואף על פי שקצת הפוסקים לא אמרו כן לא בתפלות הלועזות בלעז ולא בכוונת המצות הא דידן ודאי עדיפא מדידהו בדבר דלמד מענייננו וכשהעני הזה מכוין בה בכל כחו כתיב פנה אל תפלת הערער שהוא יחידי ואין לו מסייעים כדאמרן אלא עיניו ישברו למרום וקדוש המביט אל עני ונכה רוח כשהוא מתפלל ממעמקי לבו וקולו לא ישמע לזולתו רק לאזני המתפלל ולמי שאליו מתפללים ברוך הוא כי נשגב שמו לבדו ודוד המלך ע"ה אמר חנני ה' כי לא אחדל מהתפלל אליך אחרי היותך מתאוה לתפלתן של צדיקים אלא אליך אקרא כל היום:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן לג

ומהני קראי דחנה דגמרינן מנייהו במסכת ברכות הלכתא גברואתא לתפלה יש לי ללמוד גם כן הלכתא רבתי שראוי לנוח בשעת התפלה כדכתיב בה רק שפתיה נעות מיעט התנועה לכל שאר הקומה לא נאמר כל עצמותי תאמרנה אלא בזמירות והלולים לשבחו של מקום כדכתיב ה' מי כמוך לא הותרה שום תנועה בשעת התפלה זולת מה שנהגו קצת פרושים לקיים בעצמם מפני שמי ניחת הוא בחתימת הברכות בלבד ובניחותא והאר"י זצ"ל היה מצוה אל כל המתפללים ערבית שחרית ומנחה שיכנעו זרועותיהם על

לבם ימינא על שמאלא ולקיים בעצמם כל אחוריהם ביתה שיהא הפרק האמצעי משתי הזרועות נגד פני המתפלל. והחכם בעל פרדס רמונים זצ"ל היה אומר לכוף את הגודל בתוך פיסת היד מאותו הטעם עצמו דתנן במסכת יומא גבי פייסות אין מוציאין אגודל במקדש והכל עולה אל מקום אחד לכלול הדין ברחמים וירא שמים יצא ידי שניהם:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן לד

ויש תפלות שאינן צריכות סיוע למעלה בעליהן כגון פנחס בשטים כי אמנם עלה בתפלתו לחיה ויחידה שלא נמסרו פניהם לשליח כמו שבארנו במאמר הנפש לפיכך כתיב ויעמוד ויפלל ולא נאמר ויתפלל. וכל הפסוק חמש תיבות שבכל אחת מהן חמש אותיות שנתיחדו בתפלתו חמשה פרצופי הנפש כלולין זה מזה ואל תתמה אם במשה נאמר ויתפלל כי נפשו של משה היא לבדה לפי גדלה וחשיבותה תעורר בעליונים מה שלא יעוררהו פנחס בחיה ויחידה כוליה האי ואולי עוד משה רבינו ע"ה השלים הדיוקן האנושי כל האפשר במדת מקומו ושעתו ולא שנא זיו יקרא דאפוהי מאדם למלאך כי היה גרעון בחקו עצום ורב לא למעט בכבודן של מלאכי השרת חלילה כי כבר המלצנו במאמר חקור דין מה שאמרו רבותינו גדולים צדיקים שלא יובן בשלוח כמו שחשב הגאון רב סעדיה ורבים אשר אתו אף על פי שאין ממש בדעת החולקים עליו וסותרים את דבריו אשר המה טובים ונכוחים מדבריהם בלי ספק אלא להרבות בכבודו של משה שהיה כל ימיו מתפלל ומוסיף דבקות נפלא הגבה למעלה מכל זולתו בעליונים ותחתונים אבל פנחס כי מלאך ה' צבאות הוא כתיב ביה ויפלל פועל יוצא שהוא קושר כתרים לרבו מדבוקן ותפלתן של שאר העם:

מאמר אם כל חי - חלק א סימן לה

וידוע כי הכתרים התחתונים הן צורך גבוה בקשירת העליון תדע שאין ציץ בלי מצנפת והעני הזה יעטוף וגורם איחור לכלן והיותו רחוק מישועתו הן הן דברי שאגתו וההפך עיון תפלה ומוסר דין על חבירו לפי שעורנו במקומו כי הוא טורף נפשו באפו שיצא ולא המתין לעני הזה כדבריהם ז"ל בפרק קמא דברכות. ואולם בזמן שאין בית המקדש קיים התפלה הרצויה שחוברה לה לתורת הכפרה מכפרת והמכפר אומר הרי הוא כאלו התקבלתי. וכבר נמלטנו מן המבוכות המטרידות קלי העיון בקטרוג הירח בדרכים אמתיים ערבים על שומעיהם בבינה דעה והשכל להשוות את האמור בגמרא ובזוהר ובמדרש רבה שכלם דברי אלהים חיים ניתנו מרועה אחד:

תם ונשלם חלק ראשון:
חלק שני:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן א

וה' פקד את שרה וגו'. תרון הכשר חכמה רמז לה האל יתברך לאשת חיל הלזו שתזכה לבנות את בית ישראל במה שנתמעטה עצמה לרצונה כמו שבארנו והיא ראשונה לשבע נביאות שכלן מתאימות בהמשך זמנן לשבע מדות ההנהגה העליונה אחת אל אחת על הסדר. שרה בחסד לאברהם אשת חבר כחבר. מרים בגבורה שבלידתה התחיל מרירות השעבוד וכשם שהלוים מסטרא דגבורה מבעי להו לארמא קלא בשירי המקדש אף היא ותען להם מרים שירו לה' דבורה בתפארת שכן אמרה לברק לא תהיה תפארתך ומכלל לאו אתה שומע הן אלמא תהיה תפארתי אמנם סוף סוף נקבה היא לפיכך ותשר דבורה שהיא מצד הדין. חנה בנצח שכן זכה שמואל בנה והיה ראשון להתנבאות ממנו והיינו רמה קרני שעומק רום דספר יצירה הוא נצח. אביגיל בהוד בשוק שמאלי כנודע אל הקומה הזאת בפשיטות לרגיל בדברי חכמים וחידותם ילפיכך גלתה שוקה שפרסמה נבואתה והלך דוד לאורה שלש פרסאות הן הן ג' עתידות שהאירה עיניו בהן. אחת יהיו כנבל אויביך כאן בשרה אותו שימות נבל ודוד לא הבין וסבר שכבר מת אלא שהיה מחזר להחרים כל רכושו כמורד במלכות לפיכך תבעה והיא נצחה אותו בטענתה שעדין לא יצא טבעו בעולם ודנה את הדין לאויבי דוד להיות נשמותיהם זוממות והולכות בתוך כף הקלע ובהכרח ידמו כאבן תחלה כדכתיב בנבל והוא היה לאבן וזה בעון לשון הרע דניחא ליה זממא בפומיה ונגרע אפילו מצפצופי עופות ושיחת דקלים כפי חומר עונו וכל שכן כשיש בו חרטה על איזו מצוה כטעם תשתפכנה אבני קדש ואויבי דוד מכללם שכבר המליכו כל הרוחניים את אדם הראשון למלך עליהם והוא קיים בהם שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ירצה שתירא ממי שהוא ירא שאין על גביו אלא ה' אלהיו ואם מזרע היהודים הם אויבי דוד שזכרנו הנה נוסף עון על עונם בהיותם תוהים על הראשונות ממה שהמליכו השבטים את יהודה עליהם ומי שאין לו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי קאי במי שפרע מדור המבול דכתיב בהו ותמלא הארץ חמס ואין חמס גדול בעולם מן המרידה במלכות ומדור הפלגה על חרטת המצוה כטעם בנסעם מקדם שהסיעו עצמה מקדמונו של עולם על כן היתה להם הלבנה לאבן וכן שמענו הירא את ה' מעבדי פרעה שאמרו תחלה שלח את האנשים וכיון שאמרו אחר כך מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו ירדו במצולות כמו אבן והוא טעם הירידה מטה מטה מאדם

לחי ממנו לצומח וממנו לדומם וכן במצות סקילה דתנינן נגמר הדין שאין אחריו דין והוא טעם כי יפול הנופל מעקרא אם בסוד המאסר כטעם זוממות והולכות או באבדן הצורות והפשטן לגמרי והוא מבואר מאי תקנתייהו עוברי בעמק הבכא מעין שיתוהו בכ"א נוטריקון במצולות כמו אבן ויורדי גיהנם להצלת הזולת כמו שבארנו במאמר חקור דין בחלק החמישי כך המה עוברים בעמק בכאים הללו עוברי דוקא בסוד העבור עד אשר אבנים אלה ודומיהם שחקו בדמעותיהם כמבואר שם וכשם שהיתה להם ירידת פלאים בהדרגה כך בהעלאה ילכו מחיל אל חיל עד הקבלת פני שכינה כדכתיב יראה אל אלהים בציון כטעם יראה כל זכורך. עוד העמיקה בסוד העבור באמרה ויקם אדם לרדפך הוא אדם בליעל רוח רעה מבעתו לשאול בארנוהו במאמר הנפש עמוד עליו. אמרה לו שנית כד תבעה ולא תהיה זאת לך לפוקה הזהירה אותו על בת שבע כי אמרה זאת אל תהיה לפוקה אבל אידך תהיה כמדרש חכמים. שלישית עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן עשה לדוד יעשה למשיח. חולדה בפירוש כתיב בה אשת שלום שנתנבאה על ידי צדיקו של עולם שהוא ברית שלום כנודע. אסתר כתיב בה ותלבש אסתר מלכות ודי בזה. ויש לתלמידי האר"י זצ"ל שטה אחרת בהן ובשמותיהן של נביאות הללו אם קבלה נקבל ואין בה סתירה אל הדרוש ומלתא אגב ארחין נימא במ"ח נביאים שמנה אותם רש"י בפרק קמא דמגלה בשם בעל הלכות גדולות חוץ משנים שנעלמו ממנו והם שם ועבר. שם שאמר לרבקה שני גוים בבטנך ועבר שנתנבא על הפלגה. ותרוייהו מיקרו נתנבאו לישראל זה על עקב עצמו וזה על בחירת האבות כדכתיב בהנחל עליון גוים וכל הפסוק ויש בספר ישעיה שני פסוקים שהם נבואות בארי אביו של הושע והיה כי אמרו אליכם וכו' כדאיתא בגמרא וכן עודד וחנני בימי אסא שיש בדברי שניהם נבואה לדורות לפיכך ראוי למנות בכלל המ"ח נביאים. אולי ראוי להסיר מן המנין ברוך שהעיד על עצמו מנוחה לא מצאתי ואביו נמי לא שמענו לו נבואה מפורשת וכן שריה ומחסיה והא דאמר מר שמנה כהנים נביאים עמדו מבני בנותיה של רחב ראויים לנבואה קאמר אי נמי נביאים שלא נכתבו דבריהם והם היו לאלפי רבבה לא יוקח מהם למנין המ"ח וכן אלדד ומידד לא נכתבה נבואתם ואי קשיא לך עבר שלא נכתבה נבואתו הא כתיב כי בימיו נפלגה הארץ. והמשלים המנין הוא הנביא זקן ושב בבית אל שהוסיף על נבואת עדו חרבן הבמות שבערי שומרון שזכרנו במאמר חקור דין חלק א' וכל דברי חכמים קיימים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ב

הדרן לשרה אמנו אשת חיל עטרת בעלה הכי יקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקודש ואמרו שאברהם טפל אליה בנביאות על כן באה אליה הפקידה הזאת משתי אספקלריאות שמהן כל חזון מאירה ושאינה מאירה שהן הוא ובית דינו ועם זה פקד את שרה להשיאה עצה הוגנת לה כאשר אמר לירח למעט את עצמה והיא הצדיקה עליה את הדין בשמחה ותעש בחפץ כפיה שושבינות להגר שפחתה ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה אחרי ששחררוה כמבואר במאמרם חקור דין חלק ב' פרק כ"ג עם כי עזה כמות אהבתה לו וקשה כשאול קנאת האשה בירך חבירתה. ויש לזה דמיון עם ניצוץ השמש המכה לפעמים בכדור הארץ והוא מתמצע בשעת הנגוד בינו לירח ואז יאמר היות לבנה לוקה אף כאן צער גדול היה לה לשרה וקבלתהו באהבה למה שנודע לה בחכמתה כי דין הוא שתקדם קליפה לפרי ביצירתה ושיהיו הצדיקים תחלתם יסורין וסופן שלוה ובשכר זה פקד את שרה מענין השגחה כמו וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך וכתיב כי בועליך עושיך אף כאן פקד ועשה כי המשגיח על ההטבה לזולת ולמלוי חסרונו ההוא יקרא בעל וכשהיתה הפקידה לרעה היה הנביא מתלונן ואומר ה' אלהינו בעלונו אדונים זולתך כטעם תמלאמו נפשי לפי שעורנו במאמר הנפש:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ג

ולמה שאנו רגילים לפרש כי הנבואות בדעת עליון אינן מחייבות הרעות והטוב עד שצורך שעתן עשה להן פועל דמיוני כפי מעשה התחתונים ותשלים שכרן כמו שיבא בסמוך הנה הוא מבואר נגלה כי מה שנתנבא מיכיהו בן ימלה על מות אחאב לא אדונים לאלה ישובו איש לביתו בשלום היה מסור בסיני לבשורה נפלאה והיא עתידה להתקיים על כל פנים כי בזמן שאדונים זולת יתברך יתבטלו ובנשמותיהן של ישראל לא ימשולו ישובו הדיוקנאות כלן ליחודן לשלום אמנם כל הנבואות קדמו בסיני שכן אמרו חכמים אין נבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ויש מוסיפין בעל קומה הכל כפי המוכן בו בחכמה הנעלמה שהיא אם הנבואה כמו שנרמז בכתוב ונביא לבב חכמה. ונוסף על כל התארים האלה בעינן נמי שיהיו כלם ממשה פירושו אם קדמה מסירתה מסיני למשה וממנו לשאר הנביאים אין ואי לא לא שאין נביא רשאי לחדש:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ד

וזה היה מקום הטעות למרים כשאמרה הרק אך במשה דבר ה' הרי כאן מיעוט אחר מיעוט לרבות וכמוהו אין בארון רק שני לוחות שדרשו שני מעוטין אלו בפרק קמא דבבא בתרא לרבות ספר תורה שמצד הארון או שברי לוחות אי משום דהכי קאמר אין שם רק שני לוחות בלבד אלא דבר אחר היה עמהם אי נמי אין בארון מעט מה שאינו מפורש רק חזר ומעט לרבות בגדרי הדבר מפורש לוחות שלמות ושבורות. או לוחות וספר תורה שיש בזה ובזה אותיות קיימות אף כאן ב' מעוטין שכן אמרה מרים הרק אך במשה דבר ה' שאין הדבור שורה על שאר הנביאים אלא על ידי צנור הנבואה המושרש במשה אך במשה דבר ה' מעט למימר דהני מילי בימי משה דוקא אחר שזכה למעלה ההיא נפלאה בעינינו גם זה רבה הכתוב מה שחזר ופירש להדיא שקודם לכן הלא גם בנו דבר במצרים כמה דאת אמר הנביאה אחות אהרן שעדין לא נולד משה. ואשכחן דכותה בגמרא מלתא דאתיא בקל וחומר טרח ומייתי לה קרא. ותנא דמתניתין נמי רבה ופירש מיד בדוכתי טובא על זה סמכה מרים בטענתה ואהרן לא מחה עד שנגלה עליהם הקב"ה והודיעם שלא היתה בעולם נבואה מושלמת עד שבא משה דכתיב ושמי ה' לא נודעתי להם אפילו לאבות העולם ואחריו כתיב נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך עשאו דוגמא לדורות לכל הנביאים כלם שלא יתנבאו אלא ממה שנמסר בסיני:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ה

וישעיה מכריז ואומר מעת היותה שם אני כי עמדו רגלי קומתו על הר סיני מעת היות נבואתו שם בכח פשוט בלתי מכריע כלום לטוב או למוטב וזו היא למשה רבינו ע"ה שלמות גדולה ששבה דעתו בעתידות בלתי מכרעת כמו שבארנו במקומו בדעת המקום לפי שהשגתו בהן היתה בצפיית הדבר העתיד להיות נבחר לא קדמה בו אמירה ודבור נבואיי כלל אלא תמונת ה' יביט ירצה התמונה עצמה שהקב"ה רואה מכל הנמצאים זולתו וגם מן הדברים העתידים קודם היותם זכה משה להשיג אותה על בוריה וידוע שאין הבטה אלא מלמעלה למטה וכתיב פה אל פה אדבר בו מנשיקות פיהו דשיר השירים נדעהו וכתיב וישמע את הקול מדבר אליו שהוא מן ההתפעל כנודע ומראה פועל וצא כי הקול והדבור ההוא היה מראה למשה אותה התמונה שזכרנו בברור ולא בחידות ואל יקשה מאמר ה' למשה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם כי הכתוב יחס ההודעה לנביא שוכב שכן היה משה מתנבא וכותב בדמע מיתתו וקבורתו והוא מופשט מחלק הגוף היסודי שכבר מת ונקבר בפועל וממילא משמע שנסתלקו ממנו באותה

שעה הצלם והדמות תחתון שבא זכרנום במאמר הנפש וכמבואר יפה יפה במאמר חקור דין ואין בזה פועל דמיוני עד אשר יבא הנביא בשם ה' לפרסם נבואתו דבר בעתו הוא עודנו חי חיי בשרים בדרך כל הארץ ואז בצדק ומשפט ומישרים יוכרע פתרון הנבואה על דברת בני אדם כטעם ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו שהוא רצונו הגוזר עליה לשעתה ההכרזה על ידי הנביא והיא ברית כרותה לשפתים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ו

כיוצא בדבר אתה אומר הגר אשר בקרבך עלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה שהוא באמת מאמר מבהיל ומגזם ירידת פלאים כמו שזכרנו למעלה סימן לדבר אשתו של לוט ולנו הוא תכלית הטובה כי אמנם הגר הזה אוכל נבלות מידנו הוא והנה מושבו בשער ומתקדש ליכנס בקרב מחננו להיות גר צדק ובן בתו ראוי להיות כהן גדול לחמנו יאכל ושמלתינו ילבש כדכתיב ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה הוא סוד הכהונה מבית ומחוץ נתונים המה לו להאכיל ולהלביש לבני בנותיו כאמור ויעקב עם הבכורה זכה אליהם לאכול וללבוש והוא הנרמז במסרה ללבוש תרין ובגד ללבוש ללבוש את הבגדים שלזה נתאוה יעקב והשיג מאויי לבו שאין כהונה פוסקת מבני בניו לעולם ועוד יעקב ובניו יש בכחם לטהר בגד בוגדים שיהא ראוי ללבישה כטעם כלאים בציצית וכן בבגדי כהונה והיינו זדונות כזכיות. אמנם גר שנשא גיורת אין כחו יפה להעביר את הכתם לפיכך זכר בו שמלה דיו שיחליף משמאל לימין. אי נמי יעקב הכי קאמר ונתן לי פירוש בשבילי לחם לאכול למאן דכפין ובגד ללבוש למאן דצריך ואפשר שצפה למן שניתן לבניו לארבעים שנה בבת אחת כדכתיב הנני ממטיר לכם לחם לכל צרכיהם אלא שיתחלק בירידה ולקיטה יום יום ובגד ללבוש הכי נמי אחת למ' שנה על שם שמלתך לא בלתה מעליך ודייק בכי האי גוונא נמי בגד ביעקב דאלים זכותיה ושמלה בהמון ישראל על הדרך שזכרנו:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ז

ונתבארו בכתוב הזה ד' עלויים לגר שער הבא להיות גר צדק הראשון יעלה כפשוטו להתקבל בשם טוב בעדת ישראל עליך מעלה מעלה יש כאן ג' כתרים עליך זה כתר מלכות דכתיב ביה שום תשים עליך מלך לא שתפסיק המלכות מבית דוד לעולם ח"ו אלא כל משימות שאתה משים ואפילו ריש גרגותא אינן אלא מקרב אחיך וכיון שאמו מישראל קרינן ביה מקרב אחיך. מעלה זה כתר כהונה לבן בתו כאמו שהיא כשרה

לכהונה לכתחלה כרבי אלעזר בן יעקב במשנה פרק עשרה יוחסין או אפילו כרבי יוסי ובדיעבד ומזה נתבשרו בני יונדב בן רכב מפי ירמיהו. וגם הוא כאחד מהם מבני בנותיה של רחב שנשאת ליהושע כנודע ורחבה ונסבה עמו למעלה כאמור לאות ולמופת עד עולם כי מה' היתה לו להעמיד ממנה ח' כהנים נביאים כזווגו של משה עם צפורה להעמיד מרחביה בן אליעזר לבדו למעלה מס' רבוא שכל דבור לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר וכזווגן של רות ונעמה לממלכות ישראל. מעלה שני זה כתר תורה שהוא גדול משניהם והנה שמעיה ואבטליון לפנינו בבית המדרש עדים נאמנים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ח

ואתה קדוש תרד לקדש ארץ וחוצות כטעם וירד ה' על הר סיני שכן הוא וכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוצה לארץ עתידים להיות נטועים בארץ ישראל והנותן עיניו למטה ולבו למעלה בשעת התפלה נעשה דוגמא לתמיד עיני ה' אלהיך בה ליודעים סודו והוא הדין והוא הטעם לכהנים והעם בשעת נשיאת כפים. ועם זה נחה שקטה תמיהת רבי יוחנן מסבי דאיכא בבבל במסכת ברכות דכיון דמקדמי ומחשכי לבי כנשתא הוא הדבר שנאמר למען ירבו ימיכם על האדמה כן פירשו לנו ונכון הוא מטה מטה זה גיהנם ודיוטי התחתונה שבו כמו שדרשו חכמים בפסוק ישובו רשעים לשאולה למ"ד בתחלתה וה"א בסופה וידוע מדר' חנינא בפרק הזהב שהכל יורדים שם אפילו צדיקים גמורים לטהרו ולקדשו כמו שבארנו במאמר חקור דין עמוד עליו ולנו עוד בכתוב הזה פירושים מופלאים ועמוקים על הכוונה הזאת וכמו שנרמוז בסמוך ודי בזה אל הנרצה הנה:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ט

ואף זכריה נתנבא על חרבן הבית פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך ומעקרא אינה אלא הודעת התקון המקווה לקץ הימין באתערותא דסליק מתתא לעילא. והוא מאמר השכינה מתרפקת על דודה רשפיה רשפי החמדה אל העבודה האמתית לדבקה בו כמו שרמזנו בירח ועתיד הלבנון העליון להפתח לקראתה שהיא תחלת המחשבה ואכילתה ארזי הלבנון הוא סוד המעשה בשוב ההויות לנרתקן כטעם מהאוכל יצא מאכל. כי המחשבה תחלתה למעלה וסופה למטה והמעשה בהפך ומזה נבין כי תחלת המעשה הוא סוף המחשבה לזה ולזה לא יתואר הסוף זולתי במשמע הסבה התכליתית כי למרבה המשרה ולשלום אין קץ ובסוף החלק השני מהמאמר הנזכר רמזנו דרוש עמוק נכבד מאד בפסוק והשארתי בישראל שבעת אלפים נמשך אל הכוונה הזאת באמת מן

הנבואות שלא נגלה טעמן והיה פתרונן לפי מקומן ולנו עוד במאמר גור אריה פירוש לשבח נפלא מאד בפסוק הנני יוסף להפליא את העם הזה וכו' ומעתה ילמד סתום מן המפורש:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן י

אתאן למעשה הפקידה שאנו בבאורו כי כשם שטרם יצמח כל עשב השדה במעשה בראשית הוצרכה יצירת האדם והנחתו בגן עדן והדר ויצמח כך בטרם יהיו מיני החיים פרים ורבים הובאו אל האדם שיפקדם וישגיח עליהם לקרא להם שמות והיא פקודתם שדרשו רבותינו על פסוק זאת הפעם כי קריאת השמות לכל נוצר היא גמר צורתו ועושה אותו כלי מושל להשגת המכוון מניה וביה. ויצדק עם זה מה שתתיחס פקידת האשה לג' ראשים הנה שמענוה בשמי השמים מצאנוה ביצירת הולד. תחלה לסבה הרחוקה שהיא הגורמת בעצם בנתינת הצורות כמו בועליך עושיך. שנית לסבה הקרובה שהוא צנור הרצון בפקידה כמו כי יבעל בחור בתולה. ועוד בה שלישיה למעשה הפקידה עצמה כמו יבעלוך בניך ובארנוהו. והנה האדם ברצון קונו היה סבה רחוקה בנתינת הצורות להשלים קיום המין אל כל החיים וכן לכל שיח השדה ובשעה שניטל המדבר של לשון הקדש מדור הפלגה משם הפיצם ה' מהקרא שמו עליהם כלל כמו שיבא ויפץ ה' אותם לממשלת ע' שרים אשר חלק אדון הכל לכל העמים לא לנו ה' כטעם אדונים זולתך כי אמנם אדונים המה ברצונו יתברך ומשפיעים את הצורות ללשונותם למשפחותם והוא אדוני האדונים כי לא יתואר אצל משפחות האדמה היותו סבה רחוקה אפילו לצורות שלהם כדרך שהוא סבה רחוקה אל הגופות הטהורות בני תורה ונקרא אצלם האדון סתם כדכתיב במצות ראיה שהוא כמו אדוני האדונים ועדיף מניה במעלת הכלל על פרטי הנהגותיו:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יא

אמנם לצורות הפנימיות הנכללות בה' שמות נפש רוח נשמה חיה יחידה הוא בלי ספק סבה קרובה כי ה' הוא האלהים וכתיב בנים אתם לה' אלהיכם ובסתר עליון המרומם על כל ברכה ותהלה ושם חביון עוזו הוא להם סבה רחוקה ולגויות המכובדות המתמצעות בין הגוף והנפש אשר קראו בשמותם דיוקנאות ולבושי הנשמות הוא אלהי האלהים כמו שיתואר אצל שרי המרכבה משרתי עליון שהוא להם סבה קרובה בשם אלהים בלבד וסבה רחוקה בשם ה' ונקרא גם כן אלהי ישראל על שם אני אמרתי אלהים אתם כפי

רוב הפירושים שנאמרו בו שכלם אמת צדקו יחדיו לדרך זו שאנו בבאורה. הא למדנו שהשם המיוחד סבה קרובה לנשמות וסבה רחוקה לדיוקנאות ושם אלהים להם סבה קרובה ולגופות הצדיקים סבה רחוקה שהאב והאם סבה קרובה אליהם ובאו התארים כלם על הסדר בפסוק זה כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים ולחלקי האדם יש סימן בפסוק קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות כי הקלוס העולה מן הנשמה הוא שיר בלא כלי ומן הגוף נגון בכלי והצורות המתמצעות הן הנה עלמות תופפות כי הן גויות נעלמות כנודע ובמאמר הנפש נוסיף לקח בסיעתא דשמיא:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יב

ומלתא אגב ארחין נרדפה לדעת במקום הזה כי השם המיוחד הרומז לעצם הרצון בפשיטות נקרא מלך ישראל שנמליכהו עלינו כהיום הזה כי הא דתנינן אין פוחתין מעשרה מלכיות ושאלו בגמרא כנגד מי והשיבו כנגד עשרה מאמרות דברות והלולים כי היו המאמרות הגבול שממנו דעליה אתמר אני ראשון לעילא עד אין סוף והדברות גבול שבין כנודע כי תור"ה בגימטריא אמצעי"ת שנכרתו עליה כמה בריתות בין ה' וישראל והיא המכרזת בלעדי אין אלהים באמצע ועשרה הלולים הן המה גבול שאליו דעליה אתמר אני אחרון עד אין תכלית:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יג

ואהא דתנן רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא ותריצנא הכי קאמר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא ידוע אל המשכילים הרגילים אצלנו בישיבה מה נמרצו אמרי יושר לדקדק בלשון התנא שבכלל דבריו יהיו דברי הגמרא ויותר מהמה מה שיחייבהו להמליץ שני הטעמים בלשון חכמה ובמתניתין דהכא תנינא להו דתנו רבנן שמע ישראל וידעת היום מלכות שמים שלמה דברי רבי יוסי אלמא אם השלים בתורה שאין בה אלא שלש מלכיות וכבר נאמרו מעקרא קודם לנביאים וכתובים ועכשיו השלים בחד מהני קראי המפורשים בברייתא אף על פי שאין בהשלמתה לשון מלכות יצא וממילא משמע שאם השלים בנביא במלכות עצמה יצא והוא פירוש אמתי ופשוט ללמדנו מפלאי המשנה עם קצורה שיש בה כפלים לתושיה וליכא מדי בדבי רבי חייא ורבי אושעיא דלא פשטיה ר' ממתניתין כדאמר אילפא והא דאיבעיא לן כנגד מי ופשיטנא כדלעיל הוא הדין והוא הטעם לזכרונות ושופרות:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יד

ולפי שה' הוא האלהים הנה שם העצם שזכרנו נקרא גם כן אלהי ישראל כי לא יתואר השם המיוחד בסמיכות כלל לפיכך צבאות הוא עצמו אחד מן הכנויים שאינם נמחקים כפי הנוסחאות המדוייקות במסכת שבועות וכן הסכימו גדולי הפוסקים. אמנם שם אלהים הוא כנוי ההנהגה סתם ועל ההנהגה הכוללת כתיב מלך אלהים על גוים וכתיב כי לה' המלוכה ומושל בגוים ירצה כי המלוכה בכלל היא באמת לשם המיוחד כי הוא אלהינו ובשבילנו נקרא מלך העולם ואלהי כל הארץ אמנם המושל בגוים שהוא שם אלהים כאמור גם הוא קנינו של שם המיוחד כמו המלוכה שזכר כבר וכיוצא בזה נדרש בזוהר פרשת מקץ על פסוק שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו כי אף על פי שנאמר ה' הוא האלהים לא יאמר על צד הדקדוק אלהים הוא ה' שהרי השרש הוא עצם הענף וכולל אותו בלי שיור לא כן הענף אל השורש כנודע למתחילים בחכמה ועוד טעמו וראו כי לא נאמר ה' הוא אלהים אלא האלהים בה"א הידיעה ולא נאמר מלך האלהים על גוים אלא אלהים סתם והתבוננו דקדוק התארים ותפארת המליצה כי רבה:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן טו

ופעם אחת בלבד שמענו לירמיהו מכריז מי לא ייראך מלך הגוים ואף על פי שגם ה"א הידיעה הזאת כוללת כמו המלוכה סתם שאמר דוד ודומה לאמרנו מלך העולם מכל מקום שמענו לר' ייבא שדרש בו מי מלך הגוים דלא ייראך ור' שמעון לא רצה להוציאו מידי פשוטו ופירש בו מלכא עלאה לרדאה לון ולמעבד בהון רעותיה כי לך יאתה למדחל מנך עילא ותתא דלא לימרון מלך ישראל בלחוד הוא ופטרון אחרא אית בשמים לשאר עמין הדא הוא דכתיב ובכל מלכותם מאין כמוך. ספיח קציר מלשון הזוהר. והוא פשט נגלה לתאר מלך מלכי המלכים כי הוא מלך על צבא המרום מלכיהם של מעלה אשר המה מושלים על מלכי האדמה ולא יקרא מלך עליהם ביחוד כי הוא מלשון עצה והמלכה כמו מלכי ישפר עליך אמנם כל ישראל בני מלכים הם וכתיב נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שהוא פסוק נפלא אפילו לפי פשוטו ויתואר אצלנו מלך מלכי המלכים בסודו. זה וזה בוקע ועולה עד אין חקר. אבל לכל זולתנו ארבע מלכוון אית לעילא דשליטין ברעותיה על כל שאר עמין והוא יתברך שמו כמצבייה עביד בכל חילי שמיא ודארי ארעא ואינו נמלך בתקנתם אלא בהנהגה כוללת ועל ידי אמצעיים ודי בזה הערה:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן טז

וכבר נתעוררנו ודרשנו לרבים אשר המה ראו כן תמהו בתפלת תעניות לכל קהל עדת ישראל נוסח שגור בפי הכל המעידים על משה רבינו ע"ה שעמד בתפלה על עונות אבותינו וכן אמר בתפלתו מלכי ואלהי סלח נא לעון העם הזה ולא מצינו זה התאר זולתי בשירי דוד מלכנו לא בדברי משה אדוננו חלילה להוציא שקר מפינו וכל שכן בהיותנו עומדים בתפלה ובתחנונים לפני המקום אלא עקרן של דברים כן הוא כי במעשה העגל הזכיר הרועה הנאמן י"ג מדות של רחמים והסימן הכוללן הוא מלך מלכי המלכים שיש בו י"ג אותיות. אמנם בעון המרגלים ראה היות צורך השעה להזכיר תשע מדות בלבד ולא עוד אלא שקצתן רחמים וקצתן דין והסימן הכוללן מלכי ואלהי שיש בו ט' אותיות ראשונות רחמים כדאמרן והאחרונות דין כי אלהי משפט ה' אשרי כל חוכי לו ולפי המכוון הנה תספיק הנחתנו בפשיטות כי הוא לבדו סבה פועלת בעצמו ובכבודו נתינת הצורות לעם קרובו והוא הנרצה בפסוק וה' פקד את שרה הנושא לכלל הדרוש שמשמעו השגחה וזכרון לטובה כדבריהם ז"ל פקדונות הרי הם כזכרונות. ויעש ה' לשרה בית נאמן כאשר דבר והוא בית ישראל שכלם היו צדיקים וחביבים לפני הקב"ה יותר מחקות שמים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יז

וגנז זה טעם נכון להיות יום טוב מקרא קדש הזה החדש מתכסה בו כי חג ה' לנו הוא עקר והחדש טפלה אליו. ועוד אין בית דין של מעלה מושיבין כסאות למשפט ביום זה המיוחד לדין עד שיסכימו בית דין של מטה לקדשו ולא חלה עלינו מצות התורה לתקוע בשופר עד שיגזרו בית דין של מטה באיזה יום תחול וכמוהו אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי כי הטבע משועבד לקביעות החדשים ועבור השנים כגון פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שהבא עליה כנותן אצבע בעין ואם בראש חדש אדר שנולדה בו נאנסה אחר כך לסוף שלש שנים ויום אחד ועמד פתחה פתוח כ"ח יום וביום כ"ט עברו בית דין את השנה בתוליה חוזרים כך אין דין למעלה ואין יום טוב למטה עד שיקבעוהו סנהדרין. ועל שני דברים אלה המתמיהים בלי ספק ומראים חבתנו לפני המקום נאמר תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו אמר שראוי ומחוייב לקיים מצות עשה לתקוע בו בשופר כשנקבעהו אנחנו שיהיה חג לה' ובזמן שיחול החק הזה לישראל למטה אז יהיה משפט לאלהי יעקב בבית דין של מעלה כאמור ואתיא כי הא דתנינן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש על פי התקנה שהוקבע בפני הבית

ופירש בן הסגן בתוספתא אותו היום קדש ותוקעין ולמחר קדש להקרבת מוספין כי עם היות עדותן ראיה לקבוע ראש השנה אותו היום והיו חוששין בית דין זריזין להריע בתחלתה ממש לערבב את השטן מכל מקום התקינו בלשכת הגזית לעקור לכתחלה קביעות המועדות ממנו עד מחר כדרשת אתם אפילו מזידים והיו חוזרים ותוקעין בו בלי ספק כי מובטח הוא צדיקו של עולם בעבדיו הנביאים שאמר להם החדש הזה לכם ובכל בית דין שיעמוד אחריהם שלא תצא תקלה מתחת ידם אלא עברה לשמה שגם היא מדרכי המקום כמו בריאת המזיקין והר הכרמל יוכיח לפיכך היא גדולה וחביבה מאד לפניו ממצוה שלא לשמה שאין לה דוגמא בדרכיו כלל:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יח

ואף על פי שאחר החרבן התקין רבן יוחנן בן זכאי לקבל עדות החדש כל היום תקנה ראשונה לא זזה ממקומה לעשות אותו היום קדש ולמחר קדש אם היו מאחרין לבא אלא שמונין למועדות מן הראשון דליכא למיחש לקלקול השיר שקלקלת החרבן תקנתו ובן זכאי שנזכר במשנה ריש פרק היו בודקין קודם נשיאותו הוא שהיה נשיא בזמן החרבן וגלה ליבנה והחזיר הדבר ליושנו בקבלת העדות בלבד ועדיין חומר קדושה אריכתא כדקאי קאי לפיכך מצרוף שתי התקנות האלה חוייבנו לחוג את חג ה' זה שני ימים בין בארץ בין חוצה לה ומונין מן הראשון כאמור ומידיעת השרשים האמתיים הללו ממילא רווחא שמעתא לנוהגים להזכיר בתפלת המוסף מלבד עולת החדש שאין לאמרו אלא ביום ראשון בלבד ואין כאן זלזול ליום טוב שני דכוליה עלמא ידעי שאינו בא על הספק כשאר ימים טובים של גליות לפי שהן שתי קדושות בין בזמן שהיו נזכרים ונעשים בשביל הספק בין עכשיו שאינו אלא מנהג אבותינו בידינו ואין במנהג חומרא לבנים לעולם יותר ממה שהחמירו האבות על עצמם הם אמרו שתי קדושות ולדידן נמי שתי קדושות:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן יט

ומכאן סיוע רב להשגת הראב"ד בפרק ו' מהלכות יום טוב לא ימצאו משיגי ההשגה בבטולו כל אנשי חיל ידיהם ועוד מנהג אבותינו לא היה מחייב אותנו בדבר הזה שהרי הם לא נהגו כך אלא משום ספק ובסור הספק יסור המנהג מאליו אלא דשלחו מתם דנחוש למנהגם שמא נבא לידי ספק אם כן הספק הוא הגורם אלינו כמונו כמוהם ולעולם שתי קדושות הן. אבל שני ימים טובים של ראש השנה יומא אריכתא וקדושה אחת היא

בכל זמן טובא איכא למיחש אם באנו להזכיר עולת החדש גם בשני שלא תהא תקנתו קלקלת המועדות שימנו להן ממנו כדרך שמונין לכל ראשי חדשים דעלמא ומעתה אל יהי שירן של לויים לתמיד של בין הערבים קל בעיניך שכן חשו חכמים בפני הבית שלא לבא לידי ספק שמא יתקלקלו בו הלויים בבא עדי ראיה אחר שהגיעה שעת המנחה כשם שנתקלקלו בו פעם אחת בלבד אם שאמרו שיר של חול גם לתמיד של בין הערבים אף על פי שכן משפטו בכל המועדים חוץ מראש השנה וכל ראש חדש דכותיה לפרסם שקדשו בית דין את החדש. אם שנבהלו נחפזו ולא אמרו בו שיר כלל כמפורש בגמרא בשתי דרכים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כ

את שרה פשוט בדבריהם ז"ל שמלת את באה לעולם לרבות ומלת גם כמוה אלא שהמתרבה ממלת את הוא דבר חשוב ומעולה ביותר ועוד שמרבה כל מה שאפשר להתרבות כמו את השמים ותולדותיהם את הארץ ותולדותיה ובא לעולם להוראת הפעול על כן כל מקום שבא את לרבות אצל הנפעל מאליו דלא אריא כגון ולא יקרא את שמך אברם ניתן לידרש בלי ספק וכאן משמעו עם כמו שדרשו חכמים שאפילו טפלה לשם חדש לא יקרא עוד. וכן בהולד לו את יצחק בנו שהרבה עקרות נפקדו עם שרה וכל העולם היו מרגישים שזכות הצדיקים הועילה להם ויצדק בם לומר בהולד לו כדתני ר' נתן על אותן שני תינוקות והיו קורין אותן נתן הבבלי על שמו. וכל שכן עם מה שתרגם יונתן בפסוק הנה ילדה מלכה שכל אותן התולדות היו בזכות שרה להעמיד מהן רבקה ואמותיהן של שבטים. וכן ביום הגמל את יצחק דרש בו הה"ר הלל שבו ביום נגמלו כל הבנים שהניקה שרה וגדולי הדור לא סעדו אלא עם אברהם לפיכך כתיב משתה גדול כמו שפירשו חכמים אבל רבויו של גם פעמים יורה על הפעול ופעמים על הפועל י יודי בזה ובזה שירבה כל דהו ובאו שניהם כאחד ברבוי אחר רבוי למעט כמו וגם את המת יחצון שכבר נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו רבוי שני אתין שבח שהשביח השור החי קודם העמדה בדין ודמי העובר שגם בהם חולקין אם היתה פרה שהזיקה ואילו נאמר ואת המת יחצון שומע אני שחולקים בדמי המת לא שנא השביח או נפחת קודם העמדה בדין הוסיף ברבוי למעט ששבח נבלה בלבד חולקין אבל פחת נבלה כלו לניזק ולפי מה שאנו רגילין לפרש אין רבוי הלמוד אחר רבוי הלמוד אלא למעט בגדרי הלמוד ולעולם רבה בלמוד כמו שזכרנו בתחלת המאמר והוא כלל גדול מבואר יפה

אצלנו בעיוני השנון יצדק מאד לפרש בזה כי בא למעט בגדרי המיתה שאפילו היזק כל שהוא מתרבה בחיוב לשלם חצי נזק ופשוט הוא:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כא

כמוהו גם את זה לעומת זה עשה האלהים מעט שאין רע במעשה האלהים אלא אוהב וריע כטעם והנה טוב מאד גם את העולם נתן בלבם מעט מה שנגזר על המת שישתכח מן הלב. גם את הכל יקח מעט שלא אמר כן מפיבושת אלא להורות עין טובה על מלכות בית דוד שחזרה למקומה. וכן וזכרתי את בריתי יעקב רבה זכרון שכינה שהיא עתידה להגלות בבית השלישי ואף את בריתי יצחק זו שכינה שהיתה בבית שני ויש כאן רבוי אחר רבוי למעט לפי שהיה שם אל מסתתר כנודע. ואף את בריתי אברהם זו השראת שכינה בבית הראשון מעט שלא היה ברצונו לגמרי דכתיב כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת הנאמר על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות כד אטעיתיה בת פרעה לשלמה. והארץ אזכור זו ארץ החיים עצמה שאינה תלויה בדבר ונוסיף לקח לקמן בכתוב הזה זו מדה בתורה ישרה ונכונה מאד לא יתברר המכוון ממנה מבלעדיה:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כב

וכן שמענו לדוד בן ישי משתעי בה בלשון חכמה כשאמר אל המלך שאול גם את הארי גם הדוב הכה עבדך מיעט מיתת הארי שהוא לא מת והדוב מת ירצה גבורת הארי הטפלה אליו הכה עבדך שהשפיל גאות הארי ולא המיתו שאלו מת הארי מתחת ידו לא היה נבוכד נצר מחריב בית קדשנו שהרי מלכי מדי ופרס בקשו לבטלו ולא יכולו שכן מת הדוב הרומז למלכותם מתחת יד דוד לפיכך אמר והיה הפלשתי כאחד מהם גבר ימות כדוב או יחלש כארי ועם זה ידוקדק אמרו תחלה ובא הארי ואת הדוב רבה סיוע הדוב וחיותו מלמעלה שבא להזיק שה פזורה והארי הוכה וברח וזה הדוב התחתון בכוחו וסיועו דלעילא קם ונתאכזר על דוד מה כתיב בתריה והחזקתי בזקנו שהוא כנוי למזלו כידוע לרגיל בתארי הקומה והכתיו למעלה והמתיו למטה ולפי שהיה עתיד ליפול אותו סיוע העליון שלו ביד דוד כאמור לפיכך נזכר מעקרא בהוראת הפעול באומרו ואת הדוב כי בא שדוד מן השמים לפניו והוא דקדוק נכון ומוכרח וידוע שבטול הרע למטה הוא השלמת החזוק המכוון לשרשים למעלה כטעם ושלומת רשעים תראה הוי והחזקתי בזקנו ובא הספור כלו בתכלית הכוון:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כג

ולא זכה נבוכדנצר להקרא אריה אלא דמבית דוד קאתי מזרעו של שלמה ממלכת שבא אחרי שגיירה אלא שלבה לא נכון עמה ולסוף גלתה נבלתה וחזרה לסורה לכן רחקו בניה מישע אם כן לא על חנם בקש דניאל להשיאו עצה טובה באמרו מלכי ישפר עלך ונענש על זה כי סוף סוף ולדה כמוה על דא ודאי קראו מלך מלכיא ואף על פי שבמסכת שבועות דרשוהו כלפי מעלה מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו שכן שלמה יושב על כסא ה' ונובלת מגדולתו ניתנה לפי שעה לנבוכד נצר בשכר שיחה נאה וארבע פסיעות כד הוה ספריה דמרודך בלאדן וכבר זכרנו כי לא יתואר הקב"ה במלך מלכיא בלבד אלא מלך מלכי המלכים ובארנוהו ולא מצינו לאחד מגדולי המלכים שנקרא בפי הנביאים מלך מלכיא זולתו כי הנה סנחריב קראו הושע מלך שרים לפי שהיו בני חילו מאה ושמנים וחמשה אלף כלהי פרשרכי כדברי המדרש ואין צורך לומר שמלת שרים תחסר וא"ו העטף כמו ראובן שמעון כדעת המפרשים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כד

אבל נבוכד נצר נתנבא עליו ירמיהו שהמליכוהו מן השמים על כל הגוים ועל כל הממלכות גוים רבים ומלכים עצומים וכתיב וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו כאן נתמעטו שבעה עדנין בשני רבויין הללו כי באו למעט בגדרי הנתינה שלא היתה לעבדו כל אותן השנים ורבה בנתינה שהיתה לשמרו מן הנזקין והמיתה שנדמה לכל מין שהוא מינו ונשמר מזה שלא הזיקוהו עד שחזר ליקר מלכותו הדרו וזיוו כל מלך באומות לא דמה אליו בגדלו אפס כי ארתחשסתא בספר עזרא שבוחי בעלמא הוא דמשבח נפשיה וכורש כמוהו כדבריהם ז"ל. ואולם משלו נתנו לו לנבוכד נצר זהבה של ירושלם שהרבה ממנו נתנה אמו סבתא למלך שלמה ולא נמסר בנינו של שלמה אלא בידו ומזליה חזי לחוס הרבה על ירמיהו כמפורש בכתוב שצוה עליו את רב טבחים קחנו ועיניך שים עליו. והנה בקש דוד להחליש כחו לא להאבידו כי בו יכופר עון יעקב ויתכן שיהיה ארי ואריה כמו נער נערה ליל לילה וכיוצא שתחלתו חסר וסופו מלא. וכאן באריה החצוני הזה לפי גדולתו מפלתו כי בתחלתו הוכה ולא מת ובסופו והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כה

ממה שהוכה הארי ולא מת יוקח מופת ראיה היא נפלאת בעינינו למוסר ירמיהו שאמר כי אם הכיתם כל חיל כשדים הנלחמים אתכם ונשארו בם אנשים מדוקרים איש באהלו יקומו ושרפו את העיר הזאת באש ודניאל איש חמודות הודיע לדריוש כי לא נמלטו הכשדים אלא כדי שיפלו בידו כמאמר ישעיה כל הנמצא ידקר וכל הנספה יפול בחרב. ולפי שמלך כשר וחסיד היה גלה לו שגאון כשדים גרם להם כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה למען יכנע דריוש לפני המקום ברוך הוא ויעשה שליחותו בבבל כשומר מצוה לא בגאוה ובוז כמו שנתנבא עליהם ישעיה כי זה גרם להם למלכי מדי ופרס שלא נמשכה מלכותם אלא זמן קצר הרבה מכל שאר המלכיות כדכתיב גאות אדם תשפילנו:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כו

ועל זה אמר ישעיה הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשובו וזהב לא יחפצו בו וקשה למה לא זכר פרס כל עקר שהרי בדברי הימים שלהם ספרו לנו כי כורש בחור גבור חיל העיר את דריוש הזקן החלוש נגד בלשאצר ומפס ידא די כתבא לקבל נברשתא דבלשאצר הראנו לדעת במלת ופרסין היות פרס עיקר ומדי טפלה לו ולא יספיק אמרנו שדריוש מלך תחלה כי היה זה מענותנותו של כורש לפי המסופר שחלק כבוד לזקן חותנו ומורישו ואחי אביו לדברי קצת. ועוד יונח שצפה הנביא כי יקר פדיון נפשם של בבליים וחדל לעולם ולא יועילום אוצרות רשע למה פרט שניהם והפך הגזרה יאמר זהב לא יחשובו עם היותו דבר חשוב והכסף לא יחפצו בו כלל. אמנם עם מה שקדם בפתרון חלומו של נבוכד נצר היות הזהב מיוחד לבבל והכסף למדי ופרס יפה אמר הנביא כי אויבי בבל לא יחשובו מלכותם ונחלת אבותם למאומה והיה זה לטובים שבהם מעצת דניאל על הכניעה לאלהינו כאמור וכמו שהוכיח לבלשאצר לא השפלת לבבך ולשאר העם נמשך מגודל לבב בנפש רחבה ורוח גבוהה לרשת משכנות לא להם:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כז

וזהב לא יחפצו להתפאר במלכות בבל ולהיות להם שם כסא כבוד וצניף מלוכה עם היותה בזמנם מושלת על כל אומיא ולשניא אלא יחריבו אותה עד היסוד כמהפכת סדום. ובבל העומדת היום אשר יקראו לה הפרסים בגד"ת ונזכר מחכמיה באמוראים רב חנא בגדתאה היא עיר חדשה מופלגת ממקום בבל הנהפכת כמו שנתאמת אצלם גם כן ואולם הבטול הזה לשם רשעים בדין יתיחס למלך הראשון שגעלה נפשו עטרת תפארת

מלכות בבל מהקרא שמו עליה והדוגמא מזה נמשכה לכורש מעצת דריוש החסיד והוא מבואר. ונמצאו אם כן הכתובים מדקדקים באמת הספור ליחס גבורת המלחמה לפרס וכדי בזיון למלכות בבל לאבד את שמה כאמור ההוא יקרא על שם מדי והכל מתוקן וברור. ועדין היה לפחות יהודה שבט מושלים על ישראל ולא מלכות בשעת אבדן שתי המלכיות הראשונות בבל ופרס לפיכך נמסרו ביד דוד הארי והדוב כאמור בשעה שהיה מתחנך בטכסיסי מלכות ולא הגיעו לפרקו:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כח

ואלמלא זכינו היה הקב"ה מזמין לפני דוד נמר וחיוה אמתני להכין לשניהם מטבח מכח שם אדנ"י שהוא מדת הדין הרפה ויש בראשי תיבות אריה דב נמר ונעלמה היו"ד באחרונה כשם שנעלם שם החיה הרביעית ובאה היו"ד בכתוב שש פעמים בששה תאריה להורות הסכמת שולטנותה מכל השם שעולה ס"ה והרמז בו' יודי"ן וחמשה תארי ההגדלה כי הראשון אצטריך לגופיה ונרמז גם כן בששת היודי"ן מה שנחלשו ששים גבורים מגבורי ישראל דלעילא בעונותינו מהגן בעדנו ולא שיירם אלא לכלה הפשע ולהתם חטאות ולהביא צדק עולמים. ככה במהרה בימינו יקים אלקא שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל תדיק ותסף ארבע חיון שראה דניאל וצלמו של נבוכד נצר בהדייהו על ארבעת רבעיו והיא תקום לעלמיא:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן כט

מהמשך הספור הזה למדנו גנות הגאוה ויקר תפארת הענוה שהיא רצויה לאבינו שבשמים ואין שכינה שורה על בעלי גאוה והרמז בשם בן ע"ב תיבות שאין בו גימ"ל וסימן לשעור קומה הנזכר בשיר השירים דר עלי שח שהן שבעה פסוקים תחלתן דודי צח ואדום והכוונה מבוארת כי שח עינים כאבות העולם הוא המרכבה דירה נאה אל המתואר בקומה וכן כתיב כל גיא ינשא וכתיב ואת ענוים לכסא וכל שכן בהיותו יושב ודן את עולמו כהיום הזה אשרי המשפיל וממעט עצמו לפניו תמיד בלב שלם כאמרם ז"ל על פסוק נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו למי שעושה עצמו כשיריים:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ל

נחזור על הראשונות למלת את שיש בה סגולת הרבוי לדבר חשוב כמו שבארנו ולכל מה שאפשר להתרבות ממנה כדדרשינן ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק

ואת יעקב שזכות כל אחד מהם כדאי לעצמו והוא טעם את האמור בהם. ובמלת את בריתו נתרבית שכינה השורה על ישראל בזכות הברית כדלעיל ולכבודה ניתנה לנו מצות פריעה ולהקבלת פניה נהגו כל ישראל לקיים את המצוה הזאת ברוב עם הדרת מלך. ובימי יהואחז בן יהוא דכתיב למען בריתי את אברהם יצחק ויעקב כי באותו הדור תמה כמעט זכות אבות וחסד אברהם נתאמץ להם להצלת פורתא אלא שהוא רגיל לשתף עמו זכות חבריו שלא להחזיק טובה לעצמו כמו שנזכיר בריש החלק השלישי אף על פי שזכות יעקב נחלה בלא מצרים היא ושנותיה לא יתמו הרי כבר נאמר ישראל לא יכירנו שאינו מתחזק עמנו עכשיו בהצלתנו כדי לחלוק כבוד לברכת הוריו כי הא דתנינן כבדוני בשביל אבא ונדבר בם לקמן בסיעתא דשמיא:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לא

ואל המכוון ברבוי פקד את שרה דעלה קאימנא ירצה שנפקד עמה השרש העליון מחצב הנשמות לישראל עוד בא לרבות מה שאמר בבראשית רבה שהביאה דורייה לעולם וכמה עקרות וחסרי התולדות נפקדו עמה כי על כן אמרה כל השומע יצחק לי שכל העולם כלו היה שמח בשמחתה. ואפשר שבא לרבות שתי צדקניות כמותה רחל וחנה שנפקדו גם הן בראש השנה. והתימא מרבקה למה לא יחסו פקידתה ליום הזה כי עקרה היא ויתכן לומר כי למה שהיו לאברהם וליעקב בנים מאשה אחרת וכן לאלקנה היתה פקידת הצדקניות האלו זו דומה לזו דבר בעתו להוציא כלי למעשהו אבל רבקה שהיה יצחק צריך גם הוא ביותר לאותה פקידה נתאמץ עמה בתפלה ויעתר לו באותה שעה שבקש רחמים עליה. וכבר דקדקו חכמים ויעתר לו לצדיק בן צדיק ולא לה לצדיק בן רשע והיאך יאמרו שהיא נפקדה. ועוד שרה רחל וחנה פקודתן שמרה נפש צדיק בלבד אבל רבקה לא הוזכרה פקידתה בשביל עשו שיצא ממנה:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לב

אך דעו נא וראו מפלאי תמים דעים כי היום הרת עולם שבו יביא במשפט כל יצורי עולם נתיחד לפקידתה של שרה מסגולת הולד העתיד לצאת ממנה שהוא שליט על מדת הדין של מעלה שבה נברא העולם ועם בשורת אשר יצא ממעיך הוא יירשך נגזר עלינו גלות לתכלית המרוק כנודע וכה משפטה של רחל שעל ידי בניה נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ועל ידי שמואל הרמתי נטלו בני עלי אפופסין שלהם ובמשפט העמיד ארץ מכל אשר לפניו. והוא היה להם לישראל מהעדא מלכין ומהקם מלכין והרבה להצדיק דין

שמים על שאול וביתו שבאחת לא עלתה לו. וכבר היה שמואל שקול בעיני דוד כמשה ואהרן שהם היו נושאי דגל הרחמים והחסד יו"ד וא"ו שבשם ושמואל נושא דגל הדין. ועוד שהיה רבו מובהק ומדותיהם דומות ומתאימות בשתי ההי"ן שבשם אבל רבקה על טוב בלבד יזכר שמה שילדה את יעקב והוא ממדת הרחמים כנודע ואין לו יחס עם מדת היום כלל. על כן חותמין בזכרונות ועקדת יצחק היום לזרעו תזכור ואין מזכירין זרע יעקב. ובזהר אמרו שהשונמית גם היא נפקדה בראש השנה ובנה היה חבקוק ולפי שלא נפקדה אלא על ידי מעשה שכבדה את אלישע ביותר והיא לא היתה עקרה אלא גדולה במעשיה וגדולה ביצירה הראשונה כאשר חכמים יגידו ועכשיו אישה זקן לא הוזכרה בגמרא בהדי הנך:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לג

שרה ולא שרי כי יש בשמות הצדיקים הכנה גדול להשרות עליהם השפע האלהי כמו שכתוב בבצלאל ראה קראתי בשם ואחר כך ואמלא אותו רוח אלהים והנה קריאת השם החביב הזה הוא עצם הפקידה אליה כשם שבקריאת השמות מאדם הראשון לכל מיני החיים פקודתם שמרה רוחו. והפלא ממה שזכה לקרא שם לעצמו ולרבו דכתיב ויקרא האדם שמות וכו' ולאדם הרי לעצמו אמור. ויש זקף גדול עליו מלמעלה מספרו כ"ו רמז ליחידו של עולם כך שמעתי הוי צדיק מושל יראת אלהים והדברים מגיעין לשם אל"ף דל"ת היכל הנשמות ויחס עצמו אל הדמות כי נתעלה הצלם אל השרשים העליונים וקרא לו לדמותו שם חדש מורה אפשרות בחירתו על ב' דרכים נוסף על פשיטות צרופו משתי מלות אד דם כי האד העולה מן הדם שבכבד אל הלב והמוח הוא ריח ניחוח למקור ההשכלה שבו ואם יזכה יקיים בעצמו אדמה לעליון ואם אין נמשל כבהמות נדמו ועם התחזק השכלתו על כל אלה לא הוציא בשפתיו אלא טעם הגון בחכמה ומוסר שנברא מאדמה ובשבילה ובה הזדמן לו כח האפשרות כאמור:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לד

והנה בצורת הה"א שנוסף בשמה של שרה יש רמז לעקר מטרין שנתחדש בה היא האם כמו שזכרנו וההפך בצורת היו"ד שהיא סתומה כהדא דוכרניתא דלא ילדה והיא עצמה כמעין המתגבר הרחיבה נפשה ונתפשטה לכאן ולכאן בצורת דל"ת כמאן דפשיט נהרא לסטרוי הוא הנהר היוצא מעדן שאינו פוסק והולך והנחל המשקה את הגן הוא כרעא דתלי בתוך הה"א יו"ד שיהיה או וא"ו קטיעא רוצה לומר כקטע הזה מרגלו אחד לא

מופסק באמצעו שהוא הפסד צורתו וקלקול הוראתו הפוסל בספר התורה אלא וא"ו קטיעא כמין יו"ד זה וזה מורה על הכניעה והוא כלי מחזיק ברכה כוא"ו של משה ענו מאד וכוא"ו של בריתי שלום:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לה

ולנו במאמר חקור דין דברים של טעם בפירוש ענו מאד בוא"ו זעירא דקרינן ביה עני מאד ידרוש משם. וכאן יספיק להקדים במלת בריתי שלום מה שפירשו בזוהר שאמר לו הקב"ה למשה שיתן משלו לפנחס וכן אמר לו אמור אתה הנני נותן וכו' אמר משה רבינו ע"ה לחיי אלא שתקטן המתנה בהיותה באמצעותי והוא על דרך מה שאמר להלן מי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם וממה שהיו הוויי"ן האלה שזכרנו שתיהן קטנות כעין שני חצאין פש לון וא"ו אחת שנעו מעגלותיה ושמענו בשם האר"י זצ"ל שצוה הקב"ה ונתוספת בפסוק ויהי ביום כלות משה דאמור רבנן כלת כתיב פירוש משפטו חסר ובא מלא להעיד כי זה משה האיש שהיה בכל מעשיו מקטין עצמו הוא השלים לכנסת ישראל כלילת יופי:

מאמר אם כל חי - חלק ב סימן לו

ויש אומרים שגם אל"ף של ויקרא אל משה עשאה משה זעירא מדעתו למעט כבודו בהיותו קרוא לה לשכינה וטעם הקריאה ידוע כתרגומו של סדר קדושה ולפי זה מצאנו און לנו באל"ף של אשריך ישראל מי כמוך שבאה רבתי מטעם המפרש לספר התמונה בהקדמתו וכן נמצא בתקון סופרים רבים ונכבדים אשר יש מסורת בידם לעשות אלפא ביתא של אותיות גדולות פשוטות וכפולות בספר התורה לבדו והרמז באל"ף הלזו שהגדיל הקב"ה האושר המוכן אלינו מברכתו של משה אדוננו בחתימת המאמר לפני מותו בתכלית התוספות לרוח דעת שלו כדכתיב תוסף רוחם יגועון ויהיה האושר ההוא הולך וגדל בהתיחד אישי האומה להשואת הפרצופין והדעות שבארנו במאמר הנזכר בפרק הצלם והדמות אשר היא באמת סבה קרובה אל האושר עצום ורב המיוחד לעם אחד כאמור. ואחרים אמרו על פי מדרש רבה תנחומא ששיור האל"ף והוא"ו שהקטין משה מדעתו נתעלה וישב על קרני ההוד אל"ף בימינו וא"ו בשמאלו שהן בציור האל"ף יו"ד וא"ו יו"ד בגימטריא השם המיוחד ובמלוי הוא"ו בגימטריא אחד:
תם ונשלם חלק שני חלק שלישי:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן א

וה' פקד את שרה כאשר אמר. פקידת הצדקת הלזו רמז לנו הכתוב הזה שהיתה ממקום גבוה שנאמר עליו אהיה אשר אהיה ורבותינו אמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא. ואף על פי שבארנוהו כפשוטו במאמר חקור דין והוא דרך אמתי פשוט ועמוק נחמד להשכיל ויציב ונכון ידרש ממקומו כי ישביע נפש שוקקה לדעת כמה ישרים דרכי ה' וכמה מתוקנים שבילי ההשגחה אין נגרע. הנה כאן להגדיל תושיה יאות לפרש בו מה שאמרו חכמי רזי תורה מארי דאגדתא כי הזכות הוא תאר למדת החסד הנתונה לאברהם וגם הדין שהוא פחד יצחק פותח בזכות תחלה כידוע בהלכות דיינין לפיכך אברהם הוליד את צחק שקלסתר פניו דומה לאביו. והנה לג' מתנות טובות אלה שצדיקו של עולם חונן ונותן בדעה בינה והשכל הכוללות מיני האושר בב' עולמות איש לא נעדר לא בזכותא היא היד הגדולה שזכרנו אלא במזלא תליא מלתא ואין הכוונה במזל השמימיי חלילה כי הוא וצבאו ופקודיו עם פרסום משטרם בארץ כרובם וגודלם לעיני בשר אינם אלא שמשים קטנים עושים מלאכתו של אותו זכות ויתר המדות האלהיות הגלויות אליו בסיוע נוטיהם שהמה מניעיהם משרתי עליון עושי רצונו כך פירשוהו בבראשית רבה סוף פרשה י"ב ואין מזל לישראל מצדם כלל דכתיב ומאותות השמים אל תחתו והיו אברהם ושרה עדים נאמנים בדבר:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ב

אלא המזל הזה השם הקדוש שזכרנו הנקרא אשר כי אשרוהו אותיות ראש שהוא ראש ומקור לכל המזלים ומשפיעים וכלם אצלו כחומר ביד היוצר. ומשם זכה יעקב אבינו למטה שלמה דכתיב בה אשר פדה את אברהם כי היא שעמדה לו באור כשדים ואף בשעת העקידה שתפה אברהם עמו כדכתיב ואת יצחק בנו ויבקע זה יעקב עצי עולה אלו השבטים אשר המה בצדקתם בנו את בית ישראל אפריון עשה לו ממנו שהשלום שלו והעיד עליו באמת שתקונו ויופי סדורו הנכלל במלת עשה גם הוא למלך הוכן מעצי הלבנון אנשי עצתו אבירי לב כטעם ינון שמו מלובנים ומזורזים לשמוע בקול דברו. ואחר שנתבאר כי הבנים לכל אדם נתונים המה לו מכח המזל הנורא הזה הא ודאי צריך לדעת מאי רבותה דשרה:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ג

והאמת שכל העולם כלו תלוי במזל לבני חיי ומזוני כאמור והשפעתו אותם נמשכת לכלל המקבלים ע"י אמצעיים רבים וכפי מעלת המושפע וכן אמר קהלת כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם ירצה שהסבות המתפשטות לפעול בתחתונים הן זו למעלה מזו וצריכות אהדדי כי מלת שומר אין לו הכרע אלא כל אחד שומר וממתין את חברו כטעם רשותא מעליה ועצה מחבריה ולא אמר על גבוה אלא מעל לרמוז לב' מיני גבהות שיש להם להתיחס בהצטרפם לזולת אשר יאמר להם סבה קרובה או רחוקה כמבואר אצלנו במקומו וכבר זכרנוהו בזה למעלה עד הגיעו לשלשה סבות שהן בשורו למעלה משאר הסבות לא תתעלה האחד מהן על חברתה. ודוגמתן למטה בהתחלות הטבע ההעדר והחומר והצורה שיש להן ג' סגולות עצמיות הא' שאין זו עלה לזו והב' שאין להן התחלה אחרת. והג' שמהן יתהוה כל הוה כמבואר בחכמת הטבע ואמרנו שאין להן התחלה אחרת הכוונה על שלילת התחלה טבעית מושגת ונודעת במהותה וגדריה זולתן והכל מודים שניתנו מרועה אחד וברעותיה חיי לכלא ועילא מנהון סרכין תלתא אלה שזכרנו שאין על גביהם אלא הרצון המוחלט כן הדבר הזה שאנו בבאורו ואיש דעת יאמץ כח בפסוק הזה שאמר קהלת דאי לא תימא הכי אתמהא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. וכאן העיד הכתוב שהיתה הפקידה לשרה על ידי המזל העליון הכולל בעצמו ובכבודו ג' התחלות אלה בשווי גמור קראו בשמותם ביושר קדמון צח ומצוחצח ואיכא דמתני להו למפרע קדמון מצוחצח צח על סדר דעה בינה והשכל והוא סדרן של ג' אותיות אלה שבמלת אשר לרגיל ברמיזותיהן והיו אלה הצחצחות עומדות ברומו של עולם הגבה למעלה יותר מן הטבע הרבה מאד עד אין חקר ופקד את שרה כאשר אמר בלי שום אמצעי כי הוא אמר ויהי:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ד

ולא כח הבנים בלבד ניתן לה מהמקום עליון שזכרנו כי אפילו למי שאינו עקר בטבעו משם יצוה ה' את הברכה אלא אף חדוש הבריאה בגופה של שרה להמציא לה עקר מטרון הוצרך אל הכח המאושר העליון הזה אשר אהיה לציירו ולחדשו כי הוא הצייר הגדול לכל מעשה בראשית והוא המחדש טובו בכל יום תמיד וכבר קדם המוסכם לכל כי אין חדש תחת השמש ולא דבר נוסף על הנגזר תחלה שכן אמרו חכמים תנאי התנה הקב"ה על הים שיקרע למשה ועל השמש שיעמוד ליהושע ודומיהם אף כאן כאשר אמר מתחלת המחשבה כשיצא מפיו יתברך נעשה אדם בצלמנו כדמותנו שהוא מאמר

מחשבי נעלם כפי כל הפירושים שנאמרו בו מאז נגזר על שרה שיהיה הדמות שלה חסר הטרפחת ושל סוף צ' שנה בריאה יברא לה ה' לא בכח ולא בחיל כי אם ברוחו וכן כאשר דבר מתחלה כשיצא מפיו יתברך מאמר פרו ורבו שהיה דבור נגלה לאדם ולאשתו מאז נגזר על אברהם ושרה שיהיה זווגם משתהה לעשות פרי לקץ הימין מאה שנה לאברהם ותשעים לשרה:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ה

אך דעו נא וראו כי כל אותן השנים כשנזדווגו אברהם ושרה ולא היו להם בנים לא היה זווגם פועל בטל ח"ו כי אמנם זווג הצדיקים יש בו דוגמא עליונה בלי ספק ועל כן האריך הכתוב בזווג יהודה ותמר והודיע שהיה שכרה לגרש גדי עזים בסוד השעיר מן הצאן מרעיתו של מקום וידוע כי מלת צאן כוללת כבשים ועזים וכאשר נוציא מספר גדי עזים שהוא קמ"ד ממספר הצאן שהוא קמ"ו וישארו ב' טלאים מבוקרים הן הן פרץ וזרח אי נמי פשו להו מן העזים שעיר הפנימי ושעיר החיצון ששניהם לגבוה שהם קדשי קדשים. וטעם הערבון כמבואר בזוהר ולא פירש להיכן ישתלח וסתמו כפירושו לעזאזל המדברה שסודו עז אזל שהוא עז ובלתי נכנע אף על פי שהולך ואבד כטעם הולך למות והוא היה תחלה סם חיים לעולם כטעם טוב מאד ומרד בקונו להכחיש מעשה בראשית ועודנו עומד במרדו לפיכך אמרה תורה לדון כל מכשף בסקילה כטעם הנפילים והוא טעם דחיית השעיר לצוק על ידי איש עתי הוא חירה רעהו של משלח סוד הרע שהוא אוהב וריע ותכלית המשלח הזה לקחת הוא בעצמו הערבון מיד האשה כטעם אתערותא מתתא ולא מצאה איש עתי להלן שכן אנשי מקום המדברה אמרו לא היתה בזה הזמנה אלא בפתח שכל עינים אליו צופות כראוי. ויאמר יהודה אתה תקח הגדי לעצמך לה לשמה שהוא גרמא דנפיל לחולקיה מבי מלכא והוא לתועלתה להקל מעליה עון בניה פן נהיה לבוז אם על בנים ח"ו והוא בכל צרתם לו צר וגם היא תקח הערבון לה לעצמה במתנה כטעם שכר מצוה מצוה וכאן הושלמה הכוונה כדמסיק הנה שלחתי את הגדי הזה להרחיקו מעל גבול ישראל כאמור ואתה במקום שצוית להוליכו לא מצאתה שם ששבה מן הגליות והיא גאולתה וגאולת צאן קדשים:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ו

אף כאן זווג אברהם ושרה יש בו מעין דוגמא של מעלה לא הוכשרה ארץ מצרים לכך בעת ההיא כטעם אחותי היא שזכרנו בחלק הראשון בהיותה מלאה גלולים וכשפים

ובמקומן חיישינן פן יתגברו על הפכה שעדיין לא הטהרנו מזוהמתן של תרח ונחור אביו לפיכך לא קרב אליה אברהם בזמן שהיה גולה מממלכה אל עם אחר שכן זווגם של אברהם ושרה וכל שכן בהיותו עושה פירות ומרבה את הדמות יש בו בטול הקליפה והשבתתה בלי ספק כטעם גרש האמה הזאת וזהו ההבדל שבין מדת החסד ליתר מדות שלמטה הימנו כי עם היות כנגדה גם כן קליפה מבחוץ מכל מקום החסד מתגבר עליה ביותר והוא טעם שם מיכאל מלאך החסד מכריז שאין כמוה בכל המדות וידוע ששם אל מיוחד אליה כי אמנם העליונות אין לעומתן קלפה והתחתונות אין להן רשות לבטלן אלא חסד לאברהם לבדו בזכות גמילות חסדים שהיה עושה עם כל העולם שהרי מזון לכלא ביה ויטע אשל שאנו קורין בו נוטריקון אכילה שתיה למוד ללמד לכל האורחים לברך אל הזן את הכל וההולך בדרך הנה למודו מלוהו דהיינו לויה ואפילו למלאכי השרת למדם וזרזם באמרו וסעדו לבכם סטרא דטוב לב אחד בלבד אבל אחר שהוא מדת אחורים שלהם סטרא דרע תעבורו בדלוג שלא יסעדוהו כטעם אל תאמר אשלמה רע והם השיבו לו כן תעשה כאשר דברת ויש בסופי תיבות אלה אותיות נהרת מלשון נהיר ובהיר כלומר יפה למדתנו והיו אמנם אברהם ושרה בכונת היחודים שלהם ממשיכים אצלם כל הנשמות שהן עתידות להבראות לגרים הראוים להדבק בזרעו של יצחק כטעם הנפש אשר עשו בחרן ואמרו חכמים אברהם מגייר האנשים ושרה מגיירת את הנשים כי לא על הגרים של אותה שעה בלבד הדברים אמורים שהיו גרי שער לא זולת אלא על כל באי עולם להתגייר לעתיד ולהיות גרי צדק ובזה גאולה תהיה להם ממה שנדחו מחמת החטא הקדום:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ז

ועם זה היה זווגם של אברהם ושרה משלים תולדותיו של אדם הראשון כדבר שנאמר כי אב המון גוים נתתיך והוא כעין מעשה היבום. ועל זה נאמר כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך כטעם הברכה אשר ברך משה ברזל ונחושת מנעליך וכימיך דבאך אמר כי כשיהיה מעיינו נעול וחתום שמור היטב מפועל הריק ופתויי היצר חזק כברזל ומבהיק נוצצים כעין נחושת קלל האמור במלאכי השרת מובטח הוא שכל ימיו ימשיך ויזיל שפע שבע רצון לו ולאחרים מעין מה שאמרו חכמים עתידה אשה שתלד בכל יום בתוספת החדוש לכל מעשה בראשית הפלא ופלא דבר יום ביומו. וממה שידענו כי המבקש רחמים על חברו וצריך לאותו דבר הוא נענה תחלה יהיה אם כן אומרו ברך בניך בקרבך לא בלבד שכר החזוק נגד יצר הרע כאמור אלא כיון שבטרם תחיל לעצמה ילדה לאחרים

כמבואר בזה לשרה אמנו ענתה בה צדקתה והיה שכרה בטרם יבא חבל לה והמליטה זכר בשרשים העליונים ראוי לברכה במעי אמו כטעם בטרם אצרך בבטן ידעתיך:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ח

והנה נתבאר בכתוב אצל אברהם ושרה החזוק בצניעות שלא לפרוץ גדר התאוה כמאמר הנה נא דעתי כי אשה יפת מראה את שאלמלא צורך ההצלה גם עתה לא התבונן ביפיה וזה גרם לבנים ברכה מוקדמת ליצירה במה שנאמר ליצחק והתברכו בזרעך כל גויי הארץ ירצה שתתפשט ברכתו לזולת כמעין המתגבר ונמשך לכמה ברכות מים חיים וכנהר שאינו פוסק ומכיפיה מיבריך. ולפי שיצא ממנו עשו לא נאמר לו ונברכו בך בפועל מושלם דבק בעצמו כמו שנאמר ליעקב כי הוא וזרעו כלם קדושים ובתוכם ה' באמת. ובאו שני הפעלים הללו בלשון עבר מתהפך לעתיד רצוני והתברכו האמור ביצחק ונברכו האמור ביעקב כי מאז הוכנו ההברכות האלה על ידי אברהם ושרה וכבר נאמר לו ושמתי את זרעך כעפר הארץ שהוא מקבל כל ההברכות וידוע שאין ההברכה אלא ענף מן האילן שהושפל לארץ ונטמן בעפר עד שישרוש בארץ גזעו וכל זמן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי ביה. אף כאן כלהו גיורי מנן הוו ואידחו והשתא מיהדר הוא דהדרי לן והיינו דתנינן הגיורת השבויה והשפחה שנפדו שנתגיירו ושנשתחררו והרי שנפדית ושנתגיירה ושנשתחררה מבעי לן למתני דהא כל חדא מינייהו צריכא תקנתא באנפי נפשה ולא שייכו אהדדי אלא האי תנא דוקנא תלה את הקלקלה בגופן בלבד והכריז את תקנתן לגוף ולנפש יחד כמה דאת אמר אשר פדית ממצרים גוי ואלהיו ועבד משוחרר בכלל גרים הוא. ואף על גב דקיימא לן נראה ונדחה אינו חוזר ונראה הני מילי מי שהיה גוי בשעת מתן תורה אבל גיורי מזלייהו הוה בסיני והוא הדין לפושעי ישראל הזוכים להתקבל בתשובה בכח הצרוף על ידי יסורין דעלייהו כתיב בחימה שפוכה אמלוך עליכם. וכשם שנתיחדה ארץ ישראל ללידת יצחק כך עיר חרן ששם חרון אפו של מקום לה לבדה יאתה להמציא נשמות הגרים לקיים מה שנאמר מי גר אתך בעניותך הוא דעליך יפול כדבריהם ז"ל במסכת במות זכור אזכרנו עוד וכן במלכותא דארעא ולבני ברזלי תעשה חסד כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום שצוה דוד לשלמה:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ט

צא ולמד מרות המואביה שלא נתקבלה אלא בשעת עניה ומרודיה של נעמי ואז כתיב ורות דבקה בה דוקא לא בשלותה כי המר שדי לי מאד וכן מאלף נשים שגייר שלמה לא

נתקבלה מכלן להעמיד ממלכת ישראל אלא נעמה העמונית שנשאת לו כשהיה בדלי דלות ולא חזר למלכותו אלא בזכותה ונמצא כתוב באגדה שאותה טבעת ששם המפורש חקוק עליה ונפתה שלמה לאשמדאי ונתנה לו כדאיתא בפרק מי שאחזו דהשליכה לים הגדול אף על גב דהתם אמרו בלעה אפשר דהדר אפקה ושדי לה אי נמי מאי בלעה העלימה מן העולם סוף דבר זימן הקב"ה דג אחד ובלע אותה ושלש שנים נטרד שלמה בעניותו על שעבר ג' לאוין לא ירבה לו נשים וסוסים וזהב ונכשל בכלן ונטרפה דעתו באבדן הטבעת עד שרחם עליו הקב"ה ונזדמן לפני מלך בני עמון ונעשה לו מלצר ראתהו נעמה בתו וחשקה בו ואביה הגלה את שניהם למדבר שמם למען ימותו מיתת עצמם וידו אל תהיה בם וזימנם הקב"ה לשפת הים ואותו הדג עלה לגורלם ומידה של נעמה קבל שלמה תנחומין שנתנה לו הטבעת בקריעת הדג ותחי רוחו ומנדעיה עליה יתוב ואין ספק שלא החמיץ שלמה מצוה רבתי הבאה לידו אלא תכף ומיד שחזר ונשתפה שם גייר אותה ועדיין היו שניהם עניים מרודים וזכתה יותר מרות שנקראת אם המלך סתם כדאיתא בפרק הספינה ונעמה היא אם המשיח לדעת חז"ל ושמה יעיד על נעם ה' אלהינו כשם שנקראת רות על שם שיצא ממנה דוד שרוהו להקב"ה בשירות ותשבחות:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן י

וכשם שגלתה נעמי לאסוף את רות כך גלה שלמה לאסוף את נעמה ונעמי המקרבת היא נעם יו"ד שבשם אמנם נעמה המתקרבת היא נעם ה"א אשר שם רחובות הנהר כנודע לפיכך נקרא בנה רחבעם כי בקש הקב"ה לעשותו משיח וירבעם יהיה לו למשנה שכנגדם במרום דוד עלאה ושר העולם רק הכסא יגדל ממנו דאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ומלתיה דר' אמי דאמר לכהנים גדולים בלבד ויליף לה מעלי הכהן מיתוקמא לן במשכן שילה בלבד דכתיב בימים ההם אין מלך בישראל ועלי היה שופט במקום המלך ומשנבנה בית עולמים על ידי מלכי בית דוד וכהן גדול עומד ומשמש לפניהם כדתנן בפרשת הקהל נתחדשה הלכה כדאמרן. הכי סבירא לן ויאות כל מלי דרבנן. ומאז ראוי היה שירחיב ה' לנו אלמלא זכינו וכשצפה בו דוד ברוח הקדש אמר עליו ועל עצמו רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו שאסר עמון ומואב והתיר בנותיהם ואמרו שהיה רחבעם בימיו מוטל בעריסה ואין זאת לפי האגדה שזכרנו אלא שבו ביום נולדה אמו ואותה עריסה היא שנגלית לדוד ברוח הקדש ואמר שירה עליה ואף על פי שאין משיבין על הדרש דהא שתיק ליה רב נחמן לרבי יצחק בתעניות פרק קמא גבי יעקב אבינו לא מת כשאמר לו מקרא אני דורש אלמא

פשטיה דקרא לחוד ודרשא לחוד מכל מקום חובה עלינו להזהר בדברנו אלה מעדותן של נביאים:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יא

כי הנה שלמה מלך ארבעים שנה ורחבעם היה בן ארבעים ואחד במלכו ואפשר שלא נמנו לשלמה השנים קדמוניות ולא כל זמן שנטרד ממלכות אלא אחרי שחזר על כנו והכי דייק קרא דכתיב והימים אשר מלך שלמה בירושלם על כל ישראל דמשמע רצופים ומשמע נמי שלא יצא את העיר כי נבעת ועל כל ישראל בלבד היה מולך לא על העליונים כאשר בתחלה. ואף רחבעם בתחלת ארבעים ואחת מלך על יהודה בלבד אחרי שנתיאש ממלכות ישראל וכל דברי חכמים קיימים. והתם נמי שפיר קאמר רבי צחק דספדייה וחנטייה כלהו שייכי לגוף המת לא כאלה חלק עקב מצד הנשמה שבשבילה בלבד אנו מתיחסים אחרי האבות שאם בשביל ההולדה הגשמית הרי תרח ונחור שגנה אותנו בהם יהושע ואנו מתחילים לספר בהם לגנות בלילי הפסח ואמנם יעקב אבינו היה בחיר שבאבות מצד שלמות נשמתו שהוא דמות דיוקן של מעלה שופריה דאדם הראשון אחרי טהרתו מסיגי הכסף והזהב ישמעאל ועשו והאלילים כליל יחלוף על כן יאמר עליו באמת יעקב אבינו לא מת והרשב"א כתב בפירוש האגדה הזאת כי יעקב אבינו ע"ה היה מזוקק שבעתים ואלו הן שבעה צרופים אדם שת נח שם אברהם יצחק יעקב ולפי דרכו אף אנו נאמר שאדם עצמו היה ביחוד התתקע"ד דורות אשר קומטו בלא עת מכלל אלף דור דחד חרוב שקדם לעולם בסוד התהו על כן יאמר לו שהוא חלתו של עולם פשו להם כ"ו דורות להשלמת האלף דור ואמרו משם האר"י זצ"ל כי עשרים מהם היו עשר כתות של מלאכים כל כת מהם שני דורות דור דור בגימטריא כת והיו אלה מיימינים ומשמאילים שקטרגו על בריאת האדם ונשרפו אלא שהמה מתחדשים בכל יום בסוד רבה אמונתך הרי אלה רכב אלהים רבותים רבוע אלהים במלוי ההי"ן בגימטריא אלף ואחד חד לגופיה הרי אלף לכל דור מהם הוי רבותים לעשרים דור. והנה שש כנפים לאחד וכל כנף כלול עשר דהיינו עשר פעמים עשר הרי האלף נעשים ששים רבוא לכל דור מהם אי נמי מאלהים שנבראו בדין דהיינו אלף דור כדאמרן לא היו ראויים להמנות רכב רק רבותים דהיינו עשרים דור כל אחד מהם שקול כאלף דומיא דדור המדבר יעויין מאמר חקור דין בסוף החלק השני ממנו ועוד בכלל הרכב מן הנאים והמשובחים יש אותן ששה דורות הנותרים שהם אלפי תרי שנאן ארבע הא שית וכנפיהם כלולים מאה הרי שש מאות אלף לכל דור מאלה הששה גם כן דהיינו שמועאל יהואל ומרכבו ארגמ"ן

הנכלל במטטרון ומקומו ביניהם נוטריקון לשלשתן שמ"י כנודע הרי אלה שבעה רואי פני המלך וכלילן בשית דאוריאל ונוריאל חשבינן חד כמבואר בתקונים ואלה האחרונים אדנ"י בם ובזכותם ניתנה תורה לישראל לקיום העולם דכתיב סיני בקדש וכל מי שנאמר בו היה שכבר היה אינו אלא בחד חרוב כדאמרן לטוב או למוטב וסימן לדורות אשר קומטו נר רשעים ידעך וכולם נתלים ברפיון כדברי המדרש זה וזה בגימטריא תתקע"ד וכן למה תמות בלא עתך עם שלש אותיות והמלה וכמוהו מה שאמר איוב לבלדד על דעתך כי לא ארשע עתך ודעתך בגימטריא תתקע"ד באלפא ביתא דאי"ק וכאלה רבות אלא שהקצור יפה אמר איוב ודאי לא ארשע בשעור הזה להמנות עמהם ח"ו. אמנם רחוק מרשעים ישועה הכי הוי אלמא ישועה אית להו אלא שהיא רחוקה מהם ועתידה להתקרב כדכתיב שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו הא נמי הכי הוי עם ארבע אותיות של שם דהיינו ישב בסתר עליון חסר כתיב בהגלות י"ב צרופי ההויה בגימטריא ישב על אכתריאל בגימטריא בסתר ודי בזה אל המכוון הנה. ויש במה שבארנו סוד התרומה שהיא צריכה להיות על דעתו של בעל הבית כי אמנם כ"ו דורות שהורמו מעולם התהו היו עין טובה אחת ממ' לאלף דור בצרוף המדה והמשקל אל המנין שאלמלא כן יספיקו כ"ה לאלף ובית שמאי אומרים עין טובה אחת מל' דחשבי כ"ו דורות לחוד וז' רואי פני המלך לחוד כדכתיב ראשיכם שבטיכם אלמא מונין ראשים באנפי נפשייהו אף על גב דבכלל שבטים הם. ואולם עין רעה אחת מס' היינו מספר קטן של שם והוא חושבניה דחנוך שיש בעולמו טוב ורע והוא נער קטן כדברי רב חמאי בספר ברית מנוחה אצל הבאור ששמו יה"ה נוטריקון ידו"ד הוא האלהים והוא בגימטריא עשרים דהיינו עין בינונית אחד מחמשים לאלף דור וזה השם הוא בבריאה דאימא עלאה מקננא ביה ובה סוד קדש חד קדשים תרי שכן שם זה כולל פרקיהם בשעור קומה ואין כאן מקום להאריך בזה. והנה הכ"ו דורות קודם ההמלכה לבריאת האדם היו כלם בעלי עין טובה והמקטרגים עליו קודם הבריאה לשם שמים נתכוונו לפי שהיה עתיד לחטא והם היו כ' דורות דהיינו י' כתות כדלעיל ומשום הכי מיקרו עין בינונית לא פחות ולא יותר שהמשקל והמדה מכוונים בה ואלה הם חדשים לבקרים שיש בהם טוב לומר שירה ורנה וחוזרים לאשם ושלשה ראשי ההנהגה הישרה שלהם לא קטרגו עליו אלא שתקו כאהרן אצל מרים לפיכך עין רעה אחת משמים דהיינו י"ז אלף ובצירוף אלה השלשה ששתקו עם שבעה רואי פני המלך הרי אלה י' פרקליטים גדולים ועל אלה השותקים נאמר האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יב

עתה שבנו למעשה היבום ולזווג אברהם ושרה שהיה להשלמת הזולת והמה בנין אב לזווגם של תלמידי חכמים שבכל דור ודור כי בזמן שהם נזקקין לנשיהם שאננות בקדושה ובטהרה ואין ולד נוצר מאותה טפה כגון שהם זקנות או ילדות עקרות או איילונית ואפילו שניהם טומטומין כמו שהיו אברהם ושרה קודם שנוי השם הנה מלבד היות במצותם נחת רוח מהקב"ה לעקרת הבית אם הבנים שמחה שהם בלי ספק מוסיפים אהבה ואחוה שלום וריעות בינו לבינה הנה מחשבה טובה שלהם הקב"ה מצרפה למעשה וזווגם נעשה פועל דמיוני לאחר זמן למי שלא זכה וצריך סיוע כאלה שאמרו צריך ואין לו תקנה כגון שמת בלא בנים ואין לו אח ליבם את אשתו או שחלצה ולא אבה ליבם יזמין להם ה' גואל גם שב גם ישיש כבעז שהיה בן פ' שנה ורות היתה נערה כמו שהעיד עליה הכתוב פעמים רבות ומיד שקיים המצוה מת למחרתו מתוך חופתו ומה שלא פסק יהודה לדעתה לתמר נעשה לו לבעז בקחתו את רות פועל דמיוני להוליד את עובד והוא טעם ויתן ה' לה הריון האמור ברות נתינה מיד ליד:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יג

וקרינן ביה ביהודה ולא יסף כי לא תאמר בעצם ידיעה במקרא אלא העושה פירות אף על פי שבשלילות כתיב ואיש לא ידעה שפירושו בהכרח לא קרב אליה וכן המלך לא ידעה. ולפי מה שנתבאר ונשנה בכלל המאמר הזה יצא פירוש הכתוב נכון וברור כי הנה רבוי השלילה אחר רבוי השלילה מעט בגדריה שאלו אמר ולא יסף לדעתה הייתי אומר מכאן ואילך לא נזקק אליה עכשיו שאמר עוד למדנו שקרב אליה ולא הרתה. עוד זאת אדרש לדרוש במלת ידע שהיא מורכבת משתי מלות יד שפירושו מקום ידע הוא הדעת איך שיובן וכזאת וכזאת צריכים אנו להתבונן בכל מלות לשון הקדש במהות האותיות סדורן וחלוקתן וצרופיהן עד אין תכלית כי לא דבר רק הוא אלא ממנו. ועתה כשנאמר ואיש לא ידעה הדבר מבואר שפירושו לא הכין מקום לחול בו הדעת אבל כשמעטנו היו"ד מהשלילה נצדק בדברנו כי המקום הוכן ולא נחה עליו רוח דעת וכן האומר בנשי מדין יודעת איש הרוגו פירושו ראויה לביאה כדבריהם ז"ל אף על פי שאינה ראויה ליולד אלא לקריבה בעלמא להעשות כלי בביאה ראשונה:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יד

אשרי המכוין בכל מעשיו להשכיל להיטיב למי שיחפצו בו מן השמים שזכות הרבים תלוי בו הא למה זה דומה לתלמיד חכם שמת בלי בנים ונתיבמה אשתו להקים זרע למת הנה יודע נסתרות ונגלות גלוי וידוע לפניו אם היה המת הזה צריך להקמת הזרע בהיותו חסר התולדות שלא השאיר אחריו ברכה והוא כמו פרא למוד מדבר שאין מכניסין אותו במנוחות שאננות בגן עדן עד אשר יזכה אל הגאולה ואל התמורה שנבאר בסמוך והכתוב במקומו מקושר עם תלונת הנביא שמעשי אותה הנשמה גרמו התשת כח להשגחה והיותה משרכת דרכיה שאלו איה היא המדה הצריכה בו בעונה הזאת הנה היבמה הצדקת עם בן זוגה השני באות נפשה שאפה רוח והוא טעם היבום כדאמר רבנן דאחוה אבוה אנתתיה אמיה ותהיה מלת ב"ם מורכבת כאלו תאמר אב אם והומרה האלף ביו"ד כמנהג הלשון ולא על חנם אלא מן הטעם הידוע לדרשי סתרי אותיות שהיו"ד פועלת והאל"ף מתפעלת כמו שנראה בשם בן ד' היות היו"ד גורמת הקריאה לאל"ף של שני הכנויים לפי חלוף הנקודות:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן טו

ובמצות היבום צריכים האח והאשה להכין עצמה להיות אב ואם למי שגאולה תהיה לו על ידם אף על פי שאין זה להם בן בשלשלת יוחסין תחלה כדכתיב כי לא לו יהיה הזרע. וכוונתם הטובה גרמה להוסיף כח בגבורה של מעלה שהיא גם היא באות נפשו כתיב של זה הפרא למוד מדבר שהיא מתאוה להמציא לו מנוח אשר ייטב כי נפשה הוא יש אם למקרא נמשך למאמר יחזקאל כנפש האב וכנפש הבן לי הנה. וגדול כח היבום להניח דעתם של נפש רוח ונשמה בבת אחת כדכתיב אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף וידוע שהלב כנוי לנפש ואם נפש המת נכרתה הן לא קצרה ד ה' מהושיע כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות מנפש היבמין הללו לעשות ענף ולשאת פרי אבל שלא במקום יבום צריך גאולה לנשמה תמורה לרוח תעודה לנפש ודי בזה לפי כוונת המאמר. ואם רוח המת שהמה מכוונים אליו אינו צריך לכך כגון בן עזאי שאמר נפשי חשקה בתורה ולא היה נושא אשה כי ידע ברזי נשמתו שכבר השלימה חקה בזה פעם אחרת ולא לכך נוצר אלא להגדיל תורה על זה נאמר תאנתה מי ישיבנה והמלה נגזרת מלשון והאלהים אנה לידו ירצה ההכנה שעשתה היבמה הצדקת שהיא עקר התקון אינה חוזרת ריקם כל מבקשיה לא ייעפו כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה כאמור בחדשה ימצאונה כי כאן הקב"ה מחדש מעשה בראשית למי שצריך ואין לו תקנה אחרת:

ומוסיפין עליהם שנים לפרסומי מלתא כדי שרבים יבקשו עליהם רחמים והן כנגד תרין יצרין שהיו עדים בלקוחין ראשונים הנגמרים בכליו של קונה דכתיב ביה שלף איש נעלו אלא שהנעל הקונה הוא הבית היד וכאן מרי מסנא דידיה הוא נועל ופושט לה את הרגל והיא חולצתו ומתרת הקשר לפי שאינו מן המנין להקרא גואל וזורקתו לארץ בבזיון בכל כחה להורות הפקעת זיקתה ובטחונה שריוח והצלה יעמוד לרוח המת ממקום אחר וטעם חלוץ הנעל כמו הותר הקשר ג' פעמים אחד לו ואחד לה ואחד לרוח המת. ובתקונים פירשוהו על נפש רוח ונשמה וקראו עליהם הפח נשבר ואנחנו נמלטנו:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יז

קרוב לשמוע כי מלת אלמנה שם הונח בלשוננו הקדושה לאשה שמת בעלה כי הוא ארמון לרוח המת הנשאב בה כמו שפירש רבי ייבא סבא בזוהר פרשת משפטים. הוא אמר למי שאין לו בנים ואנו אומרים אף למי שקיים פריה ורביה ושייר באשתו פועל דמיוני להשלמת זולתו והוא לשון נופל על לשון הכתוב בישעיה וענו איים באלמנותיו שהוא כמו ארמנותיו אלא שארמון יאמר למקום מיושב כדכתיב וארמון על משפטו ישב ואלמון למקום שאינו מיושב ודי בזה אל המכוון והכלל הוא שנתקיימה מצות יבמין על ידי אברהם ושרה לעשרים דורות שקדמוהו והכינו את אשר יביא תחת כנפי השכינה עד ימות משיחנו ושוב אין מקבלים גרים דשיירינהו רחמנא ליומא אחרינא כיון שחבלו בעצם כי הקשו את רוח ואמצו את לבבם שנות ראינו רעה כך יפה להם מעתה שעבדי ה' יאכלו והם ירעבו. ומי מהם יצדיק על עצמו דין שמים באותה שעה יהיה מזומן אחר כך אל החמלה תחלה כי לא כלו רחמיו על כל היצור ודעהו:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יח

והנה האכילה אשר אמרנו היא בלי ספק סעודת הלויתן שזכרו בפרק הספינה שצדיקים גמורים העובדים מאהבה יכרו עליו חברים כמה דאת אמר ויכרה להם כרה גדולה אמנם העובדים על מנת לקבל פרס הרי אלה סוחרים ממש ועליה נאמר יחצוהו בין כנענים שמחלקים את המותר ביניהן בצרות עין ובמאזני מרמה שמרמין את עצמם בעבודה כגון זו וכן מעורו של לויתן יזכו הראשונים כל אחד מהם לסוכה שלמה שהיא גג ומחיצות והאחרונים מי לצלצל בלבד שהיא סכך בלי מחיצות ומי לענק ומי לקמיע הכל במשפט צדק והשאר יאיר נתיב הגוים מעל חומות ירושלם כמו שרמזנו בסמוך וכדאיתא התם

ואמרו שלויתן זכר ונקבה נבראו ואם נזקקין זה לזה מחריבין את העולם מה עשה הקב"ה סרס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן יט

ואין ספק שהפשט אמת והסעודה עתידה שבכח האכילה ההיא ובמשתה היין המשומר בענביו נלך מחיל אל חיל כי לא יאות לרוב צבור ללכת מן ההפך אל ההפך בלי אמצעי והסעודה הזאת תספיק להביא אותנו אל העולם הבא שאין בו אכילה ושתיה ובא הרמז באכילת הפסח על מצות ומרורים אחרי תרי כסי קמאי כי ביה ה' צור עולמים ואחריו תרי כסי בתראי שבהם השם שלום והכסא בגימטריא כוס ישועות ושוב אין מפטירין כנודע. וכתיב ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן נחש בריח זה לויתן זכר ועל לויתן נחש עקלתון זה לויתן נקבה והפקידה לזכר היא הקנוגיא שגבריאל מתחיל בה והקב"ה עזרו ולנקבה היא הדחתה גמר מלאכתה שכבר הרג אותה כאמור וכל הדברים האלה כהווייתן ומשמען האריך בהמתקתה הרשב"א ז"ל. ואין במעשה הצדיקים דבר לא יורמז בו מסתרי המציאות המעט אם רב בא ולמד משופר סוכה ולולב ומכל מצות המעשיות שיש לכלן דוגמא למעלה כמפורסם:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כ

וטוב אשר נאחוז בזה הדרש הישר בעינינו שהוא קרוב אל הפשט ברמיזתו כי לויתן זכר דוגמא לשכל העיוני ונסתרס בהמנע ממנו קלות ההתבוננות בסבת החטא ונוטל כבוד לגמרי מעבודת הגן ושמירתו או מעבודת שכינה או הנשמה ושמירתה לאמות שמוש הנקבה ככתוב אלה איפוא הן פעולות השכל המעשי לויתן נקבה שאלו זכינו ליהנות בשיתוף שניהם היו מחריבין את העולם הגשמי ומהפכין אותו כלו רוחני ואותה העבודה והשמירה נמלחה לצדיקים בברית מלח עולם לעתיד לבא כאלו קיימוה כיון שקבלוה עליהם ונותנים נפשם עליה כמו שבארנו בריש מאמר חקור דין על כן ראוי שיאכלו פרי מעלליהם וגם צדקת השכל העיוני לויתן זכר תכין לפניהם לחם אבירים כאמור וכבר זכרנו בחלק הראשון מזה המאמר כי האכילה לשם מצוה בכל מקום שהיא יאות שיאמר אליה הנאה מזיו השכינה:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כא

ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם רמז לכחות הגוף שומרי מצות כי הנה המתעורר זכר שנסתרס על כן היו המצות המעשיות רפויות בידנו מדה כנגד מדה על הפחיזות בקיומן אשר אין בה חפץ כמבואר אצלנו על פסוק אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב והמתאוה נקבה שנצטנן כטעם יצרא דעבירה דכחלינהו לעיניה במסכת יומא כך היה מעשה כתנות עור והלבשתם לאדם ולאשתו גדר למערומיהם וכבר שב החזוק על שמירת המוזהר להיות סייעתא דשמיא ונגרע מערכנו כי לא נתחזקנו מאלינו על זה כראוי לנו ואמנם היא ערוכה ושמורה לצדיקים לעתיד לבא לאותם שגלוי וידוע לפניו שהיו כדאי לעמוד בנסיונם בלאו הכי נמי כי הן לא קצרה יד ה' להטעים לכל צדיק מעין מה שטרח בעולם הזה לפום צערא אגרא. ואמרם כי יגיח ירדן אל פיהו הנה רמז שכל הנסים שנעשו לנו בביאה ראשונה אחרי יציאת מצרים אינם אלא גמיעה אחת בערך לבליעת מימי הים דאמור רבנן בביאה אחרונה כמבואר בזוהר ונרמז בפרק הספינה ואין מי הירדן מתערבין במי הים כי לא תעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא טפלה לקבוץ גליות כדאיתא במסכת ברכות:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כב

ואיכא נמי זיז שדי מתוקן לאותה סעודה לשרידים אשר ה' קורא אין בו לא סירוס ולא צינון אדרבה קרסוליה במיא ורישיה ברקיע וגופו וכנפיו פורחים באויר והרמז למעלתם של חנוך ואליהו שכנגדם שנים כרובים במרום מטטרון וסנדלפון ראשם בכסא והם ב' שרפים וגופם בהיכל ושם יש לכל אחד מהם דמות ארבע חיות ורגליהם רגל ישרה במדור ההיצון כטעם אופן אחד בארץ שאחד מתעלם בחבירו ודיוקני הנפש רוח ונשמה של צדיקים הללו ודומיהן שם הם שבים ללכת כמבואר אצלנו במאמר הנפש ואולם האחד היה מצווה בשבע מצות בלבד ואבזריהו המפורש במאמר חקור דין והיה מתחלתו מחסידי אומות העולם אלא שפירש ללכת בדרכי ישראל כמי שאינו מצווה ועושה או כגון גרי צדק שבכל דור ודור ונתקבל במעלה עליונה לאות ולמופת לכל בני שת מה מתוקן להם אם ייטיבו דרכיהם וכיון שעלה לא ירד כי צדיק מט וטירון הוא כטעם נער הייתי שאמר שר העולם וסביב למחנהו רשעים יתהלכון המבקשים להפריד ח"ו והוא היה תופר מנעלים בפועל שהמונע אותם מרגליו את פושעים נמנה במסכת פסחים מכלל המנודים לשמים והיה חנוך באמונתו מכוין בהם לקשור העולמות התחתונים שיהיו תקונים לרגלי שכינה דכתיב בה מה יפו פעמיך בנעלים שהם חוצצין בינה ובין

דומן האדמה אשר אררה ה' בסבת החטא ועל כל תפירה ותפירה היה מכוון ואומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שיש בפסוק זה קשר ויחוד כל ההיכלות עליונים כנודע וראשי תיבות שלו בגימטריא חנוך מטטרון שנתחנך במשמרתו וקנה מקומו:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כג

ולפי שעדין לא נתנה תורה עשה לעצמו פועל דמיוני כמי שאינו מצווה ועושה במלאכה הנזכרת חלף עבודת המצות מעשיות שבתורה צוה לנו משה על כן לא הושלם בנסיונותיו כאליהו שהוא מזרע אברהם משרש פנחס שעמד בסיני וזכה לברית שלום ועודנו חי על כן הוא מטפס ועולה ללמד זכות מטפס ויורד עם הצדיקים עזרה בצרות נמצא מאד ואמרו עליו שהוא מקריב תמידין בבית המקדש אף על פי שהוא שמם שהרי בקדושתו עומד ואתיא כי הא דתנינן בסוף עדיות מקריבין אף על פי שאין בית ואפשר שנגנזו לו קופות מתרומות הלשכה כדי שיהיו באים משל צבור ואינו רחוק להאמין שיהיו אבות העולם עומדים על גביו למעמד והימן אסף וידותון משוררים ומעורות הקדשים דכתיב בהו לו יהיה אמרו שהוא עושה מגלות מגלות וכותב זכיותיהם של כל אחד מישראל ויש אומרים שאזר עור שלו הוא מאילו של אברהם אבינו כי לו יאתה לגופיה ועוד להזכיר זכות אבות תמיד:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כד

ויעש ה' לשרה כאשר דבר כאן לא הוצרך לבית דינו כי היתה הכונה על מעשה ההריון והלידה וכיון שהסכים הבית דין בבריאת הכלי מחזיק ברכה הנקרא בדברי המדרש עקר מטרין כאמור מסתמא לא תהו בראה. והושלמה עם זה הכוונה למחשבתו יתברך שקדמה לעולם שלא נברא אלא בשביל ישראל וזהו כאשר אמר הרמז על המחשבה כדכתיב אמרתי אני בלבי ונשלם גם כן התכליתלכל מעשה בראשית דכתיב ביה בדבר ה' שמים נעשו וזהו כאשר דבר. וידוע היות יצחק סניגור גדול לבניו גואלם חזק כדבריהם ז"ל אצל כי אתה אבינו כי יצחק לבדו מתאמץ לפני הקב"ה להציל בניו מן הדין כי אברהם לא ידענו פועל עבר וישראל לא יכירנו פועל עתיד ירצה שאין ליצחק לסמוך על חסד אברהם שקדם אליו כטעם הקדימה והשתוף למדת הרחמים עם מדת הדין בבריאת העולם ולא על זכות יעקב שהוא שמור לעולם הבא כדכתיב אל בית אלהי יעקב אלמא שני זקנים הללו כל העולם הזה כאין נגדם:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כה

תדע שהרי כשקבל הקב"ה לפניהם ואמר לכל אחד מהם בניך חטאו השיבו ימחו על קדושת שמך לא הבנים ח"ו אלא העונות והפשעים כדברי המדרש והכוונה על ידי גליות ויסורין ובתנאי שחציו יכלה בם החצים כלים והם אינם כלים אבל מכל מקום אין בזה נחת רוח דבהדי הוצא לקי כרבא הוא שדוד מלכנו צווח בתפלה זכור רחמיך ה' ולא רחמיו של יעקב וחסדיך לא חסד לאברהם דלא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה ולא הזכיר מדתו של יצחק כי פחד אלי איד אל. ועוד שהוא בעצמו מתחזק בה ליטול שכרו מן הדין להצלתנו כמו שיבא והמה בחכמתם לא הוצרכו להפציר ברחמיו יתברך זאת הפעם כי ידעו במצוה הזאת שהזמן גרמא להיות יצחק מוסר נפשו עלינו דעליה רמיא דכתיב אתה אבינו כאמור. ואמנם על ההצלחה העתידה כתיב וזכרתי את בריתי יעקב כדכתיב אל בית אלהי יעקב שהוא קראו למקדש בית להורות על קביעותו ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם מעט בשניהם מטעם רבוי אחר רבוי שכמעט תמה זכותם וכבר הגינה על שני המקדשים ממה ששוא עמלו בוניהם כמו שזכרנו בחלק השני. ואין ביעקב אלא רבוי אחד שלא למעט בו מאומה אשרי כל חוכי לו:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כו

והרי אנו מוסיפים על דבריהם ז"ל נופך ספיר ויהלום כי א"ל אלהי"ם ידו"ד אדנ"י ארבעה ראשי החיות שבמרכבה העליונה הם בגימטריא יצחק שהוא כוללן בעולם הזה שעלה במחשבתו להבראות בדין לפיכך יחד הקב"ה שמו עליו בחייו ולא נגלה לאברהם תקון הדורות שיקבל עליו שכר כלם כמבואר במאמר חקור דין עד שנתבשר ביורש עצר אשר יצא ממעיו מפנימיות החסד כדברי ספר הבהיר שאמר המים הרו וילדו אפלה לכן כתיב ותכהינה עיניו מראות והוא טעם הכפל בפסוק אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק הראשון לעשו קדמאה לאו שלים והאתנח במקום פסיק והשני ליעקב תניינא שלים שהחסד הוליד את יצחק והוציא ממנו יעקב לפיכך משנולד יצחק התחילו ארבע מאות שנה של גרות הזרע הנבחר:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כז

ומושב בני ישראל אשר ישבו מקורות נשמותיהם במצרים של מעלה מצרנית לשכינה במדת אחוריים שכן מצרים וחמש אותיות בגימטריא שפ"ה שלשים שנה וארבע מאות שנה בגימטריא נפ"ש לבית יעקב שמעת הנבואה התחיל הצרוף והוא טעם ואתם ידעתם

את נפש הגר באמת וישר שהיא המרגלית שהיתה תלויה בצוארו של אברהם ומצרים היא הצואר לאנדרטי רבתא של מלכים ופרעה הוא העורף אחורי הצואר לפי שגם את זה לעומת זה עשה האלהים וכשם שנתעלו ישראל בצאתם ממצרים ועלו לארץ הנבחרת שהיא ראש עפרות תבל שבשבילה אמרו נתנה ראש לעזבה להפרד ממנה כמו נרדי נתן ריחו כך נתעלה נבוכד נצר להיות ראש לאנדרטי דכתיב אנת הוא רישא דדהבא והמקונן אמר היו צריה קליפות מצרים שהן במצר הצואר לראש קלפות בבל והיה זה שכר עברה כי אחרי שנשא שלמה את בת פרעה נפתה למלכות שבא ויצא מביניהם נבוכד נצר כמו שזכרנו למעלה וכבר בארנו במאמר חקור דין כי נפש אדם הראשון נתקנה באברהם אבינו שהיא שרש לכל הנפשות ונקראת מרגלית היורדת היא בשעור קומתה לשכון כבוד בארצנו לרגל קומת הרוח שעליה כטעם אשה שוכבת מרגלותיו לדורשים אותו לשבח והכל ' אמת דבר בעתו. ואין לנפש הנכספת לעשות שליחותה ורצון קונה בעולם הזה גרות גדולה ומפורסמת יותר ממה שנכבש מעיינו של אברהם שממנו הזרע הנבחר ממראה בין הבתרים עד היותו בן מאה שנה וגם אחרי מותו נתלית המרגלית בגלגל חמה שנסתלק מי שהיה דורך ככביא בסנדלו ונשארנו להנהגת המערכה שגרמה לנו כל הגליות כהיום זה:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כח

עוד ביצחק יקרא לך זרע הוא בגימטריא רד"ו של שעבוד מצרים וסימנך אהיה שלחני כי עשר פעמים אהיה עולה רד"ו ועל משה רבינו ע"ה נאמר אשרי אדם מפחד תמיד ובדברי תורה אתמר כי על ההפך משלמים וכן רבים שמנו וטעו גבי שבעים שנה של פקידת בבל ומבני אפרים שדחקו ונכשלו בפקידת מצרים הוא היה מפחד שמא גאולת מצרים תלויה בעשר הויות כטעם כי סר לראות עד שמסר לו הקב"ה סימן בתוך סימן פקו"ד דהיינו ק"ץ יפקוד ויחסיר אלהים ממנין ארבע מאות הרי נשארו רד"ו כדאמרן הסר מהם צ"ג שנים הראשונות שהיה לוי קיים שהרי יוסף בן שלשים ותשע היה כשירדו אבותינו מצרימה ולוי גדול הימנו חמש שנים הרי מ"ד ושנותיו היו קל"ז הרי לוי חי במצרים צ"ג שנה והוא האריך ימים מכל אחיו וכל ימיו לא התחיל השעבוד וצ"ג שנים בגימטריא ידו"ד בהיכ"ל קדשו שהיה אדו"ן יחי"ד מג"ן בעדם כל זמן שאחד מן השבטים קיים וכל שכן לוי שהיה מארי אולפן כנודע נשארו קי"ז שנה סימנין אלו"ף נעורי אתה ל"א מהם היה השעבוד בפה רך ממדת החסד בגימטריא א"ל ופ"ו שנים בגימטריא אלהים משנולדה מרים היה בפרך ובמרירות מתוקף הדין להוציא יקר מזולל סוד הנפש לבית

יעקב ממצרים של מעלה ושל מטה מכור הברזל כאמור. ויונתן בן עוזיאל בריש פרשת וישב אמר שמכירת יוסף היתה תחלת גלות מצרים אלמא כשנוסף כ"ב שנה שפירש יוסף מאביו על רד"ו שנה יעלו כלם רל"ב מונה השואת הדעת לארבעה מלואים הידועים לשם בן ד' ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן מספרם יחד רל"ב כמנין ברוך כבוד ה' ממקומ"ו שכלם הסכימו בגלות מצרים כשם שארבעתם נועדו עם התור"ה בגימטריא ארבעה מלואים שכנגדם לשם אהיה ב' קס"א וקנ"א קמ"ג עם ארבעה זוגות למנין ונושנת"ם לגלות בבל והנה יצחק מחשב ימי שנותינו שאנו טרודים בהם קצתם בשינה קצתם בצרכי גבוה כגון תורה ותפלה וקצתם בקיום החיים האנושיים ועל מיעוט הזמן שעברו בו במקרה מעשים אשר לא יעשו הוא מליץ בעדנו שזכותו תכפר מחצה ומחצה מבקש שתהא מדת רחמים סובלת וממלטת ואין ספק שהיא המתעוררת אצל האבות ואומרת לכל אחד מהם בניך חטאו כדי שיבקשו עליהם רחמים ואליה אמר יצחק טול את פלגא ואנא פלגא ואי לא הא פשטית צוארי על גבי המזבח כדאיתא במסכת שבת פרק רבי עקיבא:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן כט

נשאו ישראל פניהם כלפי יצחק ואמרו כי אתה אבינו לא כאברהם ולא כיעקב השומע סבור ששמו בטחונם ביצחק ח"ו חזרו ואמרו אתה ה' אבינו כי ה' הוא האלהים הנזכר במעשה בראשית שהוא פחד יצחק כפי אחד הפירושים הנאמרים באמת ואתה הוא המחזר על האבות שיבקשו עלינו רחמים ומי שם פה ליצחק מבלעדיך אתה הקדמת לו זכות שקול כנגד כל חובותינו למען יוכל להגן עלינו ויטול מן הדין פדות נפשנו והיה זה בשכר העקדה שהיתה בשנת ל"ז ליצחק כנודע ואז אביו הזקן הרחמן איש חסד מכל האדם עקדו על מנת לשחטו ולקיים בו הפשט ונתוח וכליל לאשים וכנגדן ל"ז אזכרות ראשונות של בריאת העולם כלן שם אלהים חוץ מאותו הזוג האחרון שהוא תחלה לשם מלא על עולם מלא ובו הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין והיא עקידתה באמת להחליש תקף הדין לקיום העולם ומיד סמכו הכתוב לענין צמיחות עצי הגן ו לקיחת האדם והנחתו בגן עדן שכן יצחק אבינו נגנז בגן עדן ג' שנים תכף אחר העקדה מהטעם שזכרנו במאמר חקור דין עד שהיתה רבקה ראויה לו:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן ל

ויצא יצחק מגן עדן או מבית מדרשו של שם כדברי יונתן בן עוזיאל ודילמא מדרש גן עדן ששם היה יונק ממנו קאמר לשוח בשדה לפנות ערב ובאותה שעה רמי אנפשיה

לתקן תפלת המנחה לכפר ביציאתו מגן עדן על הוצאתו של אדם הראשון משם בראש השנה ראשון בשעת המנחה ולא תקנה עד שנזדמנה לו בת זוגו על ידי העבד שזכה ליכנס בגן עדן חי וקיים ולא טעם טעם מיתה ועודנו זוכה תמיד לשמש אברהם ושרה בההוא עלמא כדאשכחיה ר' בנאה דקאי אבבא דמערת המכפלה בפרק חזקת הבתים כי דרך יש לו שם משערי גן עדן ומבואר בזוהר כי הוא משל ודוגמא לשר הפנים אמצעי לשלשה קושרי כתרים מכל התפלות כמו שקדם שכן תפלת המנחה אמצעית במעלתה וחשיבותה בין תפלת השחר והערב וכבר זכרנו שיש בקשירת כתרים לכל תפלה ג' מדרגות וכנגדם השליח הזה המעולה הדולה ומשקה מתורת רבו נקרא בג' תארים עבדו א'. זקן ביתו ב'. המושל בכל אשר לו ג':

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לא

ויתכן כי על כן נכפלה שיחתו בתורה זה שלש רגלים שהיא יפה לפני המקום מתורתן של בנים כדבריהם ז"ל והיה הספור הראשון מכוון לקשירה ראשונה הקרובה אלינו והרמז ותרץ הנערה כינוי לנפש המעשיות כדכתיב ושני צמידים על ידיה ונשנה לרמוז על הקשירה השנית מהשלמת הדבור שכן כתיב בה ואשים הנזם על אפה מה שלא הוזכר תחלה אלא שהיה מזומן ביד העבד. והספור הג' לא פורש אלא דרך כלל בסוד הכוונה כדכתיב ויספר העבד ליצחק כי מדתו שוקלת בכף מאזנים ספיריות מחשבה וזכוכה בכל התפלות וכשם שכוון יצחק את השעה לתקן תפלת המנחה בהקבלת פניה של רבקה ככה תקן אברהם תפלת השחר סמוך לפקידתה של שרה ויעקב בגלותו לא תקן תפלת הערב עד שהלך לחרן תחלה והציץ ברחל ואחר כך ויפגע במקום. כי אמנם התפלה מכפרת כמו הקרבנות וכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו והדר ועל כל קהל ישראל:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לב

וכשם שיצחק אבינו סבר וקבל בלב שלם להעקד ביום הכפורים בשעת המנחה על ידי אברהם כך בשמחה רבה נעקדה מדת הדין של מעלה לרצונה על ידי החסד והועלתה לרצון קמי עתיק יומין על המזבח הפנימי הידוע כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו ולפי שקדמה עקדת יצחק בארץ לכל יתר התקונים שנעשו דוגמתם בשמים לכך הקדים הכתוב ארץ לשמים כשהזכיר שם מלא תחלה כמו שבארנו יוכל ברואי מעלה ומטה נתעסקו אהדדי בעקידת כל בעלי הדין באותה שעה כמו שדרשו חכמים בפסוק כי עד סירים סבוכים בריש נבואת נחום שכן מאדים נעקד לפני צדק ומיכאל כהן גדול של

מעלה עקדו לגבריאל ואריה שבמרכבה עקד את השור והעלום על גבי המזבח החיצון אשר בהיכלות כי שם צוה ה' את הברכה לאישי ישראל אנשיהם ממש בשעה שתפלתם בפיהם ירצו סלה כטעם ואשפוך את נפשי לפני ה' שיקובלו ברצון הם ותפלותיהם על ב' המזבחות בכל מקום שיש דוגמתן:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לג

ומכאן למדנו תנופת הלוים על ידי אהרן שהיא כעין אסקתיה אחתיה האמור ביצחק ואילו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקדתו ולא עוד אלא שזה מסר נפשו וזה לא היה צריך לכך הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריאל למעלה כשם ששקול אהרן כנגד מיכאל ואין בנשיאות אלצפן ענין לכך כי עבדות גדולה היתה לא תאות למי שראוי להיות דוגמא לאחד משרי המרכבה כשם שלא יאות לאהרן להיות נשיא נשיאי הלוים כי עבודה רבה היא שהוטלה על אלעזר שמן המאור בימינו ושמן המשחה בשמאלו קטרת בחיקו חבתין על כתפיו שאין גדולה בפלטין של מלך ובירושלמי שטה אחרת בהפרש מועט אבל רבן של כהנים ושרן של לוים מבעי להו שלא יסיחו דעתם מכבוד שכינה. וכן אמרו בגמרא בפרק טבול יום גבי משה דטרוד בשכינה הוה והיינו דאמר ליה יתרו איעצך ויהי אלהים עמך כי היה יתרו בקי מאד במעלת ההתבודדות וצרכה למי שירצה לכהן פאר אמר איעצך להקל מעליך טרחי צבור ויהי כבוד שכינה על ראשך תמיד:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לד

והאר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק צדיק כתמר יפרח שכן שמו רשם בסופי תיבות אלה ללמד שבסוף תקון עולם גם הוא יתקן ויפה אמר שהרי הוא וסיעתו במדור גיהנם משעה ראשונה שירדו שם התחילו להצדיק עליהם דין שמים וכך הם אומרים משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים ואין בעולם קלקול גדול כל כך שודוי זה לא יספיק לתקנו וגדולה מזו החכם אמרה בפירוש התקונים בדבר הלמד מענייננו והנה ראשי תיבות אלה צדיק כתמר יפרח הן בגימטריא ק"כ צרופים של שם אלהים כדאמור רבנן חמש אותיות בונות ק"כ בתים ללמד שכל כחות הדין יגבו חובם תחלה ממנו ואחרי כן יפרח וכן האותיות האמצעיות ד"י ת"ם פ"ר יש בהן רמז מפורש שהק"כ אלהים עתידים להכריז ד"י לצרותיו של קרח שהרי ת"ם ונשלם לפייס החמש גבורות שרשי הדינין שהן אותיות מנצפ"ך מספרן פ"ר וכמו שאמר הנביא ושלמו ימי אבלך. על דרך מה שבארנו במאמר

חקור דין בריש חלק ה' בפירוש מלת גיהנם ושם זכרנו מה יקר חסדו יתברך אפילו עם המורדים והפושעים להוציא יקר חסדו מזולל וכן אמר המלך החכם כל פעל ה' למענהו ואמרו חכמים לקלוסו:

מאמר אם כל חי - חלק ג סימן לה

ופשוטו של מקרא דעליה קאימנא לא הוזכר יצחק בעל הדין לפי שבו נברא העולם ואם אברהם ידענו שהוא בעל החסד ויעקב שסבל עול הבנים וצער גדול לא יכירנו ברחמיו קל וחומר לפחד יצחק שאין הקב"ה ותרן ואם דין הוא שיהא יצחק מקבל שכר גדול עצום ורב בשביל העקדה נוספת על שאר זכיות הרבים וספורים לשופט צדק במשקל אל דעות אשר איננו בז לפעולות אדם אפילו שיחה נאה מכל מקום חסד גמור הוא לנו ולבנינו שיהא זכותו מגין עלינו ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך כי קודם בריאת העולם היה הגואל האחרון נקרא בשמו כדכתיב לפני שמש ינון וכשנחליף שני נוני"ן בשני ההי"ן באלפא ביתא רבתי של אי"ק בכ"ר הוא שמו של הקב"ה יש אם למקרא. וארבע אותיותיו הן הנה היו לבני ישראל פלס ומאזני משפט לשכר מצוה כי מן הה"א אחרונה אם לכל איש חי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא והדבק בוא"ו שבשם לעסוק בתורה לשמה ושונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא ועייל בלא בר ומן הה"א ראשונה נזכה לעולם הבא עצמו בקביעות והעולה אל היו"ד מקור חיים מזומן לחיי העולם הבא סוד העדן הפנימי באור פני מלך עוד ינין כתיב יש אם למסורת והוא בגימטריא דו"ד ב"ן יש"י משי"ח ידו"ד במספר אותיות גדולות של האלפא ביתא הזאת עוד דוד בן ישי בגימטריא שכינה עם המלה בחושבן זעיר כ"ו כמספר השם הגדול ושכינה עם המלך כמספר השם שניהם בחושבן זעיר ויש באותיות דוד רמז לצדיק בין ב' אותיות ובאותיות ישי שכינה בין שני צדיקים אף אנו ליה עינינו ולו אנו מחכים שיכתבנו עם כל עמו ישראל בספר החיים וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

מאמר המידות

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת. השער הזה רבים פתחוהו צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם ואני באתי אחריהם לאסוף כעמיר גורנה ומלאתי את דבריהם כי אין מדרש בלא חדוש. ה' יגמור בעדי ה' חסדך לעולם. המדה הראשונה:

קל וחומר הרמז בה לכתר עליון בהתיחסו אצל עלת העלות כי הכתר קל הוא ואוכמא איהו בערך עלתו ועם כל זה נאסר ההסתכלות בו כל שכן במה שלמעלה הימנו וגדול כבודו שהושוה קונו לו לכל הדברות המושאל אליהם ולכל האמירות המשותפות אבל בפשיטותו לבדו המרומם על כל ברכה ותהלה איננו בא מן הדין כי הוא מחוייב המציאות מבלעדי התיחס לזולתו כלל ועליה אתמר ואין אלקים עמדי וגם אמנה במה שהוא קונה הכל ונטפל בהשגחתו אליהם כמה דאת אמר ורחמיו על כל מעשיו די לבא מן הדין להיות כנדון כמו שזכרנו. כיוצא בדבר אתה אומר ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים סלקא דעתך אמינא קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום תלמוד לומר תסגר שבעת ימים והטעם כי אביה על חכמה עלאה אתמר דאיהו יש מאין ובינה נמי יש מיש אמרה תורה כי נהפכו אצל מרים שניהם לירקון ובדידהו משתעי קרא הלא תכלם שבעת ימים כנגד המדות אשר תחתיהן המתפעלות על ידן אלמא אין כאן קל וחומר אלא למראה עינים לפי הפשט המוחש וכדי שיהיו טעמי תורה הנגלה והנסתר שוים בדינם יכונו יחדו על שפתינו באה ההלכה וקבעה דיו ויאות כל מלי דרבנן עיין מאמר חקור דין חלק שלישי פרק ד' ויש קל וחומר במלכות שהיא מתנהגת פעמים בחסד קל הוא על פני מים ופעמים בדין להחמיר בסייג לתורה. ואית דיימא איפכא חומר מים רבים בחסד ובהתגבר הדין הרי היא קלה בעיניו וכן דעתן של נשים קלה ובהתעטרה בחסד ורחמים יקרה היא מפנינים ואמרו רבנן אין עונשין מן הדין והטעם לפי הדרך הראשון כי למעלה אין דין כלל ושרשי הדין שם הם לאכפייא לכלהו מריהון דדינא וכן איש חסד הוא המציל את הנרדף אפילו בנפשו של רודף כל שכן באחד מאבריו ואין צריך לומר אם יצילהו בלי שום חסרון אבר אלא יחזיר את הרודף למוטב וזאת התעודה היא הראיה אל הנדון. ולפי הדרך השני אין עונשין מן הדין דהא קיימא לן הלכתא רבתי פותחין בזכות תחלה וכתיב כי המשפט לאלהים הוא ולא מאלהים ואם פתחו לחובה על הקל שוב אין דנין לא את הקל ולא את החמור:

המדה השניה:

גזרה שוה והיא פעולת התפארת הגוזר ומסרס הקלפות בכח עליון כי הוא מכריע למעלה בין חכמה ובינה להשואת מדותיהן ליתן את האמור של זה בזה ואין אדם זה היודע דעת עליון דן גזרה שוה מעצמו פירוש אפילו בזמן שיש לו עזר כנגדו מאשה יראת ה' עצם מעצמיו שאין ההכרעה בין החסד והדין בכל מקום משתלמת מבלעדיה כמבואר במקומו אלא אם כן קבלה מרבו כתר עליון ורבו מרבו עלת העלות זו כל מעשהו באמונה היא בת זוגו שזכרנו הלכה למשה מסיני ובכח זה עונשין מגזרה שוה ולא מיקרי פתיחה

לחובה כי הזכות שפתחנו בו במקום אחד נפתח בו שנית בשוין אבל בקל וחומר אינו כן כי מה שיועיל לזכות את הקל לא יציל את החמור:

המדה השלישית:

בנין אב מכתוב אחד ובנין אב משני כתובים והרמז בתחלה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין כטעם בתשרי נברא העולם וכבר זכרנו מזה בריש מאמר חקור דין פרק ג'. והיה יום אחד דמעשה בראשית כ"ה באלול כנודע והיה לילו בכלל התהו כמבואר בכתוב ויום ששי היה ראש השנה והנה הפחותה שבשנים היא שנ"ג ימים סימנם אם הבנים שמח"ה נמצאו שמ"ט ימים עלו בתהו מ"ט יום לכל אחד ממלכין קדמאין דמיתו בריש ספרא דצניעותא ואלה השמ"ט יום הם שמטת התהו שקדמה לעולם. או אמור שהשנה היא שנ"ד ימים כי יום ראשון דמעשה בראשית זיל הכא קא מדחי ליה שהן שמ"ט יום בלעדיו זיל הכא קא מדחי ליה שאין לילו עמו במלאכתו ויש בזה קצת דוגמא לשנת החמשים של יובל שהיא עולה לכאן ולכאן. שנמצאו ארבעה ימים שלמים ולילותיהם עמהם לחיי המלך השמיני שיצא מכלל התהו ולכלל תקון לא בא אלא בימיו אתבטלת ארעא והאריך כל הימים הללו על ממלכתו ונטל שכרו כפועל בטל לפני מלוך מלך לבני ישראל זה אדם הראשון שהוא דוד והוא משיח ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים במדת הדין הקדים ושתף מדת רחמים כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות לפיכך מונין לתקופה מניסן שקדם ליישרי כשם שמונין ללבנה מבהר"ד מולד של תהו והוא טעם בניסן נברא העולם שהיא בריאה לסדר זמנים וכל דברי חכמים קיימים אף על פי שמקצת מפרשים לא אמרו כן והבן כי מולד של תהו הוא ההעדר שקדם להויה באותה הנהגת הדין וקדימת התקופה מניסן הוא ההעדר הקודם להנהגת החסד וקרבת ההעדר משלמת ההויה כנודע בחכמת הטבע והמורגש מופת ראיה אל המושכל ואולם צרוף בראשית שהוא אחד בתשרי בין למר ובין למר אתיא כי הא דתנינן שטרי חוב המאוחרין כשרים כי בא הרמז על בריאת האדם שאז הושלם התכלית למעשה שמים וארץ ומטא זמן חיובייהו של כל היצורים כלם לשמור את תפקידם לא יסורו ממנו. ואף על גב דתנאי דרשי קראי כפשטן בפרק קמא דראש השנה ונשמע מנה דר' יהושע נברא דוקא קאמר שתי תשובות בדבר חדא תרי תנאי נינהו אליביה כדאיתא התם חד קתני סתמא בניסן נברא העולם והיינו כדאמרן ואידך הוא דקא דריש קראי. ואם תימצי לומר חד תנא הוא ור' יהושע גופיה דריש קראי אף אנו נאמר דלאסבורה למלתיה הוא דעבד ומשום הכי אין משיבין על הדרש כמו שזכרנו במאמר אם כל חי. ודעדיפא מנה פירש רב ייבא סבא בזוהר פרשת משפטים דאיכא קרא באורייתא מסבר למלתיה

להעלים סודו דכתיב ואתם ידעתם את נפש הגר ומלה הדרה לנרתקה כאמרו כי גרים הייתם בארץ מצרים יעויין שם וגם בדברי הימים כתיב באמציה שלא המית בני המכים את יואש מלך יהודה אביו ככתוב לא יומתו אבות על בנים אף על פי שאין הפסוק שבתורה מתפרש כך ולפסולי עדות הוא דאתא אלמא לאסבורה למלתיה נקטיה ואייתי ראיה מניה. ויש פרפרת נאה במלת תשר"י שהיא בגימטריא שתי פעמים תנ"ה הודך על השמים. ותנ"ה גופה הוא מספר שלשה מלואים פשוטים של שם אהי"ה ולשלשה מורכבים גם כן וישנה פעם שלישית בשלשה מצורפים בשווי גמור. על הראשונים נאמר אשר ברא אלהים ועל האחרונים נאמר לעשות. והנה ניסן הוא בגימטריא תת"כ במספר אותיות גדולות של מנצפך והוא מנין השנים של השראת שכינה במשכן ובשילה ובית עולמים בראשונות שמנו להם ליציאת מצרים אבל בבית שני לא היה שם כבוד שכינה והיו מונים למלכי הארצות וימי גלגל ונוב וגבעון נמי אינם מן המנין לפי שבגלגל לא היה הארון תמיד אצל המזבח אלא כל שבע שכבשו היה יוצא יצא ושוב להלחם עם מלכי כנען וכיון דאידחי אידחי ואחרי שחרב משכן שילה נשתהה הארון כ' שנה בקרית יערים וג' חדשים בית עובד אדום ומ"ג שנה בציון ששם יסד דוד הודו לה' קראו בשמו דדברי הימים לאמרו לפני הארון חציו הראשון הבא בספר תהלים היו אומרים אותו שחרית וחציו האחרון שרובו מלוקט מתוך י"א מזמורים המיוחסים למשה היו אומרים אותם במנחה. הרי אלה ס"ג שנה שלשה עשר מהן היה אהל מועד והמזבחות בנוב בבמה וחמשים בגבעון על כן הותרו הבמות עד שנכנס הארון לנוחו בבית עולמים אצל מזבח ה' ונאסרו הבמות לעולם והנה כשנצרף ל"ט שנה למשכן במדבר ושס"ט לשילה ות"י לבית אשר בנה שלמה תחסרנה שתי שנים מן המנין אשר אמרנו והן שתי שנים שחסרו לנו ממנין ונושנתם בארץ על שם וישקד ה' הכל לטובתנו כדברי חכמים ודע כי בכלל הנ' שנה שהיה אהל מועד בגבעון נכנסו ז' שנים של בנין הבית שהרי כשתסיר ל"ט שנה של מדבר ממנין תתי"ח נשארו תשע"ט הוסף עליהם ע"ז שנה לגלגל נוב וגבעון הרי אלה תתנ"ו ובשנת תת"נ לביאת הארץ נחרב הבית ויום אחד בשנה חשוב שנה הרי שבע שנים של בנין נמנו לגבעון ולבית עולמים ולא היתה עבודה במקדש ראשון אלא ת"ג שנים בלבד והיינו דקאמר נביא ג"ת דרך ה'. וכנשצטרף ל"ט שנה של מדבר י"ד של גלגל שס"ט שבשילה י"ג של נוב תנ"ג לגבעון ובית עולמים ות"כ לבית שני הרי אלף וש"ח שנה לכל משכנות יעקב וכבר היו ראוים להיות אלף ש"י. והרמז ויעקב אי"ש תם יושב אהלים אלא שחסרו שתי שנים לטובתנו כדלעיל וכן המשכ"ן משכ"ן העדו"ת בגימטריא אל"ף ש"י וכתיב אלה פקודי מלשון מנין שנות מספר יאתיו אלא שיחסרון שנים מעוט

רבים מלשון יפקד מקום דוד על כן בא חסרון וא"ו במלת העדות ויושלמו אלף ש"ח עם שלש מלות והכולל ואיזה מקום מנוחתו של המשכן משכן העדות במדב"ר גלג"ל שיל"ה נו"ב גבעון ציו"ן עי"ר דוי"ד שהם בגימטריא מספר השנים אשר אמרנו ובלבד שתהיה מלה דויד מלאה ביו"ד וכל אותו הזמן לא זכינו למקדש אלא בשביל קבלת עול מלכות שמים בכל יום פעמים שכן פסוק שמע ישראל עולה בגימטריא אלף קי"ח ועוד שני הפסוקים יחד שמע וברוך בחושבן זעיר דחנוך דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא קלוסו כמו שזכרנו במאמר אם כל חי בחלק השלישי סימן כ"ב הם בגימטריא ק"ץ הרי אלף ש"ח בדקדוק גמור והן גם כן בגימטריא לה' משכנות לאביר יעקב בתוספות חושבן זעיר למלת יעקב ודי בזה:

המדה הרביעית:

כלל ופרט הנה הכתר כלל והתפארת פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט כי לא נחשוב היות בהעלמו של כתר אלא מה שיצא לאור בתפארת. וידוע בשפת אמת שהכתר הוא הרצון ותפארת הוא הדעת אם כן אין ברצון אלא מה שבדעת וממה שידענו שהרצון העליון חפץ בבחירת האדם על כל המעשה מבואר נגלה שבחירת האדם היא מתנאי הידיעה העליונה שאי אפשר בחק הדעת להכחיש את הרצון ולמדנו שאין דרך לעמוד על אמתת התורה אלא בשמוש חכמים לדעת נתיבותיה שלום מן הקדום אל המאוחר והלמד למפרע מקשה לבו בעורון הספקות ונועל דלת התרוצים בפניו שהרי המתפארים במחקר על יסוד רעוע מקשים לעצמם באופן זה כל מתחכם יתן אל לבו שאם יש ידיעה אין בחירה ואם יש בחירה אין ידיעה ואין לספק בידיעתו יתברך את העתידות ואיה איפה בחירת האדם על מצות התורה ואזהרותיה והגמול המיועד עליהן ליפרע וליתן שכר. ועינינו הרואות שאין תרופה למחלתם ושוא שקדו בתרוציהם זולתי הרמב"ם בספר המדע כי טוב פתר לעצמו שאין ידיעת האל יתברך כידיעתנו והוא מבחר התרוצים למי שנכנס בחקירה הזאת מדרך הספק ואין תפישה עליו ממה שהשיגו הראב"ד שלא היה לו לעורר הספק כי אמנם מהפסד הדעות שהיה בזמנו אצל רבים מבני עמנו כדמוכח מאגרת תימן אשר לו ומשאר חבוריו במקומות שונים הוכרח להעלות על ספר הרבה דברים קרובים אל השכל יספיקו לפי שטח הנבוכים ההמה לסור ממוקשי מות ולא רבים יחכמו בסדר הלמוד הנאות ליושבי לפני חכמים וגם הראב"ד המתיק עלינו את המליצה בברור הספק ההוא והודה שכל זה איננו שוה בדרך המחקר ויותר מהמה בני הזהר שלא תאבה לבן גרשון ולא תשמע לבן אליה אסיא ולא לזולתם מן המתהללים במתת שקר והוא על דרכים רבים תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם. אך האמת

לעולם עומדת אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה שאם אין בחירה ביד האדם פסיק רישיה ולא ימות הוא ואם כן אין שבח לאל יתברך בידיעת מעשיו כי אפילו איש רש ונקלה יודע מה שיעשה חברו בהיותו כפוף ונכנע לרצונו ומשועבד למאמרו הוא הדבר אשר אמרנו שבחירת האדם היא מתנאי הידיעה העליונה וממשלימי גדריה כמו שנבאר במדה חמשית והששית ומלכות שמים היא בית הבחירה לעשות כרצון איש ואיש בב' שבילין שתחתיה והיינו דתנינן הכל צפוי שהידיעה צופיה הליכות הבחירה לא זולת לפיכך לא קתני הכל ידוע או גלוי אלא צפוי כדאמרן אלמא הרשות נתונה ואליה צופין ומצפין מלמעלה ובטוב העולם נידון צדיקים נזונים הימנו ופושעים יכשלו בו כסומא עיף ורעב הנכשל בככר לחם שמתגלגל ברגליו והוא לא ידע ואשם גם אל פיהו לא ישיבנו והכל לפי רוב המעשה המקנה תכונה בנפש לטוב או למוטב וכתיב ובחרת בחיים עבר מהופך לעתיד כי אמנם בנשמותיהם של צדיקים נמלך הקב"ה וברא את העולם וכל מעשה בראשית בצביונם נבראו כמו שדרשו מדכתיב ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ומשפטי ה' אמת צדקו יחדו הא למדנו שהידיעה נתלית בבחירה שהיא היתה תחלת המחשבה וסוף המעשה אלמלא כן אין כאן אלא הכרח והוא הפך הרצון הא מאי אית לן למימר כי הרצון העליון משביע לכל חי כפי המצוייר בדעתו יתברך ואותו הציור בצפייתו יצפה אל הבחירה האנושית להוציא כלי למעשהו נמצא החוטא הוא המכריח את הטבע הישר ומטריח את קונו והשוטר מוכרח מהחוטא עצמו לגבות חובו ואין דבר רע ולא הכרח כל עקר יורד מלמעלה וכסיל לא יבין את זאת בשיניח הפכו בפשיטות ישמח צדיק בה' וחסה בו:

המדה החמישית:

פרט וכלל הן הן תפארת ומלכות נעשה הכלל מוסף על הפרט בהעלותה אליו תקוני התחתונים בכשרון מעשיהם ואומרת לפניו חמי במאי ברא אתינא קמך והיא הבחירה המתעלית אל הדעת דאתמר עלה עתה ידעתי כמבואר במקומו דהא מעקרא נמי ידע כמו שיבחר לא זולת כי מעולם לא ראתה חמה שכנגדה הידיעה במדות העליונות פגימתה של לבנה הבחירה מפני דרכי שלום להשלמת ההנהגה באמת וישר. ולנו במאמר גור אריה דרוש עמוק בסתרי התורה עד להפליא אבל אמרם ז"ל אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד בוקע ועולה בוקע ויורד ואין כאן מקום להאריך:

המדה הששית:

כלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט כי תחלת המחשבה הוא סוף המעשה המשתלם על ידי התפארת שהוא מפרט כללי השרשים העליונים ומשפיעים למלכות והיא דנה

את העולם בדין אמת יסודתו על הדעת השופט בצדק על פי הרצון העליון שיהיה הטבע הישר מיסר וגומל את האדם בדרך יבחר והוא טעם הא דתנינן בעשרה מאמרות נברא העולם והתנא הוא שואל לעצמו ומה תלמוד לומר לא שאל מפני מה היו עשרה כי הרבוי המתואר בשווי לשמור את דרך היחוד שממנו הכל ואליו הם שבים ללכת לא יתרבה ולא יתמיד ולא שתלם אלא במספר העשרה כנודע ועוד אין שאלת מה תלמוד לומר נופלת רק על הדבר הפשוט המפורסם שאין צורך בהודעתו אך כונת השאלה היתה מה הועילנו הכתוב לפרט מאמר מיוחד לכל הויה מיוחד ותנא כי ארחיה אקרא קאי והוסיף כח הקשיא במה שבארנוהו באמרו והלא במאמר אחד יכול להבראות כי היחוד האמתי כולל הרבוי בעצמו וגורם אליו שיהיו החלקים דבקים וחושקים תמיד אל השרש והוא המכוון באמת לכל מעשה בראשית והשיב כי באו הכתובים ללמדנו למוד נפלא והוא מה שהוטבעו המאמרות אחד לאחד בכח שוה לדבר ותמורתו והוא האבוד והנצחיות אל ההויות שנבראו על ידי שהוא מסור לגמרי לבחירת האדם ואם היו המאמרות כלם בכלל או בפרט מיוחסין בעצמן לכל ההויות לא היתה תקומה לרשעים שכן החוטא בהויה אחת יאבד טוב הרבה כי יפגום בכל המאמרות ומי יקימנו עכשיו שחטא אחד פוגם מאמר אחד בלבד אף על פי שהוא מחריב את העולם ונשאר בעינו המאמר ההוא בוש מחבריו ונגרע מערכו של חוטא זה לפי שעה מכל מקום הוא יותר נקל להסיר המניעה לגלוי שכינה בתחתונים כי תיסרנו רעתו ומשובתיו יוכיחוהו והוא הפירוש האמתי למלת ליפרע שמשמע להגלות מן המחיצה של ברזל שהעון גורם היותה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. הא כיצד כתיב יהי אור ואם המה עושים במחשך מעשיהם ואומרים מי רואנו ימנע מרשעים אורם. כתיב יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים וכשהם חפצו בערבוביא ארובות השמים נפתחו וכן לענין הטובה אם באורים נכבד ה' הוא יהיה לנו לאור עולם וכשנשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים כתיב ואתה תשמע השמים וזה הדבר גם כן יכפול שכרן של צדיקים והוא אמרו ליתן שכר טוב כי המצוה המתקיימת בהויה אחת מפייסת מאמר אחד המשלים לכל המאמרות והרבה להם תורה ומצות לזכותם שכן מדה טובה מרובה. ולמדנו מזה שהושוו הטבע והמעשה והגמול בנושא אחד והוא הנרצה בידיעתו יתברך את בחירתנו:

המדה השביעית:

כלל שהוא צריך לפרט ופרט שהוא צריך לכלל שכן הכתר צריך להתפשטות התפארת וגלוי ענפיו להשלמת רצונו ואין צריך לומר שגם המה צריכים אליו תמיד נמצא הגדול נמלך בקטן והקטן נוטל רשות ועושה שליחותו:

המדה השמינית:
כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא. ידוע כי מלכות הוא דבור כולל כל הדברות ומאמר כולל כל המאמרות שהם נעלמים במקומם ונגלים ומושפעים מנה ובה והוא בכלל העשר נטיעות המתפשטות ברחמים ויצא מן הכלל ללמד דין כמלמד הזה שמלמד את הפרה לתלמיה לא ללמד על עצמו בלבד יצא שיש בזה קצוץ נטיעות ח"ו אלא ללמד על הכלל כלו שהסכים לפעולת הדין ולא ללמד דין על עצמו יצא כאלו היה מתפעלת ממנו ח"ו דכתיב אני ה' לא שניתי והפוגם ומכחיש בה כופר בעקר הא מאי אית לן למימר כי כשם שאין הכלל יורד ממעלתו בכך וכבוד שמים במקומו עומד משפט אחד אליה גם כן אלא ללמד דין על התחתונים בשביל הכלל כלו יצא בסוד מעוט הירח שהכבוד העליון פושט את כתנתו בלבד כטעם בצע אמרתו והוא אינו חסר כלום. עוד משה רבינו ע"ה היה בכלל אכול תאכל ואמרו בירושלמי שבועה שלא אוכל שבעה ימים מלקין אותו ואוכל לאלתר יצא משה מזה הכלל שעשה בהר ק"כ יום י ילא כאליהו שהלך מ' יום בכח האכילה אלא משה נתמרק תחלה מאכילה ושתיה שבמעיו לא ללמד על עצמו בלבד אלא לכפר על הכלל כלו. באופן זה אומר היה האר"י זצ"ל כי כשם שהפסקת יום ראשון לכל אחד מישראל מונין לו אחד יום ב' מונין לו כ"ו יום שלישי שכבר הורגל הטבע שלא לאכול אין מונין לו אלא י"ג צרופן מ' כך ג' ימים ראשונים חשבינן להו תענית אחת להפסקות הגדולות יום ד' כ"ו כנגדו יום ה' שהורגל הטבע בהפסקות הגדולות מונין לו י"ג כנגדו סך כל חמשת הימים יחד אלף ות"ר יום הששי שהוא קצה הגבול מונין לו מ' זמנין כנגד כלם אם כן יעלה יום הששי לבדו ס"ד אלפים כנגד פני החיות שגופו נעשה כאחת מהן ועם אלף ת"ר ראשונים הרי אלה ס"ה אלפים ות"ר דהיינו אדנ"י פני שכינה ושש מעלות לכסא כבודה הכל לפי רוב המעשה ובלבד דמצי לצעורי נפשיה ויכוין אדם לבו לשמים. והנה אחר כל ששת ימים יש לנו יום שבת שבו היה משה רבינו ע"ה ניזון ממש מזיו שכינה דהיינו בעבור שמו הגדול כמה דאת אמר ויאכלו מעבור הארץ ובכלל הצומות אל יבא הסר י"ז שבתות מכלל קי"ט יום שהם בגימטריא מעט מאלהים ישארו י"ז פעמים ס"ה אלפים ות"ר יעלו בידינו קי"א רבוא חמשת אלפים ומאתים. הרבבות הם הב"ל הבלי"ם פירוש ג' פעמים הב"ל דהיינו הבל שת משה לקיים וכפר בעדו ועוד הוצרכו חמשת אלפים ומאתים לקיים ובעד ביתו דהיינו לב"ת א"ש תלת זמני למשה שת הבל שכן אותיות לבת אש משלימות לאותיות משה מותר ג' שמות אלא שנכנסה אל"ף תחת ה"א של סוף שמו ממש דלגופיה לקיים בו אשם נפשו עיין מאמר חקור דין

סוף פרק י' מהחלק החמישי כי אותיות משה סתם הם נוטריקון משה שת הבל. שי"ן ואל"ף במקום ה"א הרי אש. ב"ל של הבל ת' של שת הרי לבת. והנה אל"ף של לבת אש תחשב אלף בסגולה דהיינו מספר גדול וג' פעמים אלף תשל"ב הם ה' אלפים ומאתים אחרי שהוספנו עליהם ארבע היתרים בה"א שהחלפנו באל"ף או אמור להוסיף ה' יתרים כנגד כל הה"א שלא תתרעם כמו שנתרעמה יו"ד של שרי שכן יום אחרון של ק"כ יום אינו מן המנין הראשון ואין מונין לו אלא א' אחרי שעבר עליו יום שבת כמו שבארנו עוד משה שת הבל במלוי אותיות הן בגימטריא לבת אש פירוש אלף תשל"ג והוא גם כן בגימטריא תפארת עם הכולל דהיינו ישרא"ל תרי זמני ותר"נ דהיינו היכל בכללות עשר ועוד אלף שנים של אדם ודוד הם ל"ו רבבות וחצי של ימים ועוד ב' אלפים ימות משיחנו שהתענה משה רבינו ע"ה בעד שלשתם הרי אלה ק"ט רבבות וחצי פשו להם רבותיים ומאתיים שהם מ' יום דהיינו כדי הפסקה אחת גדולה לכל אחד מחמש מאות כנגד יוצאי מצרים שמתו בימי אפלה ולא נגאלו שהם עשר הפסקות לאחד מחמשים אלו ואלו רבותיים ועוד הפסקה אחת לכל אחד מחמשה הרי מאתים ואתיא ככלהו רבנן דאגדתא אקרא דכתיב וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. עוד כל אחת מן הצומות של משה רבינו ע"ה היה שקול כשנים של כל אדם בשביל מרוק אכילה ושתיה כדלעיל הרי אלה רכ"ג רבבות ות' הסר מהם רי"ט רבבות לשית אלפי שנין הוי עלמא ומ' אלף לחד חרוב מ' יום לכל אחד מאלף דור נשארו עשר פעמים ארבעים יום למשה גופיה דכתיב ביה ומשה עלה אל האלהים שלא עלה משה למעלה מעשרה. ובהני שית אלפי שנין ידוקדק ב' אלפים תהו שלסוף מ' יום ראשונים נשברו הלוחות שני אלפים תורה שלסוף מ' יום אמצעיים נאמר פסל לך ב' אלפים ימות המשיח דהיינו גאולה שלסוף ארבעים יום אחרונים היה יום הכפורים:

המדה התשיעית:

כשיצא לטעון טעון אחד כענייננו בסוד יסורין של אהבה יצא להקל ולא להחמיר כטעם וגם נצח ישראל לא ישקר כי הצדיקים שמדה זו פוגעת בהם שמחים ביסורין ועליהם נאמר וסורי בארץ יכתבו יסורי כתיב כי המנקת נרדית עמהם להגן על העולם לפיכך בארץ העליונה יכתבו כטעם קלני מראשי והפסוק מאמר השכינה הוא ואלה הצדיקים שבאו לעולם בפגימו דסיהרא ולוקין עמה שריין כגוונא דלעילא גופא אתפגים כטעם בצע אמרתו ונשמתא לגו כטעם לא שניתי שזכרנו ואינון חברין בהדה ובזה מקילין מהעונש הראוי לבא לעולם כי הם נתפשים בעון הדור ואין הכונה העליונה להחמיר הדין עליהם בשביל עצמם כי אף על פי שמשפטי ה' אמת על הצדיקים הללו כי מי

שחליינו הוא נשא ומכאובינו הוא סבלם הוא האדם בעצמו שגרם המיתה לעולם וילמד סתום מן המפורש מכל מקום חלק שמים נגדם כבר נתקן בתשובה שלמה וכל תנאיה וחלקנו מהם הנה נדרש בסוד הערבות וכל ארחות ה' משפטים ישרים ותורות אמת:

המדה העשירית:

כשיצא לטעון שלא כעניינו במזבח כפרה כטעם והודי נהפך עלי למשחית יצא להקל ולהחמיר והנה טוב מאד זה מות שהוא מקדים לעולם רפואה למכה ומקל מהכרעת העונות לכלל העולם במה שמחמיר על היחיד המתכפר ומשים אשם נפשו לרצונו כטעם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו כפי מה שפירשו בו רבותינו במסכת יומא וחפץ ה' בידו יצלח:

המדה אחד עשר כשיצא לידון בדבר החדש שתפארת מסייעה לפעול דין והוא חדוש אצלו בהתהפך מדת רחמים בעצמה למדת הדין מצד היסוד קץ חי עלמין נטיל לשמאלא וכיון שיוסף הורד מצרימה יעקב ירד אחריו בחבלי אדם בעבותות אהבה שאדם הוא דיוקנא ויעקב דמות הדיוקן כדאיתא בפרק חזקת הבתים ואז תפארת החבוש עמה ונקרא אתה כמבואר בשפת אמת אינו מתיר עצמו גרמא דנפיל בחולקיה עצם מעצמיו להפך מדת הדין למדת רחמים עד שיחזירנו הכתוב המיוחד סוד החסד תורה שבכתב לכללו להמשיך רחמים בגלוי שכינה בפרוש בגימטריא בירושלם שמשם הוראה פסוקה מתורה שבעל פה יוצאת לכל ישראל והוא כטעם אשה מזרעת תחלה יולדה זכר ובלבד שיקדמו שושביני הבעל ללוותה והרמז ואד יעלה מן הארץ א"ד בגימטריא ה' אחרונה שבשם ראשית לשם אדנ"י. ו' לרבות נשמתין דצדיקייא דמתערין לתתא:

המדה השתים עשרה דבר הלמד מענייננו ודבר הלמד מסופו כי זאת ירושלם מכל מלמדיה השכילה שהרי עונים עליה דברים מלמעלה והוא מענייננו שהיא עמהם באצילות ולפי שאינה באחדותה מפני שנטרדה צריכה לדבר הלמד מסופו כפי ההכנות המתעוררות מלמטה ויש כאן סוד הקרבנות שנתיחדה ירושלם אליהם במזבח הראשון של אדם והבל ונמשך אליהם שם בן נח ובו נעקד יצחק והוקרב עליו אילו של אברהם אבינו. ואוירה היה מצוי בכל המקומות שהקריבו אבותינו בהם לצורך שעה כי היא שער השמים בית אלהים באמת. ועונים עליה מלמעלה כעיר שחוברה לה יחדיו עיין מאמר אם כל חי בחלק השלישי סימן ל"ב הכל כפי הכנת המקריבים למטה ודורשי רשומות אמרו על פסוק היום ה' נראה אליכם שהן אותיות אהרן מיכאל זה נתכהן למטה וזה למעלה. ואולם מנין קרבנות הצבור שבכל שנה סימנם אר"ץ ומנין העשרונין של מנחות סימנם אש"ר ידו"ד אלהיך דורש אותה חוץ משעיר המשתלח אל ארץ גזרה אש"ר

היינו מל"ך של"ם שבארנו במאמר חקור דין בחלק השני פרק ל"א וסמיך ליה ידו"ד דהיינו מקומו כמבואר שם. וכתיב ונפש כי תקריב מנחה ואמרו חכמים מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב נפשו כי סוד הקרבנות וסלוק הנפשות אחד הוא בשווי הדוגמא כמבואר במקומו יעויין מאמר חקור דין חלק ג' פרק ג'. וכבר בארנו במאמר הנפש מהו איקונין ראשונה שהיא בעלת ה' שמות נפש רוח נשמה חיה יחידה ומהו איקונין שניה הנכללה בשם דיוקן ומהו איקונין שלישית הנכללה בשם צלם ומהו איקונין רביעית שהיא כח בגוף והיינו נפש חיונית יאות לפי דרכנו שנקראה האדם באדם דהא בלא הא לא קיימא הרי אלה החלוקות ההכרחיות לנפש אדם באמת צא וחשוב ה' שמות של איקונין ראשונה הן בגימטריא אלף צ"ט הוסף עליהם דיוק"ן צל"ם האד"ם באד"ם הרי אלה אלף וחמש מאות ועשרים וששה בדקדוק גמור במנין העשרונין שזכרנו והנה הקרבנות עצמם הם כבשים לעולה אלף ק"א תן מהם אלף צ"ט לאיקונין ראשונה שהיא עצם אדם ועקרו פשו להו תרי חד לדיוקן וחד לצלם ועוד שני כבשים לזבחי שלמי צבור לפיוס האדם באדם לפיכך הם נאכלים לענוג הנפש החיונית עיין מאמר חקור דין חלק א' פרק כ"א. הפרים הם קי"ד דל שבעים פרי החג שהם לפיוס ע' אומות פשו להו מ"ד כנגד רבוע אהי"ה דמתמן חמש גבורן שהן אותיות מנצפ"ך בגימטריא פר. האלים ארבעים מעין אילו של אברהם אבינו איש חסד דתמן שם ע"ב דהיינו הויה במלוי ד' יודי"ן חטאות הצבור ל"ב לטהר הלב פש לן פרו של כהן גדול ביום הכפורים שגם הוא קרב חטאת כמו שעיר הפנימי ושניהם נשרפים ושלא להעמיק עוד בפרפרת הזאת כדי שתהא ערבה לאזן שומעת יספיק בזה מה ששנינו בסוף פרקא קמא דשבועות רבי שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל פירוש על טומאת מקדש וקדשיו כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שודויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל פירוש את כל עונותם כך ודויו של פר מכפר על הכהנים:

המדה שלש עשרה:

שני כתובים המכחישים זה את זה כי הואיל והדבר תלוי במעשה התחתונים יש לעולם בעליונים מיימינים לזכות ומשמאלים לחובה והמה בכתובים ששם משמרות כהונה ושרי החיילים כפי מה שאנו רגילים לפרש במשנת רבי שמעון אומר ג' כתרים הם וכבר זכו בו רבים בהגהותינו להקדמות הקצרות מהחכם זצ"ל עד שיבא בית דין הגדול בעדה שופטת ועדה מצלת ורב שלום עמהם מופלא שבדיינים ארך אפים ורב חסד ויכריע ביניהם. ויש עוד לתלמידי האר"י זצ"ל בפירוש המדות האלה דרושים עמוקים ומופלאים בשעור קומה. ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

סליק מאמר המדות:

מאמר עולם קטן - סימן א

כל הנשמה תהלל יה על ארבעת רבעיהן של מכסת נפשות הנגשות אל ידו"ד וזה פרטן גדולה קודמת ומשובחת ומעולה בכולן היא אקונין ראשונה האדם באדם צלם עליון בן המלך מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעיני כל בעל כנף אופן חיה ושרף וכוללת בעצמה חמשה פרצופין נפש רוח נשמה חיה יחידה שהן בגימטריא ברכי נפשי את ה' וכלן מעולם היחוד לכל קהל עדת ישראל הצדיקים בכל הדורות אחת היא לאמא עלאה ברה היא לאמא תתאה כי היא בלתי נפרדת ' יולא מתגלגלת לא תחטא ולא תענש למה שהיא מסתלקת בנקיות מן החוטא בטרם יחשיך ואינה נכנסת לגיהנם לא עליון שהוא נהר דינור ולא תחתון שהוא גיא צלמות אלא להצלת הזולת כי בזכותה עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה וכתיב כי באש ה' נשפט וזהו גמר שליחותה של אש זו שהוא בטולה שכן אמרה תורה והועד בבעליו יבא בעל השור ויעמוד על שורו כי בזמן שהוא יוצא ליסקל בעליו נשפט שהוא קניינו ותנן ישראל קנין אחד. וכתיב כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב יעויין בחלק א' פרק ל"ז ממאמר יונת אלם אז תבקע הארץ בקולם כמו שהיה במלכות שלמה ובארנוהו במקומו יפה כפי אמתת מציאותה מקל וחומר למלך שהשלום שלו דכתיב ביה באורים כבדו ה' אשר אור לו בציון אלו שערים המצויינים בהלכה למחול הצדיקים והרבה מאורות יש באור כי באור פני מלך חיים והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה ועם זה נתבארו האופנים במלת אורים כפי שתוף הוראתם במקרא:

מאמר עולם קטן - סימן ב

שניה החי באדם דמות עליון שר לפני המלך והיא אמנם אקונין שניה הכוללת שלשה דיוקנין נפרדים קראו בשמותם על שם המדרגות המתלבשות בהם מן המערכה גדולה שזכרנו דאינון נפש רוח ונשמה בלבד עיין מאמר הנפש פרק י"ז כי אמנם חיה ויחידה הן בסוד ראש ואינן צריכין לבוש כי אין לו יחוס עמהם כלל ואלה הדיוקנין מתפשטין מבריאה יצירה עשייה לכל האזרח בישראל ולגר צדק הגר בתוכם אשר בא לחסות תחת כנפי השכינה דוקא ואין לו חלק במערכה ראשונה עד ישובו יושבי בצילו להיות עמוסים מני בטן בזכות הצדיקים המטפלין בהם כגון משה ביתרו ונעמי ברות והוא טעם מה שאמרו נכנסה לו צפור תחת כנפיו בשבת יושב ומשמרה עד שתחשיך כי

הצדיקים הם סוד שבת בכל מקום וצפור טהורה היא נפש הגר צפורה ודאי הפורשת מתתקע"ד דורות דלא הניין ליה ליוצר בראשית ובאה לחסות תח"ת כנפי"ו במספר שוה והצדיקים הם עצמם כנפי השכינה כנפי יונה ממש כי היא פורחת בהם בשמחה ובטוב לבב בגבהי מרומים וצדיק זה שזכה בה בנפש הגר יושב ומשמרה עד שתחשיך שמשה בעולם הזה להאיר לעולם הבא אשר איננו מסיח דעתו כל ימיו מתקונו כלל והיא נעשה ביני וביני חלוק שלו בתוספת לזה הזוכה בו מלבד ההיא חלוקא דרבנן של כל אדם עד שיזכו שניהם יחדו לסוד צדק לבשתי וילבשני לידמות לעליון דכתיב ביה ה' מלך גאות לבש והדר לבש ה' ודי בזה. אך אברהם סבא חסידא קדמאה לגיורין ליכא למימר ביה הכי אלא בידו בעצם וראשונה ולא תלו ליה בזכות אחרים וזה מטעמים הא' שהיה לפני מתן תורה. ב' מה שאמרו עליו שכל ימי היותו בעולם לא הוצרך החסד עליון לעשות מלאכתו. ג' שנאמרה בו בחירה. ד' שנמצא לבבו נאמן אף הרע שבו. ה' לגודל הנסיונות ורבויין וכולן נרמזו בתוספת ה' של אברהם בועליה כתיב ואנכי נטעתיך שורק פירושו נקוד שורק דוקא בלא ו' דהיינו קבוץ שפתים בשלש נקודות זו על זו אברהם במלכות גר צדק ודאי יצחק ביסוד קץ חי עלמין יעקב בתפארת דאינון כלה זרע אמת שבכל אחד מהם יפה כח הבן מכח האב והנה רוח הקדש שואל ואיך נהפכת לי שיהיה אברהם למעלה מכולם בחסד יצחק תחתיו בגבורה ויעקב בתרה בתפארת שהוא מקומו הראשון ומשיב לעצמו סורי הגפן נכריה כיון שנולד מאברהם צמח צדיק וממנו בחור שבאבות ומטתו שלמה סרו אברהם ויצחק מהתיחס אחרי תרח ונחור להתחיל בגנות אלא הכל הולך אחר החתום אבל בן נח אפשר שיזכה לדוגמתן של דיוקנין הללו הנלוים אליו משלש מדרגות כיוצא בהן אשר ברוחניות העשיה לא זולת רק בחלקי האצילות שבה אליו לא יגיעו והנה אלה ואלה הם המתוארים בסבוב איש יחד פני רעהו פעמים שלש לאיפה שלימה לב האדם ולאברים אין מספר ואין צריך לומר שסוד העבור מצוי בהם ובעת התחיה הנה השלם שבסבובים יזכה אליהם ועל עדרי חבריו יתנוצצו מהם ענפים מתרבים כפי הצורך כמדליק נר מנר וכל סבוב שיתואר לו חלוף מיני אין לו יחס עם המערכה הזאת כל עיקר כי אם על אופן המתבאר בתקונים כי יש אדם שעמלו בתכונות שונות כגון קל כנשר או גבור כארי מעין חלוף פני המרכבה שלא סרו מהיות כלם דמות פניהם פני אדם אכן מצאנו בהם בשעת הדין שנשתנו פני השור לפני כרוב ומזה למדנו להם אפשרות הסבוב בקטנים דכתיב בהם את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים ועל פי הדברים האלה יצדק מאמר הגאון רב סעדיה על מה שעינינו הרואות רבות רעות וצרות השתרגו עלו על צואר מקצת העוללים להטיב להם כי טוב

אחרית דבר זה מראשיתו לחסרון המסורת לא זולת כמו שבארנו במאמר הנפש ולנו עוד דברים באלה השלשה דיוקנין תשמעם בכלל מה שיבא במערכה שלישית בסמוך וגם אלה מסתלקין בנפול תרדמה על אנשים להיות להם מהלכים בין העליונים כל אחד לפי זכותו כטעם אני ישנה ולבי ער ואז יגבר המדמה בשתים המערכות תחתונים שאנו עתידים לפרש בזה ויבוא החלום ברוב ענין. ואולם לית אבטחותא לשלשה דיוקנין האלה לרחוק ולקרוב כי בעלי בחירה המה ונהר דינור הוא לבונם לא עדיפי ממטטרון בפרק אין דורשין וגבריאל בפרק יום הכפורים ואליהו בפרק הפועלים שעל ידי מעשה הוה מאי דהוה. ואפשר לשנים התחתונים שהם הרוח והנפש שירדו לגיהנם תחתון לא לעצמם זולתי אם יקרה שיהיו להם בגדים צואים לרוע בחירתם שהרי הם צריכים מאד לעכל זוהמתן כשרוף האש את החלודה הנדבקת לכסף צרוף והוא איננו חסר כלום אך אינו נמנע מהיות בוער באש ואיננו אוכל כטעם פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם רוצה לומר שליטה גמורה להאבידם חלילה כי אף על פי שחטא ישראל הוא אבל דיוקן הנשמה אינו צריך ולא נטפל לגיהנם תחתון אם לא ירד שם להעלות את הזולת וגם זה לו מרוק לא מזער בשביל איזו מחשבה גרועה והיא מרדות אחת בלבו של אדם טובה ודאי אין בה רע כלל וגורמת לו תקון נכבד הרבה יותר ממאה מלקות ואז כבהמה לתומה בבקעה תרד רוח ה' תנחנו כי לו לבדו נתכנו עלילות וזכות גדול יחשב לאותו דיוקן. אך הרהורי עברה קשים הבאים מחמת עברה קודמת והם באמת יותר קשים ממנה שהיא בגשמי והם ברוחני לא יוכלו יגעו בדיוקן הנשמה כלל שהקליפות מצדה מועטת ורחוקות מן הקדש. ובדיוקן הרוח הן מחצה על מחצה בסוד עץ הדעת טוב ורע ואף על פי שהם קרובים אחד באחד יגשו אינם מעורבים בטבעם אלא זה לעצמו וזה לעצמו וכאן מאד מאד יזהר האדם שלא לערב קדש בחול והוא סוד ההבדלה. אך בדיוקן הנפש איכא תרתי לגריעותא כי הכל סג אפילו מעוט הטוב ברבוי הרע וסימנך נדבת המשכן מביזת מצרים אלא שטהרה בישראל ונדבת המשכן לאדונינו דוד הכי נמי מארצות קבצם מארם וממואב ומבני עמון ושלמה כמוהו וצריך לבררם בכל כחנו. וכל אחד מהדיוקנין כלול משלשתן אלמא המחשבות הפגומות ישנן גם באלה השנים עם היותם משמשים בעצם וראשונה אחד לדבור ואחד למעשה:

מאמר עולם קטן - סימן ג

שלישית הצומח באדם צלם תחתון עבד לפני המלך והיא התפשטות בעולם המורגש לתרי תתאי מגו תלתא מן הדיוקנין שזכרנו כי העליון שבהם גם הוא ראש יחשב וישנה

לאקונין שלישית הלזו לאדם בפני עצמו ולדוד בפני עצמו וכן למשיח צדקנו ולכל דומיהם הכי נמי לא ישתתפו בה אפילו רעים אהובים אם לא על צד העבור ואית בה תרין דרגין חד רברבא הנקרא צלם באמת דכתיב ביה אך בצלם יתהלך איש וחד זעירא הנקרא צל דכתיב כי צל ימינו עלי ארץ העליון כל עצמו אינו אלא להיות דוגמא שלמה לנשמה מאקונין שניה והתחתון יתחלק גם הוא לשנים שהם לבושי הרוח והנפש בסוד חלוקא דרבנן המזומן לשלשה הדיוקנין בכח פשוט ששת ימי בראשית אלא שהוא מחוסר מעשה המצות ברכותיהן וכוונתן להשלמתו וכלן מסתלקין להנחתמים למיתה בליל החותם וחוזרין עד ל' יום לפני הגויעה ואז העליון לבדו הולך ולא ישוב עם נשמה עצמה דבריאה שהיא עולה מאליה ילברור חלקה ואין נטילתה על ידי שליח אלא הולכת וחוזרת כפי זכותו של אדם אך אינה מתישבת בו בקביעות והיא חוזרת גם כן עם מראה דמות כבוד ה' בשעת סלוק האחרון דכתיב ביה תוסף רוחם יגועון וכתיב תשב אנוש עד דכ"א נוטריקון לזה וגם לסוד אחר שהוא דמות כמראה אדם הראשון. ובני ישראל השלמים והגדולים שבהם הרגישו זה הסלוק המוקדם ל' יום כי הוא לבדו יצדק במשה אדונינו לא הסלוק של ליל החותם אשר אין לו ענין בשום פנים עם מי שמלאו ימיו ושנותיו ויבכו בחייו בצנעא כל אותן ל' יום כי פרסם הכתוב והכריז בגלוי זכותם וצדקתם אשר עשו בסתר ואחרים בכו ל' יום אחרים דכתיב בהו ויתמו ימי בכי אבל משה מכלל שהראשונים היה בהם בכי בלא אבל והאחרונים היו לכל ישראל כי הכל קרוביו האמת יורה דרכו כי הוא פשט ברור. והנה כל אלה ל' יום שלפני הגויעה הארת הנשמה הזאת שהיא רושם בעלמא נשארת ברפיו מכאן והלאה למה שהיא כעטיה בתוך דיוקן הרוח בלבד ובכל לילה כשהיא עולה לראות וליראות עם הנשמה עצמה מראין לה מקום כבודה בההוא עלמא ועליה נאמר אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ירצה לומר שאין הרוח העקרי מלביש לגמרי ולא מצמצם בעצמו אותו הרושם הנשאר מן הנשמה ההוא יקרא רוח עכשיו על שם גואלו הקרוב אליו והלבוש התחתון בשני חלקיו אינו זז משם עד יום המות דכתיב ביה עד שיפוח היום ונסו הצללים והטעם לזה כי הם המושלים ופועלים בעצם בשני חלקי הנפש חיוניות שנזכיר לקמן לא כן הצלם כי אין לו קורבה עצמית עם הכחות הגופניות רק בפרוס עליהם סכת שלם בלבד וגם בהסתלקו אין איש נגרע מן הפעולות הבחיריות והטבעיות ומכל מחשבות אדם ותחבולותיו עונשן ומתן שכרן באלה ל' יום כלום. ומן הצללים אשר אמרנו יש לו בבואה ראשונה ושניה כל ימי חייו לא כן השדים שאין להם לבוש זולתי מהעשיה שבעשיה בלבד. והנה השכל הפועל הוא המלאך הממונה על ההריון שליח עליון להלביש כללות התמונה השלישית הזאת

בגוף האדם וכאן יודיע אליו האל יתעלה מהות הצורה שתחול על הטפה המזדמנית לו באותה שעה החכם יהיה או סכל והיא נדונית עם כל מה שתחתיה בשלשים ושש כריתות שבתורה כנגד שלשים ושש מנה דרבוא רבוון דאינון ששים רבוא אוכלוסין כמו שאנו עתידים לפרש במאמר צבאות ה' בסיעתא דשמיא שהנפש החוטאת נכרתת מהן ורזא דא מנשמת אלוה יאבדו ואין צריך לומר שנדונית בעצם בגיהנם תחתון לפי צורך המרוק והיא לבדה נפש המשכלת לבעלי המחקר אשר אין להם חלק למעלה ממנה תחת כי שנאו דעת ובתורת בני נח מאסו וגם הותרה להם מאז ה' מסיני בא כי זרח והופיע ולא שמעו ויראת ה' לא בחרו על כן יאכלו מפרי דרכם בלעדי יחזו ואין מורה להם דת אלהית כלל לפיכך בחייהם קרואים מתים חוזים שוכבים אוהבי לנום שאין להם נשמה אלא מן הצל ובה כל הרהורין ומחשבין דהבלי עלמא וזו אינה מסתלקת בשעת השינה כמו שביארנו:

מאמר עולם קטן - סימן ד

רביעית הדומם באדם דמות תחתון שפחה לפני המלך דכתיב בה אך לאלהים דומיה נפשי היא הנפש החיונית שראתה בחוש ונתקדשה למרה בשעה שאמרה על הים זה אלי ואנוהו אהיה לו נוה שהכסא קרוב ממנה אף אם נמשילהו בעצמנו במערכה שלישית והלבוש יותר קרוב משניהם שניתן לדרוש בשניה זה וזה על צד ההשאלה הקרובה אך אקונין ראשונה אין לה יחס עם היכל ולא עם כסא ולא עם לבוש רק חלק ה' עמו וכתיב גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך לא אמר בכסא לך אלא לכסא שלא נברא הכסא מעקרא אלא בשבילם לפיכך פני יעקב חקוקים בו. ודע כי עם הרכבת היסודות על ידי תנועות הגרמים השמימים לחול עליהם צורה אנושית נראית לעינים אז מתחדשת הנפש הזאת החיונית ויצירתה באותה שעה בצד מה שהוא כח בגוף לא זולת ויצאת לפעלה ולעבודתה על ידי המלאך שזכרנו המהווה אותה ומציירה בשתי כחותיה. הא' הבלא דגרמי שהוא חום הטבעי בסיס לנפש הצומחת אשר נגזר עליה עשיר או עני והיא הנפש הבהמית שעסקיה רעים בדברים בטלים למי שנגרר אחריהם והחכמה תעוז לחכם למשול בה עד רדתה להיות חיות קצת לגופות הצדיקים בקבר אשר המה לשלמותם שאין בלבם קנאה מתקדשים ומטהרים ואין עצמותיהם מרקיבין. והשניה עצבונא דבשרא בסיס למרגשת דאתמר עלה גבור או חלש והיא רוח ממללא בהבלי עלמא ורמה קשה לה בקבר כמחט בבשר החי עד שיתעכל הבשר אך צדיקים יודו לשמו יתברך דכתיב בהו אף בשרי ישכון לבטח כי הם ישני אדמת עפר וערבה

שנתם בלי מונע כי אין לרמה חלק ונחלה בבשרם כלל ועצמותיהם יחליץ שופט צדק מהתכת הרכבתם עד שעה אחת קודם תחיית המתים לקיים בהם ואל עפר תשוב כי הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר אפילו גלגל חמה ועתידים צדיקים שיהיו פניהם דומין לחמה וישנה גם כן לזאת הצורה החיונית לכל אחד מאישי המין לא ישתתף בה זולתו אם לא על צד העבור כמו שזכרנו בקודמת אליה. וכל מיתה שאין בה כרת בין בדיני אדם בין בדיני שמים משפטה אבדן הנפש החיונית בלבד ויש בדיני אדם שלשים ושש גופי עברות להתחייב עליהם מיתת בית דין שמנה עשר בנסקלין עשר בנשרפים שתים בנהרגים ושש בנחנקים אשר יש להם גם כן אותו היחס עם ל"ו מנה דרבוא רבבן שזכרנו האי כי ארחיה והאי כי ארחיה ויפה כח בית דין שכל חייבי כריתות שלקו כל שכן המומתים על ידם נפטרו מידי כריתתן שאין הצלם שלהם נגעל וגם הנה הנפש החיונית יורדת שחת להשלמת המרוק והיא לבדה עולה באוב לרשעים לעולם ולצדיקים כל שנים עשר חדש בלבד וגם זה לא שמענו רק בשמואל הרמתי שחלקו ממרום כבוד למלכות לא הודיעוהו עד שהכיר בדבר ואמר לשאול למה הרגזתני אך המתים בנשיקה על פי ה' אין האוב שולט בהם כל עיקר. ודע כי הסבוב הנאמר באמת שיש בו חלוף מיני כפשוטו ומשמעו אי אפשר בשום פנים שיתואר זולתי לשתי המערכות התחתונות האלה יחד או לאחרונה בלבד כפי חומר העון בין רב למעט אם בסוד המאסר ואם באבדן הצורה הראשונה וגם זו נחמה רבה הואיל והצורות הללו פרטיות וכל אחת איש ואיש יולד בה הנה מעתה חוטא אחד בלבד ילכד בה ורזא דא ה' בעיר צלמם תבזה לאפוקי הצלם והדמות העליון המיוחס לאלהים אם שיהיה החלוף לצלמם התחתון בעיר ממש או בצומח נבזה אוכלו או ברגלים תרמסנה כעפר לדוש כי הוא תכלית הבזיון ודי בזה כי כבר בארנו שעור מספיק התקון לכלם בסוף מאמר חקור דין הוא הדבר שנעלם מסבי דבי אתונא בפרק קמא דבכורות שאמרו לו לר' יהושע בן חנניא אית לן רחייא תבירא חייטא כי מסורת היתה בידם מפיתגורא רבם ירידת פלאים הלזו ולא ידעו לה הוא והם שום תקון כלל לכך אמרו שהוא אבן שבורה ובקשו ממנו מאי תקנתא שקל פסקא מנה שדא להו אמר להו כרוכו לי מנה גרדי רמז להם סוד עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו לקיים ועסותם רשעים כמו שזכרנו והם שתקו להם כי לא הבינו ויתמהו ממחשבותיו ובמה יזכו לכך אפילו להלכה וכל שכן למעשה והוא קיים בהם ומשפטים בל ידעום:

מאמר עולם קטן - סימן ה

אלה איפוא הם ארבע מערכות כוללות לכל חלקי הנפש כלליהן ופרטיהן בדקדוק וכבר יצדק בהן על צד אחד מצדדי השאלה אשר יאמר לתחתונה נפש בסוד ה"א אחרונה של שם שניה לה רוח והיא עצמה וא"ו שבשם ונשמה על גביהן ה"א ראשונה אך מערכה גדולה שזכרנו ראשונה היא נשמתא לנשמתא יו"ד שבשם והזוכים בארבע מערכות אלה כפי המכוון בהן ליוצר בראשית הוא יחידו של עולם הנרמז בקוצו של יו"ד הם הקוצרים בשדה אשר ברכו ה' מחצדי חקלא קדישא והמלה הנכבדת הזאת נוטריקון לכלל הדרוש מדבר חי צומח דומם שהם עם הכולל בגימטריא צבאות ואתמר בהו ה' עמכם בארבע אתוון דיליה שהיו בעז עובד ישי דוד מרכבה אליהן וכתיב ה' הוא האלהים לפיכך אותיות הראשונות לארבעתן דעלייהו אתמר ואתה ה' מגן בעד"י הן הנה בגימטריא אלהים אמצעות עם הכולל גימטריא שכינה אחרונות גימטריא כ"ה כנוי אליה רזא דכ"ב אתוון דאורייתא ותלת אבהן אלו ואלו עם התבות גימטריא צבאות ודי בזה ועל ידי כן נקרא שם מלא על עולם מלא ומזה הטעם באמת וישר יקרא האדם השלם עולם קטן והיינו דתנינן העוסק בתורה לשמה כל העולם כלו כדאי הוא לו אשר העם שככה לו וגומר:

סליק מאמר עולם קטן:

מאמר העיתים - סימן א

העתים המפורשים בספר קהלת למלך החכם מכל אדם צריכים ביאור ברור יציב ונכון להבין ולהשכיל בעצם הדברים יסודם ועומקם לפי הפשט הנגלה ישר ונאמן למען דעת הסדר הכולל בהם וקשור ישוב חלקיהם זוג זוג בצדק ומשפט ומישרים ומדוע ברובם קדמו הרעות אל הטוב לפי המפורסם ולפעמים בהיפך כי גם במקצתם יזכור את הטובה תחלה ולא נוכל להתעלם מתת טוב דעת וטעם להמשיך הזוגות זה אחר זה בשווי כלליהם ופרטיהם יחדיו והתיחסם אהדדי כגון היכא דפתח במאי דדמי לדסליק מניה אם טוב ואם רע ולמה שינה במקצתם לסמוך העתים אל השם ולא אל הפועל כגון עת מלחמה ועת שלום ולא אמר עת ללחום ועת להשלים ובאלה השמות לא באה בהם למ"ד כלל וכל השאר נשתנו בשני דברים האחד כי כולם נסמכו אל הפועל ללדת למות לטעת. ו לענין הלמ"ד החליף המליצה בהם בשנוי רב כי יש זוגות שבאו בם הצדדים שניהם בלמ"ד ולפעמים שניהם בלתי למ"ד ומהם שהחצי משונה בזה מחציו כי בא תחלתו בלמ"ד וסופו בלעדיה ואלו היה בהיפוך החרשתי כי הלמ"ד צופיה

הליכות התכלית המושגת באחרונה וכל שכן באותו זוג שבא בו ההיפך הזה כפי מה שנבארהו באמת וישר כי הוא הגורם לכאורה גודל התמיה בו ועוד שאין זולתו כסדר הזה והוא עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים כי קרוב הכנוס מאד לתועלת המתבקשת יותר מההשלכה דוק הקושיא החזקה והיא כפורחת מעצם הביאור בכפלים עמוד עליו ותשכח התרוץ האמתי בצדה ומכל מקום יקשה עוד בכאן בכלל ההערות הכרחיות האלה למה תחסר הלמ"ד בשגם אחד מהם כי אפילו הרעות שכולן ודאי בהשגחה אינן אלא הזמנה גדולה לתכלית הטובה כי טובות הנה הרבה יותר מן הטובות אם ידומה שתבאנה במקרה אך מה שיחשוב להמון באו על צד ההזדמן גם הוא משלוחי ההשגחה בלי ספק והכל מבואר מאד כאותו ששנינו מברכין על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה והוא שאמר קהלת טוב כעס משחוק ודי בזה עתה. וצריך גם כן לדעת למה נתייחדו כאן בכלל הדרוש המאורעות האלה מכל זולתן ומאי אולמייהו דהני ולמה פירש במיעוטם בלבד נושא הפעולה כגון לעקור נטוע להשליך אבנים לא כן בכולם וטעם בכפל בעת להשליך כי הוא לבדו נזכר פעמיים ולא השוה מדותיו לפרש הדבר המושלך אלא בראשון ובשני לא כן ועוד האחד מהם הוא שכנגדו עת כנוס והקדים ההשלכה ואידך עת לשמור תחלה וסידר ועת להשליך סתם וודאי חילוף הנושא הוא הוא הגורם וצריך לדעת איך ומה עם רבוי השינויים ברובם וכבר זכרנו מקצתם למעלה והוא כפל ההרגשה לכל מעיין ישר הולך ויש גם כן עת לרחוק מחבק אשר איננו דומה לאחרים כלל ונדבר בו לקמן:

מאמר העיתים - סימן ב

ואחזה אנכי אשית לבי כי העתים המזומנים האלה יעידון יגידון בחכמה ובתבונה ובדעת מראשית התולדות על מאורעות האדם בעולם הזה בסדור נפלא וקשר אמיץ בקדימת הקליפה להפרי הנה כי כן יפה להם לצדיקים שתחלתן יסורים וסופן שלוה כי אחריה לאיש שלום ואולם בעבור זאת פתח דבריו יזהיר יבין פתאים כי סוף המעשה ליצירת האדם מתחלת המחשבה לא היה ולא נברא אלא להרבות את הדמות ההולך ארחת יושר ידמה לעליון בכשרון מעשיו והיא מצוה ראשונה לאדם וחוה שנברכו בה ביום הבראם לפיכך אמר עת ללדת מלתא דרמיא על ההורים שניהם אף על גב דאיהי לא מפקדא ונמצא הפועל הזה הקל בכל אחד מהם וארפכשד ילד. ותלד שרה ודומיהם. ועת למות השומע סבור שהוא על מות לבן ואינו כן אלא על היולדת שירכותיה מצטננות כאבנים וכאלו היא מתה מחציה ולמטה כנודע אלמא מתה היא באותה שעה וסופה לחיות.

ואינו רחוק לפרש עם זה עת ללדת על האב ועת למות על האם כדאמרן הואיל והאשה הביאה מיתה לעולם. ולפי שרצה בסוף העתים לסיים בשבח הנולדים בני קיימא והשגת תכליתם שלא תהו נבראו לשבת נצרו בישיבת שני עולמות התחיל בגנות הנפלים שכן ראשית מציאתם עת לטעת ולא אמר לנטוע כמעט שהיא נטיעה בטעות בנפל טמון לא יראה אור ושייך ביה לשון נטיעה כי האדם עץ השדה הוא. ועת לעקור נטוע בסופם ופירש בהם נושא הפעולה לכלול כל שלא שהה שלשים יום בהאדם אף על פי שיצא לאויר העולם וגמרו שעריו וצפורניו. ועוד נטוע קרייה קרא בשעת עקירתו כלומר כי אין העקירה לאפס תקוה כי נטוע הוא משׁשׁת ימי בראשית אשר פריו יתן בעתו הידוע לחפץ חסד ודרך חיים אליו תוכחת מוסר. ועל הילודים למות על ידי מלאך המות בחרבו הקשה כדרך כל הארץ ובכלל כל מיתת אונסין אמר עת להרוג ועל תחיית המתים אמר ועת לרפוא השוה מדותם י ישעומדים כולם במומן ומתרפאין בשמש צדקה כי לא על החיגר והסומא חסרי אבר ודומיהם בלבד הדברים אמורים וכל יתר מומין נסתרים ונגלים אלא יש בכללם מום קבוע גלוי וידוע צריך רפואה רבה והוא שפשטם כתנות אור ולבשם כתנות עור חליפתם כי תתעכל זוהמתם בעפר ואף על פי כן יחיו מתינו ושם עור עליהם ושבו ושיחרו אל לעיני שמש צדקה ונעתר להם ורפאם:

מאמר העיתים - סימן ג

ועדיין בכל אלה העתים שזכר ראשונה ובבעלי המאורעות ההם לא סופר ממעשיהם כלום שיגיד לאדם יושרו עם שיהיה לאחרונה משמע מסתמא שהיו דבריו כאן ממי שמת בלא בנים לפיכך אמר עת לפרוץ שכול ואלמון ועת לבנות בסוד היבום שזה הלשון דוקא נאמר עליו בתורה בגנות מי שאינו מייבם. ועל היבמה שבחלוף העתים יצדק לומר בה בכי ושירות אמר עת לבכות ועת לשחוק דכל חדא מנייהו מצוה באנפי נפשה ומבעי לקיימוה לשמה. ועל השכנות אשר ידעת סודן בזווגם של בעז ורות הן הנה נשים שאננות גומלות חסדים תמיד מעין המאורע בבית האבל ובבית המשתה אמר עת ספוד כגון במיתת מחלון ועת רקוד בחופת בועז ולידת עובד וההיקש בדומים. ולפי שהשכנות הללו ומעשיהם לאו לגופייהו אצטריכו אלא לצוותא בעלמא באו שני פעלים אלה בלא למ"ד להורות כי אין דבר מזה מגיע אליהם שיבוקש בשבילו לפנות אל התכלית על ימין או על שמאל אלא גמילות חסדים בעלמא ועוד נוסיף בסמוך על ביאור יותר מתיישב ונכון. אמר עת להשליך אבנים על סוד החליצה שאין כאן יבום שנקרא בנין אבנים ותמורתו חליצה רקיקה וחביטת המנעל בקרקע וקריאת הפסוק

לבסוף המעשים וההכרזה ג' פעמים חלוץ הנעל אשר בצד"י רבתי דאי"ק הוא בגימטריא נפש רוח נשמה חיה יחידה ללמד שהותר הקשר מג' תחתונות אהדדי נשמה בחליצה רוח ברקיקה נפש בחביטת המנעל ומשלשתן לעליונות שהן מתעלמות מאשר לא יבנה את בית אחיו והרמז בקריאה והנה כאן פירש הכתוב נושא פעולת ההשלכה לחשיבותו וכן בשנגדו כי אבנים הם רמז לאור הנשמות כטעם רועה אבן ישראל וההשלכה אליהן לפי שעה שזוכר הכתוב בזה הוא לפרוק החבור כדאמרן ולהתרת הקשר שהיה גורם עד עתה היותן תלויות בדעת היבם. ועל התקון המקווה לחלקי הנפש מהאח המת אחר החליצה כמבואר בזהר אמר ועת כנוס אבנים בלא למ"ד והוא כפל הקושיא שעוררנו למעלה לכח אמיץ הנה וזה כי להיות הכנוס אליהם הוא הדבר המביא אל התקון למה יבצר ממנו שמוש הלמ"ד המורה על בקשת התכלית והצפיה אליה. אכן מלך במשפט יכלכל דבריו ותרב חכמת שלמה להזהירנו כי אנחנו לא נדע מצוה זו על ידי מי תשתלם מן השמים אחרי שהאח החי פטר את עצמו ממנה שאלו היתה מסורת בידינו תצדק בה קדימת הלמ"ד כמו שבאה בעת לבנות לטעם הכתוב שפירש בו אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף אך קרוב מצדיק בריותיו ברוך הוא כי תחלת הזדמנותיו לפעלו הלא הוא הצדק משמים נשקף בעשותו נוראות לא נקוה תכלית זולתו והעולה מזה בתחלת העיון כי חסרון הלמ"ד בעתים הללו זמנין יחשב לחולשת הסבה הגורמת הפעולה ההיא כמו שפירשנו בעת ספוד ועת רקוד זמנין לשבח הפעולה שהיא עצמה התכלית והוא באורנו כאן בעת כנוס אבנים וזה עיקר עד שאפילו בעת ספוד ועת רקוד קרוב הדבר מאד כי להיותו גמילות חסדים דוקא לא לשום פניה אחרת היא חשיבותן והשלמת מלאכתן ולעולם חסרון הלמ"ד ידרש לשבח ומנה לא תזוע. עד כאן מחנות העתים לזווגים העקומים למראה עינים ברוך המלך הקדוש שאין כמוהו כי הוא לבדו יודע רוצה יכול עוסק בתקנת כל ברואיו תמיד ותוכחת מוסר לנפש ולבשר ולכל חפציהם מאבינו שבשמים הן הנה היו דרך חיים לנו ולבנינו עד עולם:

מאמר העיתים - סימן ד

ועל הלקוחים הישרים הנאים והמשובחים והם המצליחים לישובו של עולם מתחלתם ועד סופם אמר עת לחבוק בליל טבילה בצניעות ופיוס בשובה ונחת מהוראת בנין הקל שלא יהא אץ ברגלים חוטא כי השהוי והמתון גורם שהאשה מזרעת תחלה ואז שכר פרי הבטן הוא נחלת ה' בנים. ועת לרחוק מחבק בשעת נדתה ואין זה תאר אמור על אדם דעלמא שהיה חובק או מחבק נות צדקו ובא עתו לרחוק באמרה לו כשושנה אדומה

ראיתי שהרי מלת מחבק האמורה כאן אינו מורה על המתואר ולא פעל בינוני אלא מקור וציר"י המ"ם לעד שכן משפטו לרחוק מהיות חובק והכונה לאסור כל מיני קריבות אבל רישא דקרא ודאי מיירי לחבוק תשמיש ולשנא מעליא נקיט הואיל וכן הוא האמת לא תימא גם ועת לרחוק אינו אלא תשמיש קא משמע לן שאף שאר קריבות אסורים ושפיר קאמר לרחוק בלמ"ד שהיא כונת התכלית דהא כל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין וכשם דרישא כתיב לחבוק לשון קל סיפא נמי לרחוק לשון קל שמכל מקום מותר להתיחד עם אשתו נדה שאין יצרו תוקפו. וחבוק דסיפא לשון כבד הוא ללמד שהרחוק בזמנו גורם חזוק החבוק בעונתו בהסתלק המונע לרבוי התועלת הנמשך ממנו הואיל ובניה מרובין כדאמרן. עת לבקש בתחנונים מן השמים שיתנו לה בנים הגונים ויהי עתם בלילי שבתות וימים טובים ודומיהם. ועת לאבד פירש להעלים עצמו מן הזווג כאבידה המתבקשת בעתה בעונת תלמידי חכמים אך ההעלם הזה ראוי ומחוייב בימות החול אם אין שם הזמנת קדושה כגון ליל טבילה וכיוצא בו. עת לשמור משנקלט הזרע שלא יעשה סנדל ועת להשליך סתם ולא פירש לגרעון הנושא שהוא המותרות כמו שיבא ואיננו מעין הצד שכנגדו שהוא עקר פרי ועוד שאין בו תועלת בדבר המושלך כי הא דתנן כל שאינו כשר להצניעו ואין מצניעין כמוהו לאתויי דם נדה דאפילו לשונרא לא חזי כיון דחלשא וכאן הוא הדם השותת שמתחיל קודם הלידה למרק האם מן המותרות ומועיל גם כן להרים מכשול מנחל בדרך אל הנער היולד פן ישתה ממי המרים המאררים ההם לפיכך אין פתיחת הקבר בלא דם. עת לקרוע הרחם על ידי נשיכת הנחש כדכתיב לפתח חטאת רובץ בסוד השם קר"ע שט"ן אשר ידעת. ועת לתפור שהוא תקון הקריעה והפכה בסתום פי הרחם אחר הלידה. עת לחשות שלא ירבה שיחה עם האשה באשתו אמרו בימי נדתה דכתיב נאלמתי דומיה החשתי ראשי תיבות נדה וכן בימי הלידה דכתיב בה וטמאה שבעת ימים. ועת לדבר בליל שמיני על ידי טבילה בזמנה כי הא דתנן ראוה מדברת ועוד שצריך לפייסה תחלה בדברי רצוי של מצוה ובצניעות גדולה הואיל ולבסוף שופט צדק יתברך מגיד לאדם מה שיחו בינו לבינה ועתיד לעמוד בדין גם על הפרט הזה. עת לאהוב בני קיימא לזון אותם כשהם קטנים ועת לשנא למראה עינים מי מהם שהגיע לחנוך דכתיב יסר בנך ויניחך וכשיגדל זהו עת מלחמה בינו לבין עצמו להרגיז היצר טוב על היצר הרע וכאשר יהיה דידן נצח אז ודאי הושג המבוקש האמתי לפיכך אמר ועת שלום. והנה אלה השני עתים אחרונים הן הם גמר התכלית אם מצד חיובנו להתעורר בכל מאמצי כח להחזיק בו שגם החזוק הזה הוא מעצם הטובה נכסף ואם בהשגתנו המבוקש לכן הזכיר בשניהם החפץ המושג לא הפעולה המביאה אליו והוא הטעם גם

כן שלא הוצרך לכתוב בהם למ"ד וכלא שפיר. ודע כי עת שלום במספר קטן כ"ז אותיות התורה ובמלוי אותיות הוא במספר קטן היכ"ל הנה עין בעליו ולבו שם כל הימים:

מאמר העיתים - סימן ה

ודע כי העת הנופל תחת הזמן אינו רק חצי רגע מן הרגעים הקטנים ששיערו חז"ל בפרק קמא דברכות ואמרו שהם בשעה אחת חמשה רבוא ושמונת אלפים ושמנה מאות ושמונים ושמונה וסימן עת חפץ. כי אמנם הרגע הוא העתה והעת הוא חצי העתה והמבטא מעיד על זה כי רגע כמימריה אמור נא עת והשמע לאזניך אשר איננו במוחש כי אם חצי מימריה של רגע ועל השעור המיעוט הזה שמציאתו ובטולו באים כאחד אמר יחזקאל וכתועבותיהן עשיתי כמעט ק"ט והוא בגימטריא הד"ק דכתיב גבי קטורת ושחקת ממנה הדק ותנו רבנן כשהוא שוחק אומר הדק הדק היטב היטב יעויין במאמר המלואים שלנו דרוש נחמד מתייחס מאד אל המקום הזה לרגעים יבחן הזמן היקר שבנמצאות כי גז חיש ונעופה וטעם מלת ק"ט בדקדוק הוראתה על העת הזאת שהוא קרוב במעוטו לאחד מק"ט לעתים הגדולים שהשעה תתר"ף מהם וכאן כתיב עשיתי והקרי עשית כטעם כי רגע באפו שמטריחים אותו לצור צורות דלא הניין ליה והנה כמע"ט ק"ט גימטריא רמ"ח שהוא שיעור קומתן לאותן הצורות אשר היו עליו לטורח ובאה מלת כמעט בכ"ף הדמיון בשביל הבדל פרוטרוט אשר בין עת לקט והוא סוד מכיש אחרון ואין בו שוה פרוטה שבא בדברי חכמים ז"ל אצל עושי מלאכה באסורי הנאה ששכרו מותר בדיעבד אף על פי שעשה שלא כהוגן ואסור לעשותו לכתחלה וממנו נלמד לבריאת המזיקין ערב שבת בין השמשות כמבואר לנו במקומו אצל סוד עברה לשמה כי הנה שו"ה פרוט"ה הוא בגימטריא תור"ה שהיא אמצעי"ת במספר שוה בין המרומם על כל ברכה ותהלה והנבראים כולם חוץ מן המזיקין כדי שלא יהיה להם קיום מצד הבריאה לולי החטא גורם ודוקא חמדה גנוזה היא שבת עצמה שלא השלימה לבריאתם אבל כלי חמדה שהוא בתוספות שבת אי אפשר זולתו לשום נברא עיין במאמר השבתות ומאי ניהו כלי חמדה הכתב והמכתב והלוחות שהם הכלל עשרה דברים שנבראו בין השמשות אלא שכל אלה בשעורא רבא דר' יהודה חמדה גנוזה השלימה עמם והמזיקים לבדם מבלעדיה רק על ידי כלי חמדה כדי שלא יבעטו בשיעורא זוטא דר' יוסי לא זולת:

מאמר העיתים - סימן ו

ויש בתוספתא ריש ברכות חלוקה אחרת בשיעור העתים ברם אנן אגמרא דידן קסמכינן והכתוב מסייעה. ולפי שהאל יתברך יודע לחשב עתיו ורגעיו אמר המלך דוד בידך עתותי והוא מדקדק בהם כחוט השערה מתנועת הגלגל המשוערת ועליהם יצדק לומר בין עמוד לעמוד פורקן כי תשועת ה' כהרף עין והנביא ישעיה אמר ברגע קטן עזבתיך הוא הרגע שבו נבראו המזיקים וכתיב בתריה הן אנכי בראתי חרש וגו' כתיב הן וקרי הנה זה וזה מורה על ההזמנה בלבד דלאו מלתא היא אלא אם יגרום החטא אך הכתיב דייק שפיר כי הרגע הוא קרוב מאד לאחד מנ"ה חלקים לעתים הגדולים שזכרנו למעלה והמזיקים שנבראו באותו רגע אין גם אחד מהם מזיק בפועל לפיכך אמר הכתוב הנה אנכי בראתי חרש מזומן מן ההנהגה העליונה לפי צורך השעה השתא מיהת אין רע והיינו סיומא דקרא ואנכי בראתי משחית לחבל לא מחבל אלא אם כן הוכינוהו בעונינו. ובמדרש כשנברא הברזל התחילו האילנות מרתתין אמר להם הקב"ה עץ מכם לא יכנס בו ואין אחד מכם נזוק:

מאמר העיתים - סימן ז

אך דבר שפתים לחכמי האמת מענין קדימת הקליפה לפרי כמו שזכרנו למעלה הנה נדרש בעולם המושכל שאינה אלא קדימת עת אחד מחשביי לא זמני. בסוד המלכים אשר דרכו מתי און אשר קומטו בלא עת הוא הדבר אשר הורהו אליפז לאיוב במענהו השלישי בדבר הלמד מענייננו לשניהם כאחד למשפחותם לבית אבותם זה תימני וזה מארץ עוץ. ועל צאתה לפועל כתיב ראשית גוים עמלק ראשי תיבות רגע. אמצעיות איש וימל סופי תיבות תמ"ק ופירשו זכריה ביום בא לה' כמבואר לנו יפה במקומו ראו מה אחריתו והנה טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו לפיכך לא קדמה הקליפה אלא להפרי אבל הזריעה שקדמה לכל שכן נטיעת גרעין קודמת לנטיעת יחור צופיה הליכות התכלית אל מול הטובה שאין למעלה הימנה מן המגיד מראשית אחרית המלך הטוב והמטיב לכל:

מאמר העיתים - סימן ח

והנה עת הוא סוף הדעת הכולל מספר עשר שמות הוי"ה ועשר שמות אהי"ד במספרן והדל"ת מקורן שהוא ד' אתוון מהשם הגדול ב"ה. והתבוננתי על מלת עתים שהוא במספר גדול של אי"ק בגימטריא תתר"ף ועל שמם נקראו החכמים יודעי העתים משום

דבבציר מהני אין להם ידיעה מושלמת לפעולת האדם באותן כ"ח חלופי הזמנים שזכר קהלת למה שהיא תחייב צפיית המוקדם והמאוחר והשערת מקומה ושעתה במחשבה דבור ומעשה כולי האי ועדיין אפשר וכבר נתבאר זה במקומו כי כל אחד מהאותיות הוי"ה תנקד בשש נקודות עקריות שהן החמש תנועות גדולות קמ"ץ חול"ם ציר"י חיר"ק שור"ק שסימנם פתוחי חותם גם השב"א כאחד מהם אשר חכמים יגידו שעם היותו עבד להן הנה במציאותו לבדו מלך הוא והטעם כי יש תנועות קטנות שהן תולדות אל הגדולות כנודע אבל השב"א אינו כן אלא הוא נקוד בפני עצמו אין לו השתלשלות מהאחרים כלל ועבודתה לתנועות גדולות מפורשת בזוהר שהוא רץ בשליחות ומזנב אחריהן ופירש רץ מתנועע גם הוא אצלן שאין שם שב"א נח ומזנב פירש מזיז את האות הסמוכה להן שלא תהא עומדת לפניהן לעכב הרחבתן אלא השב"א מניע אותה הוא הדבר שאמרו המדקדקים על אותיות הגרון שאין בהם מקח שח"ד פירוש לא שב"א תחתיהן ולא נקוד חיר"ק לפניהם ולא דג"ש בתוכן כי שלשתן סימני הדין כנגד שלש שמות אלקים שעם הכולל מספרן גרו"ן והנם במצר הגרון בהקבץ שם יחדיו כח בינת העלול וגבורת הסבה קרובה והוא הסבה רחוקה כנודע ליושבים לפני חכמים ואנו צריכים למתקם בפת"ח סגו"ל ורפ"ה שכולם סגולות החסד. והנה כל אות מההוי"ה תצטרף עם אות אחת בשגם היא מנוקדת בשש נקודות אלה אחת אחת דיתרבי צרופיהן עד ל"ו פנים כי ו' נקודות של יו"ד מצטרפות כולן עם אל"ף קמ"ץ וכולן עם אל"ף ציר"י וכן עם שאר הנקודות שזכרנו הרי ל"ו וכשתמנה כדרך הגימטריא הפשוטה ל"ו פעמים י"א שהן אותיות אשר אמרנו דעלו אהדדי וכן לארבע אותיות מהשם הגדול כל אחד מהם עם אל"ף יעלה המספר לארבעתן שלשים פעמים ל"ו שהם תתר"ף בדקדוק. וארבע אתוון בא"ת ב"ש הן הן מצפ"ץ שהוא נוטריקון מלך צדק פועל צדקות וארבע תיבות הללו הן בגימטריא תתר"ף וכן אדם חוה במלוי אותיות אל"ף דל"ת מ"ם חי"ת וי"ו ה"י והיינו ששים פעמים ח"י שהוא צרוף כללותיה של תפארת בעל שש קצוות כל אחד כלול מעשר ויסוד שהוא עצמו ח"י והוא טעם סח"י ומאוס לשבח על דרך שאנו רגילים לפרש הנבואות וכל כתבי הקדש כי כולן בסיני על תנאי נאמרו. ודוק שלא אמר והמאס אלא ומאוס כי האדם השלם בסוד החי על הדרך שביארנוהו לו יאתה למאוס ברע כטעם ירום ראשי על אויבי סביבותי להרחיקם מעל גבול הקדושה וגם יש כאן מספר ג' הויות בגימטריא סח"י וכן תפארת יסוד מלכות בסוד סחיש או סחיס האמורים בחזקיהו סמ"ך תפארת ח"י יסוד שי"ן בסוף מלכות שי"ן בראש בינה זה וזה בגימטריא חשמ"ל כי הוא נובלת אור פניא"ל ודי בזה. והנה סדר החבור לאות אל"ף עם אותיות השם הגדול ביושר

הוא הנדרש גם כן לכל אחד מי"ב צרופי הוי"ה הרי י"ב פעמים תתר"ף שהן השעות מהיום בקדימת אותיות השם לאות האל"ף כי הוא המאור הגדול שמחשבתו קדמה לכל אך בקדימת האל"ף על אותיות השם יתחדשו המספרים האלה ממש על אותו הדרך בי"ב שעות מהלילה. או אמור כי זה וזה רמז לשעות היום וההבדל בחלוף הדרכים הללו בהתחזק הפעולות בפחות ויתר לחסד דין ורחמים כי בקדימת ה"א עלאה על ה"א תתאה תהיה ההוראה על השעות מהיום וההפך על שעות הלילה וההיקש בזה לכל כיוצא בו. או אמור כי אלה ואלה רמז לשעות היום שאין צורך לדרוש בהן קדימה ואיחור או חלוף אמנם שעות הלילה תרומזנה גם באותיות האלה עצמן עם חלוף נקודותיהן כי נקח תמורתן לפת"ח סגו"ל קבו"ץ חיר"ק קטן וקמ"ץ חטף אשר אין בו שב"א ואלה הן חמש תנועות קטנות ממש דוגמתן של הראשונות דעלייהו אתמר חיות קטנות עם גדולות והשב"א משלים עמהם גם כן מספר ששה שכן הוא מצטרף לחטף פת"ח ולחטף סגול כמו שהוא מצטרף לחטף קמ"ץ אמנם אין עסק לחטפים המפורשים עם השב"א לפניהם באלה הצרופים כלל אשר המה נדרשים בנקודות הפשוטות לא במורכבות. עד כאן היו דברינו באות אל"ף בלבד עם כל אחד מאותיות השם הגדול וכן תעשה לכ"ז אותיות האל"ף בי"ת עם הכפולות שכולן בדרך המספר לא נחשבן כאן זולת אחת אחת לפי שאינן רק נטפלות אל השם שהוא העיקר הרי אלה כ"ז ימים שהלבנה גומרת בהם סבוב הרקיע כולו מה שהשמש מהלך בשנה תמימה אלא שעדיין צריכה הלבנה לרוץ אורח אחריו כל אותו המרחק שבין מקום המולד הקודם לסבוב הזה עד משכן כבודו עכשיו לדבקה בו והוא עת שלום שחתם בו קהלת שקדמוהו כ"ז עתים כנגד כ"ז ימים וכ"ז אותיות התורה וכל זה מן המפורסמות למתחילים בחכמה ואין כאן מקום להאריך:

מאמר העיתים - סימן ט

אך טוב מראה עינים בההוא חירגא דיומא דאמור רבנן לא שמיה דכתיב וכל דארי ארעא כלה חשיבין כדאיתא בגמרא דיומא והמלה נגזרת מן ותלה ארץ מצרים והכף לדמיון כנודע והכוונה לנו בפסוק זה לדרוש ולקבל שכר כי חשבונם של אותן החלקים דקים ונלאים בהחלט שמנסרת החמה בכל יום בסוד חלוני רקיע הוא כמנין כל דארי ארעא הכולל עוג מלך הבשן בעודנו חי ודכוותיה בכל דור ודור מן הענקים וכל האדם קטן וגדול שם הוא כטוב כחוטא בהמה ורמש וחיתו ארץ עד הקטן שביתושים וכל שרץ המים בימים ובנחלים בחריצין ונעיצין בורות שיחין ומערות וכל הבריות שבאויר וגם הרואים ואינם נראים מבעלי הגשם כיון שבריאתם תחת הגלגלים והרכבתם ממשות

היסודות וכבר נימוחו גם הם במבול סברא היא שכולם שוים שדרכם לימנות בחשבון הזה אם מת אתמול אחד מהם יחסר האי חירגא דיומא חלק אחד ואם נולד אחד או יותר ירבו אותן החלקים כנגדם שאולי ישאלו הטבעיים וכן התמו כי החי נולד הוא והשמש החי על כן אינו מאיר אלא למנוייו ואוזן שומעת תוכחת חיים שלא להתגאות כלל כיון שכולם שוים במנין זה. והנך רואה כי מה שאמרנו בפסוק שאמר כלא חשיבין להתפרש לפי המפורסם שמשמעו נחשבים לכלום וכאלו כתיב באל"ף והיו כלא היו ומדרשו לא זז ממקומו שיהיה לשון חשבון. וכשם שהחמה מנסרת שחרית ברקיע המשיר צרורות לעומת פניה באופק שלנו שהאמצע אליו מגדל הלבנון על דרך שבארנוהו במקומות רבים כך מנסרת ערבית ונופלת ההוא חירגא מאחוריה באופק שכנגדו למטה בארץ להשלים סבובה מערב עד ערב בכל כפת הרקיע רק שביום גופה של החמה תלוי למטה בקערורית הגלגל שלה ובלילה עולה בגבנונית הגלגל משל לאדם המקיף ברגליו עיר חומה דלתים ובריח חציה הקיר העיר וחוצה בצאתו מן השער המערבי וחציה פנימה אחרי שנכנס מן השער המזרח ואינו נמנע מהלוכו בסבוב תמיד עד תומו כי גם כניסה ויציאה אינן לו אלא בהיקף גמור כפי מה שיסבלהו יפה יפה רוחב השערים כן הדבר הזה ויש לנו בו דוגמא רבתי בסתרי תורה בסוד ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם יתבאר במקומו והנה מציאת הדבר בעצמו מוכיח שאין חלון ולא נסירה אלא בעצם הגלגל הרביעי שגוף החמה פותח ונועל בו ובהתערב נצוץ האור מגופה של החמה באותן החלקים דקים יחליפו כח לבקע הרקיעים התחתונים שכולם מגשם זך אוירי ונופל ההוא חירגא באויר העולם הזה ונראה לעינים וחום השמש מושך נצוצות אלה מההוא חירגא אחריו כל אותו היום אף על פי שהוא הולך תמיד ומתרחק מנגד לחלון עד שהיא ממסמסן ומחזירן ליסוד האש והאויר שכן מעשה בראשית לוין זה מזה כמו שפירש הרמב"ם ז"ל ביסודות ריש ספר המדע הוא הדרך ישר ליוצר בראשית שבו ערב אש ומים ועשה מהם שמים ויש חלוף רב בההוא חירגא בין שני צדדי האופק כי ממנו ולמעלה ירד העליון תחלה והשאר סמוך לו וממנו ולמטה ירד התחתון תחלה והשאר סמוך לו ואין ספק שגם זה יחשיך אור היום קצת ליושבי חציו התחתון מהכדור כי מי יגלה להם עפר מעינים נוסף על היותו עולה ומסתלק פניו למעלה ואחוריו אליהם לא כן ברדתו אלינו כי אז ישיש כגבור בפנים מאירות ונוסף לקח במאמר הרקיעים:

מאמר העיתים - סימן י

ובגמרא ירושלמי פרק אם אין מכירין אמרו רז"ל שלש מאות וששים וחמש חלונות ברא הקב"ה שישתמש בהם העולם מאה ושמונים ושתים במזרח מאה ושמונים ושתים במערב ואחד באמצעו של הרקיע שממנו יצא מתחילת מעשה בראשית עד כאן והדברים מוכיחים שלא דברו שם אלא מהאופק ולמעלה בחלק העולם שארץ ישראל קבועה באמציעתו וזה הדבר מורגל מאד לחז"ל תמיד בדרושים האלה והוא מה שנעלם כאן מן המפרש לאגדות ירושלמי ומקומות רבות משאר באוריו ובפרט בבראשית רבה פרק ב' סימן ו' שהביא חבילות חבילות של מאמרים לא יובנו לפי שטתו בשום פנים אלא במה שכיחש אל האומרים הכחשת המוחש מכדוריות הארץ והגלגלים סביבותיה ולא ניחא למארייהו שנחשוב קטני ארץ הוברי שמים החוזים בכוכבים אשר לא ידעו וגם היטב אין אתם כאלו הם חכמים מחוכמים ונתלו בוקם סריקי באנשי עצתו של יוצר בראשית מפני נשר קלו בהשכלתם ומאריות שבמרכבה גברו. והנני כאן פותח שער כפתחו של אולם לכל מעיין ישר הולך בהקדמה אשר אמרנו שהיא אמתית בעצמה כי דברי חכמים כדרבונות בדרושים האלה הנה הם בהרבה מקומות יסודתם בהררי קדש רצוני על חלק העולם אשר ממעל לאופק לכבוד המרכז האמצעי עליון על כל הארץ שהעולם כולו לא נברא אלא בשבילו ולקיום המצות התלויות בו רוצה לומר בארץ ישראל ויש מקצת דבריהם שלא נאמרו כי אם על תחלת הבריאה קודם מאמר יקוו המים כגון ההוא דבן זומא התם וההקש מזה לכל כיוצא ויש חלוקים אחרים רבים פליאה דעת ממנו הבנת מקצתם ואם לקוצר דעתינו נשגבה ולא נוכל לה להבין ולהשכיל מה נמרצו אמרי יושר איך נתכבד בכבוד רבותינו נוחי נפש ליחס להם הקצור ולנו החכמה מורשה מילדי נכרים אוי לה לאותה בושה זהו מן הדברים שאין הדעת סובלתן. ומי שבעיניו יראה ארץ ישראל הראויה להיות ארבע מאות פרסה מרובעת שהן עשרה פרסאות בשבור שהרי גבוליה מפורשים בתורה ולבבו יבין כמה החטא גורם אל יתמה אם המציאות מחייב אותנו לפרש והארץ לעולם עומדת הנאמר על כלל העולם שהיא מתחלפת לא חולפת רצוני שאינה בטילה אבל אפשר קרוב מאד שישיגוה חלופים גדולים על דברת בני אדם וגיהנם תחתון שהוא בלי ספק מכלל העולם היותו מתרחב תמיד כמו שהעיד ישעיה הלא דבר הוא. והמשכיל יבין ממה שאמרו רז"ל שהשמים היו נמתחים והולכים עד שגער בהם הקב"ה ומי נתן להם כח להמתח אלא הוא יתברך בעצמו אך לא כל העתים שוים לפיכך כתיב וה' שמים עשה הוא ובית דינו ושלש תיבות האלה גימטריא ת"ק מלואו של שם שד"י שאמר לעולם די הא כיצד הוא המטיב בלי צמצום נתן להם כח

כדאמרן ובית דינו יתברך גער בהם ואמר להם די ודע כי הוא מדת החסד והדין בית דינו כמשמעו וא"ו המשך רבה אל החסד מדת הרחמים דשייכי אהדדי ודי בזה עתה. ואם חכמים בעיניהם לא ידעו לשער דברים אלו שאין להם שיעור והם אמתיים בעצמם מי יתן החרש יחרישון ותהי להם לחכמה רבה ואם המה לא יאמינו למה שהוא מכלל תורה שבעל פה בלי ספק עתידים ליתן את הדין הלואי שלא יאמנו הם והויותיהם מתלמיד הולך לתומו הרחמן יצילנו משחת רשתם כלל הדברים המאמין חדוש העולם ברצון מחדשו יתברך והשגחתו התדירה על כל ברואיו במשפט צדק יתן אל לבו אשר לא יתגאל באמונות כוזבות אשר בדו מלבם האומרים בקדמות ולא די שלא נהיה נפתים אל השורש הרע ההוא שאפילו תינוקות של בית רבן בקיאין בו שהרי התורה מכזיבתו פתח דבריה אלא צריך להזהר מאד ממה שהוא פורה ראש ולענה לכאן ולכאן ושם בסתר כי המה אוחזים את העינים ומתעים הבריות בתולדות היוצאות מענין קדמת העולם כי רבו וכזב אחד בהתחלתו גורם רעה רבה לכלל המושכלות וכמה לא חלי ולא מרגיש הלמד מן המגוש אפילו מה שישפוט החוש אליהם היותם אומרים אמת וראיה מרב קטינא שאמר אובא טמיא כדיב ומלוי כדיבון דלא לסרכו כולי עלמא אבתריה אף על פי שבאותו דבר שאמר על גוהא ובר גוהא עולה לא נמצא בשפתיו אבל מילוי כדיבין אמר רב קטינא בלשון חכמה ולבבו יחשב באמת דהני לאו מילי נינהו אלא דברי רבותינו המכובדים ומכל מקום לא אבה לקבלה מפיו ובאשר אמרה התורה לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות לא התירה ללמוד מהם כלל אלא מכתבי התורה דכל רז לא אניס להו ואפילו דברים שהם עצמם קדש כגון מצות התורה ואזהרותיה לא התירה לנו שנלמוד אותם אלא מפי אדם שלם כמלאך ה' צבאות קל וחומר לדברים שאפשר להסתכן בהם ואף רבי עקיבא לא למד גם החכמה החצונית אלא מפי רבי אליעזר הגדול שמימיו לא אמר דבר לתלמידיו אם לא ששמעו מרבותיו דוקא צדיקים כמותו אבל בפני רבו היה דורש במרכבה דברים לא שמעתן אוזן שאימת רבו עליו ומובטח היה שלא יאמר אלא דברים ברורים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת ועוד דורש היה שפירש דרשא דקרא שהם מאמתים את דבריו ואין לנו רב מובהק גדול מזה אשרי אדם מצא חכמה וסומך אהמנותייהו דרבנן:

מאמר העיתים - סימן יא

נחזור לחלוני רקיע שמסרו לנו אמתת מציאותם אנשי כנסת הגדולה בשבחו של מקום אשר לא ידומה בו בדברי הקדושים ההם כזב כלל ויש לכל חלון שם בפני עצמו

כדאיתא בברייתא דפרקי רבי אליעזר וקצתם מקראי. דע כי בחזרת הגלגל יום ביומו הנה החלונות הנפתחים לנו שחרית וערבית עולים ויורדים מהאופק יום יום במספר במפקד אין נגרע עד שלעולם יש שהם ממעל לו ראוים להפתח כמנין יעקב יעקב דכתיב ביה ויזרח לו השמש חוץ מהנפתח בכל יום שחרית בסוד מחדש מעשה בראשית על פתיחה זו בבקר תקנו לנו ביוצר שבת ובוקע חלוני רקיע שכולן סתומים ואינן נפתחין אלא איש יומו וכנגדו נפתח ערבית למטה לארץ ברקיע אשר על ראשי האנשים שכפות רגליהם הפוכות תחת פרסותינו ועם מה שנבאר לקמן נתקיימו דברי התנאים ככתבם וכלשונם לכל מבין יסודם כי זה כל האדם והמה מוסכמים עם מציאות הגלגלים וסבובם המפורסמים באותה חכמה להמון העוסקים בה לא חסרנו דבר:

מאמר העיתים - סימן יב

ועתה דע כי העתים הדקים אשר אמרנו שהם חוטי השערה מתנועת הגלגל הן המה שוים לארוג לפי האמת להוא חלוקא דרבנן אשר יאמר בדברי חכמים וחדותם שהוא נעשה משס"ה ימות החמה וכתיב ויקרא אלהים לאור יום אלמא היום הוא עצם האור וכן החשך כמוהו רוצה לומר שהוא דבר נברא שהופרש מן האור שכנגדם שס"ה מצות לא תעשה דרגין נוקבין שהשבתתן ובטולן זהו שלימתן כטעם ארעא אתבטלת ששנינו בספרא דצניעותא דכתיב בה כל כבודה בת מלך פנימה ולא קדמה החוצה וזה גורם ממשבצות זהב לבושה ראשי תיבות מזל שהוא נטפל אל הזכות יעויין חקור דין בחלק השני קרוב לסופו והנה רמ"ח מצות עשה ומצות ספר התורה על כולן אינון דרגין דכורין שהרי ברובן נשים פטורות אלא דאנן פסקינן הלכתא נשים סומכות רשות ושפיר מברכין וצונו הואיל וגם הוא בכלל עם קדוש לפיכך איתנהו בלא תשימו קרחה אף על גב דליתנהו בבל תקיף וכל דאיתיה באשר קדשנו איתיה נמי בצונו לקבל שכרו כמי שמצווה ועושה אלא שלגבי האנשים חובה ודאי שאם לא סמך כפר ומעלין עליו כאלו לא כפר ולגבי הנשים הוא מצוה ותלמוד ערוך הוא מצוה לגבי חובה רשות קרינן ליה וכן בדין שהרי בלעדי זה הושלמה להן כפרתן ולא על חנם היתה מיכל בת שאול מנחת תפילין כיון שלא היה לה ולד עד יום מותה ואשתו של יונה עלתה לרגל כאנשים לסייע בתקון למי שבטל העליה לאנשים כנשים דעליה רמיא כמבואר במקומו:

מאמר העיתים - סימן יג

ומכאן אתה למד מאי דכתיב ימים יוצרו כפשוטו ומה הוא מלבוש הנשמה כמשמעו וכיצד כל הנבראים שם אדון הכל תחת רגליו של האדם והיאך אדם אחד יכריע את כל העולם לזכות או לחובה שהרי מעשה תקפו וגבורתו הוא אורג בההוא חירגא דיומא הכולל כל דארי ארעא ואמרו בזוהר פרשת ויחי כי ימי האדם קצובין כמספר נצוצי נשמות לעבדה ולשמרה בכשרון מעשיו וידוע בדברים הרוחניים כי כל יום וכל נצוץ מנצוצי הנשמה כולל קומה שלמה וכל מצוה כוללת תרי"ג מצות כטבע הקדושה שכל פרטיה המה מתדמי החלקים יתלכדו ולא יתפרדו לפיכך המגיה אות אחת בספר תורה כאלו כתב כולו נמצא כל יום מעין ברכותיו הוא לבוש בפני עצמו ודיוקן שלם יחשב והוא הסניגור הנקנה במעשה המצות ששנינו במסכת אבות ונקרא פרקלי"ט בגימטריא נפ"ש עם הכולל משלים התקון אליה בצלם ודמות ותנן אם בטלת מן התורה הרבה בטלים כנגדך שאותן הנצוצות נשארו בלי לבוש והימים בטלים לא אובדים אליו ייחלו שבידו לתקנם עוד כטעם עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו דהשתא מיהת לא גרע ממי שחשב לעשות מצוה בזמנה ונאנס שהרי גם זה עכשיו חושב בתשובה שלמה כי ראויה היתה אותה מצוה מאז שתעשה על ידו ודואג לה עתה שהוא אנוס בשעה זו ואין בידו לעשות הואיל ועבר יומו אמת שאינו דומה למי שחשב ועשה. חומר בעובר על לא תעשה כי לא די שמונע מנשמתו כתנות אור המזומנים לה תמיד לו חפץ בברכה אלא שהוא משרה עליה בגדים צואים בסוד הקטיגור הנקנה בעבירה ואם יאמר לשוב ולתקן באמת ובלב שלם מובטח הוא בעל תשובה שלמה לזכות ולאלתר אף על פי שעדין הוא לבוש כתנות עור כי בם ידין עצמו לרצונו בסיגופים כפי כחו ובגדי ערומים יפשיט כי המזיקים נבראו בלי לבוש והם ערומים ממש ועוד ערומים הם ומערימין להחטיא את האדם כדי שהעון יהיה להם בגד בוגדים ובעל תשובה יפשיט הבגדים האלה מעל גבי הערומים להחטיא ההם כפי שני הם בנים שזכרנו ועדות נאמנה לעיקר הדרוש מאדם הראשון דחב במחשבה ובעובדא אלא שהיה אנוס במעשיהו ומוטעה במחשבתו כמו שבארנוהו במאמר צבאות ואף על פי שהרבה בתשובה גדולה ומתמדת מיום הולדו שבו סרח ובו עשה תשובה ולא פסק עד יום מותו מכל מקום נסתלק מניה זיהרא עלאה וזכה בו חנוך בן ירד ונעשה עליו בעל הפקדון ואדם בתשובתו תקן מעשיו הרבה ובתחיית המתים יאירו ומי קדם אליו ויזכה בסוד בעל תשובה ודאי למקום חנוך בן ירד שהוא צדיק גמור אינו יכול לעמוד בו ומאמר הנביא כי בושת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד מבטיח את בעלי תשובה שבאחרית הימים

יהיה מר ואהלות קציעות כל בגרותיהם עד אין מכלים שהכפל והחלוף יפורש הבושת על ביטול מצות עשה שהרפיון גורם והיא מדה בילדה רכה וענוגה רבתה אצלה מעשות בחפץ כפיה והבושת הוא לה כרי האיחור מלשון כי בושש משה אמנם החרפה תפול על החריפות והמהירות לעבור על מצות לא תעשה והיא מדה נוהגת באלמנה שטעמה טעם ביאה אלמא סוף שלמותן של בעלי תשובה בעליה ודאי הוא היותם עתידים להחשב בזכות הצדיקים הגמורים שהתשובה משכחת עון ומכרעת אותם לטוב עד שהזדונות נעשים לזכיות והוא טעם ליתקרו צדיקים על שמך שבא לפיוס הירח שהיא עתידה להתחדש ולהתמיד בשלמותה הראשון והמיעוט לא יזכר עוד ישמעו ענוים וישמחו עם המפורש לנו בזה במקומו:

מאמר העיתים - סימן יד

אלמא תנן רבי אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחלה ואחד על האריג חייב וכבר אמרנו כי העת הוא חוט אחד והרגע שני עתים הוא שהם שני חוטים ומשפט המלה אורג ונוגע הרי צירוף שתי הפעולות יחד יקרא רגע כי חוט האריג הזה מדובקים ונוגעים אהדדי לא כמחשבת אנשי המחקר המגדירים את הזמן שהוא כמות מתפרד ואינו אלא מתדבק באמת. עוד המה חשבו שלא סר מעולם משך בלתי משוער וזהו שקר כי מה שאין לו שיעור אף אין לו משך ואין להזמן מציאות אלא במשך תנועת הגלגל תדע כי כל י"ב חודש של משפט דור המבול לא שמשו המזלות ולא באה אותה השנה בחשבון ימות עולם והיו נח ואשר אתו בתבה שטים אז על פני המים כמו שעתידים הצדיקים להיות שטים על פני המים בחד חרוב. והנה זאת הנגיעה והדביקה לחוטי האריג שזכרנו היא המחייבת לחשב הרגעים ולא יספיק לנו חשבון העתים שהרי אין ריקות נמצא ולעולם חציו האחרון של זה הרגע מתדבק עם חציו הראשון של הרגע הבא אחריו ושני החצאין כי הדדי הן הם רגע מחובר מחציו של זה ומחציו של זה ותחלת האריג הנכבד ההוא שיצדק לקרוא לו אוירא דאיתפס על גבי השתי אוירא דלא איתפס והוא עצם האור שזכרנו שעורו שלשה חוטין בתחלה כי העת הראשון אי אפשר לעמוד עליו לקלות מחצבתו והוא מתדבק אל הרגע הבא וכבר עבר אותו עת ראשון והרגע חציו הווה וחציו עתיד הרי תחלת הזמן הוא הווה בין עבר ועתיד שאין לו השערה מושלמת אלא בכך אבל מכאן ואילך כל עת לבדו מוסיף והולך לפיכך העושה מלאכה בשבת שהוא כנגד אחד משני המאורעות האלה דהיינו שלשה חוטין בתחלה או אחד על האריג חייב חטאת לדעת רבי אליעזר אבל חכמים השוו תחילתו לסופו כי הרגע הכולל שני העתים הוא

להם אריג מושלם דקסברי שההווה הראשון המושך עצמו ואחר עמו מופלג בעתו הקודם לכולם מן העת השלישי ואינו צריך לו שהרי השני מפסיק ביניהם ועדיין אין החלוקא דרבנן מושלם עד שנצייר בו אנחנו בכל יום מצות מעשיות מלאכת חרש וחושב ורוקם איש איש ממלאכתו אשר המה עושים וכל אחד צריך שני חוטים שהם שני עתים לפתוח בהם קדוש וברוך או לענות אמן דבבציר מהכי לא סגי לא שנא שליח צבור או יחיד העונה אחריו ומודים חכמים בין לקולא בין לחומרא בעת האחרון שהוא הכאת הפטיש לאריג החלוק החביב הזה שכנגדו בשבת חייב וכן אם פתח באמן ונאנס ולא השלים ליכא בהא מלתא משום אמן קטופה אלא מעלים עליו כאלו השלים ובו נגמר חלוקא דרבנן. אבל בריאת המזיקים באותו עת אחרון של בין השמשות מכוש ראשון היה להם ולא נגמר כי על כן נתיחד אליהם אותו העת ממי שיודע לחשב עתיו ורגעיו לפי שאין בה שו"ה פרוט"ה בגימטריא תור"ה יקרה היא מפנינים במספר שקל ועל דרך שביארנו למעלה יעויין מאמר שבתות ה' ולגבי משה ודוד שני גדולי עולם שהיו יודעים גם הם לחשב כמבואר בריש ברכות ואינון תרי מגו תלתא ומשיח עמהם דלא איברי עלמא אלא לדידהו כרב ושמואל ור' יוחנן בפרק חלק היה להם גם אותו עת אחרון בעשה דתוספות שבת הואיל וליכא גבייהו ספיקא דיומא:

מאמר העיתים - סימן טו

ואל תתמה על השמש העושה בשבת כמו בחול ואינו נמנע כי הוא כלי אומנתו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים במצות הקב"ה והלכה כבית הלל שאין מצוה בשביתת כלים ושכר היום מותר בהם אפילו שלא בהבלעה שאינו שכר שבת אלא שכר כלים דידיע פחתייהו ועושין חשבון לאחר שבת לא אסרו אלא שכר אדם ודא הוא ברירה דמלה אף כאן יש להשמש שכר שבת צפון לעתיד לבוא דכתיב ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים הרי מפורש שכרו אתו יום יום שלא בהבלעה וכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. ולבית שמאי דסברי בשביתת כלים מצוה ואין ספק דלדידהו נמי אינו אלא מדרבנן הנה מעשה תקפו של השמש מצות היום היא שקבוע לה זמן וכתיב לכל זמן סוד ההנהגה העליונה לפעולת אדם כטוב כחוטא האחד נמשך אחר מדת הטוב שבעץ הדעת שהוא מנובלות עץ החיים והשני מפיל את עצמו לגייסות שבצד הרע ואפילו בפועל המגונה בחיק האדם החוטא בו יצדק שיאמר עליו האלהים אינה לידו כטעם מגלגלין חובה על ידי חייב:

מאמר העיתים - סימן טז

ובירושלמי אמרו כל מלתא דלא מיחוורא מסמכין לה מן אתרין סגין פירוש כל דבר שאינו ברור ולא מורגל אל השכל צריך לעשות לו סמוכות וידים מוכיחות להבין אמרי בינה אף אנו נחפשה דרכינו ונחקורה על שלשה גופי עבירות החמורות שבתורה לקיים הכלל הגדול הזה וההיקש בהן לכל אזהרות כולן. דע שאין פעולה בעולם אשר איננה הגונה לאיזה נברא ויש להקדמה זו שורש גדול ונורא בזוהר אין להאריך בו וגם אמנה די לנו בקיום הכלל הזה במי שיהיה מהנבראים אף על פי שאינו איש והוא מוטבע בכלל החיים בההוא חירגא דיומא שאם לא כן לא היה ראוי שימצא בטבע אפשרית עשייתה בשום פנים והדמיון לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה שהיא הגונה לו גם אחרי מתן תורתינו הוא היה בכלל ראה ויתר גוים ולא ניחא ליה בהפקירא אלא חפץ במקצת מצות ולכלל גר צדק לא בא סברא היא שאין לו חלק אלא בנבלות הנשמות הטובות ושומר שבע מצות לפיכך ראויה הנבלה למאכלו והוא טעם הדין המפורש בפסוק שנתינת הגר קודמת למכירה לגוי. ואפילו גופה של עבודה אחרת אפשר במקצת דרכיה שיהיה היתר לאיזה נברא מצד אותה העבודה בעצמה אלו היה העובד מכוין כהוגן בפעלו ובעבודתו והיא אמנם אסורה וקרה לו מצד קלקול המחשבה המפגלת ופוסלת במעשיהו שהרי אורח אתתא למפלח לבעלה ואורח בנין למפלח לאבוהון הגע עצמך שתאמר אשה לבעלה אל אתה אז העבודה שהיתה מצווה ונשכרת בה הנה שבה איסורה לה ונענשת עליה בשביל מחשבת פגול הא לאו הכי קחשיב לה מצוה רבה וכן אתה מוצא בשרי יהודה שהשתחוו ליואש כי הפעול ההוא לשם מלכות הרי זה משובח אבל לשם אלהות עברה מגונה וחמורה היא וכל שכן שהוא עון חמור בהיות איזה נברא עובד למי שלא יאות לו לעבדו כל עיקר וגם אמנה כל הצורות החמריות שהן צריכות זו לזו הנה ההשתדלות בתקונן היא עבודת שמים באמת וישר ובלבד שיכוין העובד את לבו למקום והבריות שאין בהם דעת כולן נגררות בפעולותיהן לדעת השר הממונה עליהן ויש מרידה בשרים והעד רוכב נחש ואולם אין גם אחד ממין האדם שרשאי לעבוד שום נברא בעולם קטן וגדול לא מלאך ולא שרף בשום דרך מדרכי הכונה ח"ו בלתי לה' לבדו והוא חומר האיסור לפיכך אמרה תורה לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות:

מאמר העיתים - סימן יז

והנני למד מבין ומורה בעבודת פעור הנבזה נמאס נתעב ונאלח בזוי הוא מאד מכל אלהי הנכר ושם מקומו המיוחד לו אדרעי חלקהו לשתי תיבות ואזניך תשמענה כי הנה

היא הוגנת לו לנחש הקדמוני לעבדה ולשמרה הוא לבדו כראוי לו אחרי שנתקלקל ובלבד שלא יתכוין רוכבו נחש הוא השר שלו לעבוד זולתו תברך ויצדיק עליו דין שמים זה לעונש פשעו הראשון ולא יוסיף למרוד עוד להחטיא אדם בדבר ונרמז הסוד הזה בפסוק ועפ"ר תאכל כל ימי חייך רק בעיניך תביט שהן אותיות פעו"ר כי טהרת הצואה להקרא מחניך קדוש היא כשתהיה יבשה ונפרכת ונעשית עפר ועל ההיפך מזה הנה הנחש הארור מכל מהפך העפר לזבל כי אין שום נברא מכניס ואינו מוציא רק בריה קלה ששמה יתוש כדאיתא בפרק הנזקין גם את זה לעומת זה בתכלית הקדושה שאין בה קליפה כלל מצאנוה באוכלי המן ושותי מים מבארה של מרים גבורי כח עושי דברו יתברך לשמוע בקול דברו. והנה היתוש ניקר במוח האויב שבע שנים ונעשה כגוזל בן שנה משקל שני לטרין ומצאו פיו של נחשת וצפרניו של ברזל והנה חייבים אנו לדרוש מלה מלה וטעמה כי אין דבר בטל בשיחת תלמידי חכמים כל שכן ביסוד המאורע ממשפטי ה' אמת. הנה בריה קלה זו נקראת יתוש משום דמעיילנא אית לה ומפיקנא לית לה כדאיתא התם כי זה הדבר מורה תשות כחה עד הקצה האחרון ושמה הוא בגימטריא ונפ"ש רעב"ה עם המלות והכולל לפיכך אמר עליו המלך החכם כל מר מתוק שאינו מוציא כלום ומקבץ כל הזוהמא להתפרנס ממנה ואין זוהמא מבני החי יותר מן הפושט טלפיו כי מפריס פרסה הוא וגרה לא יגר בזוי הוא מאד והרי פיו כצואה עוברת אפילו בשעה שעולה מן הנהר אף כאן עולה היה זה מן הים בשעה שהתחיל מחרף ומגדף בשוא גליו ואמר אין כחו אלא במים ומעיקרא נמי מצחו נחושה ואמר אי אלהינו לפיכך פי היתוש היה של נחשת וגם הנה גבורה רבה נודעת לו יתברך ביבשה על ידי בריה קלה דחייתה קליל וזו נתקיימה באדם חלל רשע שבע שנים כנגד שבעה גופי עברות שנמנו לו שם. בזיון לפני לפנים. שנית בזיון ספר תורה. שלישית העיז בסייף. רביעית שאגו צורריך. חמשית בזיון הפרוכת. ששית בזיון הכלים. שביעית אין כחו אלא במים ונעשה בשבעה שנים כגוזל בן שנה שיש בקליפות שבע מדות נכללות כאחת כקוף בפני אדם והיה משקל שני לטרין שכל לטרא משקל תשעה סלעים פחות רביעי נמצאו שני לטרים שבעים דינרים מנין הלמד מענייננו ומנקרת מוחו ונעשה צפורניו של ברזל על שם שקוהי די פרזל בחלום נבוכד נצר הנוגע כאן והוא סוד ממשל רב משך ארוך לרגלי האנדרטי כי הנה עצמות השוקיים הם רוב בנין כדין טומאת מת ועוד כתיב והנה אשה שוכבת מרגלותיו וכל שיש בו כח דו פרצופין לטוב או למוטב יש לו קיום הרבה ועגלי ירבעם יוכיחו ועוד כתיב ותגל מרגלותיו ותשכב וכל אור מגולה כפלים במכוסה ועוד האחרון הכביד לגמור את המירוק בגלות שלמה לקיים מה שנאמר לא תוסיף להגלותיך. והנה

הנחש בעונו עושה בית הכסא לנוקבא דתהומא רבא והיה זה זר מעשיהו נכריה עבודתו להוציא זבל אשפה כדבריהם ז"ל וכל היצור אפשרי התקון בשבע שבתות תמימות אחת לאחת למצוא חשבון איך שיובנו עיין מאמר צבאות חוץ מן הנחש שאין לו תקנה עד היובל הגדול כי אז יתבטל אותו תהומא רבא לגמרי ואחר תטהר אפילו דיוטא התחתונה שבשאול מגבולי הגן עדן תחשב והוא כרע כחיזרא וזקף כחויא בסוד מטה אהרן שעמד חי בצורת נחש לבלוע תניני החרטומים והוא טהרת הנחש שלא ילך על גחון וכל הזוקף זוקף בשם כי ה' זוקף כפופים וכולם במשמע אין נגרע. אך עת לכל חפץ דבר בעתו ולכל נברא מקומו ושעתו ודי בזה לפי המכוון ישמע חכם ויחכם עוד:

מאמר העיתים - סימן יח

ואל השנית מן אזהרות החמורות שזכרנו ראוי היה להמצא נפש עשוקה במום זר לסבה נודעת אל היודע תעלמות לב כמו שוטים שקלקלו הן הם שלוחיו הן הם עדיו ועלה כתיב והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיד עושקיהם כח ואין להם מנחם בקדמאה ודאי כפשוטו שאין להם היתר לבוא בקהל בתראה לדרשה כי מאין יבא עזרם הוא הפלא העליון הנקרא מזל שכחו יפה להעלות לכל ברואיו ארוכה ומרפא והיינו דאמרי רבנן גבי בני במזלא תליא מלתא אחד בנים כשרים ואחד בנים פסולים לפיכך אמרו תליא ולא הוי כי אין הויה פסולה מתיחסת אליו כלל. ויש טהרה בעולם הזה לטהרת נפש הממזר בכסף מלא כאותה ששנינו בקדושין שהוא מותר לישא שפחה דידיה בלקוחין במה שתהיה מיוחדת לו לא זולת שהרי אין קדושין תופסין לו בה והוא המכוון כדי שיהיה עם זה תקונו בידו לשחרר את בניו להכשירם לבא בקהל ובכהאי גוונא דוקא הותר לו איסור זה לכתחילה וגם בדיעבד יהיה התקון אפשרי בכל גוונא אפילו שפחה דאחריני שאם נשתחררו בניו בכסף או בשטר ברצון אדוניה של אותה שפחה שהיא ובניה קנויים לו הוכשרו לבא בקהל כי אלהינו מרחם חושב מחשבות להשיב נדחי כולם ילמד סתום מן המפורש וכתיב וישב מצרף ומטהר כסף דמניה גמרינן התם משפחה שנטמעה נטמעה ודעדיפא מניה סבירא ליה לרבי יוסי ממזרים טהורים לעתיד לבוא אבל לא פירש טהרתם כיצד כי הרבה דרכים למקום לפיכך אין לזלזל באיסור זה אפילו ברוב השנים וכל שהוא ידוע וניכר לרבים אף על פי שרוב עמי הארץ אינם חוששים לו לא מיקרי נטמעה ואסור לקהל כאלו נולד עכשיו מחייבי כריתות ויש ממזר תלמיד חכם שתקונו בידו ברבוי העסק בתורה כי טוב סחרה מסחר כסף סחרה דייקא לשון

סביב שאין הדבר מסור בידינו בלתי לה' לבדו והוא מדה כנגד מדה המפורשת לנו למי ששנה כדתנן בחגיגה יעויין אצלינו במקומו:

מאמר העיתים - סימן יט

ויש אמנם לנפש הממזר יחס עם מולידיו כגון עמון ומואב עם לוט ובנותיו בסוד תרי מגו תלתא ממעלי הגרה בלבד שהגמל והוא בן האמה קדם אליהם בתולדות. והזמינו בנות לוט את עצמן לכך והוא עצמו היה משרש הנחש הקדמוני ארור כשמו ועוד מלשון ובלע בהר הזה פני הלוט הלוט והוא היצר הרע כנרמז במדרש הנעלם וכבר אמרו עליו שמאל דוחה וימין מקרבת שהרי גדל במצות אצל אברהם. ונתחכמו בנותיו במקום שאין אנשים לפי סברתן לחיות זרע מאביהן ופירשו חז"ל כי אין זרע האמור כאן אלא משיח צדקנו לא שתהא להם ידיעה פרטית בזה אלא כיון שתקעו מחשבתן לחיות זרע שיהא ממלא את העולם שהיה שמם לגמרי לפי דעתן אם כן כוונו לזרע שהוא עצמו מלא כל הארץ הוא הדבר האמור בסוף רות רבתי ובבראשית רבה כשנולד שת בצלם ודמות שנסתכלה חוה בזרע הבא ממקום אחר ודי בזה. והנה השתדלה הבכירה תחלה לשלוט על אביה ועל עצמה לפיכך תקונה קשה דלית לה אבטחותא דוק ותשכח בדבר הלמד מענינו ועיין מאמר המלואים גבי ארבעה מיני בעלי חיים שיש לכל אחד מהם סימן אחד של טהרה בלבד מכל הולך על ארבע. והצעירה גם היא נמשכה אחר עצתה ולמדה ממעשיה. והנה אשה מזרעת תחילה יולדת זכר והן היו מזידות בזה אף על פי שהיו מוטעין וכוונו לשם מצווה מכל מקום להיותו מעשה מגונה ביותר ועברה חמורה כמותה לא יספיק להיתרה היותה לשמה לפיכך נתרחקו הזכרים שלהן. י יולוט היה שוגג או אנוס בשכרותו לפיכך הנקבות הבאות מאיש מזריע תחלה מותרות לאלתר לבא בקהל ועם זה הגזירה הקדומה דידה עבדה להוציא יקר מזולל כטעם מצאתי דוד עבדי ואמרו חז"ל היכן מצאתיו בסדום דכתיב שתי בנותיך הנמצאות. והמשיח היוצא מהם הוא מציאה ועקרב בהיסח הדעת בלא הזמנה מושלמת כפי הראוי לדור שבן דוד בא שיהא כולו זכאי. ויועיל אז היותו נולד משרש החצונים שלא יקטרגו עליו להזכיר עונות ראשונים וגם הנה קליפה קשה של עמון ומואב היתה לו בסוד עקרב שפירושו מעיק רב בשתים דעות כמאמרם ז"ל דמחי בתר דמחי והוצרך צירוף אחר קודם שיצא לאויר העולם בקדושה ובטהרה. ואם יבא בדור שכולו חייב תכתב זאת לדור אחרון בסוד מציאה ועקרב הן הם חבלי משיח:

מאמר העיתים - סימן כ

והנה תלה הכתוב טעם הריחוק לעמון ומואב בשני דברים האחד שניהם שוים בו אשר לא קדמו אתכם בלחם על כן הוצרך דוד להסתכן בצאתו מעם יהונתן בלא לחם. והשני למואב לבדו אשר שכר לקללך לפיכך סבל דוד המלך ע"ה את קללתו של שמעי באהבה. וראיתי מי שכתב בו כשם שאשר שכר טעמא הוי למואב בלבד כך אשר לא קדמו בלחם הוי טעמא ' לעמון בלבד דהא כתיב גבי סיחון אוכל בכסף תשברני כאשר עשו לי בני עשו והמואבים היושבים בער. ואפשר לומר כי בגמרא פרק הערל לא השיבו כן לקושייתו של דואג ששאל היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים וזו שאמרנו תשובה לזה שהרי המואבות קדמו בלחם ולמה לא נאמר זה בגמרא משום דפשטיה דקרא לא קדמו משמע אלה ואלה שוים בדבר מה שאין כן אשר שכר. ויש מפרשים כי המואבים שהיו יושבים בער לבדם המה מכרו לישראל מן הבא בידם והיו המה מעוטא דמעוטא של כלל אומת מואב כי מואב נידון בזה אחר רובו ודכולי עלמא מיהת ראוי היה דוד להסתכן בחוסר לחם כדי לכפר עון אכילה ראשונה של עץ הדעת וכאשר נשית לב למה שהושוו בזה היושבים בשעיר והיושבים בער הדבר ברור כי היושבים בער הם לא קדמו ונשמטו יחידים ממחנה ישראל לשבור אוכל ומים מהם והיה זה לתועלת המוכרים ומשה אמר לסיחון גם אתה תעשה כן לתועלתך רק דבר אחד אני שואל יותר ממה שנהניתי מהם רק אעברה ברגלי והדבר ברור כי לפי שיד בני עמון ודאי לא היתה במעל ההוא בדבר בלעם לא היה שום חולק ומערער באומה העמונית שנתקבלה מיד לבא בקהל ולא רבו עליה כשם שרבתה המחלוקת על אודות רות שקדמה לה למען תסבול היא לבדה את הצער ההוא ולא נתקרבה נעמי עד שפשטה ההוראה בכל ישראל. עוד הבכירה הרבתה לדבר בבושת ונגזר על בניה הגרוי וכן הוצרך דוד שיצא ממנו להרבות בדברי שירות ותשבחות ולהתגרות מאד באויביו דכתיב ולא אשוב עד כלותם והצעירה שתקה ונאסר לנו הגרוי בבניה וכן המלכים שיצאו ממנו לא הוצרכו לעמלו של דוד אלא אסא רדף יהושפט בקש רחמים וחזקיה מנוחתו כבוד וכבר ביארנו במאמר יונת אלם פרק כ"א כי לא על חנם שנו מדותיהם אף כי חזקיה לא היה יושב ובטל מעצלה תפיל תרדמה אלא כולם לדוגמא רבתי ועל חזקיה כתיב והיה ה' מבטחו וגו' שם אדנ"י דאתמר ביה ארעא אתבטלת יעויין שם:

מאמר העיתים - סימן כא

מן התיכונה אל השלישית ראוי היה הבל בנו של אדם הראשון למות בעונו שהציץ בכבוד העליון וקין נעשה לו קוסטינר שלא לשם שמים לפיכך גם הוא נענש עליו. עוד לא היה הבל ראוי למות אלא על ידי קין כבלע רשע צדיק ממנו שאלו היה הבל צדיק גמור כבר נפל קין לפניו כמו שאמרו רז"ל והותר לו דמו ולפי שנתחסד עמו נמשכה אחר כך בתורת חסד מיתת אהרן על ידי משה ששכר מצוה מצוה להפוך את הקללה לברכה אך כיון שניתן רשות על הבל שדמו ישפך ושניהם לבדם בשדה אפשר שהותר לו לקין להיות עליו שליח בית דין אלו צדק נפשו והמיתו בדין אמת בשליחות של שופט צדק ואמר תן כבוד והתודה לא עשה כן קין אבל הרשיע את עצמו לפיכך אמר שלמה כל פעל למענהו ואמרו ז"ל לקלוסו שהרי לא מת הבל אלא מתוך שבחו של מקום דרחושי מרחשן שפוותיה אית דין פירוש להעניש את הצדיקים בעולם הזה על עברות קלות שבידם ואית דיין מן העולם ועד העולם ליתן להם שכר טוב לעתיד לבא שהוא עולם אחרון וגם רשע לקלוסו של המקום נברא למען יצדק בפתגם מעשה הרעה ביומה מקומה ושעתה בסוד עברה לשמה בארנוהו במקומו יפה יפה אבל קין וחבריו ומי אביהם רוכב הנחש רעהו ושומרהו שומר נפשו ירחק מפתויו כי רע ומר כי נגע עד הלב האמתי והוא רחום יכפר עון המה עזרו לרעה ולהם הם אומרים לית דין בעולם הזה פירש להעניש את הדין אדרבה אוכלים שכר מצות קלות ולהאביד גם לאותו שכר עודנו בין שיניהם ולית דיין ליפרע כאן מעבירות חמורות שבידם וכל כך למה להשמידם עדי עד דלית עולם אחרן למורדים הפושעים כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה כפי מה שפירשנו במאמר חקור דין יעויין שם:

מאמר העיתים - סימן כב

עוד ראוי היה להמצא לפחות נברא אחר שיתפעל במיתה בטבע וסגולה לא על צד העונש שהרי לא נברא דבר לבטלה כי המיתה עצמה שהיא מפעולות ההשגחה לא תהו בראה שאלו לא יחטא האדם למה יומת מה עשה והרי אפשר שלא יחטא והנה לא אמרה התורה אלפים שנה קודם העולם אדם כי ימות באהל לקנוס על אדם הראשון מיתת עונשין קודם שיחטא ח"ו אמנם היתה הכוונה על מיתה מעולה ומשובחת לפי גודל ערכה סודה וחשיבותה שזכה בה משה רבינו ע"ה לבדו לא כהתה עינו ולא נס ליחה ונצטוה עליה כאחד מכל העשין שבתורה דכתיב ומות בהר כמצווה ועושה כעונת מצות ציצית ותפילין וחליצתן ערב שבת עם חשכה וכיוצא בהן וקיום מצוה זו עליו היה בעת

רצון כמבואר במקומו שבו מלאו ימיו ושנותיו אלמא גזרה היתה מלפניו יתברך שימות באותו פרק לא סבת שום עון חלילה סמי מכאן גויעה ואסיפה אלא וימת שם משה עבד ה' שקיים המצוה הזאת לרצונו בשמחה ודקדק תרגום אונקלוס באהרן בכתוב ויראו כל העדה כי גוע אהרן לא תרגם ואתנגיד כמנהגו גבי גויעה האמורה לשלמים אלא תרגם ארי מות אהרן וכן שאר המתרגמין ולמדו זה ממה שלא נאמרה בו אסיפה בשעת מעשה כמו בשאר הצדיקים דכתיב בהו ויגוע ויאסף אל עמיו אף על פי שבשעת הצווי נאמר למשה יאסף אהרן אל עמיו ובמשה גביה כתיב ומות והאסף כאשר מת אהרן ויאסף אף אנן נמי נידוק ונימא מיתה ואסיפה פירושן להאסף עם צדיקים מיוחדים במותם שגופם קיים אף לאחר מיתה אשר אינה אליהם אלא פירוק החבור שתהיה נשמתם במחיצה אחת וגופם במחיצה אחרת וגויעה ואסיפה לא כן אלא ארבע יסודות הגוף לבדן וגם לאחר מיתה יתלכדו ולא יתפרדו אך הגויעה היא חולשת הרכבתם ורפיון חבורם בסוד ישיני עפר אף למי שלא נאמר בו ואל עפר תשוב עד שעה אחת קודם תחיית המתים ויש לישיני עפר שעות ידועות יקומו להתפלל על החיים תתחזק הרכבת יסודותיהם לפי שעה בהבדל אשר לבני העולם הזה כן יקיצם לשעה. ולנו בפסוק אחר תאסף אל עמך שנאמר למשה במלחמת מדין סוד נחמד כי מכח אחורים של גופו בלבד היתה במשה אסיפה אל עמיו לא כן לפני משה פני חמה כי קרן עור פניו. עוד תאסף אל עמך בגימטריא שב"ת בארנוהו במקום אחר. והרצון לגבי אהרן שבשעת הצווי נאמר ואהרן יאסף ומת שם וכבר כתיב ויראו כל העדה כי גוע אהרן אלמא לא גוע אלא למראה עיניהם ולא נאמרה בו קבורה רק בפרשת עקב והטעם הואיל והיתה במוסרה קמשתעי קרא ואמר שם לתוכחה כמו שפירש רש"י שם שסמך לו ויקבר שם לומר לא במוסרה מת אלא במקום שנקבר מת וכו':

מאמר העיתים - סימן כג

מי יגלה עפר מעיניך אבינו הראשון שהקריב עצמו למיתה שלא בעונתה בזו לא בחר ה' כי הנה המיתה מכוונת מאתו יתברך שתהיה באהל והיא גניזה בקדש מות וחיים כי הדדי ועליה נאמר והנה טוב מאד פשוטו זה מות דבר בעתו מה טוב וידוע שכל הנכנס מקדושה קלה לקדושה חמורה טעון פרישה ועדות נאמנה על זה מעבודת יום הכפורים וממעשה פרה וכן ויקרא אל משה ביום השביעי ומקום הפרישה הוא טהרה לטמאים אבל לא לטהורים בהחלט המשל בזה לשכת על פני הבירה לגבי ההיכל והקדש והוא בערך בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש והיו ימי הפרישה טעונים הזאה שלישי ושביעי

דוגמא לימי הבנין והמלכות בתוך והעולה ביסוד הוד נצח מזין עליו מן הימין כדכתיב והזה הטהור על הטמא וכן מלכות תפארת גבורה חסד הרי הוא השער גם הוא מן הימין והנה מעשה פרה הוא חקת התורה למשה בשלמות העיון חקת עולם לבני ישראל בכשרון המעשה ולגר הגר בתוכם הכי נמי הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. אמנם זאת התורה עצמה אדם כי ימות באהל כל אדם וכל מיתה וכל אהל במשמע לפיכך אמרתי אחכמה במקום שהורשיתי אתבונן והיא רחוקה ממני וכל כלי פתוח שבמקום הפרישה פונה למטה ואין צמיד פתיל להתאחד בשרשו טמא הוא לא ז' ימים בלבד אלא בהחלט וטעון חזרת כבשונות וסדר זמנים של מעלה גורם שכל הבא אל האהל מלמטה מן הנלוים אליו בחייו ומתקבל שם בזכותו מן המלאכים המלוים אותו וכיוצא וכל אשר באהל מנועדים שם מלמעלה לכבודו יסתם ויעלה ויהיה ה' עמו זמן מוגבל והוא אומר יטמא שבעת ימים ומלת טמא נדרשת כאן לשבח לשון אוטם וסתימה והעולה בסוד חזרת האור ממטה למעלה שאין מיתה אלא סלוק והעלאה וגניזה. או יאמר וכל אשר באהל קודם לכן מן המציאות הנכמסים שם מידי עברו וממתינין עת השתלמו ודוקא מציאות מושרשים למעלה והנלוים הפונים גם כן שם אך כל כלי נחשת וברזל עשות מן הלבושים התחתונים טעונים הפשט וגניזה במקומן עד בא חליפתן זהו דין המיתה אבל הגויעה כפשוטה לא כן אלא פירושה אפיסת הכחות הטבעיות והתעליהן ופירוק יסודותיהן כדאמרן:

מאמר העיתים - סימן כד

והנה האותיות עצמן שבמלת טמא רומזות לסוד מ"ט שערים עליונים לחוד שהם שבעת ימי ההיקף כל אחד כלול שבעה ושער החמשים הנעלם לחוד נרמז באות האל"ף שהכל פונים לו להתעלות ולהתייחד שם וצריך להקדים אליו הפסק טהורה מן המוחשות התחתונות תחלה כשם שמשה נתכסה בענן ששת ימים בעלותו ההרה אחר מתן תורה ועלה אלי קראוהו בשביעי למרק ממנו אכילה ושתיה מה שלא נזכר בשאר עליותיו ע"כ אומר אני שלא אכל בנתים. בין ירידה ראשונה אל העליה שניה היה טרוד לבער העגל ועובדיו וקאי עלייהו בלא תאכלו על הדם שאמרו רז"ל אזהרה לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום. ובלילה שלאחריו היה מסדר תפלתו בלי ספק מה שהוא עתיד להתפלל למחר לכפר עליהם. ובין שניה לשלישית היה עוסק במצות פסל לך שני לוחות לתקון הדומם שחטאו בו בזהב העגל וכן ועשית לך ארון עץ לתקון הצורות דכתיב בהו וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב וכשהוריד לוחות

שניות תקן במיני החי בפרשת הקרבנות ובפני אדם בקרני ההוד שזכה אלמא לא נשאר לו פנאי לאכול בין ירידה לעליה והתורה העידה בירידה שלישית ואנכי עמדתי ובשניה ואתנפל ובראשונה ואשב בהר והסימן לשלשתם יחד בסדר זה ממש והאיש משה ענו מאד עני כתיב בוא"ו קטיעא דומה לוא"ו של בריתי שלום זה צדיקו של עולם דכתיב ביה והדל לא ימעיט כי קטנות הוא"ו משויה ליה יו"ד חצי שיעורו של וא"ו וכל שכן שיצדק זה עם מה שדרשו בזוהר כי משה נצטוה להיות הוא המדבר בעדו ואומר הנני משה נותן לו לפנחס את בריתי שלום הכלל העולה מן הדברים הללו כי לא היה משה צריך למוחשות הטבעיות מן העולם הזה כלום ומלת ענ"י נוטריקון עמידה נפילה ישיבה יעויין זוהר בראשית דף ל"א כי משה אחיד בנהורא חוורא דלא אכיל ולא שתי כלום ודי בזה. אבינו הראשון חטא ונכפלה מיתתו כי נתלבש במיתה החצונה והאכיל פגה לכל היצור והפיגם מן החיים וכאן נדרש והנה טוב מא"ד ראשי תיבות משכיל אל דל זה אדם אותיות מאד שנעשה דל אחר החטא ותקונו המות כמשמעו ועוד שסוף סוף עצת ה' לעולם תעמוד לפיכך על מיתת העונש נאמר מות ועל המיתה המכוונת לכבוד ולתפארת נאמר הכפל תמות והנה טוב מאד אם יתמהמה חכה לו כי צדיקים שעתיד הקב"ה להחיות שוב אינן חוזרין לעפרם אלמא זאת המיתה בלבד בביטול ההרכבה היא המשוללת מהם:

מאמר העיתים - סימן כה

נקטינן כי הרעות והטוב כולם נתונים מרועה אחד וטעם קדימת הקליפה לפרי לכבוש אותה בין הטוב והחסד שפירש בזוהר פרשת תרומת טוב כלול כלא בגויה ולא אתפשט לתתא והרמז בשם בן ד' כשהוא מתעלה במספר קטן עולה טו"ב והנה חסד נחית ואתפשט לתתא וזן כלא והרמז בשם בן ד' כשהוא מתעלה באותיותיו שעולה בגימטריא חס"ד להשביע לכל חי רצון ואי אפשר לקליפה שתקדם אלא אל ההתפשטות לא לשרש הנעלם בשום פנים הוא הדבר אשר אמרנו כי הרע אין לו קדימה במוחש לחלקה מוחלטת אלא קשור בעבותות אהבה בין הטוב והחסד ועל הקדימה במוחש לחלק הגרוע תחלה כתיב ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת מכל החי הטהור ועל הלחם לבדו נאמר ושבעת. וכן במזון האדם חלקים היותר נכבדים ומעולים הם המאוחרים בהזנה עד שיזוכך האדם ויתברר פעמים שלש בראש להם. וידוע בכלל הנבראים כי דא קליפה לדא ודא מוחא לדא וזה הפרי המאוחר ביצירה גם הלבוש החצון עתיד להיות בכלל הטוב ולנו בזה טעם לשבח עם הגלוסקאות שעתידה ארץ ישראל

להוציא בזמן שישוב אור החמה על חד תלת מאה וארבעים ותלת שעל סלוקם נאמר אלביש שמים קדרות אלבי"ש בגימטריא הכי הוי אלא שהחלק מהאור הזה שנשאר בעולם הוא הגרוע מעין השמן הסמוך מאד להפתילה ושמ"ב חלקים ממנו שעלו בשם ה' ונגנזו ונסתלקו מן העולם בעון ראשון הנה כל חלק מהם מעולה מכל מה שתחתיו עד שיגיע אל החלק העליון הנעלם מן העין שכח אין סוף גניז בתוכו כמבואר במקומו. הא למדת שאין שיעור לקלקול המאורות שנתמעטו בעון ראשון ואין קצבה לתקון העתיד כי לא השמ"ג חלקים שוים עד שנוכל לשער בשכלנו מה יושיענו ה' כי רבים רחמיו עד אין קץ. ומכל מקום שנינו בספר הזוהר שהוא נותן קצבה רבה לאור החמה שבשבעתים ופרשנוהו יפה בספר עסיס רמונים בשער ח' עיין שם:

מאמר העיתים - סימן כו

ומן המאורות נלמד לכל דבר כי מה שאירע אליהן הוא סימן לחלקי הנפש אשר מספר חמשתן יחד נפ"ש רו"ח נשמ"ה חי"ה יחיד"ה הוא כמנין שמי"ם קדרו"ת בתוספות הקדרות עצמו שהוא לבוש שק עליהן עד ירחמינו עושנו הנה הן וכוללן שהוא האדם השלם הנה הנם בגימטריא תלמו"ד תור"ה עם האותיות שאין לנשמת האדם תקון יותר מבלעדי התורה ואותיותיה שכולן מתאימות בכל מקום ובכל זמן החפץ ימלא את ידו. ומכאן אתה דן לשאר המדרגות נסתרות ונגלות שיש לכולן עלוי בקדש עם התקון הכולל המקווה במהרה בימינו ומי יעמוד בסוד ה' לשער דברים שאין להם שיעור והנה דא לחמא עניא שאנו אוכלים צריך לנקותו מן הסובין הנזרקין תמיד בזיעת אפינו ואינם ראויים למאכל שהם הקליפה החצונה ואדרבה הוא חלק שיהא אז משובח ועדיף בבישול ועליו ראוי לברך המוציא אלא שהרע בפעם צריך מרוק רב קודם שיומתק ויש כאן סוד ארץ נבראת תחלה כי בראשית הוייתה צדיקים המועילים העקודים במקושרים ליעקב אשר המה מעולם היחוד היה סדר יציאתם מן האפס המוחלט אל תחלת המציאות ממטה למעלה וכשהאיר בהם הנצוץ העליון בסדר ממעלה למטה אזי שמים נבראו תחלה וישתמר תקנת השואתם באור וכלים יחד כטעם שהותר האגד שלהם ונקראו נקודים ואם שניהם כאחד נבראו ועל ידי כן הפח נשבר ואנחנו נמלטנו בסוד ברודים שפירושו ברים ודוים בברור הנשמות והתפשטן בלבושיהם כמבואר במקומו ודי בזה לאזן שומעת. ויש לסתרי האלהית פנים לפנים וסוד לסוד בלב נבון תנוח חכמה והצנע לכת עם אלהיך ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

סליק מאמר העיתים: